

Žilvinas Šilėnas και
Marija Vyšniauskaitė

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ σε 31 ώρες

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Οικονομική
Ολυμπιάδα

Lithuanian
Free
Market
Institute

Τα οικονομικά σε 31 ώρες

Εγχειρίδιο οικονομικής επιστήμης

Žilvinas Šilėnas και Marija Vyšniauskaitė

Τίτλος πρωτοτύπου:

Economics in 31 Hours, Textbook on Economics

ISBN: 978-609-8101-20-1

Copyright:

© Žilvinas Šilėnas, 2015

© Marija Vyšniauskaitė, 2015

© Illustrations by Nikas Geisleris, 2015

© Photos by Ieva Navickaite, 2015

© Lithuanian Free Market Institute, 2015

Επιστημονική Επιμέλεια Λιθουανικής Έκδοσης: Danute Bareikiene, Inga Niuniavaite, Edmundu Kvederiu

Αποκλειστικά για την ελληνική γλώσσα:

Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών – Μάρκος Δραγούμης

Μαιζώνος 38, 104 38, Αθήνα

Email: info@kefim.org

ISBN: 978-618-84654-1-1

Απόδοση: Γεώργιος Αρχόντας

Επιστημονική Επιμέλεια: Γεώργιος Τζήρος, Γεώργιος Αρχόντας

Επιμέλεια Κειμένου: Εύα Τσαροπούλου

Σελιδοποίηση-Layout: DPS Design, dpsdesign.gr

Image bank: Freepik.com, unsplash.com

Με την ευγενική υποστήριξη του Rising Tide Foundation

Περιεχόμενα

I. Εισαγωγή στα οικονομικά	9
1. Το αντικείμενο των οικονομικών	11
Με τι μοιάζει λοιπόν ο οικονομικός κόσμος;	12
Πώς συνδέονται οι άπειρες επιθυμίες μας με τους περιορισμένους πόρους;	13
Ασκήσεις;	15
2. Το αντικείμενο, οι δυνατότητες και τα όρια των οικονομικών	20
Τα οικονομικά δεν ασχολούνται με διαγράμματα, μαθηματικούς τύπους και χρήματα, αλλά με τους ανθρώπους και τις δράσεις τους.	21
Τι είδους συμβουλές μπορεί να δώσει ένας οικονομολόγος, και τι όχι;	21
Ασκήσεις;	24
3. Τα οικονομικά και οι άλλες επιστήμες	28
Η διαφορά ανάμεσα στις φυσικές και τις κοινωνικές επιστήμες	28
Τα οικονομικά, η αρχαιολογία και η ιστορία	30
Τα οικονομικά και η ψυχολογία	31
Τα οικονομικά και η πολιτική	31
Τα οικονομικά και τα μαθηματικά	31
Τα οικονομικά και η ηθική	32
Ασκήσεις;	33
Ενότητα I. Δοκίμασε τις γνώσεις σου!	36
II. Η αγορά	37
4. Πλούτος και φτώχεια	38
Γιατί κάποιοι άνθρωποι ζουν καλύτερα από άλλους;	39
Ποια φτώχεια είναι αδύνατο να εξαλείψουμε;	40
Ασκήσεις;	42

5.	Το κόστος ευκαιρίας	44
	Η αόρατη πλευρά των αποφάσεων.....	45
	Ασκήσεις:.....	47
6.	Συναλλαγές.....	52
	Τι θα συνέβαινε αν δεν συναλλασσόμασταν;.....	52
	Ποιος ωφελείται από τις συναλλαγές;.....	53
	Ασκήσεις:.....	55
7.	Χρήμα	58
	Ποια είναι η προέλευση του χρήματος;.....	58
	Ποιες είναι οι λειτουργίες του χρήματος;.....	59
	Τι ιδιότητες πρέπει να έχει το χρήμα;	60
	Ασκήσεις:.....	62
8.	Προσφορά και ζήτηση.....	66
	Με τι μοιάζει η ζήτηση;.....	67
	Με τι μοιάζει η προσφορά;	67
	Η μετατόπιση των καμπυλών.....	68
	Ελλείμματα και πλεονάσματα αγαθών και υπηρεσιών.....	69
	Ασκήσεις:.....	71
9.	Η τιμή.....	76
	Τι πληροφορίες δίνει η τιμή στους πωλητές και τους αγοραστές;	76
	Τι πληροφορίες δίνει η τιμή στους ανταγωνιστές;	77
	Τι αποκαλύπτει η τιμή για την ποσότητα ενός πόρου;	77
	Ποια πράγματα έχουν μηδενικό κόστος και γιατί;.....	77
	Ασκήσεις:.....	80
	Ενότητα II. Έλεγξε τις γνώσεις σου!.....	85
	III. Ατομικά οικονομικά.....	88
10.	Εισόδημα	89
	Ποια είδη εισοδήματος υπάρχουν;.....	89

	Ασκήσεις:.....	91
11.	Εργασία.....	94
	Γιατί η εξειδίκευση είναι ωφέλιμη;	94
	Εργασία, πρόοδος και τεχνολογία	95
	Τι είναι το δικαίωμα στην εργασία;	96
	Ασκήσεις:.....	97
12.	Μισθός και αμοιβές.....	100
	Παραγωγικότητα	100
	Τεχνολογία	100
	Προσφορά και ζήτηση της εργασίας	101
	Ασκήσεις:.....	103
13.	Ατομικός προϋπολογισμός	107
	Πώς μπορείς να αποφύγεις τα οικονομικά προβλήματα;.....	107
	Ασκήσεις:.....	111
14.	Φόροι.....	120
	Τι μερίδιο από την εργασία μας πάει σε φόρους;.....	121
	Πώς φορολογούνται τα αγαθά και οι υπηρεσίες;.....	121
	Τι άλλους φόρους πληρώνουμε;.....	122
	Ασκήσεις:.....	124
15.	Εξοικονόμηση και αποταμίευση.....	126
	Τι είναι η εξοικονόμηση;.....	126
	Τι είναι η αποταμίευση;.....	127
	Τι προκαλεί την οικονομική μεγέθυνση: Η κατανάλωση ή η αποταμίευση;.....	127
	Πώς μπορούμε να αποταμιεύσουμε περισσότερα χρήματα;.....	128
	Πώς να υπολογίσεις τον απλό τόκο.	129
	Πως να υπολογίσεις τον ανατοκισμό	129
	Ασκήσεις:.....	131
16.	Εξοικονόμηση, αποταμίευση και επενδυτικές πρακτικές	134
	Πού είναι καλύτερα να φυλάς τα χρήματά σου: κάτω από το στρώμα, ή στην τράπεζα;	134

Τα πιο δημοφιλή αποταμιευτικά και επενδυτικά εργαλεία	136
Ποιες είναι οι υπόλοιπες λειτουργίες των τραπεζών;.....	137
Ασκήσεις:.....	139
Ενότητα III. Έλεγξε τις γνώσεις σου!	146

IV. Επιχειρήσεις.....147

17. Επιχειρήσεις και επιχειρηματίες.....	148
Έχεις τα χαρακτηριστικά του επιχειρηματία;	148
Πώς να αποκομίσει κανείς κέρδος	149
Πώς μπορεί κανείς να νικήσει τους ανταγωνιστές;	150
Πώς γεννιέται μια επιχειρηματική ιδέα;.....	150
Τι είναι η καινοτομία;.....	151
Ποιες είναι οι μορφές της επιχειρηματικής οργάνωσης;	151
Ασκήσεις:.....	154
18. Κοινωνία και επιχειρήσεις	159
Κερδοσκοπικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί.....	159
Ποιες εταιρίες είναι κοινωνικώς υπεύθυνες;	160
Ασκήσεις:.....	162
19. Ανταγωνισμός.....	166
Πώς μπορεί κανείς να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό;.....	167
Γιατί τα καρτέλ δεν κρατάνε για πάντα;.....	168
Τι είναι ο τέλειος ανταγωνισμός;	168
Τι είναι ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός;.....	168
Ποιος κερδίζει πάντα από τον ανταγωνισμό;	169
Ασκήσεις:.....	170
20. Μονοπώλιο	175
Μήπως είσαι μονοπωλητής;	175
Τι είναι το μονοπώλιο στον κόσμο των επιχειρήσεων;.....	175
Τι είναι το ολιγοπώλιο;.....	176

Μπορούν να υπάρχουν πραγματικά μονοπώλια;	176
Ασκήσεις;.....	178
Ενότητα IV. Έλεγε τις γνώσεις σου!.....	180

V. Το κράτος..... 181

21. Η κυβέρνηση και η κοινωνία.....	182
Όπου συμφωνούν οι άνθρωποι στις οικονομικές συναλλαγές τους χωρίς την παρέμβαση του κράτους, υπάρχει ελεύθερη αγορά.....	182
Γιατί τότε χρειαζόμαστε μια κυβέρνηση;.....	183
Τι είναι τα δημόσια αγαθά και ποιος πληρώνει γι' αυτά;	183
Ποια είναι τα όρια του κράτους;.....	184
Ασκήσεις;.....	186
22. Η οικονομική σκέψη και το κράτος.....	190
Τρεις θεμελιώδεις ερωτήσεις για τα οικονομικά	190
Σοσιαλιστές: Η σχεδιασμένη οικονομία.....	191
Αυστριακοί: Η οικονομία της ελεύθερης αγοράς.....	192
Κεϋνσιανοί: Η παραδοσιακή, μεικτή οικονομία.....	194
Ασκήσεις;.....	195
23. Δημόσια Αγαθά και Υπηρεσίες	195
Σε τι διαφέρουν τα δημόσια αγαθά από τα ιδιωτικά;	198
Τι είναι η εξωτερικότητα;.....	200
Ασκήσεις;.....	202
24. Φόροι.....	205
Ποιος πληρώνει για τα δημόσια αγαθά;.....	205
Ποιοι είναι οι κύριοι φόροι στην Ελλάδα;.....	206
Ασκήσεις;.....	209
25. Κρατικός προϋπολογισμός.....	213
Σε ποιους τομείς δαπανά η Ελλάδα τα περισσότερα χρήματά της;	213
Η διαχείριση του κρατικού προϋπολογισμού	214
Ασκήσεις;.....	216

26. Οικονομικοί δείκτες	219
Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι οικονομικοί δείκτες;.....	220
Ασκήσεις:.....	223
27. Πληθωρισμός και αντιπληθωρισμός	227
Τι προκαλεί τον πληθωρισμό και τον αντιπληθωρισμό;.....	227
Ασκήσεις:.....	230
Ενότητα V. Έλεγε τις γνώσεις σου!	234
VI. Διεθνείς αγορές	235
28. Διασυνοριακές συναλλαγές.....	236
Τι συναλλάσσονται οι άνθρωποι που ζουν σε διαφορετικές χώρες και γιατί;.....	237
Πώς λειτουργεί η παγκοσμιοποίηση;.....	238
Ασκήσεις:.....	240
29. Η εθνική εξειδίκευση	242
Ποια είναι τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου;	242
Πώς αποφασίζουν οι χώρες τι να παραγάγουν;	244
Ασκήσεις:.....	246
30. Περιορισμοί του διεθνούς εμπορίου	249
Διεθνής ανταγωνισμός	249
Πώς μπορεί μια κυβέρνηση να περιορίσει το διεθνές εμπόριο;.....	251
Ασκήσεις:.....	253
31. Συναλλαγματικές ισοτιμίες	256
Γιατί κυμαίνονται οι συναλλαγματικές ισοτιμίες;.....	256
Πώς επηρεάζουν οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών τους αγοραστές και τους πωλητές;.....	257
Ασκήσεις:.....	258
Ενότητα VI. Έλεγε τις γνώσεις σου!.....	263
Γλωσσάρι.....	265

Γεια σου!

Με το βιβλίο αυτό, σου δίνεται η ευκαιρία να καταλάβεις τα οικονομικά μέσα σε 31 ώρες. Ξεκινάς μια οικονομική περιπέτεια που θα είναι:

Ξεχωριστή! Οι απαντήσεις κρύβονται στο κεφάλι σου και όχι στο βιβλίο.

Διασκεδαστική! Στο ταξίδι αυτό θα σου κρατήσουν συντροφιά ο Θωμάς που σχεδιάζει εφαρμογές για κινητά και αποφάσισε να μην σπουδάσει στο πανεπιστήμιο, η Γαβριέλα που ξοδεύει όλα της τα χρήματα για ρούχα, ο Μπρους Γουίλις που ταξιδεύει με έναν πύραυλο για να ανατινάξει έναν αστεροειδή και πολλοί άλλοι διασκεδαστικοί χαρακτήρες που βρίσκονται σε πολλές και διάφορες καταστάσεις.

Πραγματική! Η προσφορά και η ζήτηση δεν βρίσκονται μόνο στα βιβλία, αλλά και στην αγορά των ποδηλάτων.

Χρήσιμη! Το να καταλάβεις τον τρόπο με τον οποίο ο πληθωρισμός επηρεάζει την αγοραστική δύναμη του χαρτζιλικιού σου είναι σημαντικότερο από το να μάθεις απ' έξω τον ορισμό του.

Οπτική! Δεν θα ταξιδέψεις μόνο με κείμενα. Θα σε βοηθήσουν επίσης βίντεο, κόμικς και εικόνες.

Πολύμορφη! Θα χρησιμοποιήσουμε συζητήσεις, ομαδική εργασία, πειράματα σκέψης, αναλύσεις για πραγματικές και φανταστικές περιπτώσεις, προβλήματα και υπολογισμούς.

Όταν ολοκληρώσεις αυτό το ταξίδι, θα διαπιστώσεις ότι συναντάς τα οικονομικά σε κάθε βήμα που κάνεις. Το να καταλάβεις συνεπώς τους νόμους τους είναι ένας τρόπος για να καταλάβεις το πώς λειτουργεί ο κόσμος - και μέσα σ' αυτόν, πώς λειτουργείς εσύ και οι άλλοι.

Η κριτική σου σκέψη θα σε βοηθήσει να μη χαθείς στον λαβύρινθο των οικονομικών. Για να διαλύσεις τους οικονομικούς μύθους, το πιο ισχυρό όπλο είναι ένα ανεξάρτητο, περίεργο και ερευνητικό μυαλό.

Σου εύχομαι αυτή η περιπέτεια να σου μείνει αξέχαστη!

Marija :)

Ι. Εισαγωγή στα ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

|01| Το αντικείμενο των οικονομικών

Αν ζούσαμε σε έναν κόσμο όπου θα μπορούσαμε να έχουμε όλα όσα θέλουμε, τα οικονομικά ως επιστήμη θα μας ήταν άχρηστα. Δυστυχώς όμως μαγικά ραβδιά, ποτάμια από σοκολάτα που δεν στερεύουν ποτέ και ακούραστοι υπερήρωες υπάρχουν μόνο στα παραμύθια.

Στην καθημερινή μας ζωή αντιμετωπίζουμε διαρκώς τη σπανιότητα. Συχνά δεν έχουμε αρκετό χρόνο, χρήματα και άλλα αγαθά για να κάνουμε όλα όσα θέλουμε. Η μέρα έχει μόνο 24 ώρες και τα χρήματα που μπορούμε να διαθέσουμε είναι περιορισμένα. Ακόμη και το γάλα στα μαγαζιά και τις αποθήκες δεν είναι απεριόριστο. Υπάρχει ένας περιορισμένος αριθμός από αγελάδες που τρώνε μια περιορισμένη ποσότητα ζωοτροφής, που

Τι είναι τα οικονομικά; Γιατί είναι τόσο δύσκολο να έχουμε όλα όσα θέλουμε, τη στιγμή που τα θέλουμε; Γιατί είναι αδύνατο να κάνεις ταυτόχρονα μαθήματα μπαλέτου, ποδόσφαιρου, σκακιού και Νορβηγικών, να είσαι εθελοντής σ' ένα καταφύγιο ζώων και αρχισυντάκτης στη σχολική σου εφημερίδα; Γιατί πρέπει να διαλέξεις ανάμεσα στο να πας σινεμά σήμερα και στο να αγοράσεις ένα λάπτοπ μετά από κάποια χρόνια;

με τη σειρά της καλλιεργείται σε έναν περιορισμένο αριθμό αγροκτημάτων. Ακόμη και ο χώρος που καταλαμβάνει μια αγελάδα είναι περιορισμένος. Δεν γίνεται δυο αγελάδες να τρώνε ζωοτροφή στο ίδιο ακριβώς σημείο.

Με τι μοιάζει λοιπόν ο οικονομικός κόσμος;

Ζούμε σε έναν κόσμο σπάνιων πόρων και χρειάζεται διαρκώς να κάνουμε επιλογές. Επιλέγουμε εκείνα τα πράγματα που μας φαίνονται ότι έχουν μεγαλύτερη αξία απ' ό,τι οι άλλες εναλλακτικές μας. Η σπανιότητα των πόρων είναι το κεντρικό πρόβλημα των οικονομικών. Είναι ένα πρόβλημα που το αντιμετωπίζουν τα άτομα, οι κοινότητες και τα κράτη. Κάθε επιλογή που γίνεται στον κόσμο των σπάνιων πόρων αποτελεί οικονομική δράση.

Υπάρχει όμως κάτι που δεν έχει όρια και δεν λείπει καθόλου από τους ανθρώπους: οι επιθυμίες. Κάποιες επιθυμίες μας είναι απλές και βασικές -για παράδειγμα, θέλουμε ένα άνετο περιβάλλον στο σπίτι μας. Κάποιοι θέλουν να διασφαλίσουν ένα πλούσιο μέλλον για τους ίδιους και τα εγγόνια τους. Κάποιοι άλλοι θέλουν να κάνουν τον κόσμο μας καλύτερο. Είτε θέλεις έναν καινούριο καναπέ, είτε παγκόσμια ειρήνη, πρέπει να καταβάλεις προσπάθεια για να ικανοποιήσεις τις επιθυμίες σου, να λάβεις υπόψη σου τη σπανιότητα των πόρων και να επιλέξεις ανάμεσα σε εναλλακτικές.

Ένα οικονομικό αγαθό μπορεί να είναι:

ΑΓΑΘΟ

Ένα **υλικό αγαθό** (προϊόν) που ικανοποιεί τις ανάγκες ενός ανθρώπου - για παράδειγμα, ένα ζευγάρι αθλητικά παπούτσια, ή ένα αυτοκίνητο.

ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Μια **υπηρεσία**, δηλαδή είναι ένα άυλο αγαθό που ικανοποιεί τις ανάγκες ενός ανθρώπου - για παράδειγμα, ένα μάθημα Αγγλικών ή ένα κούρεμα.

Ο χρόνος είναι περιορισμένος

Η ποσότητα των αγαθών
είναι περιορισμένη

Ο χώρος είναι περιορισμένος

Πώς συνδέονται οι άπειρες επιθυμίες μας με τους περιορισμένους πόρους;

Τα οικονομικά αναπτύχθηκαν για να αναλύσουν τη σπανιότητα που προκαλούν οι πεπερασμένοι πόροι και την ασυμβατότητά της με τον απερίοριστο αριθμό των επιθυμιών μας. Στόχος των οικονομικών είναι, εξετάζοντας την ανθρώπινη συμπεριφορά, να επιλύσουν το πρόβλημα του πώς θα χρησιμοποιήσουμε σπάνιους πόρους για να ικανοποιήσουμε κάποιες από τις άπειρες επιθυμίες μας.

Αυτό δεν σημαίνει ότι οι οικονομολόγοι είναι οι σοφοί που ξέρουν τι είναι πιο σωστό και θα μας υποδείξουν τι να θέλουμε ή ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να παράγουμε αγαθά και να παρέχουμε υπηρεσίες. Άλλωστε, η αξία κάθε πράγματος είναι ξεχωριστή για τον καθένα μας. Αυτό που γνωρίζουν όμως οι οικονομολόγοι είναι ότι οι πόροι είναι σπάνιοι και γι' αυτό κανείς δεν μπορεί να έχει όλα όσα θέλει. Όταν κάνουμε μια επιλογή, πρέπει να αναλογιζόμαστε αν αυτό που επιλέξαμε είναι όντως ο καλύτερος τρόπος να πετύχουμε τους στόχους μας. Σε κάθε επιλογή μας πρέπει να εξετάζουμε το κόστος

ΣΠΑΝΙΟΙ ΠΟΡΟΙ

Οι **σπάνιοι πόροι** που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αγαθών και την παροχή υπηρεσιών είναι πεπερασμένοι (δηλαδή, όχι άπειροι). Όλοι οι σπάνιοι πόροι ονομάζονται οικονομικοί πόροι.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Τα **οικονομικά** είναι μια κοινωνική επιστήμη που εξετάζει την ανθρώπινη συμπεριφορά και τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι χρησιμοποιούμε σπάνιους πόρους για να ικανοποιήσουμε τις άπειρες επιθυμίες μας.

και το όφελος, ώστε να επιδιώκουμε να ικανοποιήσουμε τις ανάγκες μας με το χαμηλότερο δυνατό κόστος.

Οι επιλογές των ανθρώπων σε έναν κόσμο σπάνιων αγαθών ονομάζονται οικονομικές δράσεις. Οι άνθρωποι κινητοποιούνται σε δράση από διαφορετικά ερεθίσματα ο καθένας. Επιλέγουν κάποιες δυνατότητες και απορρίπτουν κάποιες άλλες. Ικανοποιούν κάποιες από τις επιθυμίες τους και βάζουν στην άκρη τις υπόλοιπες. Τα οικονομικά είναι σημαντικά τόσο για τον σχεδιασμό των καθημερινών μας δράσεων, για παράδειγμα όταν στη δουλειά μας χρειάζεται να πάρουμε στρατηγικές αποφάσεις, όσο και για τη λειτουργία του κράτους και του κόσμου. Μελετούν τις δράσεις των ανθρώπων και αναζητούν

μοτίβα που μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε και να εξηγήσουμε καλύτερα τον κόσμο. Τα οικονομικά προσπαθούν να δώσουν απαντήσεις σε ερωτήματα όπως τα παρακάτω:

- Γιατί σε κάποιες χώρες οι άνθρωποι ζουν πολύ πλούσια ενώ σε άλλες πεινούν;
- Γιατί μέσα στην ίδια χώρα κάποιοι άνθρωποι κερδίζουν τόσα πολλά χρήματα ενώ κάποιοι άλλοι είναι άνεργοι;
- Γιατί ξεσπούν οι πόλεμοι;
- Γιατί πληρώνουμε φόρους;
- Γιατί κάποια αγαθά είναι τόσο ακριβά;

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Καλλιέργησε την οικονομική σου σκέψη! Όταν διαλέγεις τι θα φας για πρωινό, όταν αποφασίζεις αν θα αγοράσεις ένα πατίνι ή μια μπάλα, αν θα πας να παίξεις ποδόσφαιρο ή θα δεις τηλεόραση, κάνεις οικονομικές επιλογές. Μην ξεχνάς ότι οι πόροι είναι σπάνιοι. Αναλογίσου τις επιλογές σου και επίλεξε τα καλύτερα μέσα για να ικανοποιήσεις τις απεριόριστες επιθυμίες σου.

1

Άσκηση

Ποιο είναι το αντικείμενο μελέτης των παρακάτω επιστημών;

Επιστήμη

Αντικείμενο μελέτης

A. Ψυχολογία

B. Ηθική

Γ. Φυσική

Δ. Οικονομικά

E. Ιστορία

1. Οι δράσεις των ανθρώπων σε έναν κόσμο σπάνιων αγαθών

2. Ο ανθρώπινος νους και τα φαινόμενά του

3. Το παρελθόν της ανθρωπότητας

4. Οι κανόνες του καλού και του κακού

5. Ο υλικός κόσμος και οι νόμοι του

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Τα οικονομικά ασχολούνται με διαγράμματα, συναρτήσεις, χρηματιστήρια, αριθμομηχανές και λογιστικούς πίνακες.
2. Το κύριο αντικείμενο των οικονομικών είναι το χρήμα.
3. Το κύριο καθήκον των οικονομολόγων είναι να συμβουλεύουν τους επιχειρηματίες πώς θα αποκομίσουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερα κέρδη.

Ασκήσεις

3

Άσκηση

Δικαιολόγησε την απάντησή σου:

Ποιες δράσεις μπορούν να χαρακτηριστούν οικονομικές, ποιες όχι και γιατί;

Δράση:	Είναι οικονομική δράση γιατί:	Δεν είναι οικονομική δράση γιατί:
1. Ο Γιάννης έφτιαξε μια ομελέτα για το πρωινό του.2. Αποφάσισε να πάει στη δουλειά του με το ποδήλατο και όχι με το αυτοκίνητο.3. Στο εστιατόριο όπου έφαγε το μεσημεριανό του, άφησε στον σερβιτόρο 2 ευρώ φιλοδώρημα.4. Αφού γύρισε στη δουλειά, αποφάσισε να πιεί έναν καφέ.5. Αφού ήπие τον καφέ του, έκλεισε μια σπουδαία συμφωνία από την οποία η εταιρία του αποκόμισε μεγάλο κέρδος.6. Το βράδυ, είδε στον ύπνο του ότι ζούσε σε έναν κόσμο όπου δεν υπήρχε χρόνος και κολυμπούσε σε ποτάμια από σοκολάτα.		

4

Άσκηση

Απάντησε στις ερωτήσεις:

1. Ποια ήταν η πρώτη σου οικονομική απόφαση;
2. Ποια ήταν η πιο χρήσιμη οικονομική απόφαση που πήρες ποτέ;
3. Ποια ήταν η τελευταία οικονομική απόφαση που πήρες;
4. Μπορεί μια απόφαση να μην έχει οικονομικό χαρακτήρα; Πότε συμβαίνει αυτό;
5. Σε έναν κόσμο χωρίς όρια, τι θα παρέμενε περιορισμένο;

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Ας παίξουμε Ναυμαχία των Ιδεών! Χωριστείτε σε ζευγάρια. Πάρε ένα φύλλο χαρτί και γράψε στο αριστερό μέρος της σελίδας τις δικές σου απαντήσεις της Άσκησης 4. Οι απαντήσεις αυτές είναι τα πλοία σου. Στο δεξί μέρος της σελίδας μάντεψε τις απαντήσεις του συμπαίκτη σου.

Για κάθε σωστή μαντεψιά, του βυθίζεις ένα πλοίο και κερδίζεις έναν πόντο. Όποιος έχει τους περισσότερους πόντους στο τέλος, κερδίζει.

Ασκήσεις

5

Άσκηση

Διάβασε το κείμενο και ανάλυσε την κατάσταση.

Συμπλήρωσε τα οικονομικά επιχειρήματα υπέρ και κατά των επιλογών που έκαναν οι ήρωες της ιστορίας.

Φαντάσου ότι επισκέπτεται την πόλη σου ένας διάσημος βιολιστής. Τα εισιτήρια για τη συναυλία του κοστίζουν 35 ευρώ και ξεπουλήθηκαν πολλούς μήνες πριν. Το πρωί της ημέρας που θα γίνει η συναυλία, ο μουσικός αποφασίζει να κάνει έναν περίπατο στην πόλη. Σε έναν σταθμό λεωφορείου, βγάζει το βιολί του από τη θήκη του και παίζει διάφορα μουσικά κομμάτια. Οι άνθρωποι τον προσπερνούν καθώς είναι απασχολημένοι με τις δουλειές τους. Λίγοι μόνο στέκονται για λίγο να τον ακούσουν, αλλά ακόμη κι αυτοί φεύγουν γρήγορα. Μετά από λίγη ώρα, ο μουσικός σταματά να παίζει και επιστρέφει στο ξενοδοχείο για να προετοιμαστεί για τη συναυλία του. Γιατί συνέβη αυτό; Πρόκειται για έναν μουσικό παγκόσμιας φήμης. Γιατί οι άνθρωποι δεν σταμάτησαν να τον ακούσουν; Γιατί, ενώ πληρώνουν τόσα πολλά χρήματα για τη συναυλία, δεν τον ακούν όταν παίζει γι' αυτούς δωρεάν;

Οικονομικά επιχειρήματα που αποδεικνύουν ότι το να άκουγες τον βιολιστή στη στάση του λεωφορείου θα ήταν μια σοφή οικονομική απόφαση:

1. Θα εξοικονομούσες 35 ευρώ
2.
3.
4.

Οικονομικά επιχειρήματα που αποδεικνύουν ότι το να άκουγες τον βιολιστή στη στάση του λεωφορείου δεν θα ήταν μια σοφή οικονομική απόφαση:

1. Θα εξοικονομούσες 15 λεπτά
2.
3.
4.

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Ας συζητήσουμε! Χωριστείτε σε ομάδες και επιλέξτε τα τρία ισχυρότερα επιχειρήματα. Η μία ομάδα πρέπει να βρει τα επιχειρήματα που δικαιολογούν την απόφαση των περαστικών στην άσκηση 5. Η άλλη ομάδα, τα επιχειρήματα που ασκούν κριτική στην απόφαση των περαστικών. Οργανώστε μια αντιμαχία επιχειρημάτων. Παρουσιάστε τη θέση της ομάδας σας και τα επιχειρήματα που τη στηρίζουν. Ακούστε τη θέση της άλλης ομάδας. Συζητήστε με σκοπό να αποδείξετε ότι η θέση της δικής ομάδας είναι η σωστή και αυτή των αντιπάλων σας η λάθος.

Γεγονός

Ο οικονομολόγος Ζαν-Μπατίστ Σε (Jean-Baptiste Say, 1767-1832) ήταν ο πρώτος που εξέτασε λεπτομερειακά τη μεθοδολογία των οικονομικών. Κατανόησε ότι τα οικονομικά δεν έχουν να κάνουν μόνο με τη συλλογή στοιχείων, αλλά και με τον ορισμό της πραγματικότητας: με τον απεριόριστο χαρακτήρα των επιθυμιών μας και τη σπανιότητα των πόρων, καθώς και τις συνέπειες που έχουν οι επιλογές και οι δράσεις μας.

| 02 | Το αντικείμενο, οι δυνατότητες και τα όρια των οικονομικών

Πιθανότατα, οι περισσότεροι από σας, όταν ακούτε τη λέξη «οικονομικά», φαντάζεστε διαγράμματα, εξισώσεις και χρήματα. Μπορεί να φαντάζεστε ότι οι οικονομολόγοι μοιάζουν με λογιστές, επιχειρηματίες ή καθηγητές. Υπάρχει γενικώς η εντύπωση πως το αντικείμενο των οικονομικών δεν έχει καμία σχέση με την πραγματική ζωή.

Αυτό όμως δεν ισχύει! Όλοι μας χρησιμοποιούμε οικονομική σκέψη στην καθημερινή μας ζωή. Σήμερα, όπως συνήθως, σηκωθήκατε από το κρεβάτι σας· αυτό είναι μια οικονομική απόφαση. Μπορεί να αποφασίσατε να μην φάτε πρωινό· ξανά, μια οικονομική απόφαση. Μπο-

Τι είδους συμβουλές μπορεί να δώσει ένας οικονομολόγος σε έναν σέρφερ; Μπορεί άραγε να του πει πού φυσούν οι ισχυρότεροι άνεμοι και πού σκάνε τα ψηλότερα κύματα; Πώς μπορείς να πιάσεις το καλύτερο κύμα ώστε να κερδίσεις στους αγώνες; Τι χρώμα πρέπει να βάψεις τη σανίδα σου για να έχεις περισσότερη τύχη; Πώς μπορείς να γίνεις επαγγελματίας σέρφερ και να αποταμιεύσεις χρήματα για να ζήσεις άνετα στα γηρατιά σου; Μπορεί να του πει αν το να περνάς τις μέρες σου ξαπλωμένος σε μια αιώρα πίνοντας γάλα καρύδας είναι καλύτερο από το να διδάσκεις δωρεάν σε παιδιά να σερφάρουν; Και τι θα συμβεί αν γίνεις εξώφυλλο ενός περιοδικού για σερφ; Πώς θα επηρεάσει αυτό την καριέρα σου; Ποια από τα ερωτήματα αυτά πιστεύεις ότι μπορεί να απαντήσει ένας οικονομολόγος;

ρεί να ήρθατε στο σχολείο με το ποδήλατο· πάλι, οικονομική απόφαση. Διαβάζετε αυτό το κεφάλαιο· ξανά, οικονομικά!

Τα οικονομικά δεν ασχολούνται με διαγράμματα, μαθηματικούς τύπους και χρήματα, αλλά με τους ανθρώπους και τις δράσεις τους.

Τα διαγράμματα, οι μαθηματικοί τύποι, τα στατιστικά, οι πίνακες του Excel είναι απλώς τα εργαλεία των οικονομικών. Βοηθούν τους οικονομολόγους να καταλάβουν τις συμπεριφορές των ανθρώπων ή να τις εκφράσουν καλύτερα. Ας υποθέσουμε ότι ένας οικονομολόγος θέλει να ετοιμάσει μια μελέτη που θα δείχνει ποια πόλη διοικείται οικονομικότερα, ποια δηλαδή χρησιμοποιεί τους σπάνιους πόρους της αποτελεσματικότερα. Για να συντάξει αυτόν τον δείκτη, ο οικονομολόγος μας θα χρησιμοποιήσει στατιστικά δεδομένα όπως, για παράδειγμα, πόσα χρήματα δαπανά η πόλη για την καθαριότητά της. Για να το απεικονίσει αυτό, θα χρησιμοποιήσει διαγράμματα, πίνακες και σχήματα.

Τα οικονομικά ασχολούνται επίσης με το χρήμα, το μέσο των συναλλαγών, δηλαδή των αμοιβαίων οικονομικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων. Το χρήμα και οι τιμές που εκφράζονται χρηματικά αποκαλύπτουν τι είναι αυτό που θέλουν οι άνθρωποι και πόσα μπορούν να προσφέρουν για να το αποκτήσουν. Συχνά, όσοι δεν είναι οικονομολόγοι ταυτίζουν τα οικονομικά με το χρήμα, και φτάνουν μέχρι και να πιστεύουν ότι το χρήμα είναι το βασικό αντικείμενο

των οικονομικών. Αυτό όμως είναι λάθος. Το χρήμα, είτε πρόκειται για κομμάτια χαρτιού, είτε για μεταλλικά νομίσματα, είτε για αριθμούς που υπάρχουν σε έναν ηλεκτρονικό, ψηφιακό χώρο, ενδιαφέρει τους οικονομολόγους μόνο στον βαθμό που δείχνει τι κάνουν οι άνθρωποι και γιατί το κάνουν.

Τι είδους συμβουλές μπορεί να δώσει ένας οικονομολόγος, και τι όχι;

Οι οικονομολόγοι δεν μας λένε ποιος είναι ο σωστός τρόπος να συμπεριφερθούμε. Τα οικονομικά δεν αναλαμβάνουν το καθήκον να αποφασίσουν αν ένας σέρφερ είναι καλύτερο να προπονείται τρεις φορές την ημέρα ή να ξαπλώνει στην αιώρα του πίνοντας γάλα καρύδας.

Όλοι οι άνθρωποι συμπεριφέρονται ορθολογικά για να πετύχουν τους σκοπούς τους. Δεν είναι αποτελεσματικά όλα τα μέσα που επιλέγουν γι' αυτό, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι οι ίδιοι είναι ανορθολογικοί. Ο οικονομολόγος Λούντβιχ φον Μίζες (Ludwig von Mises) έδωσε ένα παράδειγμα του πώς να διακρίνουμε ανάμεσα στην ορθολογικότητα και την αποτελεσματικότητα. Είπε ότι πριν από λίγους αιώνες, οι γιατροί αντιμετώπιζαν τον καρκίνο με μέσα που σήμερα η σύγχρονη ιατρική επιστήμη έχει απορρίψει. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι εκείνοι οι γιατροί δρούσαν τότε ανορθολογικά. Αντιθέτως, έκαναν

ό,τι ήταν δυνατό εκείνη την εποχή επιλέγοντας τα καλύτερα δυνατά μέσα που είχαν στη διάθεσή τους. Στα μάτια των σημερινών γιατρών, τα μέσα αυτά φαίνονται αναποτελεσματικά, αλλά δεν είναι ανορθολογικά.

Ένα ακόμη παράδειγμα: Ο Θωμάς πιστεύει ότι σκοπός της ζωής του είναι να κερδίσει πολλά χρήματα και ταυτόχρονα του αρέσει να παίρνει ρίσκα και γι' αυτό αποφασίζει να δημιουργήσει μια επιχείρηση, ενώ ο αδερφός του ο Μάρκος πιστεύει ότι η εργασιακή ασφάλεια και η ρουτίνα είναι σημαντικότερες, και γι' αυτό επιλέγει να αναζητήσει δουλειά ως υπάλληλος. Τόσο η συμπεριφορά του Θωμά, όσο κι αυτή του Μάρκου είναι ορθολογικές από μια οικονομική οπτική. Έχουν ορίσει στόχους, και επιλέγουν

τα, κατά τη γνώμη τους, καλύτερα μέσα για να τους πετύχουν.

Η οικονομική σκέψη μπορεί να βοηθήσει τον καθένα μας στην καθημερινότητά του κάθε φορά που έχουμε να πάρουμε αποφάσεις. Αν ξέρεις τον στόχο σου, τότε θα μπορέσεις να επιλέξεις τα καλύτερα μέσα για να τον πετύχεις. Θα αξιολογήσεις τις εναλλακτικές σου και θα οργανώσεις τους σπάνιους πόρους με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίσεις πως οι ανάγκες σου θα ικανοποιηθούν με το μικρότερο κόστος.

Οι οικονομολόγοι ενδιαφέρονται για το πώς δρα ένα άτομο και για τους νόμους που διέπουν τις προσπάθειές του να πετύχει τους στόχους του με τα μέσα

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Μπορεί να σκέφτεσαι: «Δεν μου αρέσουν τα μαθηματικά, και γι' αυτό δεν μου αρέσουν και τα οικονομικά». Στην καρδιά των οικονομικών όμως είναι η λογική. Τα διαγράμματα, οι μαθηματικοί τύποι και οι πίνακες είναι μόνο απεικονίσεις. Μπορεί επίσης να σκέφτεσαι: «Τι μου χρειάζονται τα οικονομικά; Δεν πρόκειται να γίνω επιχειρηματίας ή λογιστής». Δεν έχει σημασία! Όλοι μας χρησιμοποιούμε τα οικονομικά κάθε μέρα. Όλοι μας ζούμε σε έναν κόσμο σπάνιων πόρων. Ούτε ένα παιδί στο νηπιαγωγείο, ούτε ένας καλλιτέχνης δεν μπορεί να ζήσει χωρίς οικονομικά ακόμη κι αν δεν συνειδητοποιούν ότι τα χρησιμοποιούν καθημερινά. Προσπάθησε να καταλάβεις τις βασικές αρχές των οικονομικών, και αυτά θα σε βοηθήσουν να καταλάβεις καλύτερα τον εαυτό σου, τους άλλους ανθρώπους και τον κόσμο που σε περιβάλλει.

που έχει επιλέξει. Ενδιαφέρονται για τα κίνητρα της συμπεριφοράς των ανθρώπων, δηλαδή για το πώς οι άνθρωποι αντιδρούν σε συγκεκριμένα ερεθίσματα. Για παράδειγμα, αν αυξάνονταν σημαντικά οι φόροι στις επιχειρήσεις, τότε ο Θωμάς και άλλοι επιχειρηματίες πιθανότατα θα μετακόμιζαν κάπου αλλού με χαμηλότερους φόρους. Κάθε περίπτωση βεβαίως είναι ξεχωριστή. Παρ' όλα αυτά, οι οικονομολόγοι, επισημαίνοντας κάποιες κανονικότητες στη συμπεριφορά μας, μπορούν να κατανοούν καλύτερα τους ανθρώπους και να μας συμβουλεύουν πώς να κατανέμουμε σπάνιους πόρους με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο για να πετυχαίνουμε τους σκοπούς μας.

Ένας οικονομολόγος μπορεί να συμβουλεύσει έναν επιχειρηματία σχετικά με το πού, τότε ή σε ποιον κλάδο είναι πιο συμφέρον να δραστηριοποιηθεί. Δεν μπορεί όμως να μας συμβουλεύσει πώς θα γίνουμε ευτυχισμένοι. Ούτε μπορεί να προβλέψει με ακρίβεια το μέλλον, καθώς ο κόσμος μας αλλάζει διαρκώς. Μπορεί ωστόσο να αξιοποιήσει την εμπειρία του παρελθόντος, καθώς και κάποιες κανονικότητες στη συμπεριφορά των ανθρώπων για να προβλέψει μερικές από τις συνέπειες που θα έχουν στο μέλλον συγκεκριμένες επιλογές μας σήμερα. Αυτές οι προβλέψεις μερικές φορές αποδεικνύονται σωστές, αλλά όχι πάντα.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Γράψε τρεις λέξεις που συσχετίζεις με τα οικονομικά και εξήγησε το γιατί.

1. γιατί
2. γιατί
3. γιατί

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Οι καλλιτέχνες, οι αθλητές και όσοι ασχολούνται με τα οικιακά δεν χρειάζονται τα οικονομικά.
2. Οι οικονομολόγοι μπορούν να προβλέψουν το μέλλον.
3. Οι οικονομολόγοι έχουν ως καθήκον να μας συμβουλεύουν ποια συμπεριφορά είναι η καλύτερη.

3

Άσκηση

Μπορεί ένας οικονομολόγος να απαντήσει στις παρακάτω ερωτήσεις, ή μήπως χρειάζεται κάποιος άλλος ειδικός; Και αν χρειάζεται κάποιος άλλος, ποιος είναι αυτός και γιατί;

Ερώτηση	Αυτή η ερώτηση μπορεί να απαντηθεί από έναν...	...διότι:
1. Γιατί είμαι διαρκώς λυπημένος;	Ψυχολόγο	Το αντικείμενο της ψυχολογίας είναι τα συναισθήματα των ανθρώπων
2. Πώς γράφεται η λέξη «ασανσέρ» στα γαλλικά;		
3. Τι θα θέλουν να αγοράσουν οι άνθρωποι το φθινόπωρο του 2050;		
4. Πόσο θα μου κοστίσει να χτίσω ένα σπίτι από ξύλο;		
5. Τι είναι καλύτερο; Να ξοδέψω το χαρτζιλίκι μου αγοράζοντας σήμερα μια τυρόπιτα, ή να το φυλάξω για να αγοράσω ένα λάπτοπ σε δύο χρόνια;		
6. Ποιο είναι το οικοσύστημα της βόρειας Πίνδου;		
7. Τι με συμφέρει περισσότερο: να χτίσω ένα σπίτι μόνος μου, ή να προσλάβω εργάτες γι' αυτό;		

Ασκήσεις

8. Πότε ακριβώς θα εμφανιστεί η επόμενη οικονομική κρίση;
9. Ποιος πόρος είναι ο σπανιότερος;
10. Είναι οικονομικά αποτελεσματικό το κράτος να τυπώνει περισσότερο χρήμα;
11. Είναι ηθικά σωστό να τυπώνει το κράτος περισσότερο χρήμα;

4

Άσκηση

Διάβασε και αξιολόγησε τους παρακάτω διαφορετικούς ορισμούς των οικονομικών. Ποιος ορισμός είναι ο πιο σωστός και ποιος ο λιγότερο σωστός και γιατί;

1. Τα οικονομικά προέρχονται από τις ελληνικές λέξεις οἶκος (σπίτι) + νόμος.
2. Τα οικονομικά είναι η επιστήμη του πλούτου και της κατοχής ιδιοκτησίας (Άνταμ Σμιθ – Adam Smith).
3. Η παγκόσμια οικονομία δεν μοιάζει με ένα πάρτι όπου όλοι μοιράζονται ένα κομμάτι από την τούρτα, αλλά με ένα πάρτι όπου ο καθένας φέρνει κι από ένα φαγητό. (Μπράιαν Κάπλαν – Bryan Caplan).
4. Τα οικονομικά είναι μια επιστήμη που εξετάζει τις κανονικότητες της συμπεριφοράς των ατόμων στην αγορά και τους βέλτιστους τρόπους χρήσης σπάνιων πόρων που επιτρέπουν την πληρέστερη ικανοποίηση των αναγκών των καταναλωτών.
5. Τα οικονομικά είναι μια από τις κοινωνικές επιστήμες και εξετάζει την παραγωγή, την κατανομή και τη χρήση των πόρων.

6. Τα οικονομικά περιγράφουν τη χώρα βάσει της γενικής οικονομικής της δραστηριότητας και των συστατικών αυτής της δραστηριότητας.
7. Τα οικονομικά εξετάζουν τις δράσεις που αναλαμβάνουν οι άνθρωποι για να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους. (Μάρεϊ Ρόθμπαρντ – Murray N. Rothbard).
8. Τα οικονομικά είναι το σύστημα των οικονομικών οντοτήτων και των μεταξύ τους σχέσεων που αφορούν την παραγωγή, την κατανάλωση, τις συναλλαγές, τη χρηματοδότηση, κλπ.
- A.** Ο πιο σωστός ορισμός είναι ο διότι
- B.** Ο λιγότερο σωστός ορισμός είναι ο διότι

Γεγονός

Σύμφωνα με τον νόμο της φθίνουσας οριακής χρησιμότητας, κάθε επιπλέον μονάδα ενός οικονομικού πόρου που έχουμε διαθέσιμη, θα τη χρησιμοποιήσουμε για να ικανοποιήσουμε την αμέσως λιγότερο σημαντική μας ανάγκη. Για παράδειγμα, αν διψάς, το πρώτο ποτήρι νερό θα το πιείς για να ξεδιψάσεις, το δεύτερο μπορεί να το δώσεις σε έναν σκύλο, με το τρίτο μπορεί να ποτίσεις μια γλάστρα, και με το τέταρτο μπορεί να πλύνεις ένα πιάτο, βάσει της δικής σου ιεράρχησης των αναγκών σου.

| 03 | Τα οικονομικά και οι άλλες επιστήμες

Η διαφορά ανάμεσα στις φυσικές και τις κοινωνικές επιστήμες

Τα οικονομικά ανήκουν στις κοινωνικές επιστήμες, ενώ η φυσική ανήκει στις φυσικές επιστήμες. Αυτή είναι η βασική διαφορά μεταξύ τους. Ποια είναι λοιπόν η διαφορά ανάμεσα στην κοινωνική πραγματικότητα την οποία μελετά ένας οικονομολόγος, και στη φυσική πραγματικότητα την οποία μελετά ένας φυσικός; Στην κοινωνική πραγματικότητα, την οποία μελετούν οι οικονομολόγοι, δρουν οι άνθρωποι, ενώ στη φυσική πραγματικότητα, την οποία μελετούν οι φυσικοί, ισχύουν οι νόμοι της φύσης. Οι φυσικές επιστήμες διαφέρουν από τις κοινωνικές επιστήμες με τον ίδιο τρόπο που οι άνθρωποι διαφέρουν από τη φύση -ή αλλιώς, με τον ίδιο τρόπο που η ζωή σου διαφέρει από την ύπαρξη ενός νευρώνα.

Σε τι διαφέρουν τα οικονομικά από τη φυσική; Τόσο οι φυσικοί, όσο και οι οικονομολόγοι μελετούν τον κόσμο στον οποίο ζούμε. Τόσο οι φυσικοί, όσο και οι οικονομολόγοι πιστεύουν ότι υπάρχουν νόμοι που διέπουν τη λειτουργία του κόσμου. Τόσο οι φυσικοί, όσο και οι οικονομολόγοι χρησιμοποιούν την ιστορία, τα μαθηματικά και τη φιλοσοφία για να εξηγήσουν τον κόσμο και τους νόμους του.

Ποια είναι λοιπόν η διαφορά μεταξύ των δύο αυτών επιστημών; Και στην περίπτωση που όλες οι επιστήμες σχετίζονται μεταξύ τους, γιατί δεν μπορούμε να τις μάθουμε όλες από ένα μόνο μάθημα στο σχολείο; Τέλος, πώς επωφελούνται τα οικονομικά από τις υπόλοιπες επιστήμες;

Τόσο οι οικονομολόγοι, όσο και οι φυσικοί προσπαθούν να καταλάβουν το πώς και το γιατί λειτουργεί έτσι ο κόσμος. Η διαφορά είναι ότι ο κόσμος που μελετούν οι οικονομολόγοι αποτελείται από πλήθη ανθρώπων, τις δραστηριότητές τους και τις μεταξύ τους σχέσεις, ενώ ο κόσμος που μελετούν οι φυσικοί αφορά τις δυνάμεις, τη μάζα και τα ηλεκτρικά φορτία.

Είναι δύσκολο να διατυπώσουμε μια συνολική θεωρία που θα εξηγεί τα οικονομικά. Αντιθέτως, μπορούμε να περιγράψουμε τον φυσικό κόσμο με πιο βαθύ και λεπτομερειακό τρόπο. Μπορούμε να εξετάσουμε τα φυσικά σώματα στην απειροελάχιστη λεπτομέρειά τους και να ανακαλύψουμε τους νόμους που τα διέπουν. Για παράδειγμα, η βαρύτητα επηρεάζει τα φυσικά σώματα: αν αφήσουμε ένα νόμισμα, αυτό θα πέσει στο έδαφος. Στα οικονομικά όμως είναι αδύνατο να διατυπώσουμε έναν τέτοιο ακριβή και καθολικό νόμο. Οι άνθρωποι, που διαφέρουν μεταξύ τους, διαρκώς δρουν και αλλάζουν τον υλικό φυσικό κόσμο που τους περιβάλλει -αναλαμβάνουν δηλαδή οικονομική δράση. Για παράδειγμα, αν κάποιος αποκτήσει ένα νόμισμα, μπορεί να το βάλει στον κουμπαρά του, να αγοράσει ένα εισιτήριο για το λεωφορείο, ή να το χαρίσει σε έναν φίλο του. Καθένας μας μπορεί να επιλέξει να το

χρησιμοποιήσει διαφορετικά.

Στον φυσικό κόσμο, υπό τις ίδιες συνθήκες εμφανίζονται τα ίδια αποτελέσματα. Στον κοινωνικό κόσμο όμως μπορεί να παραχθούν διαφορετικά αποτελέσματα ακόμη και υπό πανομοιότυπες συνθήκες.

Για να ελέγξουμε τους νόμους των φυσικών επιστημών μπορούμε να κάνουμε πειράματα: να δημιουργήσουμε συγκεκριμένες συνθήκες στο εργαστήριο, να αναπαραγάγουμε επακριβώς ένα φαινόμενο και να παρατηρήσουμε τις ποιότητες και τη διαδικασία εξέλιξής του. Είναι όμως αδύνατο να εξηγήσουμε τους νόμους των οικονομικών μέσα από ένα τέτοιου είδους πείραμα. Είναι αδύνατο να αναπαραγάγουμε στο εργαστήριο τις συνθήκες του πραγματικού κόσμου. Οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους -καθώς σκέφτονται διαφορετικά- και συνεπώς η συμπεριφορά τους είναι απρόβλεπτη.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Οι **κοινωνικές επιστήμες** είναι όλες εκείνες οι επιστήμες που μελετούν τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων στην κοινωνία: τα οικονομικά, η ψυχολογία, η κοινωνιολογία, η πολιτική επιστήμη, κλπ.

ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Οι **φυσικές επιστήμες** είναι όλες εκείνες οι επιστήμες που μελετούν τον υλικό φυσικό κόσμο: η φυσική, η χημεία, η βιολογία κλπ.

Φυσική: Ένα νόμισμα που πέφτει από τον πέμπτο όροφο θα καταλήξει πάντα στο έδαφος.

Οικονομικά: Οτιδήποτε μπορεί να συμβεί σε ένα νόμισμα που δίνεται σε ένα άτομο που βρίσκεται στον πέμπτο όροφο.

Αφού είδαμε λοιπόν ποιο είναι το συγκεκριμένο αντικείμενο των οικονομικών, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα οικονομικά σχετίζονται με τις άλλες επιστήμες, και το πώς αυτές οι επιστήμες μπορούν να είναι χρήσιμες για τα οικονομικά.

Τα οικονομικά, η αρχαιολογία και η ιστορία

Η αρχαιολογία και η ιστορία μάς δείχνουν ότι από την στιγμή που εμφανίστηκαν οι άνθρωποι, πάντα τροποποιούσαν τα αγαθά που έβρισκαν στη φύση για να καλύψουν καλύτερα τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους.

Από τα βάθη της αρχαιότητας, οι άνθρωποι επεδίωκαν μια ασφαλέστερη και πιο άνετη ζωή. Κατασκεύαζαν καλύβες από χαμόκλαδα, από κόκκαλα μαμούθ, από άχυρα, ή ιγκλού από κομμάτια πάγου για να προστατευθούν από τις εχθρικές καιρικές συνθήκες και τα άγρια ζώα. Έφτιαχναν ρούχα από φύλλα φοίνικα, από δέρμα και γούνα. Έφτιαχναν

εργαλεία από πέτρα και ξύλο για το κυνήγι, για το ψάρεμα και την αυτοάμυνά τους. Και επειδή είναι περίπλοκο να τα κάνει κανείς όλα μόνος του, αντάλλασσαν μεταξύ τους τα αγαθά που παρήγαν.

Τα ιστορικά δεδομένα και τα ευρήματα από τις αρχαιολογικές ανασκαφές έχουν μεγάλη σημασία για τα οικονομικά, ακόμη κι όταν μιλάμε για σημερινά φαινόμενα. Οι οικονομολόγοι μπορούν να μιλούν για το παρόν και τις προοπτικές του μέλλοντος επειδή ακριβώς γνωρίζουν το πώς εξελίχθηκε η οικονομία και τα αποτελέσματα που παρήγαγαν οι οικονομικές αποφάσεις στο παρελθόν. Για παράδειγμα, η ιστορία δείχνει πως όταν ο κάθε άνθρωπος έκανε τα πάντα μόνος του δεν υπήρχε μεγάλη πρόοδος και οι άνθρωποι κόπιαζαν για να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους αντί να φτιάχνουν μια καλύτερη ζωή. Όταν όμως οι άνθρωποι άρχισαν να καταμερίζουν μεταξύ τους την εργασία και να συναλλάσσονται τους καρπούς των προσπαθειών τους, οι συνθήκες διαβίωσής τους βελτιώθηκαν. Αυτό είναι ένα ιστορικό γεγονός: παρ' όλα αυτά, η απλή αφήγηση της ιστορίας είναι άλλο πράγμα από τα οικονομικά.

Τα οικονομικά και η κοινωνιολογία

Τα οικονομικά συνδέονται με την κοινωνιολογία, η οποία μελετά τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και των ομάδων τους. Κάθε άτομο ανήκει σε κάποιες κοινωνικές ομάδες (μπορεί να είναι μια μαθήτρια,

ένας άνεργος, μία κόρη) και συμμετέχει στην οικονομική δραστηριότητα (πουλά, αγοράζει, αμείβεται). Δεν κατανοούν όμως όλοι το πώς συγκεκριμένες οικονομικές αποφάσεις θα επηρεάσουν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, καθώς δεν γνωρίζουν τις συγκεκριμένες ιδιότητες αυτών των ομάδων. Ο οικονομολόγος πρέπει να γνωρίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των διάφορων κοινωνικών ομάδων για να προβλέψει το πώς μια συγκεκριμένη οικονομική απόφαση θα τις επηρεάσει· για παράδειγμα, για να προβλέψει το πώς μια αύξηση της τιμής των καυσίμων θα επηρεάσει διαφορετικά τους αγρότες, τους συνταξιούχους και άλλες ομάδες ανθρώπων.

Τα οικονομικά και η ψυχολογία

Τα οικονομικά δεν παραβλέπουν την ψυχολογία, την επιστήμη που ασχολείται με τη μελέτη της σκέψης, των συναισθημάτων και της συμπεριφοράς. Οι οικονομικές αποφάσεις δεν πρέπει να αντιβαίνουν στη φύση και τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Αντιθέτως, αν οι οικονομολόγοι αντιλαμβάνονται τα φαινόμενα της ψυχολογίας, μπορούν να προσφέρουν στους ανθρώπους καταλληλότερα μοντέλα οικονομικής δράσης. Για παράδειγμα, αν οι εργοδότες ξέρουν ότι η ενθάρρυνση έχει θετική ψυχολογική επίδραση στους ανθρώπους, θα επιβραβεύουν τους εργαζομένους για τα επιτεύγματά τους, και μ' αυτό τον τρόπο οι εργαζόμενοι θα έχουν το κίνητρο να επιδιώκουν καλύτερα αποτελέσματα.

Τα οικονομικά και η πολιτική

Τα οικονομικά συνδέονται στενά με την πολιτική επιστήμη, η οποία περιγράφει και αξιολογεί τους τρόπους με τους οποίους οργανώνονται οι κοινωνίες. Ο οικονομολόγος μπορεί να εξηγήσει τι επίδραση θα έχει μια πολιτική απόφαση στη συμπεριφορά των ατόμων. Για παράδειγμα, μπορεί να πει ότι, αν αυξηθούν οι φόροι στις επιχειρήσεις, πολλές από αυτές μπορεί να χρεοκοπήσουν, να μετακινηθούν στη μαύρη οικονομία, ή να μετακομίσουν σε μια χώρα με λιγότερους φόρους. Αντιθέτως, μια μείωση των φόρων συνήθως οδηγεί στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων, προσελκύει νέες επιχειρήσεις στη χώρα και διευκολύνει τις παλιές επιχειρήσεις να αναπτύξουν την παραγωγή τους και να προσλάβουν περισσότερους εργαζομένους.

Τα οικονομικά και τα μαθηματικά

Τα μαθηματικά, η επιστήμη που μελετά αφηρημένες δομές με τη βοήθεια της λογικής, έχουν μεγάλη σημασία για τα οικονομικά. Οι οικονομικές προτάσεις που ακολουθούν τους κανόνες της λογικής μπορούν να αποτυπωθούν με τη γλώσσα των μαθηματικών. Τα μαθηματικά μάς βοηθούν επίσης να διεξάγουμε οικονομικές έρευνες και να επεξεργαζόμαστε στατιστικά δεδομένα.

Τα οικονομικά και η ηθική

Τα οικονομικά συνδέονται με την ηθική, την επιστήμη που περιγράφει και αξιολογεί το ορθό και το δίκαιο, καθώς τόσο τα οικονομικά, όσο και η ηθική ασχολούνται με τον άνθρωπο. Η ηθική ωστόσο ενδιαφέρεται για τις ανθρώπινες αξίες και τα συστήματά τους καθαυτά, ενώ τα οικονομικά ενδιαφέρονται

για τις αξίες στον βαθμό που αυτές επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων και συνεπώς και την οικονομική τους ζωή. Τα οικονομικά δεν αποφαινούνται ποιες αξίες είναι οι σωστές· απλώς τις περιγράφουν και εξηγούν τον τρόπο με τον οποίο αυτές επηρεάζουν την οικονομική συμπεριφορά.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Παρατήρησε το πώς η επιστήμη αλλάζει την καθημερινή μας ζωή! Δεν διαφέρουν μόνο οι επιστήμες μεταξύ τους! Είδαμε ότι η ηθική διαφέρει από τα μαθηματικά, η φυσική από τη βιολογία, και η χημεία από την ιστορία. Όμως εξίσου διαφέρουν μεταξύ τους οι ηθικές θεωρίες, εξίσου διαφωνούν μεταξύ τους οι ιστορικοί, και οι φυσικοί δεν συμφωνούν όλοι μεταξύ τους ως προς τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να μελετήσουν τα φαινόμενα που τους ενδιαφέρουν. Μάλιστα, ακόμη και όταν συμφωνούν, εφαρμόζουν διαφορετικές μεθόδους μελέτης. Καμία επιστήμη δεν είναι απολύτως εσωτερικά συνεπής. Σε καθεμία υπάρχουν αντιφάσεις. Αυτές οι αντιφάσεις έχουν μεγάλη σημασία για τα επιστημονικά συνέδρια (όπου οι επιστήμονες τσακώνονται μεταξύ τους) και τα επιστημονικά άρθρα. Όταν μια από αυτές τις αντίπαλες θεωρίες φαίνεται να επικρατεί, τότε αρχίζει και να εφαρμόζεται ευρέως στην κοινωνία. Για παράδειγμα, οι γιατροί καταδεικνύουν ότι κάποιες ουσίες είναι βλαβερές, και τότε οι άνθρωποι αρχίζουν να τις αγοράζουν λιγότερο συχνά, και οι αρχές αρχίζουν να ρυθμίζουν την κατανάλωσή τους. Ξαφνικά, μετά από κάποια χρόνια, μια νέα ιατρική έρευνα μπορεί να καταδείξει ότι οι ουσίες αυτές είναι τελικά επωφελείς για το ανθρώπινο σώμα, και τότε η κατανάλωσή τους στην κοινωνία θα αυξηθεί ξανά. Μέχρι οι γιατροί να ανακαλύψουν ότι τα πολύ αλμυρά φαγητά μπορεί να ευθύνονται για μια σειρά από παθήσεις, πολλοί άνθρωποι κατανάλωναν όσο αλάτι ήθελαν. Μετά όμως από την ανακάλυψη αυτή, πολλοί άρχισαν να μειώνουν το αλάτι στο φαγητό τους, ή και το έκοψαν τελείως. Και στη συνέχεια, πρόσφατες ιατρικές ανακαλύψεις έδειξαν ότι μεγάλη έλλειψη αλατιού μπορεί προκαλέσει κι αυτή κάποιες παθήσεις. Έτσι, η κατανάλωση αλατιού στην κοινωνία άλλαξε ξανά.

1

Άσκηση

Διάβασε τους ορισμούς των μικροοικονομικών και των μακροοικονομικών, και βρες ποια από τα παρακάτω ζητήματα είναι μικροοικονομικά και ποια μακροοικονομικά.

Ασκήσεις

Μικροοικονομικά

Ο κλάδος των οικονομικών που εξετάζει οικονομικά προβλήματα των επιμέρους ατόμων και επιχειρήσεων· για παράδειγμα, τον προϋπολογισμό ενός συγκεκριμένου ατόμου ή μιας οικογένειας, ή τα κέρδη και τα έσοδα μιας επιχείρησης.

Μακροοικονομικά

Ο κλάδος των οικονομικών που εξετάζει την οικονομία στο σύνολό της· για παράδειγμα, τον κρατικό προϋπολογισμό, τον πληθωρισμό, ή το ποσοστό ανεργίας μιας χώρας.

Μίκρο - Μάκρο

1. Η εσωτερική αγορά δεν επαρκεί πλέον για την ανάπτυξη της Γερμανίας.
2. Πάνω από τα δύο τρίτα των οικογενειών στην Ιταλία υπέφεραν από την πρόσφατη οικονομική κρίση.
3. Το φτηνό χρήμα δημιουργεί νέες φούσκες.
4. Η οικογένειά μας τριπλασίασε φέτος τη χρηματική της δυνατότητα να αγοράσει ένα σπίτι.
5. Μια κυμαινόμενη συναλλαγματική ισοτιμία θα προστατεύσει την οικονομία από εκροή κεφαλαίων.
6. Ο μισθός του Δημήτρη Παπαδόπουλου αυξήθηκε στα 1.500 ευρώ.
7. Του χρόνου θα αυξηθεί η χρηματοδότηση του μουσείου της Ακρόπολης.
8. Ο κλάδος της βιομηχανίας επίπλων αντιδρά στην αύξηση των φόρων.
9. Οι λουκουμάδες του φούρνου «Το Νόστιμο» που πουλήθηκαν φέτος στο πανηγύρι του χωριού ήταν 20% ακριβότεροι σε σχέση με πέρσι.
10. Μια από τις μεγαλύτερες ελληνικές εταιρίες σχεδιάζει να ανοίξει ένα παράρτημα στο Βουκουρέστι μέσα στα επόμενα 3 χρόνια.

Ασκήσεις

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Η οικονομική ιστορία δεν είναι οικονομικά.
2. Οι άνθρωποι αντιδρούν με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι αντιδρά ένα οξύ με μία βάση.
3. Οι κοινωνικές επιστήμες είναι χρησιμότερες για τους ανθρώπους απ' ό,τι οι φυσικές επιστήμες.

3

Άσκηση

Συμπλήρωσε τις παρακάτω προτάσεις.

1. Η κοινωνική πραγματικότητα διαφέρει από τη φυσική πραγματικότητα διότι
Για παράδειγμα,
2. Οι οικονομικοί νόμοι διαφέρουν από τους φυσικούς νόμους διότι
Για παράδειγμα,
3. Τα οικονομικά ενδιαφέρονται για την ιστορία διότι
Για παράδειγμα,
4. Τα οικονομικά μπορούν να αλληλεπιδρούν με τα μαθηματικά διότι
Για παράδειγμα,
5. Η ηθική διαφέρει από τα οικονομικά διότι
Για παράδειγμα,

4

Άσκηση

Περίγραψε με λίγα λόγια ένα μολύβι κοιτάζοντάς το πρώτα από την οπτική της χημείας και στη συνέχεια από την οπτική των μαθηματικών.

A. Ένα μολύβι μέσα από τα μάτια ενός χημικού:

B. Ένα μολύβι μέσα από τα μάτια ενός οικονομολόγου:

Ερωτήσεις που θα σε βοηθήσουν:

1. Από τι είναι φτιαγμένο το μολύβι;
2. Πώς παράγεται ένα μολύβι;
3. Γιατί παράχθηκε;
4. Το μολύβι δεν θα υπήρχε εάν

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Εξετάστε! Χωριστείτε σε ομάδες και εξετάστε ένα αντικείμενο που θα σας δώσει ο καθηγητής σας για να βρείτε πόσοι ειδικοί από διαφορετικά πεδία συνέβαλαν στη διαδικασία που το παρήγαγε. Ετοιμάστε μια παρουσίαση αυτού του αντικειμένου στην τάξη σας. Κάθε μέλος της ομάδας σας μπορεί να παρουσιάσει τη συμβολή ενός ειδικού από διαφορετικό πεδίο.

Ενότητα Ι.

Δοκίμασε τις γνώσεις σου!

- 1.** Τα οικονομικά είναι:
 - α. Μια φυσική επιστήμη
 - β. Μια κοινωνική επιστήμη
 - γ. Μια ανθρωπιστική επιστήμη
- 2.** Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα σε μια υπηρεσία και σε ένα αγαθό;
- 3.** Το κύριο αντικείμενο των οικονομικών είναι:
 - α. Το χρήμα και οι καλύτεροι τρόποι να το αξιοποιούμε
 - β. Οι δράσεις των ανθρώπων στον κόσμο των σπάνιων πόρων
 - γ. Ο ρόλος και η λειτουργία του επιχειρηματία στην κοινωνία μας
- 4.** Ποιος κλάδος των οικονομικών μελετά τα οικονομικά προβλήματα των επιμέρους ατόμων και επιχειρήσεων;
- 5.** Μπορεί ένας οικονομολόγος να μας πει πότε θα ξεκινήσει η επόμενη οικονομική κρίση; Γιατί;
- 6.** Υπάρχει κάτι από τα παρακάτω που να μην ανήκει στα κύρια αντικείμενα της οικονομικής επιστήμης;
 - Η επίλυση του προβλήματος του πώς θα χρησιμοποιήσουμε σπανίους πόρους για να καλύψουμε απεριόριστες επιθυμίες.
 - Συμβουλές για το ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος ώστε ο καθένας μας να πετύχει τους οικονομικούς του στόχους.
 - Η αξιολόγηση για το ποιες αποφάσεις των ανθρώπων είναι οι πιο ορθολογικές από οικονομικής σκοπιάς.
- 7.** Δεν θα χρειαζόμασταν τα οικονομικά, αν
- 8.** Οι κοινωνικές επιστήμες διαφέρουν από τις φυσικές, διότι

II. Η αγορά

|04|

Πλούτος και φτώχεια*

*το μάθημα αυτό δεν είναι υποχρεωτικό, είναι όμως ενδιαφέρον και χρήσιμο

Όλοι μας έχουμε πολλά όνειρα, επιθυμίες και σχέδια. Ωστόσο, όλοι ζούμε σε έναν κόσμο σπάνιων πόρων και πρέπει να επιλέξουμε ποιες από τις επιθυμίες μας είναι οι σημαντικότερες για να αφιερώσουμε σ' αυτές χρόνο, κόπο και σπάνιους πόρους. Παρ' όλα αυτά, κάποιοι άνθρωποι καταφέρνουν να ικανοποιούν περισσότερες επιθυμίες τους και να ζουν καλύτερα από άλλους. Για παράδειγμα, οι Ελβετοί ζουν περισσότερο και πλουσιότερα από πολλούς άλλους

Ένας φτωχός άνθρωπος στην Ελβετία μπορεί να θεωρείται πλούσιος στη Νιγηρία. Γιατί όμως οι άνθρωποι στη Νιγηρία είναι φτωχότεροι απ' ό,τι αυτοί που ζουν στην Ελβετία; Ζουν καλύτερα οι άνθρωποι σε μια χώρα πλούσια σε ορυκτούς πόρους; Γιατί κάποιοι αισθάνονται πως τους λείπουν ιδιωτικά αεροπλάνα και παραθαλάσσιες βίλλες ενώ κάποιοι άλλοι δεν έχουν καν να φάνε; Πώς εξηγούνται αυτές τις διαφορές, και γιατί κάποιοι άνθρωποι ικανοποιούν περισσότερες επιθυμίες τους απ' ό,τι άλλοι; Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στην απόλυτη και τη σχετική φτώχεια; Είναι εφικτό να εξαλείψουμε τη φτώχεια;

Η προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας είναι μια από τις σημαντικότερες προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

Όσο μεγαλύτερη ελευθερία έχουν οι άνθρωποι να συμμετέχουν σε συναλλαγές, τόσο πλουσιότερο είναι το κράτος στο οποίο ζουν.

λαούς. Έχουν περισσότερες δυνατότητες να ταξιδέψουν, να ασχοληθούν με τις αγαπημένες τους δραστηριότητες, και απολαμβάνουν υψηλότερης ποιότητας υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης σε σύγκριση με τους ανθρώπους που ζουν στη Νιγηρία ή σε άλλα μέρη της Αφρικής.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι που η ζωή διαφέρει τόσο πολύ στις διάφορες χώρες. Η ιστορία, ο πολιτισμός, η γεωγραφία και άλλοι παράγοντες το επηρεάζουν αυτό. Είναι πολύ σημαντικό να θυμόμαστε να βλέπουμε τον πλούτο και τη φτώχεια από την οπτική του οικονομολόγου, να διακρίνουμε δηλαδή ποια αρχή κατανομής των σπάνιων πόρων για την ικανοποίηση των επιθυμιών των ανθρώπων εφαρμόζεται στην εκάστοτε χώρα.

Γιατί κάποιοι άνθρωποι ζουν καλύτερα από άλλους;

Φαντάσου το εξής: Δύο πλοία ναυαγούν στον Ινδικό Ωκεανό. Τα δύο πληρώματα επιβιώνουν και εγκαθίστανται σε διαφορετικά νησιά. Ο καπετάνιος του ενός πλοίου διοικεί αυταρχικά το πρώτο νησί. Αποφασίζει τι δουλειά θα κάνει το κάθε μέλος του πληρώματος και σχεδιάζει με αυστηρότητα την καθημερινή ζωή. Μια ομάδα κυνηγά, μια άλλη ψαρεύει, και μια τρίτη φτιάχνει καλύβες. Στο τέλος της ημέρας, οι ομάδες παραδίδουν τους πόρους τους στον καπετάνιο, και αυτός τους μοιράζει ανάλογα με την κρί-

ση του. Οι ναυαγοί στο νησί αυτό δεν έχουν αρκετό φαγητό και συνέχεια χρειάζεται να επισκευάζουν τις παράγκες τους γιατί χαλάνε με το παραμικρό. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν έχουν ιδιωτική ιδιοκτησία. Δεν έχουν κίνητρο να εργαστούν σκληρά και παραγωγικά, καθώς ό,τι παράγουν αφαιρείται από αυτούς και δεν έχουν τη δυνατότητα να επικεντρωθούν σ' αυτό που ξέρουν να κάνουν καλύτερα.

Στο δεύτερο νησί, οι επιζήσαντες μπορούν να επιλέξουν οι ίδιοι τις δουλειές που θέλουν να κάνουν. Όπως και στο πρώτο νησί, κάποιοι κυνηγούν, κάποιοι ψαρεύουν, και κάποιοι άλλοι φτιάχνουν καλύβες. Στο τέλος της μέρας, όλοι μπορούν να ανταλλάξουν ελεύθερα τα αγαθά τους. Ανταλλάσσουν έτσι ψάρια για γούνες, στέγες σπιτιών για καρύδες, κρέας για τυρί, και ούτω καθεξής. Στον καθένα ανήκει η περιουσία του κι αυτό είναι σεβαστό από τους υπολοίπους. Οι καρύδες που μαζεύτηκαν, τα ψάρια που πιάστηκαν και οι καλύβες που κατασκευάστηκαν ανήκουν σε εκείνους που δούλεψαν γι' αυτό. Αν θέλουν, μπορούν να ανταλλάξουν τους καρπούς της εργασίας τους για άλλα πράγματα που χρειάζονται. Οι κάτοικοι αυτού του νησιού ευημερούν.

Το σύστημα που διασφαλίζει την προστασία των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων έχει πολύ μεγάλη σημασία για την ευημερία των ανθρώπων. Σε κάποιες χώρες της Αφρικής, την ήπειρο όπου βρίσκονται οι περισσότερες φτωχές χώρες, η προστασία των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων δεν είναι ισχυρή. Η

διαφθορά, οι συμμορίες και οι παραστρατιωτικές ομάδες είναι εκεί διαδεδομένα φαινόμενα, και οι άνθρωποι ανά πάσα στιγμή μπορεί να δουν τη σοδειά τους και άλλα πολύτιμα γι' αυτούς πράγματα να τους αφαιρούνται με τη βία. Συχνά είναι αδύνατο εκεί να παραπονεθεί κανείς και να προστατεύσει τα ιδιοκτησιακά του δικαιώματα.

Ποια φτώχεια είναι αδύνατο να εξαλείψουμε;

Όταν συζητάμε για τη φτώχεια και τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να την εξαλείψουμε είναι σημαντικό να διευκρινίζουμε για ποιο είδος φτώχειας μιλάμε.

Απόλυτη φτώχεια σημαίνει να ζει κανείς σε συνθήκες όπου στερείται βασικές ανθρώπινες ανάγκες όπως η τροφή, το πόσιμο νερό, η στέγη, η ιατρική

φροντίδα, η εκπαίδευση. Κάποιος που δεν έχει αυτά τα βασικά αγαθά θεωρείται φτωχός σε οποιαδήποτε χώρα κι αν ζει. Πολλοί άνθρωποι στον κόσμο ζουν σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας. Αυτό το πρόβλημα μπορεί να επιλυθεί. Αυτού του είδους η φτώχεια μπορεί να μειωθεί ή ακόμη και να εξαλειφθεί: τα πολιτικά και οικονομικά συστήματα μπορούν να αλλάξουν, οι άνθρωποι μπορούν να αποκτήσουν εκπαίδευση, νέες τεχνολογικές λύσεις μπορούν να εισαχθούν, και πόροι ανθρωπιστικής βοήθειας μπορούν να δοθούν και να αξιοποιηθούν.

Από την άλλη πλευρά, σχετική φτώχεια μπορεί απλώς να σημαίνει πως κάποιος άνθρωπος είναι πλουσιότερος από άλλους. Ανάλογα με τον ορισμό που χρησιμοποιείται σε κάθε περίπτωση, το 5% με 10% των ανθρώπων που ζουν σε μία χώρα και διαθέτουν τους λιγότερους πόρους βρίσκονται κάτω από τη γραμμή της σχετικής φτώχειας. Έτσι, θεωρη-

ΑΠΟΛΥΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

Η **απόλυτη φτώχεια** σημαίνει τη στέρηση βασικών ανθρώπινων αναγκών (τροφής, πόσιμου νερού, στέγης, ιατρικής φροντίδας και εκπαιδευτικών υπηρεσιών).

ΣΧΕΤΙΚΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

Η **σχετική φτώχεια** αναφέρεται στην κατάσταση όπου το εισόδημα ενός ατόμου είναι χαμηλότερο από ένα ορισμένο ποσοστό του μέσου εισοδήματος.

ΓΡΑΜΜΗ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Η **γραμμή φτώχειας** σημαίνει ένα συγκεκριμένο επίπεδο εισοδήματος που ορίζεται από το κράτος, κάτω από το οποίο οι άνθρωποι θεωρούνται φτωχοί, δηλαδή αδύναμοι να καλύψουν τις ανάγκες μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης.

τικά, αν σε μία χώρα ζούσαν 10 άτομα και ήταν όλοι δισεκατομμυριούχοι, εκείνος που θα είχε τα λιγότερα πλούτη απ' όλους θα βρισκόταν κάτω από τη

γραμμή της σχετικής φτώχειας. Αυτές οι διαφορές δεν αποτυπώνουν συνεπώς αναγκαστικά την πραγματική φτώχεια, και είναι αδύνατο να εξαλειφθούν.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Ένα πλούσιο κράτος μπορεί να δημιουργηθεί ακόμη και μέσα σε έναν βάλτο! Η Ολλανδία είναι μια χώρα που δημιουργήθηκε μέσα σε έναν βάλτο. Η τοποθεσία της ήταν μια βαλτώδης περιοχή την οποία κανείς δεν χρειαζόταν και όπου ήταν δύσκολο να αναπτυχθεί η γεωργία. Σήμερα, είναι μια πλούσια χώρα που συμμετέχει ενεργά στο εμπόριο και αξιοποιεί με εξαιρετικό τρόπο κάθε κομμάτι γης που διαθέτει. Όπως συμβαίνει πάντα στην ιστορία, οι λόγοι που συνέβη αυτό είναι πολλοί. Πολύ σημαντικό είναι πως στους γεωργούς που εγκαταστάθηκαν στις περιοχές της Ολλανδίας αναγνωρίστηκαν ιδιοκτησιακά δικαιώματα στη γη τους, κάτι καθόλου συνηθισμένο στην Ευρώπη εκείνης της εποχής, καθώς τότε κυριαρχούσε η φεουδαρχία. Αυτό λειτούργησε ως κίνητρο. Μπορεί η γη εκεί να ήταν βαλτώδης και να θεωρούνταν άχρηστη, όμως επειδή δόθηκαν ιδιοκτησιακά δικαιώματα επί της γης στους αγρότες, είχε νόημα αυτοί να επενδύσουν στην περιουσία τους, να την αποστραγγίσουν και να την κάνουν καλλιεργήσιμη. Η Ολλανδία, καθώς ήταν μια μικρή και όχι ιδιαίτερα πλούσια σε φυσικούς πόρους χώρα, αντί να περιορίσει το διεθνές εμπόριο, το ενθάρρυνε. Έτσι, με το πέρασμα των αιώνων, απέκτησε ευημερία και έγινε παράδειγμα προς μίμηση.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις μιλούν για απόλυτη φτώχεια και ποιες για σχετική; Γιατί;

Κατάσταση	Απόλυτη φτώχεια	Σχετική φτώχεια
1. Ο μικρός Μοχάμεντ εδώ και δύο μέρες δεν έχει καθαρό νερό να πει.		
2. Ο Περικλής ζει στους δρόμους της Αθήνας γιατί είναι άνεργος.		
3. Η Φλώρα δεν έχει χρήματα για να αγοράσει μια τηλεόραση.		
4. Ο Πέδρο δεν ξέρει να διαβάσει γιατί στην πόλη που ζει δεν υπάρχει σχολείο.		
5. Η οικογένειά μας δεν έχει τα χρήματα για να κάνει διακοπές στο εξωτερικό.		
6. Ο Λουκάς δεν παίζει τένις με τον φίλο του τον Γιάννη γιατί οι γονείς του Λουκά δεν έχουν πολλά χρήματα. Έτσι, ο Λουκάς παίζει στην αυλή του.		

2**Άσκηση****Σωστό ή λάθος;**

1. Σε κανέναν δεν θα έλειπε τίποτα αν όλοι ζούσαμε στην πλουσιότερη χώρα του κόσμου.
2. Η σχετική φτώχεια μπορεί να εξαλειφθεί.
3. Οι πλουσιότεροι άνθρωποι ζουν στις χώρες που διαθέτουν τα μεγαλύτερα αποθέματα ορυκτού πλούτου.

3**Άσκηση****Συμπλήρωσε τις προτάσεις:**

1. Αν οι άνθρωποι δεν είχαν ιδιωτική ιδιοκτησία
2. Αν οι άνθρωποι δεν είχαν το δικαίωμα να κατέχουν ιδιοκτησία
3. Η πιο σημαντική ιδιοκτησία είναι
4. Ένα πράγμα γίνεται ιδιοκτησία μας, όταν
5. δεν θα μπορούσε ποτέ να αποτελεί ιδιοκτησία κάποιου.

4**Άσκηση****Σε ένα σύντομο κείμενο (150-170 λέξεων) επιχειρηματολόγησε πάνω σε ένα από τα παρακάτω ζητήματα.**

1. Ποια κατάσταση είναι φυσική: η φτώχεια ή ο πλούτος;
2. Θα ήθελες να είσαι αγρότης σε μια χώρα όπου ο καθένας θα μπορούσε να μπει στο χωράφι σου και να μαζέψει τις πατάτες που εσύ καλλιεργείς χωρίς καν να σε ρωτήσει;
3. Ποια είναι κατά τη δική σου γνώμη τα κριτήρια της απόλυτης φτώχειας;

Ας υποθέσουμε ότι επέλεξες να πας στο ωδείο και έμαθες να παίζεις πιάνο. Αξιοποίησες άραγε καλά τον χρόνο σου; Έτσι φαίνεται, αφού τώρα μπορείς να παίζεις μουσική όποτε θέλεις και να την απολαμβάνεις με τους φίλους και τους συγγενείς σου. Ίσως στο μέλλον να γίνεις δάσκαλος μουσικής ή μέλος ενός πετυχημένου συγκροτήματος. Τι συμβαίνει όμως αν υπήρχε μια ακόμη καλύτερη δυνατότητα που την απέρριψες -για παράδειγμα, να γραφτείς σε μια ποδοσφαιρική ομάδα αντί για το ωδείο; Ίσως έτσι να γινόσουν πιο πετυχημένος, ένας παγκόσμιας φήμης επαγγελματίας ποδοσφαιριστής.

Η αξία της καλύτερης εναλλακτικής που τελικά δεν επιλέξαμε λέγεται στα οικονομικά «κόστος ευκαιρίας». Αυτή η αρχή έχει εφαρμογή σε όλες τις αποφάσεις της καθημερινής μας ζωής. Ας υποθέσουμε ότι επιλέγεις να δεις μια ταινία αντί για κάποια άλλη. Η καλύτερη από όλες τις ταινίες που

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθεις μια από τις σημαντικότερες ιδέες των οικονομικών: Το κόστος ευκαιρίας, ή με άλλα λόγια το πώς κάθε απόφαση που παίρνεις έχει ως κόστος την καλύτερη επόμενη εναλλακτική που αφήνεις πίσω σου. Προσοχή λοιπόν στις αποφάσεις σου γιατί ανοίγοντας μια πόρτα, μπορεί να κλείνεις πίσω σου μια άλλη καλύτερη!

δεν επέλεξες είναι το κόστος ευκαιρίας της ταινίας που τελικά είδες. Ένα καινούριο κινητό τηλέφωνο που δεν αγόρασες μπορεί να αντιπροσωπεύει το κόστος ευκαιρίας πολλών μικρών πραγμάτων που αγόρασες μέσα στη χρονιά. Το κόστος ευκαιρίας δεν αφορά μόνο γρήγορες και ανεξάρτητες μεταξύ τους αποφάσεις· αφορά επίσης τη μακροχρόνια συμπεριφορά μας, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο επιδιώκουμε τους στόχους μας. Ακόμη και ένα μονοπάτι στο δάσος που δεν διαλέξαμε είναι το κόστος ευκαιρίας του δρόμου που τελικά πήραμε.

Το κόστος ευκαιρίας: η αόρατη πλευρά των αποφάσεων

Χωρίς αμφιβολία, κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει όλες τις διαθέσιμες εναλλακτικές επιλογές. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να τις εξετάζουμε. Άλλωστε, ακόμη κι όταν μας κάνουν ένα δώρο, μπορεί κάποιο άλλο δώρο να μας άρεσε περισσότερο. Οι άνθρωποι που σου αγόρασαν ένα δώρο, θα μπορούσαν να ξοδέψουν τα χρήματα αυτά διαφορετικά, κι εσύ να χαρείς το ίδιο ή και περισσότερο. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να συνεισφέρουν τα χρήματα αυτά για την κατασκευή ενός γηπέδου μπάσκετ στην πλατεία της γειτονιάς σου, ή να αγοράσουν κάτι για τους ίδιους. Είναι δύσκολο να εκτιμήσει κανείς σωστά τα κόστη ευκαιρίας γιατί συνήθως δεν τα βλέπουμε και δεν τα ξέρουμε. Οι διαθέσιμες εναλλακτικές είναι πάντα πολυάριθμες. Είναι οι αόρατες πλευρές των αποφάσεών μας -κάτι

που θα μπορούσε να συμβεί, αλλά τελικά δεν συνέβη.

Φαντάσου ότι μαζεύεις χρήματα για να αγοράσεις έναν νέο υπολογιστή και ήδη έχεις αποταμιεύσει το μεγαλύτερο μέρος του ποσού που χρειάζεται. Ο συμμαθητής σου ο Τάσος προτείνει να συνεισφέρεις με τα χρήματα αυτά σε ένα σχέδιό του: τα βράδια, προγραμματίζει μια εφαρμογή για κινητά. Αν συνεργαστείς μαζί του, θα πρέπει να ξοδέψεις όλα τα χρήματα που έχεις μαζέψει και δεν θα μπορέσεις να αγοράσεις τον νέο υπολογιστή που ήθελες. Τι θα επιλέξεις να κάνεις;

Δεν υπάρχει εδώ κάποια σωστή απάντηση· και οι δύο αποφάσεις μπορεί να είναι καλές. Το σχέδιο της εφαρμογής για κινητά μπορεί να αποτύχει και έτσι να χάσεις όλα σου τα χρήματα. Αλλά μπορεί να αποκτήσεις εμπειρίες που μπορεί να σου φανούν χρήσιμες όταν αργότερα θα ψάχνεις για δουλειά. Ή μπορεί ακόμα η εφαρμογή αυτή να έχει τεράστια

ΚΟΣΤΟΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ

Το **κόστος ευκαιρίας** είναι η καλύτερη εναλλακτική που τελικά δεν επελέγη.

ΕΥΚΑΙΡΙΑ

Ευκαιρία είναι κάθε μια από τις διαθέσιμες εναλλακτικές μας.

Όλες οι επιλογές μας γίνονται μεταξύ εναλλακτικών και έχουν κόστος ευκαιρίας.

επιτυχία και να γίνεις πλούσιος. Είναι επίσης σημαντικό να θυμόμαστε ότι εταιρίες όπως η Microsoft, η Google και το Facebook ξεκίνησαν από ένα άτομο ή από λίγα άτομα που δούλευαν σε μια φοιτητική εστία ή σε ένα γκαράζ. Αυτοί οι πρώην φοιτητές είναι σήμερα δισεκατομμυριούχοι. Υπάρχουν ακόμη άνθρωποι που είχαν την ευκαιρία να συμμετάσχουν σε αυτές τις εταιρίες αλλά αρνήθηκαν, και δαπάνησαν τον χρόνο και τα χρήματά τους για άλλους σκοπούς. Σήμερα, μάλλον το μετανιώνουν που έχασαν αυτή την ευκαιρία.

Όταν επιλέγουμε, χρησιμοποιούμε κάποια κριτήρια. Για παράδειγμα, μπορεί κανείς να επιλέξει ένα αυ-

τοκίνητο βάσει του χρώματός του, της μάρκας του, του μοντέλου, του χρόνου κατασκευής, της τιμής ή του είδους των καυσίμων που χρησιμοποιεί. Τα κριτήρια αυτά μας βοηθούν να εκτιμήσουμε το κόστος ευκαιρίας και να αποφασίσουμε.

Όλες οι αποφάσεις μας συνεπάγονται πάντα επιλογές και κόστη ευκαιρίας. Συνεπώς, μπορεί ήδη να έχεις χάσει μια ευκαιρία να επενδύσεις σε μια εταιρία αξίας πολλών εκατομμυρίων ευρώ, μολονότι πιθανότατα δεν θα το μάθεις ποτέ. Από την άλλη πλευρά, μπορεί ήδη να έχεις κάνει μια επιλογή που μπορεί να αποδειχθεί πολύ καλύτερη από τις εναλλακτικές της στο μέλλον.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Συμπεριφέρσου με τον τρόπο εκείνο που κατά τη γνώμη σου θα σου είναι χρήσιμος. Το να πας κάπου μακριά από το σπίτι σου για να αγοράσεις ένα ζευγάρι αθλητικά παπούτσια επειδή εκεί τα βρήκες σε προσφορά μπορεί τελικά να σου κοστίσει το ίδιο ή και περισσότερο σε σχέση με τα ακριβά αθλητικά παπούτσια που πουλάει το μαγαζί δίπλα στο σπίτι σου, αν συνυπολογίσεις όλα τα κόστη, δηλαδή το κόστος του ταξιδιού και τον χρόνο σου. Από την άλλη, μπορεί να περάσεις καλά στη διαδρομή, ή να το συνδυάσεις με κάποια άλλη δουλειά.

1

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

Όλα τα κόστη ευκαιρίας μπορούν να εκφραστούν χρηματικά.

Πριν πάρει κανείς μια απόφαση, είναι σημαντικό να εκτιμήσει όλα τα πιθανά κόστη και τις ευκαιρίες.

Όλες οι αποφάσεις συνεπάγονται ένα κόστος ευκαιρίας.

2

Άσκηση

Σκέψου τρεις ευκαιρίες για τις παρακάτω επιλογές και προσδιόρισε μια πιθανή σειρά των συνεπειών τους. Ποια ευκαιρία αντιστοιχεί στο κόστος ευκαιρίας;

ΕΠΙΛΟΓΗ

01

Να κοιμηθείς περισσότερο.

Συνέπεια 1: Θα αργήσεις να ξυπνήσεις και θα χάσεις τις πρώτες ώρες στο σχολείο.

Συνέπεια 2: Θα χάσεις αδικαιολόγητα ένα τεστ στα μαθηματικά.

Συνέπεια 3: Δεν θα πάρεις τον βαθμό που χρειάζεσαι για να περάσεις το μάθημα.

Συνέπεια 4: Θα χρειαστεί να ξαναδώσεις το μάθημα τον Σεπτέμβριο, περνώντας το καλοκαίρι σου διαβάζοντας.

Ασκήσεις

Ευκαιρία 2: Να ξυπνήσεις νωρίτερα (η καλύτερη ευκαιρία που τελικά δεν επέλεξες, δηλαδή το κόστος ευκαιρίας)

Συνέπεια 1: Θα έχεις χρόνο για να κάνεις μια τελευταία επανάληψη στα μαθηματικά.

Συνέπεια 2: Θα γράψεις καλά στο τεστ.

Συνέπεια 3: Θα βαθμολογηθείς με άριστα στο τρίμηνο.

Συνέπεια 4: Θα ολοκληρώσεις τη χρονιά με άριστους βαθμούς και οι γονείς σου θα σε επιβραβεύσουν με ένα καλοκαιρινό ταξίδι.

Ευκαιρία 3: Να περάσεις όλη τη μέρα στο σπίτι \rightarrow Συνέπεια 1... \rightarrow Συνέπεια 2... \rightarrow Συνέπεια 3... \rightarrow Συνέπεια 4...

ΕΠΙΛΟΓΗ

02

Να γίνεις χορτοφάγος

Ευκαιρία 1... \rightarrow Συνέπεια 1... \rightarrow Συνέπεια 2... \rightarrow Συνέπεια 3... \rightarrow Συνέπεια 4...

ΕΠΙΛΟΓΗ

03

Να εξοικονομήσεις χρήματα για τις σπουδές σου στο πανεπιστήμιο.

Ευκαιρία 1... \rightarrow Συνέπεια 1... \rightarrow Συνέπεια 2... \rightarrow Συνέπεια 3... \rightarrow Συνέπεια 4...

ΕΠΙΛΟΓΗ

04

Να γίνεις εθελοντής σε έναν οίκο ευγηρίας.

Ευκαιρία 1... ➔ Συνέπεια 1... ➔ Συνέπεια 2... ➔ Συνέπεια 3... ➔ Συνέπεια 4...

ΕΠΙΛΟΓΗ

05

Να αγοράζεις τρόφιμα από τη λαϊκή αγορά.

Ευκαιρία 1... ➔ Συνέπεια 1... ➔ Συνέπεια 2... ➔ Συνέπεια 3... ➔ Συνέπεια 4...

ΕΠΙΛΟΓΗ

06

Να μετακινείσαι στην πόλη μόνο με ποδήλατο.

Ευκαιρία 1... ➔ Συνέπεια 1... ➔ Συνέπεια 2... ➔ Συνέπεια 3... ➔ Συνέπεια 4...

3

Άσκηση

**Ποιες ευκαιρίες και κόστη ευκαιρίας έχουν οι παρακάτω καταστάσεις;
Σκέψου αν οι πρωταγωνιστές τους όντως πήραν τις καλύτερες αποφάσεις.**

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 1. Ο Θωμάς αποφάσισε διακόψει για λίγα χρόνια τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο για να δημιουργήσει μια επιχείρηση εφαρμογών για κινητά. Τα πάει πολύ καλά. Την πρώτη χρονιά, προσέλαβε μια ομάδα επαγγελματιών. Εντέλει, οι εφαρμογές του έγιναν μεταξύ των πιο δημοφιλών στη χώρα και η εταιρία του έχει ολοένα και περισσότερα κέρδη, επεκτείνει τις δραστηριότητές της και προσλαμβάνει νέους υπαλλήλους.

Ευκαιρίες:

Κόστη ευκαιρίας:

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2: Ο Κώστας, μαθητής Α' Λυκείου, βάζει κάθε μέρα το μισό του χαρτζιλίκι στον κουμπαρά. Μαζεύει χρήματα εδώ και τρία χρόνια. Υπολόγισε ότι, αν συνεχίσει να εξοικονομεί χρήματα με αυτό τον ρυθμό, θα έχει αρκετά για να αγοράσει ένα λάπτοπ όταν τελειώσει την Γ' Λυκείου, και αυτό θα του είναι πολύ χρήσιμο

Ασκήσεις

για τις πανεπιστημιακές του σπουδές. Είναι χαρούμενος που επιτέλους έχει μαζέψει το μισό από το ποσό που χρειάζεται. Μαθαίνει όμως ότι το αγαπημένο του συγκρότημα δίνει συναυλία στην πόλη του. Για να αγοράσει το εισιτήριο, θα πρέπει να ξοδέψει όλες τις αποταμιεύσεις του. «Αν υπάρχει κάτι που θέλω περισσότερο από ένα λάπτοπ, είναι να πάω σ' αυτή τη συναυλία» σκέφτηκε ο Κώστας, και έτρεξε να αγοράσει το εισιτήριο.

Ευκαιρίες:

Κόστη ευκαιρίας:

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 3: Μια συνταξιούχος κέρδισε 3.000 ευρώ στο λαχείο, αλλά πολύ γρήγορα τη χαρά της τη διαδέχθηκε ο προβληματισμός για το τι θα κάνει με τα χρήματα αυτά. Σκέφτηκε τι απ' όλα να κάνει: να καταθέσει τα χρήματα στην τράπεζα, να κάνει εκείνο το ταξίδι που ονειρευόταν όλη της τη ζωή, να αγοράσει ένα αυτοκίνητο για τον εγγονό της, ή να βοηθήσει κάποιους συγγενείς της που βρίσκονταν σε ανάγκη; Στο τέλος, αποφάσισε να αγοράσει έναν ακριβό σκύλο ράτσας.

Ευκαιρίες:

Κόστη ευκαιρίας:

4

Άσκηση

Κατάγραψε τα κριτήρια της επιλογής του Βασίλη και επιχειρηματολόγησε υπέρ και κατά της επιλογής του αυτής.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: Ο Βασίλης, αφού τελείωσε το λύκειο, αποφάσισε να μη δώσει αμέσως εξετάσεις για το πανεπιστήμιο και πέρασε έναν χρόνο ταξιδεύοντας με ωτοστόπ στην Ευρώπη.

Κριτήριο Επιλογής	Ήταν η καλύτερη επιλογή (επιχειρήματα υπέρ της επιλογής)	Ήταν η χειρότερη επιλογή επιχειρήματα κατά της επιλογής)

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Χωριστείτε σε ομάδες και βρείτε τα τρία ισχυρότερα επιχειρήματα που καταδεικνύουν ότι η επιλογή του Βασίλη ήταν καλή ή κακή. Παρουσιάστε στις άλλες ομάδες τα επιχειρήματα της δικής σας και ακούστε τα δικά τους επιχειρήματα. Συζητήστε μεταξύ σας, και αποφασίστε ποια ομάδα είχε τα ισχυρότερα επιχειρήματα.

Γεγονός

Ο Γάλλος οικονομολόγος Φρεντερίκ Μπαστιά (Frédéric Bastiat, 1801-1850) περιέγραψε το κόστος ευκαιρίας ως το φαινόμενο «των όσων φαίνονται και όσων δεν φαίνονται» -τα αποτελέσματα των επιλογών που κάναμε τα βλέπουμε εύκολα, όμως συχνά είναι δύσκολο να εκτιμήσουμε ποια θα ήταν τα αποτελέσματα των επιλογών που τελικά απορρίψαμε. Σύμφωνα με τον Μπαστιά, τα οικονομικά πρέπει να μας διδάσκουν να κρίνουμε όχι βάσει των όσων φαίνονται εύκολα, αλλά βάσει εκείνων που δεν είναι ορατά με την πρώτη ματιά.

Τι θα συνέβαινε αν δεν συναλλασσόμασταν;

Καθένας μας θα μπορούσε, αν το ήθελε, να ζει χωρίς συναλλαγές για αγαθά, υπηρεσίες και χρήματα. Πώς όμως θα έμοιαζε μια τέτοια ζωή; Θα είχε πολλές ομοιότητες με τη ζωή ενός ναυαγού σε ένα ερημονήσι. Όποιος την επέλεγε, θα έπρεπε να παράγει μόνος του όλα όσα χρειάζεται. Μόνο στα όνειρά του θα έβλεπε

Θα μπορούσες άραγε να ανταλλάξεις έναν συνδετήρα με ένα σπίτι; Μια τέτοια ανταλλαγή φαίνεται εξωφρενική. Πρόκειται όμως για εξαίρεση. Στην καθημερινή ζωή, είμαστε τόσο συνηθισμένοι στο να κάνουμε συναλλαγές που σχεδόν δεν το συνειδητοποιούμε. Ποια ήταν η πρώτη συναλλαγή που έκανες σήμερα; Όταν ξύπνησες, πιθανότατα άνοιξες το φως στο δωμάτιό σου. Αυτή είναι και η πρώτη σου συναλλαγή για τη μέρα: αντάλλαξες χρήματα για ηλεκτρική ενέργεια. Μέχρι την ώρα που διαβάζεις αυτή την παράγραφο, έχεις κάνει πολλές συναλλαγές: Χρησιμοποίησες νερό και φυσικό αέριο, έφαγες πρωινό, χρησιμοποίησες το Wi-Fi και τις υπηρεσίες του παρόχου της κινητής σου τηλεφωνίας, και πήρες τη συγκοινωνία.

Ο καταμερισμός της εργασίας αναφέρεται σε εκείνο τον τρόπο ζωής μέσα στην κοινωνία όπου άτομα με διαφορετικές δυνατότητες επιτελούν την εργασία που μπορούν να κάνουν καλύτερα και στη συνέχεια συναλλάσσονται με άλλους τα προϊόντα που δημιουργήσαν.

Η συναλλαγή αναφέρεται στην ανταλλαγή αγαθών ή υπηρεσιών με άλλα αγαθά ή υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένου και του χρήματος.

προϊόντα όπως ο ηλεκτρισμός, το τρεχούμενο νερό, οι ιατρικές υπηρεσίες, οι τεχνολογίες, η ποικιλία των τροφίμων και τα βιβλία. Θα μπορούσε ίσως να ζήσει κανείς έτσι, αλλά η ζωή του θα έμοιαζε περισσότερο με μάχη επιβίωσης. Δεν θα ήταν καθόλου άνετη.

Οι συναλλαγές εμφανίστηκαν στον κόσμο αφού πρώτα καταλάβαμε τα οφέλη του καταμερισμού της εργασίας. Οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν πως όταν κάνουν αυτό στο οποίο είναι καλύτεροι και αξιοποιούν την εμπειρία τους, μπορούν να κάνουν περισσότερα, καλύτερα και γρηγορότερα, και στη συνέχεια να ανταλλάξουν τα αποτελέσματα της εργασίας τους με άλλους ανθρώπους. Έτσι, όλοι καταλήγουν να έχουν περισσότερα πράγματα. Το ίδιο συμβαίνει και στο σπίτι: το σπίτι σου θα συγυριστεί πιο γρήγορα αν κάποιος από την οικογένειά σου πλύνει τα πιάτα, κάποιος άλλος σκουπίσει τα χαλιά, και κάποιος άλλος ξεσκονίσει, παρά αν όλοι κάνουν λίγο από όλα. Αυτή η επιλογή δραστηριότητας είναι ο καταμερισμός της εργασίας. Επιλέγοντας να κάνουμε εκείνα τα πράγματα στα οποία είμαστε καλύ-

τεροι, και συναλλασσόμενοι με άλλους ανθρώπους τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που δημιουργούμε, μπορούμε να ζούμε πολύ καλύτερα απ' ό,τι αν προσπαθούσαμε να τα κάνουμε όλα μόνοι μας. Εμπιστευόμαστε στον γιατρό την φροντίδα της υγείας μας, τα κινητά μας σχεδιάζονται από τα μυαλά της Σίλικον Βάλεϊ, και σε αντάλλαγμα εμείς προσφέρουμε αυτά που εμείς ξέρουμε να κάνουμε.

Ποιος ωφελείται από τις συναλλαγές;

Όσο κι αν φαίνεται περίεργο, ακόμα και η απλή ανταλλαγή αγαθών μεταξύ δύο ανθρώπων είναι επωφελής. Για ποιους; Για τους δύο ανθρώπους που αντάλλαξαν τα αγαθά. Ακούγεται απίστευτο, αλλά μια εθελοντική ανταλλαγή μιας μπλούζας για μια μπάλα έχει όφελος, ακόμη κι αν δεν δημιουργούνται επιπλέον μπλούζες ή μπάλες. Το άτομο που παίρνει τη μπλούζα ικανοποιεί μια επιθυμία του, όπως ακριβώς συμβαίνει με εκείνον που παίρνει την μπάλα.

Αντιπραγματισμός είναι η άμεση ανταλλαγή αγαθών ή υπηρεσιών χωρίς τη χρήση χρήματος.

Σε μια εθελούσια συναλλαγή, κερδίζουν και οι δύο πλευρές.

Και τα δύο μέρη αντάλλαξαν τα αγαθά τους εθελουσίως, δηλαδή με τη θέλησή τους. Έτσι, η συναλλαγή ήταν ωφέλιμη και για τις δύο πλευρές. Καθένας αντάλλαξε ένα αντικείμενο που κατά τη γνώμη του

έχει χαμηλότερη αξία με κάτι άλλο που, πάλι κατά τη γνώμη του, έχει μεγαλύτερη αξία. Αυτός είναι και ο λόγος που το εμπόριο είναι μια επιτυχημένη μορφή επιχειρηματικότητας.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Αντάλλαξε έναν συνδετήρα με ένα σπίτι!

Σκέψου ποια ήταν η πιο περίεργη συναλλαγή που έκανες ποτέ. Μπορεί μια βροχερή μέρα να αντάλλαξες μια ομπρέλα για ένα γεύμα σε ένα ταχυφαγείο. Ή, μια καυτή καλοκαιρινή μέρα, μπορεί να έδωσες όλα τα χρήματα που είχες στην τσέπη σου για ένα ποτήρι νερό. Σε κάθε περίπτωση, είναι σίγουρο ότι η αλυσίδα συναλλαγών του Κάιλ ΜακΝτόναλντ (Kyle MacDonald) θα σε εκπλήξει. Το 2005, ο Κάιλ αντάλλαξε έναν κόκκινο συνδετήρα για ένα στυλό με σχήμα ψαριού. Αργότερα, αντάλλαξε αυτό το στυλό για ένα περίεργο πόμολο. Στον τελευταίο κρίκο αυτής της αλυσίδας συναλλαγών, αντάλλαξε έναν ρόλο στο Χόλιγουντ για ένα μικρό σπίτι. Έχουμε άραγε εδώ να κάνουμε με κάτι το παράλογο, με ένα τέχνασμα, με μια απάτη; Σίγουρα όχι. Για κάθε άτομο που συμμετείχε στις συναλλαγές αυτές, το αγαθό που έλαβε είχε μεγαλύτερη αξία από αυτό που προσέφερε. Διαφορετικά δεν θα το αντάλλασσε. Κάποιος θεώρησε ότι ένας συνδετήρας έχει μεγαλύτερη αξία από ένα στυλό, και κάποιος άλλος είδε μεγαλύτερη αξία σε ένα στυλό απ' ό,τι σε έναν συνδετήρα. Η συναλλαγή ήταν εθελούσια. Ο λόγος που και οι δύο αυτοί άνθρωποι ήθελαν να συμμετάσχουν στη συναλλαγή είναι το ότι διαφορετικοί άνθρωποι αποδίδουν διαφορετική αξία στα ίδια πράγματα. Αν όλοι πιστεύαμε ότι ένας συνδετήρας έχει μεγαλύτερη αξία απ' ό,τι ένα στυλό, τότε κανείς δεν θα αντάλλασσε με τη θέλησή του ένα στυλό για έναν συνδετήρα. Ένας χορτοφάγος, για παράδειγμα, με χαρά θα αντάλλαζε ένα γεύμα που κέρδισε σε ένα ψητοπωλείο για ένα μήλο, καθώς εκτιμά περισσότερο τα μήλα απ' ό,τι τις μπριζόλες. Αντιθέτως, ένας κρεατοφάγος πιθανότατα δεν θα αντάλλαζε μια μπριζόλα για ένα μήλο. Διαφορετικοί άνθρωποι λοιπόν αποδίδουν διαφορετική αξία στα ίδια πράγματα. Αυτό αποτυπώνεται στον νόμο της υποκειμενικής αξίας: ένα πράγμα έχει μόνο την αξία που κάποιος του αποδίδει.

1

Άσκηση

Βάλε τα παρακάτω αντικείμενα σε εκείνη τη σειρά συναλλαγών που σου φαίνεται πιο λογική, και μετά απάντησε τις ερωτήσεις.

Ασκήσεις

Αντικείμενα συναλλαγής: Η δυνατότητα να ζήσει κανείς δωρεάν σε ένα σπίτι στο Φοίνιξ της Αριζόνα για έναν χρόνο· μια ηλεκτρική γεννήτρια· ένα πόμολο· ένα ταξίδι αναψυχής· μια γυάλινη αναμνηστική μπάλα· ένα πάρτι· μια θερμάστρα για κάμπινγκ· ένα ποδήλατο για τα χιόνια· ένας ρόλος σε μια ταινία στο Χόλιγουντ· ένα συμβόλαιο σε μια δισκογραφική εταιρία.

Σειρά συναλλαγών: ένας κόκκινος συνδετήρας → ένα στυλό... → ... → ... → ... → ... → ... → ... → ένα παλιό βανάκι ... → ... → ... → μια βραδιά με τον τραγουδιστή Alice Cooper ... → ... → ... → ένα σπίτι.

Ερωτήσεις

1. Ποιος κρίκος αυτής της αλυσίδας συναλλαγών σου φαίνεται ο πιο απίστευτος; Ποια συναλλαγή ήταν η πιο περίπλοκη;
2. Σε ποιο σημείο θα σταματούσες εσύ τις συναλλαγές;
3. Μπορεί κάποιος πραγματικά να καταφέρει να κάνει όλες αυτές τις συναλλαγές;

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Το να δίνουμε χρήματα ως αντάλλαγμα για αγαθά και υπηρεσίες δεν μπορεί να ονομάζεται συναλλαγή.
2. Αν η μία πλευρά μιας συναλλαγής κερδίζει, τότε αναγκαστικά η άλλη θα χάνει.
3. Είναι αδύνατο να επιβιώσουμε χωρίς συναλλαγές.

Ασκήσεις

3

Άσκηση

Ποιες από τις παρακάτω δράσεις αποτελούν συναλλαγή και ποιες όχι; Αν είναι συναλλαγή, τι ανταλλάχθηκε; Αν δεν πρόκειται για συναλλαγή, γιατί δεν είναι;

Δράση	Δεν είναι συναλλαγή, διότι..	Είναι συναλλαγή, διότι...	Τι ανταλλάχθηκε
1. Μουσικοί του δρόμου έπαιξαν δωρεάν στους δρόμους της πόλης όλο το βράδυ.		Οι μουσικοί αφιέρωσαν τον πιο σπάνιο από τους πόρους (τον χρόνο) για να παίξουν στους δρόμους, περιμένοντας ως αντάλλαγμα ότι η μουσική τους θα γίνει δημοφιλής.	Ο χρόνος των μουσικών έναντι μεγαλύτερης δημοφιλίας.

- Ένας καλλιτέχνης έλαβε 15.000 ευρώ για έναν πίνακα που ζωγράφισε μέσα σε μια νύχτα.
- Ένας επιχειρηματίας δώρισε 10 καινούργιους υπολογιστές στο σχολείο.
- Μια οικογένεια αγόρασε ένα πολυτελές ταξίδι αναψυχής από ένα ταξιδιωτικό γραφείο αφού αποταμίευε χρήματα επί πέντε χρόνια.
- Η Εύα βοήθησε τους φίλους της να οργανώσουν μια φιλανθρωπική εκδήλωση.
- Ο Θωμάς δεν είχε ούτε ένα ευρώ, και γι' αυτό πούλησε το ποδήλατό του στον Γιάννη.
- Οι γονείς της Μαρίας της είπαν να πουλήσει το κινητό της γιατί πήρε χαμηλούς βαθμούς στο τρίμηνο.
- Σε ένα γραφείο στοιχημάτων, ο κύριος Δημήτρης έχασε ολόκληρο τον μισθό του.
- Η Άννα χρωστούσε στην Κατερίνα, και γι' αυτό τη βοήθησε να προετοιμαστεί για ένα διαγώνισμα στα μαθηματικά.

10. Ο Σήφης απέρριψε μια καλοπληρωμένη θέση εργασίας για να περνά περισσότερο χρόνο με την οικογένειά του.
11. Ένας ληστής όρμησε σε έναν περαστικό, έβγαλε ένα μαχαίρι και του φώναξε: «Τα λεφτά σου ή τη ζωή σου!».

4

Άσκηση

Διάβασε την παρακάτω ιστορία και γράψε ένα σύντομο κείμενο (150-170 λέξεων) όπου θα επιχειρηματολογείς σε ένα από τα παρακάτω θέματα, ή επέλεξε το δικό σου θέμα.

Ο Κώστας ήταν πάντα πετυχημένος. Αποφοίτησε από το λύκειο με καλύτερους βαθμούς απ' ό,τι περίμενε και μπήκε στο πανεπιστήμιο για να σπουδάσει το αντικείμενο των ονείρων του. Αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη νομική, άρχισε να εργάζεται σε ένα δικηγορικό γραφείο. Ανέλαβε με επιτυχία διάφορες υποθέσεις και έγινε γρήγορα γνωστός βλέποντας τον κύκλο των πελατών του να διευρύνεται. Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι ο Κώστας ήταν πολύ εργατικός· συχνά δούλευε και τα βράδια. Έτσι, αντάλλαξε τις υπηρεσίες του για ολοένα και περισσότερα χρήματα, με τα οποία αγόραζε διάφορα αγαθά και υπηρεσίες.

Εντέλει, έκανε οικογένεια. Θέλησε λοιπόν να αφιερώσει περισσότερο χρόνο και προσοχή στη γυναίκα και τα παιδιά του. Άρχισε να βρίσκει απίστευτα κουραστική τη δουλειά το βράδυ. Αφιερώνοντας λιγότερο χρόνο στη δουλειά του και περισσότερο στην οικογένειά του, ο Κώστας ήταν πιο χαρούμενος. Ο κύκλος των πελατών του όμως μικραίνει. Ο εργοδότης του δεν ήταν ικανοποιημένος και του είπε να σκεφτεί καλά τι του είναι πιο σημαντικό. Έτσι, ο Κώστας αποφάσισε ότι δεν ήθελε πλέον να δουλεύει για κάποιον άλλο. Ήθελε επίσης να περνά περισσότερο χρόνο με την οικογένειά του. «Πρέπει να ξεφύγουμε από αυτό το σύστημα όπου όλα μετριούνται με χρήματα. Μπορώ άραγε να ζήσω έξω από αυτό και να φροντίζω την οικογένειά μου και τον εαυτό μου;» σκέφτηκε ο Κώστας. Μετά από πολύ σκέψη, μετακόμισε με την οικογένειά του σε ένα απομακρυσμένο ορεινό χωριό με 20 κατοίκους.

- A.** Η πρώτη μέρα του Κώστα στο χωριό.
- B.** Απελευθέρωση από την σκλαβιά των συναλλαγών (;
- Γ.** Οι προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η οικογένεια του Κώστα.

Ποια είναι η προέλευση του χρήματος;

Στο προηγούμενο κεφάλαιο εξετάσαμε τα οφέλη της συναλλαγής. Εδώ θα εξετάσουμε τη χρηματική συναλλαγή, δηλαδή τις αγορές. Όταν οι άνθρωποι άρχισαν να ανταλλάσσουν με άλλους τους καρπούς της εργασίας τους, κατάλαβαν ότι δεν είναι βολικό να ανταλλάσσουν αγαθά. Αν, για παράδειγμα, εσύ παράγεις κασικίσιο τυρί και θέλεις να αγοράσεις παπούτσια, θα πρέπει να βρεις έναν υποδηματοποιό που να του αρέσει το τυρί σου. Αν θέλεις να αγοράσεις μια γούνα λύκου για τον χειμώνα, θα πρέπει να βρεις έναν κυνηγό που να

Είναι τα εκατό τρισεκατομμύρια (100.000.000.000.000) δολάρια πολλά λεφτά; Αν μιλάμε για δολάρια ΗΠΑ, τότε ναι, είναι πολλά. Όμως δολάρια έχουν και άλλες χώρες. Η Ζιμπάμπουε για παράδειγμα, είχε στο παρελθόν δολάρια Ζιμπάμπουε. Εκεί, για να αγοράσεις ένα αυγό χρειάζονται 100 τρισεκατομμύρια δολάρια. Η αιτία γι' αυτές τις τρελές τιμές ήταν το διαρκές τύπωμα χρήματος που μείωσε την αξία του. Η αξία του χρήματος δεν μετριέται επομένως βάσει του αριθμού που αναγράφεται σε ένα χαρτονόμισμα, αλλά βάσει των πραγμάτων που μπορεί κανείς να αγοράσει με αυτό, δηλαδή με αυτό που ονομάζουμε «αγοραστική του δύναμη».

του αρέσει το τυρί σου. Αυτό το είδος της συναλλαγής είναι ιδιαίτερα περίπλοκο. Με το πέρασμα του

ΧΡΗΜΑ

Το χρήμα εμφανίστηκε λόγω της ανάγκης να διευκολυνθούν οι συναλλαγές.

χρόνου, οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν ότι κάποια αγαθά ανταλλάσσονταν πιο εύκολα καθώς τα ήθελαν όλοι. Για παράδειγμα, οι περισσότεροι άνθρωποι χρειάζονταν κόκκους καφέ πολύ περισσότερο απ' ό,τι κατσικίσιο τυρί. Ακόμη, οι κόκκοι καφέ ήταν εύκολο να ζυγιστούν, να μετρηθούν και να μοιραστούν. Ήταν βολικοί τόσο για να φτιάχνει κανείς καφέ, όσο και για να διευκολύνουν τις συναλλαγές. Κι έτσι, χρησιμοποιήθηκαν ως ενδιάμεσο αγαθό. Στην ιστορία της ανθρωπότητας χρησιμοποιήθηκαν και άλλα ενδιάμεσα αγαθά όπως τα σιτηρά, οι πολύτιμοι λίθοι και άλλα πράγματα που τα ήθελαν οι περισσότεροι άνθρωποι και συνεπώς ήταν εύκολο να τα ανταλλάξει κανείς για τα αγαθά που ήθελε να αποκτήσει.

Ποιες είναι οι λειτουργίες του χρήματος;

Η πρώτη λειτουργία του χρήματος είναι ως διαμεσολαβητής της συναλλαγής. Μέχρι την εμφάνιση του τεχνητού χρήματος, οι πιο δημοφιλείς διαμεσολαβητές της συναλλαγής ήταν τα πολύτιμα μέταλλα όπως ο χαλκός, ο άργυρος και ο χρυσός. Από τα μέταλλα αυτά μπορούμε να δημιουργήσουμε νομίσματα διαφόρων μεγεθών. Η ποσότητά τους είναι περιορισμένη, καθώς είναι δύσκολο και ακριβό να τα εξορύξουμε από τη γη. Όλοι χρειάζονται σπάνια αγαθά, και η ποσότητά τους δεν μεταβάλλεται με ιδιαίτερα γρήγορη ταχύτητα. Συνεπώς, είναι κατάλ-

ληλα για να χρησιμοποιηθούν ως χρήμα. Εξάλλου, σε αντίθεση με το κατσικίσιο τυρί, τα μέταλλα είναι ανθεκτικά.

Αργότερα, οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν ότι δεν είναι ιδιαίτερα ασφαλές να μεταφέρουν μαζί τους πολλά χρυσά νομίσματα. Κατέθεταν λοιπόν κάπου τον χρυσό για αποθήκευση και λάμβαναν μια απόδειξη για την υπηρεσία αυτή. Αυτά τα μέρη αποθήκευσης χρυσού ήταν οι πρώτες τράπεζες. Έτσι δημιουργήθηκε η λέξη «τραπεζογραμμάτιο», που ήταν η έγγραφη απόδειξη κατάθεσης που εκδίδει μια τράπεζα.

Όπως και τα σιτηρά και οι κόκκοι του καφέ, έτσι και το σύγχρονο χρήμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό της τιμής των πραγμάτων. Μια σοκολάτα μπορεί να κοστίζει 60 λεπτά του ευρώ. Ένα εισιτήριο κινηματογράφου μπορεί να κοστίζει 8 ευρώ. Η δεύτερη λειτουργία του χρήματος λοιπόν είναι ως εργαλείο για τη μέτρηση της αξίας. Όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η αξία είναι υποκειμενική: κάθε άνθρωπος αποδίδει διαφορετική αξία στα πράγματα. Παρ' όλα αυτά, η υποκειμενική αυτή αξία που αποδίδουν οι άνθρωποι στα πράγματα μπορεί να εκφραστεί σε χρήμα. Είναι μια μέθοδος ευνόητη για όλους, και συνεπώς βολική. Η αξία που αποδίδουν οι άνθρωποι σε ένα αντικείμενο που αγόρασαν είναι εκ των πραγμάτων υψηλότερη από τα χρήματα που πλήρωσαν για να το αποκτήσουν, και η αξία που αποδίδουν σε ένα αντικείμενο που πούλησαν είναι μικρότερη από τα χρήματα που

έλαβαν ως αντάλλαγμα.

Η τρίτη λειτουργία του χρήματος είναι ως μέσο για τη συσσώρευση αξίας. Μπορεί κανείς να συσσωρεύσει τρόφιμα, ακίνητα, ή έργα τέχνης. Οι περισσότεροι άνθρωποι όμως αποταμιεύουν χρήματα γιατί γνωρίζουν ότι είναι ευκολότερο να ανταλλάξουν χρήματα για άλλα αγαθά.

Τι ιδιότητες πρέπει να έχει το χρήμα;

Δεν είναι όλα τα αγαθά κατάλληλα για να λειτουργήσουν ως χρήμα. Για να μπορεί ένα αγαθό να λειτουργήσει ως χρήμα, χρειάζεται να έχει κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: Πρώτα απ' όλα, πρέπει όλοι οι άνθρωποι να αποδίδουν στο αγαθό αυτό κάποια αξία και να το θεωρούν έγκυρο. Με άλλα

λόγια, το χρήμα πρέπει να αναγνωρίζεται καθολικά ως τέτοιο. Επίσης, είναι πολύ σημαντικό να μπορεί κανείς να το έχει μαζί του εύκολα -πρέπει να είναι ευμετακόμιστο, δηλαδή εύκολο στη μεταφορά. Το χρήμα πρέπει να αντέχει στη φθορά, να είναι δηλαδή ανθεκτικό. Πρέπει να είναι εύκολο να δίνει κανείς ρέστα· συνεπώς, πρέπει να διαιρείται εύκολα σε μικρότερα κομμάτια. Πρέπει οι άνθρωποι να μπορούν να το αναγνωρίζουν εύκολα, να είναι δηλαδή αναγνωρίσιμο. Είναι πολύ σημαντικό να είναι δύσκολο να το παραχαράξει κανείς, να δημιουργήσει δηλαδή πλαστά χρήματα. Και τελευταίο, αλλά εξίσου σημαντικό χαρακτηριστικό, είναι πως η ποσότητα του χρήματος πρέπει να είναι περιορισμένη, αλλιώς όσο περισσότερο χρήμα κυκλοφορεί, τόσο περισσότερο θα χάνει την αξία του. Η αξία που αποδίδουν οι άνθρωποι στα σπάνια αγαθά είναι μεγαλύτερη και

Λειτουργίες του χρήματος

1. Μεσολαβητής της συναλλαγής
2. Εργαλείο για τη μέτρηση της αξίας
3. Μέσο συσσώρευσης αξίας

Ποιότητες του χρήματος

1. Καθολική αποδοχή
2. Φορητότητα
3. Ανθεκτικότητα
4. Διαιρεσιμότητα
5. Αναγνωρισιμότητα
6. Περιορισμένη ποσότητα
7. Δυσκολία παραχάραξης

σταθερότερη απ' ό,τι στα απεριόριστα πράγματα.

Κανείς μας δεν χρειάζεται το σύγχρονο χρήμα καθαυτό. Αυτό που χρειαζόμαστε είναι αγαθά και υπηρεσίες που μπορούμε να αγοράσουμε με χρήματα. Αν δεν υπήρχε τίποτε που να μπορούσαμε να αγοράσουμε με χρήματα, τότε οι δυνατότητές μας να τα χρησιμοποιήσουμε ως νομίσματα και χαρτονομί-

σματα ή στην ψηφιακή τους μορφή (τα ποσά που φαίνονται σε έναν τραπεζικό λογαριασμό), θα ήταν πολύ περιορισμένες.

Εξάλλου, το χρήμα είναι απλώς κομματάκια από χαρτί και μέταλλο, ή αριθμοί που υπάρχουν στον ψηφιακό χώρο.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Μην αποταμιεύσεις δολάρια Ζιμπάμπουε! Ας επιστρέψουμε σ' αυτό το παράδειγμα. Πού οφείλεται το ότι πριν από λίγα χρόνια στη Ζιμπάμπουε χρειαζόταν κανείς 100 τρισεκατομμύρια δολάρια για να αγοράσει ένα πράγμα μικρής αξίας; Αυτές οι τρελές τιμές είναι μια συνέπεια του πληθωρισμού. Πληθωρισμός είναι η μείωση της αγοραστικής δύναμης μιας νομισματικής μονάδας (του τι δηλαδή μπορεί κανείς να αγοράσει με ένα ευρώ για παράδειγμα) και η αύξηση των τιμών. Οι τιμές μπορεί να αυξηθούν για πολλούς λόγους. Ένας από αυτούς τους λόγους είναι η χωρίς μέτρο αύξηση της ποσότητας του χρήματος. Στην περίπτωση αυτή, η κεντρική τράπεζα μιας χώρας τυπώνει χαρτονομίσματα και αυξάνει την ποσότητα του χρήματος που κυκλοφορεί στην αγορά, χωρίς να αυξάνεται αντίστοιχα και ο αριθμός των παπουτσιών, των τενεκέδων κατοικίσιου τυριού και των άλλων αγαθών που υπάρχουν στη χώρα. Το να τυπώνει κανείς χρήμα μοιάζει με το να κόβει στα δύο τους κόκκους του καφέ. Η αξία τους δεν αυξάνεται αν αυξήσει κανείς έτσι τον αριθμό τους, γιατί οι κόκκοι συνεχίζουν να ζυγίζουν το ίδιο. Η αξία του χρήματος μπορεί να μεταβληθεί σημαντικά λόγω δράσεων του κράτους και άλλων εξελίξεων. Έτσι, δεν συμφέρει πάντα να αποταμιεύει κανείς χρήμα.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Πότε το χρήμα είναι σκοπός και πότε είναι εργαλείο;

Δράση	Το χρήμα ως σκοπός	Το χρήμα ως εργαλείο
1. Έπιασες μια δουλειά για το καλοκαίρι		

2. Δανείστηκες 2 ευρώ από έναν φίλο σου.
3. Δώρισες 10 ευρώ στον φίλο σου για τα γενέθλιά του.
4. Θα ήθελες να κάνεις βουτιές σε νομίσματα όπως ο Σκρουτζ Μακ Ντακ.
5. Θέλεις να αποταμιεύσεις 1 εκατομμύριο ευρώ.
6. Θέλεις να φτιάξεις ένα μωσαϊκό από νομίσματα.
7. Ληστές έκλεψαν 10 εκατομμύρια ευρώ από την τράπεζα.
8. Θέλεις να δεις πώς μοιάζει το χαρτονόμισμα των 100 τρισεκατομμυρίων δολαρίων Ζιμπάμπουε.
9. Θέλεις να δεις να τριπλασιάζονται τα χρήματα που έχει κάθε άνθρωπος μέσα στο πορτοφόλι του.
10. Ο Στέφανος ζήτησε από τον εργοδότη του να του αυξήσει τον μισθό του.

2 Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Όσο περισσότερα μηδενικά έχει ένα χαρτονόμισμα, τόσο μεγαλύτερη είναι και η αξία του.
2. Οι άνθρωποι είναι από τη φύση τους άπληστοι και θέλουν να έχουν χρήματα.
3. Όσα περισσότερα χρήματα έχει κανείς, τόσο πλουσιότερος είναι.

3 Άσκηση

Τι χαρακτηριστικά έχει καθένα από τα παρακάτω ενδιάμεσα μέσα συναλλαγής;
(Όλα αυτά χρησιμοποιήθηκαν κάποια στιγμή στην ιστορία ως χρήμα).

Μεσολαβητής συναλλαγής	Καθολική αποδοχή	Φορητό- τητα	Ανθεκτικό- τητα	Διαιρεσιμό- τητα	Αναγνωρι- σιμότητα	Δυσκολία παραχάραξης	Περιορισμένη ποσότητα
1. Ψάρια							

2. Άργυρος
3. Ένα κοπάδι αγελάδες
4. Ένας δούλος
5. 10 ευρώ

Ασκήσεις

4

Άσκηση

Τι λειτουργίες επιτελεί το χρήμα σε καθεμία από τις παρακάτω περιπτώσεις;

	Μέσο συναλλαγής	Μέτρηση αξίας	Συσσώρευση
1. Οι γονείς της Αγγελικής θα πληρώσουν 10 ευρώ για τα μαθήματα μπαλέτου της			

2. Ο Έκτορας αποφάσισε να πουλήσει τις πατάτες βιολογικής καλλιέργειας που παρήγαγε σε τιμή 20% υψηλότερη απ' ό,τι τις κανονικές πατάτες.
3. Η Μαρία χρησιμοποίησε ένα χαρτονόμισμα των 5 ευρώ για να ανάψει τη φωτιά στο τζάκι.
4. Ο Θωμάς έβαλε όλα τα δέυρά του σε έναν κουμπαρά.
5. Στο Νομισματικό Μουσείο μπορεί κανείς να δει πολλά αρχαία νομίσματα.

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Αναλύστε! Χωριστείτε σε ομάδες και επιλέξτε ένα από τα παρακάτω ρητά. Συζητήστε το, βρείτε ποια είναι η κεντρική του ιδέα και υπερασπιστείτε την ή καταρρίψτε την. Σκεφτείτε παραδείγματα, και παρουσιάστε την ιδέα αυτή και τα δικά σας επιχειρήματα στην τάξη. Ακούστε τις υπόλοιπες παρουσιάσεις. Στο τέλος, ψηφίστε το ρητό που περιγράφει το χρήμα με τον ακριβέστερο τρόπο.

1. Το χρήμα μπορεί να αγοράσει τα πάντα εκτός από την αγάπη.
2. Η γη έχει μεγαλύτερη αξία από το χρήμα.
3. Το χρήμα που δαπανάται άσκοπα είναι η χαρά του διαβόλου και η καταστροφή του ανθρώπου.
4. Το θαμμένο χρήμα δεν βλάπτει κανέναν.
5. Το χρήμα μπορεί να αγοράσει την αλήθεια.
6. Όποιος έχει χρήμα, έχει και φίλους.
7. Όποιος έχει χρήμα, δεν έχει την ησυχία του.
8. Όποιος έχει χρήμα, είναι έξυπνος.
9. Για να αποκτήσεις χρήματα, πρέπει να μπεις σε μπελάδες.
10. Το χρήμα δεν τρώγεται.
11. Το χρήμα είναι καλός υπηρέτης, αλλά κακός αφέντης.
12. Το χρήμα σώζει, αλλά και ξεμυαλίζει.
13. Το χρήμα είναι πάντα στη μόδα.
14. Όπου υπάρχει χρήμα και μυαλό, η δύναμη είναι τεράστια.
15. Οι πλούσιοι δεν ξέρουν πώς επιβιώνουν οι φτωχοί, και οι φτωχοί δεν ξέρουν τι κάνουν οι πλούσιοι με τα χρήματά τους.

Οι πωλητές και οι αγοραστές ανταλλάσσουν ελεύθερα μεταξύ τους αγαθά, υπηρεσίες και χρήματα στην αγορά. Στα οικονομικά, υπάρχουν τρία είδη αγορών: η αγορά πόρων (εργασίας, φυσικών πόρων, γης κλπ.), η αγορά προϊόντων (αγαθών και υπηρεσιών), και η χρηματοπιστωτική αγορά (χρήμα, μετοχές, κλπ.). Οι επιμέρους αυτές αγορές διακρίνονται μεταξύ τους ανάλογα με το αντικείμενο των συναλλαγών. Όλες τους όμως διέπονται από τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης.

Σίγουρα θα έχεις ακούσει προτάσεις όπως «η ζήτηση για έξυπνα κινητά αυξάνεται» ή «η ζήτηση για αυτοκίνητα ηλικίας άνω των 10 ετών μειώνεται». Ακούμε ή διαβάζουμε καθημερινά παρόμοιες προτάσεις

Φτάσαμε στο σημαντικότερο δίδυμο των οικονομικών: την προσφορά και τη ζήτηση! Ένας φίλος σου προτείνει να αγοράσεις απ' αυτόν ένα μήλο για 30 ευρώ. «Πας καλά;» του λες, και αντιπροτείνεις να του δώσεις 15 λεπτά του ευρώ. Ένας άλλος φίλος σου ζητά ένα λεπτό του ευρώ για κάθε μήλο που πουλάει, και έχει περισσότερους πελάτες απ' ό,τι μήλα. Μόνο οι γρηγορότεροι προλαβαίνουν να τα αγοράσουν. Ο τρίτος φίλος σου, πουλά 10 μήλα για 30 λεπτά το ένα, και ακριβώς 10 άνθρωποι αγοράζουν τα μήλα του για ακριβώς 30 λεπτά το ένα. Αυτές οι τρεις περιπτώσεις απεικονίζουν την αλληλεπίδραση της προσφοράς και της ζήτησης στην οικονομία.

στις εφημερίδες, τις ιστοσελίδες και την τηλεόραση. Οι καμπύλες της προσφοράς και της ζήτησης που απεικονίζουν την προσφορά, τη ζήτηση και τη μεταξύ τους σχέση μπορούν να χαρακτηριστούν ως το μεγάλο ζητούμενο των οικονομικών. Είναι ένα από

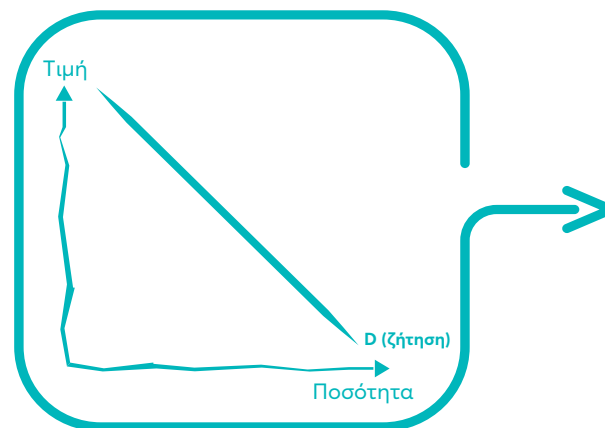
ΖΗΤΗΣΗ

Η ζήτηση είναι η επιθυμία και η ικανότητα να αγοράσει κανείς συγκεκριμένες ποσότητες αγαθών και υπηρεσιών σε διάφορες τιμές.

τα σημαντικότερα εργαλεία που επιτρέπουν στους οικονομολόγους να κατανοούν και να αναλύουν τα οικονομικά φαινόμενα. Από τη μία πλευρά, η προσφορά και η ζήτηση είναι διακριτοί μεταξύ τους και περίπλοκοι κόσμοι. Από την άλλη, τι μπορεί να είναι απλούστερο; Οι πωλητές προσφέρουν στους καταναλωτές, κι αυτοί με τη σειρά τους είτε αγοράζουν, είτε δεν αγοράζουν.

Με τι μοιάζει η ζήτηση;

Στις καθημερινές συναλλαγές τους στην αγορά, οι άνθρωποι αγοράζουν και πουλάνε τεράστιες ποσότητες αγαθών και υπηρεσιών. Όσο χαμηλότερη είναι η τιμή ενός αγαθού, τόσο περισσότερο οι άνθρωποι θα θέλουν και θα μπορούν να το αγοράσουν. Και αντιστρόφως, όσο υψηλότερη είναι η τιμή ενός αγαθού, τόσο λιγότερο οι άνθρωποι θα θέλουν και θα μπορούν να το αγοράσουν. Αυτή η αυτονόητη τάση αποδεικνύεται στην πράξη καθημερινά και αποτελεί τον νόμο της ζήτησης. Όσο χαμηλότερη είναι η τιμή ενός αγαθού, τόσο μεγαλύτερη είναι η ποσότητα που αγοράζεται. Όσο υψηλότερη είναι η τιμή, τόσο η ποσότητα αυτή μικραίνει. Οι άνθρωποι θέλουν και

μπορούν να αγοράζουν περισσότερο φτηνά παρά ακριβά πράγματα.

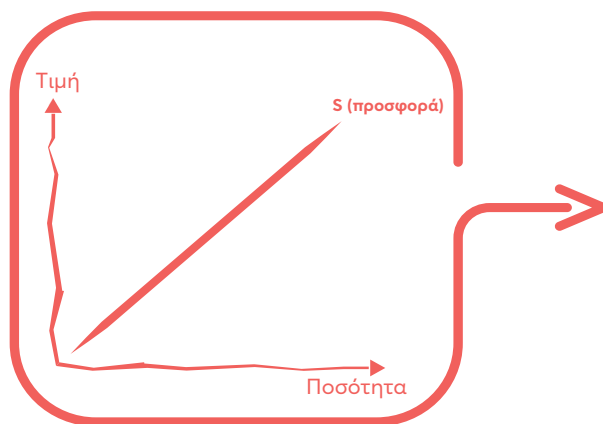
Με τι μοιάζει η προσφορά;

Η προσφορά αφορά τα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρει ένας πωλητής σε μια συγκεκριμένη τιμή. Αν ο αγοραστής θέλει να αγοράσει όσο το δυνατόν φτηνότερα, ο πωλητής θέλει να πουλήσει όσο το δυνατόν ακριβότερα.

Η καμπύλη της προσφοράς είναι μια αλληλουχία συνδεδεμένων σημείων που αντανakλά την ποσό-

ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Η προσφορά είναι η επιθυμία και η ικανότητα να πουλήσει κανείς συγκεκριμένες ποσότητες αγαθών και υπηρεσιών σε διάφορες τιμές.

τητα των αγαθών που ο πωλητής είναι έτοιμος να πουλήσει σε μια συγκεκριμένη τιμή.

Καθώς ο πωλητής θέλει να έχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κέρδος, είναι λογικό πως όσο υψηλότερη είναι η τιμή ενός αγαθού, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η ποσότητα που θα θέλει να πουλήσει. Αυτός είναι και ο λόγος που η καμπύλη της προσφοράς έχει θετική κλίση, δηλαδή έχει κατεύθυνση προς τα πάνω: Όσο υψηλότερη είναι η τιμή, τόσο υψηλότερη είναι η προσφερόμενη ποσότητα του αγαθού, δηλαδή η ποσότητά του που θέλουν και μπορούν να προσφέρουν οι πωλητές. Ο νόμος της προσφοράς είναι το αντίθετο του νόμου της ζήτησης: Όσο υψηλότερη είναι η τιμή, τόσο περισσότερα είναι τα αγαθά που προσφέρονται για αγορά. Στους πωλητές συμφέρει να προσφέρουν περισσότερα προϊόντα όταν η τιμή είναι υψηλότερη, και λιγότερα όταν η τιμή είναι χαμηλότερη.

Οι καμπύλες της προσφοράς και της ζήτησης κινούνται σε διαφορετικές κατευθύνσεις και αντανακλούν το ενδιαφέρον των αγοραστών να αγοράσουν όσο φτηνότερα γίνεται, καθώς και το συμφέρον των πωλητών να πουλήσουν όσο ακριβότερα γίνεται. Όταν σχεδιάζουμε τις καμπύλες της προσφοράς και της ζήτησης σε ένα διάγραμμα, αυτές διασταυρώνονται σε κάποιο σημείο. Το σημείο τομής των καμπυλών καταδεικνύει την ποσότητα των αγαθών και την τιμή στην οποία γίνονται οι συναλλαγές στην αγορά. Όταν η προσφερόμενη ποσότητα είναι ίση με τη ζητούμενη ποσότητα, τότε επιτυγχάνεται η τιμή αγοράς. Σε αυτή την τιμή, όσα προϊόντα προσφέρουν οι παραγωγοί, άλλα τόσα ζητούν οι καταναλωτές, και επομένως είναι όλοι ικανοποιημένοι και δεν έχουν λόγο να αλλάξουν συμπεριφορά. Αυτό το σημείο δεν είναι σταθερό, αλλάζει διαρκώς και αυξομειώνεται λόγω διάφορων παραγόντων που επηρεάζουν την αγορά του εκάστοτε αγαθού.

Το σημείο ισορροπίας είναι το σημείο τομής της προσφοράς και της ζήτησης όπου γίνεται η συναλλαγή.

Η μετατόπιση των καμπυλών

Η καμπύλη της ζήτησης μετατοπίζεται προς τα αριστερά όταν μειώνεται η ζήτηση, και προς τα δεξιά όταν αυτή αυξάνεται. Όταν η ζήτηση μειώνεται,

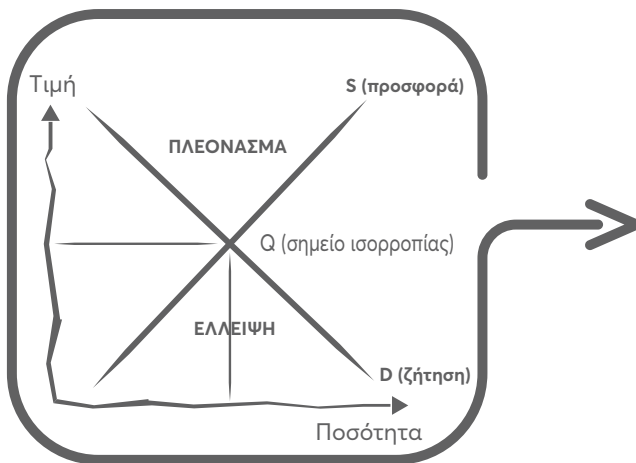
αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι ζητούν μικρότερες ποσότητες του αγαθού για την ίδια τιμή. Όταν η ζήτηση αυξάνεται, τότε οι άνθρωποι ζητούν περισσότερες ποσότητες του αγαθού για την ίδια τιμή. Όταν αλλάζει μόνο η τιμή του αγαθού, τότε η καμπύλη μετατοπίζεται στον κάθετο άξονα, δηλαδή προς τα πάνω ή προς τα κάτω. Η προσφορά ή η ζήτηση όμως μπορούν να αυξομειωθούν και για άλλους λόγους. Αν συμβούν αλλαγές που δεν αφορούν μόνο στο συγκεκριμένο προϊόν, τότε ολόκληρη η καμπύλη μετατοπίζεται προς τα δεξιά ή προς τα αριστερά. Όταν μειώνεται ο πληθυσμός (για παράδειγμα, λόγω χαμηλών ποσοστών γεννήσεων, ή λόγω μετανάστευσης στο εξωτερικό) και εμφανίζονται νέα προϊόντα που προσελκύουν κάποιους αγοραστές και τους απομακρύνουν από τα παλαιότερα, τότε η καμπύλη ζήτησης μετατοπίζεται προς τα αριστερά. Ακόμη, η ζήτηση μπορεί να μειωθεί επειδή οι άνθρωποι διαθέτουν πλέον λιγότερα χρήματα, ή γιατί αποφάσισαν να αποταμιεύσουν περισσότερο και να δαπανήσουν τα χρήματά τους για άλλες ανάγκες. Η αύξηση της ζήτησης (μία μετατόπιση προς τα δεξιά) μπορεί να οφείλεται στην αύξηση της δημοφιλίας ενός αγαθού, στην αύξηση του πληθυσμού, την αύξηση των εισοδημάτων ή την αλλαγή των καταναλωτικών συνηθειών.

Πέρα από τη ζήτηση, αλλάζει και η προσφορά. Και εδώ, η καμπύλη της προσφοράς μπορεί να μετατοπιστεί είτε προς τα δεξιά, είτε προς τα αριστερά. Μια μετατόπιση προς τα αριστερά καταδεικνύει μείωση

της προσφοράς και μια μετατόπιση προς τα δεξιά καταδεικνύει την αύξησή της. Η καμπύλη της προσφοράς μετατοπίζεται προς τα αριστερά και τα δεξιά για διάφορους λόγους. Η πρόοδος της τεχνολογίας και των διαδικασιών παραγωγής μετατοπίζουν την καμπύλη της προσφοράς προς τα δεξιά, καθώς η παραγωγή των προϊόντων γίνεται φτηνότερη, και συνεπώς αυξάνεται η ποσότητα των προϊόντων που προσφέρονται για την ίδια τιμή. Η αύξηση των τιμών των πρώτων υλών, η αύξηση του κόστους της εργασίας και άλλοι παράγοντες μετατοπίζουν την καμπύλη της προσφοράς προς τα αριστερά. Στην περίπτωση αυτή, μειώνονται τα αγαθά και οι υπηρεσίες που προσφέρονται για την ίδια τιμή.

Ελλείμματα και πλεονάσματα αγαθών και υπηρεσιών

Έλλειμμα αγαθών και υπηρεσιών συμβαίνει κάτω από το σημείο ισορροπίας, εκεί όπου η καμπύλη της ζήτησης είναι ψηλότερα από την καμπύλη της προσφοράς. Τότε, οι αγοραστές θέλουν να αγοράσουν περισσότερα προϊόντα για μια συγκεκριμένη τιμή απ' όσα μπορούν να προσφέρουν οι πωλητές. Και αντιστρόφως, πλεόνασμα αγαθών και υπηρεσιών υπάρχει πάνω από το σημείο ισορροπίας, εκεί όπου η καμπύλη της προσφοράς είναι πιο δεξιά από την καμπύλη της ζήτησης. Τότε, οι πωλητές προσφέρουν περισσότερα αγαθά σε μια συγκεκριμένη τιμή απ' όσα οι αγοραστές είναι διατεθειμένοι να αγορά-

σουν. Στην πραγματικότητα, αυτό συμβαίνει σπάνια γιατί οι πωλητές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις επιθυμίες και τις οικονομικές δυνατότητες των αγοραστών. Οι πωλητές δεν μπορούν να πουλήσουν μεγαλύτερες ποσότητες ή σε υψηλότερες τιμές απ' ό,τι θέλουν οι αγοραστές. Αν το επιχειρήσουν, θα υποστούν ζημιές. Οπότε συνήθως οι πωλητές στην περίπτωση αυτή μειώνουν την τιμή για να μην έχουν απούλητα προϊόντα.

Οι καμπύλες της προσφοράς και της ζήτησης που αναλύσαμε σ' αυτό το κεφάλαιο είναι απλώς εργαλεία που επιτρέπουν στους οικονομολόγους να αναλύουν και να καταλαβαίνουν τον κόσμο. Η προσφορά και η ζήτηση στην πραγματικότητα αλλάζουν διαρκώς. Το πραγματικό σημείο τομής τους ποτέ δεν παραμένει σταθερό. Όπως συμβαίνει συχνά, η πραγματικότητα είναι πολύ πιο περίπλοκη.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Μην δέχεσαι κανέναν νόμο ως αδιαμφισβήτητο. Για πολύ καιρό, οι οικονομολόγοι αναζητούσαν κάποιο αγαθό που θα διέψευδε τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης. Ήταν μάλιστα τόσο δύσκολο να βρεθεί ένα τέτοιο αγαθό, που το παρομοίαζαν με το Ιερό Δισκοπότηρο. Σε ένα τέτοιο αγαθό η ζητούμενη ποσότητα θα αυξανόταν όσο αυξάνεται και η τιμή του. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι τα αγαθά επίδειξης ή πολυτελείας, που αγοράζονται λόγω της μόδας και του κύρους τους. Η υψηλή τιμή σ' αυτή την περίπτωση λειτουργεί ως σύμβολο της καλής οικονομικής κατάστασης των ατόμων που μπορούν να τα αγοράσουν.

Ένα ακόμη παράδειγμα που αψηφά τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης είναι τα τρόφιμα χαμηλότερης ποιότητας, ιδίως στις φτωχές χώρες. Οι οικονομολόγοι διαπίστωσαν πως, όταν οι τιμές των βασικών προϊόντων αυξάνονται στις φτωχές χώρες, οι άνθρωποι εκεί αγοράζουν ολοένα και περισσότερα τρόφιμα χαμηλότερης ποιότητας. Ας υποθέσουμε για παράδειγμα ότι ένα άτομο τρέφεται κυρίως με ρύζι, και του μένουν πολύ λίγα χρήματα για να αγοράσει άλλου είδους τρόφιμα. Στην περίπτωση αυτή, όταν αυξηθεί η τιμή του ρυζιού, αυτό το άτομο θα αναγκαστεί να καταναλώνει μικρότερες ποσότητες από άλλα προϊόντα, όπως ψάρι και κρέας, και να αγοράζει περισσότερο ρύζι. Δεν μπορεί να μειώσει το κύριο συστατικό της διατροφής του, δηλαδή το ρύζι, και δεν υπάρχει κανένα άλλο προϊόν τόσο φτηνό ώστε να μπορεί να αντικαταστήσει το ρύζι.

1

Άσκηση

Πώς κάθε μία από τις παρακάτω αλλαγές θα επηρέαζε την προσφορά και τη ζήτηση για τσίζμπεργκερ; Θα τις αύξανε, θα τις μείωνε, ή θα παρέμεναν αμετάβλητες, και γιατί;

Ασκήσεις

Αλλαγή	Ζήτηση	Προσφορά
1. Άνοιξε ένα νέο ταχυφαγείο στην πόλη		

2. Αυξήθηκε η τιμή του γάλακτος.
3. Ξεκίνησαν οι καλοκαιρινές διακοπές.
4. Διπλασιάστηκε ο αριθμός των χορτοφάγων στη χώρα.
5. Αυξήθηκε η τιμή των καυσίμων.
6. Οι γονείς άρχισαν να δίνουν στα παιδιά τους μεγαλύτερο χαρτζιλίκι.
7. Η τιμή του βοδινού κρέατος μειώθηκε, αλλά αυξήθηκε η τιμή των γαλακτοκομικών προϊόντων.
8. Όλα τα σχολικά κυλικεία μετατράπηκαν σε ταχυφαγεία.
9. Το 30% των μεταναστών επέστρεψαν στις χώρες προέλευσής τους.
10. Εφευρέθηκε μια νέα συσκευή που μπορεί να ετοιμάσει ένα τσίζμπεργκερ μέσα σε μόλις τρία δευτερόλεπτα.
11. Η κυβέρνηση αύξησε τον κατώτατο μισθό.
12. Ένα νέο λούνα παρκ άνοιξε στην πόλη.
13. Το τυρί στα τσίζμπεργκερ αντικαταστάθηκε από ένα φτηνότερο προϊόν τυριού.
14. Απαγορεύθηκε η είσοδος σε ταχυφαγεία σε ανηλίκους.
15. Οι ειδήσεις παρουσίασαν μια επιστημονική έρευνα που καταδεικνύει ότι το γρήγορο φαγητό είναι και υγιεινό.

Ασκήσεις

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Η προσφορά δεν εξαρτάται από τη ζήτηση.
2. Ο παραγωγός είναι αυτός που ελέγχει την αγορά.
3. Είναι ευκολότερο ο αγοραστής να αλλάξει την ποσότητα της ζήτησης, παρά ο παραγωγός να αλλάξει την ποσότητα της προσφοράς.

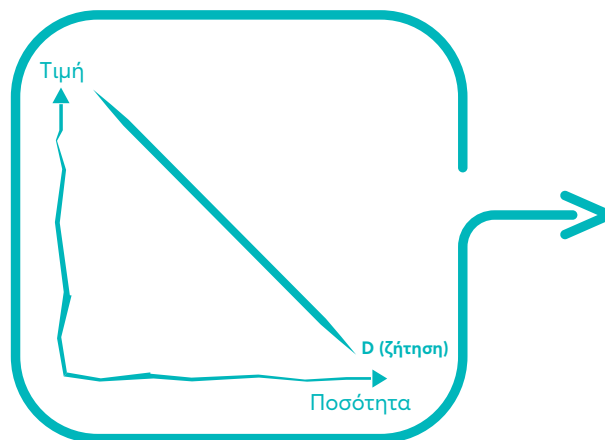
3

Άσκηση

Δώσε ένα παράδειγμα όπου παρατήρησες μια αλλαγή στη ζήτηση λόγω της αύξησης ή της μείωσης της τιμής ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας. Σχεδίασε μια καμπύλη που απεικονίζει αυτή την αλλαγή. Η καμπύλη αυτή μετακινήθηκε προς τα δεξιά ή προς τα αριστερά;

Παράδειγμα:

Ανακοινώθηκε σε ένα επιστημονικό περιοδικό και στην τηλεόραση πως όσοι πίνουν καφέ, γίνονται εξυπνότεροι.

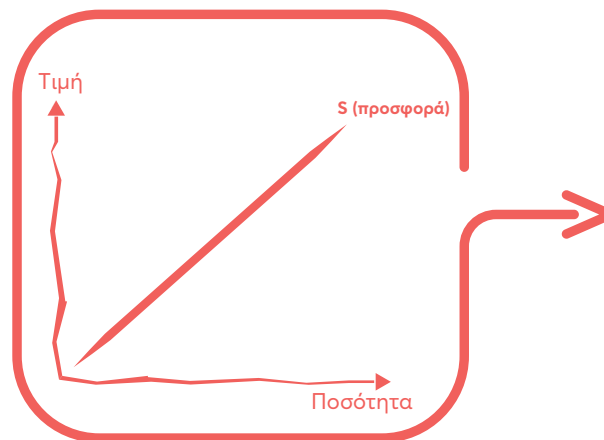
4

Άσκηση

Δώσε ένα παράδειγμα όπου παρατήρησες μια αλλαγή στην προσφορά. Τι αποτέλεσμα είχε αυτή η αλλαγή στην τιμή; Σχεδίασε μια καμπύλη που απεικονίζει αυτή την αλλαγή. Η καμπύλη μετακινήθηκε προς τα δεξιά ή προς τα αριστερά;

Παράδειγμα:

Μια καφετέρια αγόρασε μια νέα μηχανή καφέ. Πλέον, μπορεί να φτιάχνει καφέ γρηγορότερα και φτηνότερα.

5

Άσκηση

Η εξίσωση της ζήτησης είναι $Q_d = 240 - 45P$ και η εξίσωση της προσφοράς είναι $Q_s = 15 + 30P$. Σχεδίασε τις καμπύλες προσφοράς και ζήτησης των περιοδικών κόμικ βάσει των παρακάτω δεδομένων. Στη συνέχεια απάντησε τις ερωτήσεις.

Τιμή, ευρώ ανά μονάδα		Ποσότητα προσφοράς, μονάδες ανά ημέρα	Ποσότητα ζήτησης, μονάδες ανά ημέρα
1		45	195
2	75	150	
3	105	105	
4	135	60	
5	165	15	

Ασκήσεις

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Αν ένα περιοδικό κόμικ κοστίζει 4 ευρώ, πόσα περιοδικά μπορούν και θέλουν οι συγγραφείς να πουλάνε την ημέρα;
2. Αν οι συγγραφείς θέλουν να πουλάνε 150 περιοδικά κόμικ την ημέρα, ποια θα πρέπει να είναι η τιμή του κάθε περιοδικού;
3. Θα θέλουν και θα μπορούν οι συγγραφείς πιο ακριβών ή πιο φτηνών περιοδικών κόμικ να πουλάνε περισσότερα; Γιατί;
4. Τι θα προκαλούσε μια αύξηση στην προσφορά των περιοδικών κόμικ; Στην περίπτωση αυτή, οι συγγραφείς θα θέλουν να πουλάνε περισσότερα ή λιγότερα περιοδικά;
5. Ποια είναι η τιμή ισορροπίας και η ποσότητα ισορροπίας των βιβλίων κόμικ;
6. Αν ένα περιοδικό κόμικ κοστίζει 4 ευρώ, τότε στην αγορά για κόμικ θα παρουσιαζόταν πλεόνασμα ή έλλειμμα; Στην περίπτωση αυτή, τι θα έπρεπε να κάνουν οι συγγραφείς των κόμικ;

6

Άσκηση

Υπολόγισε πόσα κινητά τηλέφωνα μπορεί και θέλει να πουλάει η επιχείρηση Χ ετησίως έναντι των διάφορων τιμών του πίνακα, χρησιμοποιώντας τα εξής δεδομένα: Η ζήτηση για κινητά τηλέφωνα περιγράφεται από την εξίσωση $Q_d = 500 - 2P$. Σχεδίασε την καμπύλη της ζήτησης και εξήγησε τη σχέση μεταξύ της τιμής των τηλεφώνων και της ζητούμενης ποσότητας.

Τιμή, ευρώ ανά κινητά τηλέφωνα (P)	Ζητούμενη ποσότητα σε κινητά τηλέφωνα ανά έτος (Q_d)
50	

100

200

150

200

7 Άσκηση

Υπολόγισε πόσα κινητά τηλέφωνα μπορεί και θέλει να πουλάει η επιχείρηση Χ ετησίως έναντι των διάφορων τιμών του πίνακα, χρησιμοποιώντας τα εξής δεδομένα: Η προσφορά των κινητών τηλεφώνων περιγράφεται από την εξίσωση $Q_s = 500 + 2P$. Σχεδίασε την καμπύλη προσφοράς και εξήγησε τη σχέση μεταξύ της τιμής των τηλεφώνων και της προσφερόμενης ποσότητας.

Τιμή, ευρώ ανά κινητά τηλέφωνα (P)	Προσφερόμενη ποσότητα σε κινητά τηλέφωνα ανά έτος (Q_s)
50	
100	
150	
200	

Η τιμή είναι η χρηματική εκτίμηση της αξίας ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας.

Πόσο κάνει το νερό; Η απάντηση μπορεί να φαίνεται απλή: Όχι πολύ. Και όντως, αυτό ισχύει και στην Ελλάδα. Η απάντηση αυτή όμως θα ήταν εντελώς διαφορετική αν ήμασταν στη Σαχάρα. Η τιμή του νερού, όπως και κάθε άλλου αγαθού, εξαρτάται από διάφορους παράγοντες. Τον κύριο ρόλο όμως έχει κι εδώ η προσφορά και η ζήτηση.

Τι πληροφορίες δίνει η τιμή στους πωλητές και τους αγοραστές;

Η τιμή είναι το ποσό των χρημάτων έναντι του οποίου μπορεί κανείς να αγοράσει μια μονάδα ενός συ-

Θα το πίστευες, αν άκουγες πως υπάρχει ένα κόμικ που κοστίζει όσο ένα ολόκληρο σπίτι, και πως υπάρχουν άνθρωποι που προτιμούν να δώσουν τα χρήματά τους για να αγοράσουν ένα κόμικ αντί με το ίδιο ποσό να πάνε ένα ακριβό ταξίδι, να αγοράσουν ένα καινούργιο αυτοκίνητο ή ακόμη κι ένα πολυτελές σπίτι; Το περιοδικό αυτό, που σήμερα κοστίζει τόσο πολύ, το είχε αγοράσει το 1950 ένα εννιάχρονο αγόρι για μόλις 35 σεντς. Ήταν το πρώτο κόμικ που περιείχε μια ιστορία με τον Σούπερμαν -αξίζει όμως μια τόσο υψηλή τιμή; Στο κάτω-κάτω, δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια εικονογραφημένη ιστορία. Γιατί λοιπόν ένα περιοδικό κόμικ μπορεί να κοστίζει περισσότερο απ' ό,τι η τροφή και το νερό μας; Τι θα έκανες εσύ αν το πρώτο περιοδικό με ιστορία του Σούπερμαν γινόταν αρκετές φορές πιο ακριβό; Και τι θα έκανες αν το νερό γίνει στο μέλλον πολύ πιο ακριβό απ' ό,τι είναι σήμερα; Ποια πληροφορία μεταφέρεται στους καταναλωτές και τους παραγωγούς από την αλλαγή των τιμών;

γκεκριμένου αγαθού ή μίας υπηρεσίας. Είναι κάτι το πολύ απλό και ξεκάθαρο. Ταυτόχρονα όμως η τιμή επιτελεί μια ακόμη πιο σημαντική λειτουργία στην οικονομία. Οι τιμές στην αγορά μεταβάλλονται παράλληλα με τις αλλαγές στην προσφορά και τη

ζήτηση των αγαθών και των υπηρεσιών (το «μεγάλο ζητούμενο» των οικονομικών). Οι αλλαγές στις τιμές επιτρέπουν στα υποκείμενα δράσης των αγορών (δηλαδή, τους πωλητές και τους αγοραστές) να μαθαίνουν γρήγορα για τις αλλαγές στην προσφορά και τη ζήτηση των αγαθών και των υπηρεσιών και να αντιδρούν σ' αυτές τις αλλαγές.

Για παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι μία επιχειρηματίας έχει ένα μικρό κατάστημα που πουλάει σοκολάτες. Ξαφνικά, η τιμή των κόκκων κακάο που αγοράζει από την Νότια Αμερική διπλασιάζεται. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι κάτι συνέβη στην προσφορά του κακάο. Μπορεί η σοδειά να μην ήταν καλή και αυτό να προκάλεσε μια έλλειψη κόκκων κακάο, οπότε να κοστίζουν πλέον πολύ περισσότερα χρήματα. Μπορεί επίσης κάτι να συνέβη στη ζήτηση για κακάο. Μπορεί να άνοιξε κάποιο μεγάλο εργοστάσιο σοκολάτας και αυτό να αγοράζει τους περισσότερους κόκκους, και συνεπώς οι παραγωγοί κακάο

να μπορούν να αυξήσουν την τιμή του. Η τιμή μπορεί να αυξηθεί ή να μειωθεί, αλλά το βασικό σημείο παραμένει το ίδιο: Η τιμή προσφέρει πληροφορίες στα υποκείμενα δράσης των αγορών που τους παρακινούν να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους. Η ιδιοκτήτρια του καταστήματος με τις σοκολάτες πρέπει να προσαρμοστεί στη νέα κατάσταση είτε αυξάνοντας τις τιμές της, είτε ίσως ανταγωνιζόμενη καλύτερα με τους νέους παίκτες στην αγορά, είτε νοικιάζοντας ένα μικρότερο κατάστημα. Λόγω της πληροφορίας που δίνει η τιμή, όλα τα υποκείμενα δράσης της αγοράς παίρνουν ορθολογικές αποφάσεις, ακόμη και αν δεν γνωρίζουν τι ακριβώς συνέβη με το κακάο.

Οι αλλαγές που συνέβησαν στη Νότια Αμερική στην αγορά του κακάο γίνονται έμμεσα αισθητές από τους αγοραστές σοκολάτας σε όλο τον υπόλοιπο πλανήτη. Όταν πέφτει η τιμή της σοκολάτας, τότε εμφανίζονται νέοι προμηθευτές, και

ΤΙΜΗ

Η τιμή είναι ένας σημαντικός πάροχος πληροφοριών στην αγορά.

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ

Η λειτουργία της τιμής είναι να στέλνει ένα σήμα στους ανταγωνιστές.

προσφέρεται μεγαλύτερη ποικιλία ειδών σοκολάτας. Ή, αντιθέτως, όταν μειώνεται η προσφερόμενη ποσότητα και η ποικιλία των ειδών σοκολάτας, τότε αυξάνεται η τιμή της. Όταν η τιμή της σοκολάτας αυξάνεται, οι καταναλωτές μπορεί να μετακινηθούν σε ένα παρόμοιο προϊόν που είναι φτηνότερο, όπως τα μπισκότα. Πολλά αγαθά στην αγορά μπορούν να αντικαταστήσουν το ένα το άλλο. Έτσι, η προσαρμογή στις αλλαγές των τιμών είναι ευκολότερη για τους αγοραστές παρά για τους παραγωγούς.

Τι πληροφορίες δίνει η τιμή στους ανταγωνιστές;

Η τιμή μεταδίδει σημαντικές πληροφορίες όχι μόνο στους αγοραστές και τους πωλητές, αλλά και στους δυνητικούς ανταγωνιστές που δεν βρίσκονται στην αγορά. Η αύξηση της τιμής αγαθών και υπηρεσιών σηματοδοτεί ότι κάποιοι παραγωγοί αποκομίζουν μεγάλα κέρδη. Συνεπώς, νέοι παραγωγοί αποκτούν το κίνητρο να μπουκ στην αγορά. Αντίθετα, η μείωση των τιμών μπορεί να σηματοδοτεί στην αγορά ότι ήδη υπάρχουν πολλοί παραγωγοί αγαθών και υπηρεσιών. Το κέρδος τους είναι μικρό και συνεπώς δεν αξίζει να μπει κάποιος νέος ανταγωνιστής στην αγορά.

Τι αποκαλύπτει η τιμή για την ποσότητα ενός πόρου;

Η τιμή μάς δίνει επίσης πληροφορίες για την ποσότητα του εκάστοτε σπάνιου πόρου. Αν η τιμή αυξηθεί, αυτό σημαίνει ότι η ποσότητα του πόρου μειώνεται και πρέπει αυτός να καταναλωθεί με μεγαλύτερη φειδώ. Η αύξηση της τιμής του νερού θα σηματοδοτούσε ότι οι ποσότητες του νερού μειώνονται. Θα προειδοποιούσε τους καταναλωτές να χρησιμοποιούν νερό μόνο για τις βασικές τους ανάγκες, όπως για να το πίνουν ή να μαγειρεύουν. Το πλύσιμο των αυτοκινήτων και το πότισμα των γλαστρών θα έπρεπε τότε να περιοριστεί. Και αντίθετως, μια χαμηλή τιμή σημαίνει ότι ο πόρος επαρκεί και μπορεί να καταναλώνεται χωρίς αυστηρούς περιορισμούς.

Ποια πράγματα έχουν μηδενικό κόστος και γιατί;

Κάποια πράγματα έχουν μηδενικό κόστος. Για παράδειγμα, το να πλύνει κανείς το αυτοκίνητό του σε μια λίμνη δεν κοστίζει τίποτα σ' αυτόν που θα χρησιμοποιήσει το νερό της. Μπορεί όμως να προκαλέσει ζημιά στο περιβάλλον. Αν λοιπόν ο ίδιος άνθρωπος έπρεπε να πληρώσει για τις ζημιές που προκαλεί αυτό το πλύσιμο στο περιβάλλον, τότε η τιμή θα ήταν υψηλή. Θα του ήταν τότε ίσως φτηνό-

τερο να πλύνει το αυτοκίνητό του σε ένα πλυντήριο αυτοκινήτων.

Όταν τα πράγματα είναι δωρεάν, κανείς δεν νοιάζεται για την εξοικονόμηση των πόρων. Ένα αγαθό μπορεί να είναι δωρεάν μόνο όταν δεν υπάρχουν καθορισμένα ιδιοκτησιακά δικαιώματα. Οι λίμνες ανήκουν σε όλους· συνεπώς, όλοι μπορούν να τις χρησιμοποιούν όπως θέλουν, χωρίς να αναλαμβάνουν κάποια ευθύνη. Σε μια λίμνη όμως που ανήκει σε κάποιον, ο ιδιοκτήτης της μάλλον δεν θα επέτρεπε σε κάποιον άλλο να πλύνει εκεί το αυτοκίνητό του δωρεάν. Εκεί όπου διασφαλίζονται και προστα-

τεύονται τα ιδιωτικά ιδιοκτησιακά δικαιώματα, οι πόροι χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά και εμφανίζονται οι πραγματικές τους τιμές.

Η τιμή συνεπώς είναι κάτι περισσότερο από το χρηματικό ποσό με το οποίο μπορεί κανείς να αποκτήσει ένα αγαθό. Μεταφέρει σημαντικές πληροφορίες στα άτομα που δρουν στην αγορά ως προς τις αλλαγές της προσφοράς και της ζήτησης, καθώς και άλλες αλλαγές που συμβαίνουν στην αγορά. Επιτρέπει στους παραγωγούς, στους αγοραστές και τους πωλητές να αντιδρούν και να προσαρμόζονται.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Η πραγματική τιμή ενός αγαθού είναι αυτή που τελικά πληρώνεις!

Όταν μιλάμε για την τιμή ενός προϊόντος, είναι σημαντικό να κατανοούμε ότι αυτή δεν ταυτίζεται πάντα με το χρηματικό ποσό που αναγράφεται στην ταμπέλα ή στο ράφι του καταστήματος. Στον σημερινό κόσμο, ολοένα και περισσότερο χρησιμοποιούνται εκπτώτικα συστήματα, κάρτες ανταμοιβής τακτικών πελατών και άλλα παρόμοια εργαλεία μάρκετινγκ. Αν πας σε κάποιο μαγαζί και η τιμή που αναγράφεται στο ράφι για ένα αγαθό που θέλεις να αγοράσεις είναι 5 ευρώ, αλλά εσύ πληρώσεις 4 ευρώ μετά από μια έκπτωση 20%, τότε η πραγματική τιμή είναι 4 ευρώ. Είναι σημαντικό να το θυμόμαστε αυτό όταν υπολογίζουμε τις αλλαγές των τιμών. Θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας τις τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών που πληρώνουν οι αγοραστές, και όχι αυτές που αναγράφονται στις ταμπέλες. Συχνά, η διαφορά αυτή είναι μεγάλη.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Σκέψου ένα φανταστικό νέο προϊόν που θα μπορούσες να προσφέρεις στους πελάτες σου. Μπορεί να είναι οτιδήποτε: Ένα πακέτο μπισκότα που δεν τελειώνει ποτέ, ένα αυτοκίνητο που λειτουργεί με λεμονάδα, ή ένα εμβόλιο κατά του κουτσομπολιού. Δώσε μια λεπτομερειακή ανάλυση των αλλαγών στις τιμές του προϊόντος ή της υπηρεσίας σου.

Κάποιες ερωτήσεις που μπορούν να σε βοηθήσουν:

1. Γιατί επέλεξες το συγκεκριμένο αγαθό ή τη συγκεκριμένη υπηρεσία;
2. Πώς θα αποφασίσεις ποια τιμή θα προσφέρεις;
3. Τι θα κάνεις αν οι αγοραστές δεν συμφωνήσουν να καταβάλουν αυτή την τιμή;
4. Τι θα κάνεις αν η ζήτηση είναι υψηλή;
5. Πού θα επενδύσεις τα κέρδη που θα αποκομίσεις;
6. Πότε θα αυξήσεις την προσφορά;
7. Πότε θα μειώσεις την προσφορά;

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Η τιμή ορίζεται από τον αγοραστή.
2. Κόστος παραγωγής + κέρδος για τον πωλητή = τιμή.
3. Η τιμή είναι μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ του πωλητή και του αγοραστή.

3

Άσκηση

Ποια πληροφορία / ποιο σήμα μεταφέρεται στους δρώντες στην αγορά (τους αγοραστές, τους παραγωγούς, εκείνους που θέλουν να ξεκινήσουν μια επιχείρηση) στις παρακάτω καταστάσεις;

Κατάσταση	Σήμα στους αγοραστές	Σήμα στους παραγωγούς του αγαθού ή τους παρόχους της υπηρεσίας	Σήμα σε όσους θέλουν να ξεκινήσουν μια επιχείρηση που θα παράγει το αγαθό ή θα παρέχει την υπηρεσία
Η τιμή των λαχανικών αυξήθηκε εξαιτίας μιας κακής σοδειάς.	Πληροφορία ότι υπάρχουν διαθέσιμα λιγότερα λαχανικά και πρέπει να χρησιμοποιούνται με μεγαλύτερη φειδώ ή να αντικατασταθούν από άλλα προϊόντα.	Εφόσον θα υπάρχουν λιγότερα λαχανικά στην αγορά, οι άνθρωποι θα αναγκαστούν να πληρώνουν περισσότερα χρήματα. Οι παραγωγοί θα πωλούν λαχανικά σε υψηλότερες τιμές.	Μια αύξηση των τιμών σημαίνει ότι αξίζει να ξεκινήσει κανείς μια επιχείρηση παραγωγής ή εμπορίας λαχανικών, καθώς θα είναι επικερδής.

1. Η τιμή των εισιτηρίων κινηματογράφου αυξήθηκε.
2. Μετά την έναρξη της θερινής περιόδου, οι φράουλες πωλούνται 6 ευρώ το κιλό.
3. Η τιμή των διακοπών στην Ιταλία μειώθηκε σημαντικά.
4. Η κυβέρνηση αποφάσισε ότι η υψηλότερη τιμή πώλησης σοκολάτας για τα επόμενα δύο χρόνια πρέπει να είναι 30 λεπτά του ευρώ.

Ασκήσεις

4

Άσκηση

Ανάλυσε το κόμικ της σελίδας 84 και απάντησε τις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Γιατί ο νέος πωλητής δεν κατάφερε να πετύχει τον στόχο του;
2. Τι θα πρέπει να κάνει μετά; Τι τιμή πρέπει να ορίσει;
3. Τι θα πρέπει να λάβει υπόψη του για να ορίσει την τιμή;

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Ας κάνουμε μια οικονομική μελέτη! Επισκεφθείτε την αγορά και ρωτήστε τους πωλητές πώς ορίζουν την τιμή ενός προϊόντος και τι επηρεάζει την απόφασή τους αυτή. Συγκρίνετε τους παράγοντες που ανέφεραν οι πωλητές στην αγορά με την οικονομική θεωρία της τιμής. Ετοιμάστε μια παρουσίαση για την τάξη σας. Συζητήστε τα συμπεράσματά σας με τους συμμαθητές και τον καθηγητή σας. Τελικά, οι πωλητές στην αγορά εφαρμόζουν την οικονομική θεωρία, ή όχι;

5

Άσκηση

Γράψε ένα σύντομο κείμενο επιχειρημάτων (150-170 λέξεις) πάνω σε ένα από τα παρακάτω θέματα.

- A.** Η τιμή ως πηγή πληροφόρησης.
- B.** Ο βασιλιάς της αγοράς είναι ο αγοραστής.
- Γ.** Ο ρόλος των τιμών ως σήμα για τους ανταγωνιστές στην αγορά.

Γεγονός

Ο Ρισάρ Καντιγιόν (Richard Cantillon, 1680-1734) ήταν ο συγγραφέας του πρώτου επιστημονικού έργου πάνω στα οικονομικά.

Ήταν ο πρώτος που είδε την οικονομία ως πεδίο επιστημονικής έρευνας. Ο Καντιγιόν, μέσω της μεθόδου των νοητικών πειραμάτων, εξήγησε τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται οι τιμές.

Ένας νέος πωλητής ήρθε στο φεστιβάλ. Περιμένοντας ότι θα κερδίσει περισσότερα χρήματα, έβαλε ψηλότερες τιμές από εκείνες που πρόσφεραν οι άλλοι πωλητές.

Ενότητα II.

Έλεγξε τις γνώσεις σου!

- 1.** Είναι ευκολότερο να συναλλασσόμαστε με χρήμα παρά με φυσικά αντικείμενα γιατί:
A.
B.
Γ.
- 2.** Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στη χρηματική συναλλαγή και στον αντιπραγματισμό;
- 3.** Οι βασικές ιδιότητες του χρήματος είναι:
A.
B.
Γ.
Δ.
Ε.
ΣΤ.
Ζ.
- 4.** Οι λειτουργίες του χρήματος είναι:
A.
B.
Γ.
- 5.** Η προσφορά είναι
- 6.** Πότε συμβαίνει μια συναλλαγή στην αγορά;

7. Διόρθωσε τις λάθος προτάσεις:

Α. Όλες οι αποφάσεις έχουν κόστος ευκαιρίας.

Β. Όλα τα κόστη ευκαιρίας είναι γνωστά εκ των προτέρων και μπορούμε να τα υπολογίσουμε.

Γ. Η Λουκία βοήθησε τον Γεράσιμο να προετοιμαστεί για μια συνέντευξη. Πρόκειται για μια συναλλαγή μεταξύ της Λουκίας και του Γεράσιμου.

Δ. Το χρήμα εφευρέθηκε από κεντρικές τράπεζες.

Ε. Η βασική λειτουργία του χρήματος είναι ότι δεν φθείρεται εύκολα.

ΣΤ. Οι άνθρωποι σε ένα πράγμα που αγόρασαν αποδίδουν μεγαλύτερη αξία από το κόστος που ανέλαβαν για να το αγοράσουν.

Ζ. Όσο μεγαλύτερη είναι η προσφορά ενός αγαθού, τόσο υψηλότερη είναι και η τιμή του.

Η. Οι τιμές συνήθως αδικούν τους αγοραστές.

8. Μια αύξηση στην τιμή του αργύρου σηματοδοτεί στον κοσμηματοπώλη ότι
Συνεπώς, ο κοσμηματοπώλης θα πρέπει να

III. Ατομικά οικονομικά

| 10 | Εισόδημα

Ο χρυσός κανόνας των οικονομικών είναι πως δεν υπάρχει «δωρεάν γεύμα».

Ποια είδη εισοδήματος υπάρχουν;

Το εισόδημα από εργασία ονομάζεται και αμοιβή. Για να είμαστε πιο ακριβείς, είναι η αμοιβή που λαμβάνει ένας εργαζόμενος ως ιδιοκτήτης των ανθρωπίνων πόρων που αξιοποιήθηκαν για την εργασία του και την αξία που αυτή δημιουργήσε. Το εισόδημα από εργασία είναι το συνηθέστερο είδος εισοδήματος. Οι περισσότεροι άνθρωποι εργάζονται και

Πώς μπορείς να κερδίσεις χρήματα; Σίγουρα θα έχεις κάποτε σκεφτεί τι θα αγόραζες αν είχες ένα βουνό από χρήματα. Υπάρχουν πολλοί τρόποι να ξοδέψει κανείς χρήματα. Θα πρέπει όμως πρώτα να τα κερδίσει. Η πιο συχνή κύρια πηγή εισοδήματος είναι η εργασία. Υπάρχουν όμως και άλλες πηγές όπως οι τόκοι, τα ενοίκια από ιδιοκτησίες, τα επιχειρηματικά κέρδη, η οικονομική στήριξη από άλλους, τα επιδόματα και τα δώρα, και η πώληση περιουσιακών στοιχείων. Αυτές τις πηγές εισοδήματος θα εξετάσουμε σ' αυτό το κεφάλαιο.

λαμβάνουν έναν μισθό, είτε αυτός αφορά μια μόνιμη καθημερινή εργασία και καταβάλλεται κάθε μήνα, είτε πρόκειται για μια αμοιβή για μια περιστασιακή εργασία, όπως το κούρεμα του γκαζόν, που συνήθως καταβάλλεται μόλις αυτή η εργασία ολοκληρωθεί.

ΕΙΔΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Εισόδημα από εργασία, τόκοι, ενοίκια από ιδιοκτησίες, επιχειρηματικά κέρδη, οικονομική στήριξη, φιλανθρωπία, επιδόματα και δώρα, πώληση περιουσιακών στοιχείων.

Ο τόκος είναι μια πληρωμή για χρήματα που κάποιος δάνεισε ή δανείστηκε. Όλοι μας έχουμε ακούσει ότι ο χρόνος είναι χρήμα. Ο τόκος εκφράζει αυτό το ρητό με τον καλύτερο τρόπο. Ένα ευρώ σήμερα έχει μεγαλύτερη αξία από ένα ευρώ αύριο. Αν έχεις σήμερα ένα ευρώ, μπορείς να το χρησιμοποιήσεις παραγωγικά, ή να το ξοδέψεις σε κάτι που σου αρέσει. Αν όμως δεν θα το έχεις παρά μόνο αύριο, τότε πρέπει να κάνεις υπομονή μια μέρα. Αυτός είναι ο λόγος που, αν μια τράπεζα σου δανείσει ένα ευρώ σήμερα, θα πρέπει να πληρώσεις πίσω όχι μόνο αυτό το ευρώ αλλά και τόκο -δηλαδή την πληρωμή για τη χρήση των χρημάτων που δανείστηκες. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και όταν εσύ καταθέτεις τα χρήματά σου σε έναν τραπεζικό λογαριασμό. Στην περίπτωση αυτή, εσύ εισπράττεις τόκο. Ο τόκος είναι κάτι σαν μια επιβράβευση στον δανειστή για το ότι συμφώνησε να καθυστερήσει την κατανάλωσή του και ανέλαβε το ρίσκο να δανείσει τα χρήματά του. Οι τόκοι μπορεί να είναι μια σημαντική πηγή εισοδήματος. Για παράδειγμα, οι άνθρωποι καταθέτουν τα χρήματά τους στην τράπεζα, η οποία τα δανείζει με τη σειρά της σε άλλους. Αργότερα, ο οφειλέτης καταβάλλει, μαζί με τους τόκους, περισσότερα χρήματα από το ποσό που δανείστηκε, και εκείνοι που είχαν καταθέσει τα χρήματα παίρνουν πίσω περισσότερα από το ποσό που κατέθεσαν.

Το ενοίκιο πόρων αναφέρεται στο εισόδημα από ενοικιαζόμενη ιδιοκτησία. Μπορεί κανείς να νοικιάσει οτιδήποτε: ένα διαμέρισμα, ένα κομμάτι γης,

έναν υπολογιστή. Το εισόδημα από ενοίκια μοιάζει με τον τόκο, με τη διαφορά ότι στην περίπτωση αυτή ο ιδιοκτήτης λαμβάνει χρήματα για τους πόρους και την ιδιοκτησία που ενοικίασε σε κάποιον άλλο, και όχι για χρήματα που δάνεισε.

Τα επιχειρηματικά κέρδη είναι το εισόδημα που παράγεται από την ανάληψη του ρίσκου της επιχειρηματικότητας. Αν ιδρύσεις μια επιχείρηση κι αυτή πετύχει, μπορεί να κερδίσεις χρήματα· μπορεί όμως η επιχείρησή σου να αποτύχει, οπότε θα υποστείς σημαντικές ζημιές. Σε περίπτωση επιτυχίας, θα αποκομίσεις κέρδος για την ιδέα που είχες και το ρίσκο της αποτυχίας που ανέλαβες προκειμένου να την εφαρμόσεις στην πράξη.

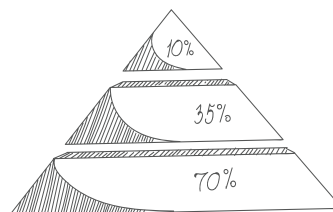
Η οικονομική στήριξη είναι το εισόδημα που λαμβάνει κανείς από άλλους για να πετύχει κάποιον συγκεκριμένο στόχο. Η στήριξη αυτή δίνεται σε ένα άτομο ή έναν οργανισμό ως ενθάρρυνση και για να εξασφαλιστούν οι πόροι που χρειάζονται για κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα. Για παράδειγμα, στήριξη μπορεί να λάβει ένα καταφύγιο ζώων ή μια οργάνωση που εκπαιδεύει νέους ανθρώπους.

Η φιλανθρωπία δίνεται για να βελτιωθεί η ευημερία ενός ατόμου ή ενός οργανισμού χωρίς να επιδιώκονται συγκεκριμένοι στόχοι. Για παράδειγμα, φιλανθρωπία είναι η προσφορά χρημάτων σε ιδρύματα που φροντίζουν παιδιά ή σε οικογένειες που βρίσκονται σε ανάγκη.

Το δώρο είναι εισόδημα που λαμβάνεται σε μια ει-

δική περίπτωση -όχι όμως αναγκαστικά χωρίς να ζητείται κάτι άλλο ως αντάλλαγμα- με στόχο να βοηθήσει κάποιον ή να στηρίξει έναν συγκεκριμένο σκοπό. Είναι μια ευχάριστη πηγή εισοδήματος. Είναι

πολύ δύσκολο να ζήσει κανείς μόνο με δώρα. Αλλά σε κάθε περίπτωση, το δώρο είναι μια μορφή εισοδήματος, μολονότι συνήθως έχει τη μορφή αγαθών και υπηρεσιών και όχι χρημάτων.

1

Άσκηση

Τι είδους εισοδήματα περιγράφονται στα παρακάτω παραδείγματα;

Ασκήσεις

	Εισοδήματα από εργασία	Τόκοι	Ενοίκιο ιδιοκτησίας	Επιχειρηματικό κέρδος	Οικονομική στήριξη	Φιλανθρωπία	Δώρο
1. Κούρεψα το γκαζόν στον κήπο των γειτόνων μου για 3 ευρώ							

- Ένας γείτονας δανείστηκε το ποδήλατό μου για λίγες ώρες για δύο ευρώ.
- Η μητέρα μου μού έδωσε 10 ευρώ για να αγοράσω πράγματα που χρειαζόταν και μου είπε να κρατήσω τα ρέστα.
- Πλήρωσα για το γεύμα του φίλου μου και την επόμενη μέρα μου το ξεπλήρωσε κερνώνοντας με το γεύμα μου κι ένα γλυκό.
- Η νονά μου μού έδωσε χρήματα για να αγοράσω μια νέα τσάντα για το σχολείο γιατί αυτή που είχα είχε φθαρεί πολύ.
- Αγόρασα μια μπάλα του μπάσκετ με υπογραφή του Βασίλη Σπανούλη για 60 ευρώ και την πούλησα στο διαδίκτυο για 100 ευρώ μετά από ένα χρόνο.
- Στη δεξίωση του γάμου της αδερφής μου, έπαιξα κιθάρα για τους καλεσμένους.

Ασκήσεις

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Το ίδιο εισόδημα δεν μπορεί να είναι ταυτόχρονα και μισθός και οικονομική στήριξη.
2. Κάθε άνθρωπος είναι ιδιοκτήτης ανθρώπινων πόρων και συνεπώς πρέπει να ανταμείβεται γι' αυτούς.
3. Είναι καλύτερο να έχει κανείς μία μόνο πηγή εισοδήματος.

3

Άσκηση

Ανάλυσε τις παρακάτω περιπτώσεις. Τι είδους εισόδημα αφορούν; Εκτίμησε το κατά πόσο οι περιπτώσεις αυτές είναι ορθολογικές από οικονομική άποψη (σημείωσε 1 για την πιο ορθολογική απόφαση και 3 για την λιγότερο ορθολογική) και δικαιολόγησε την απάντησή σου.

A. Ο Σταύρος δουλεύει τη μέρα ως φύλακας σε ένα πολυκατάστημα, και κάποια βράδια ως φύλακας σε ένα εργοστάσιο. Δεν του λείπουν χρήματα, αλλά μετά από τη συμβουλή ενός φίλου ξεκίνησε μια τρίτη δουλειά ιδρύοντας μια εταιρία ιδιωτικής φύλαξης.

Είδη εισοδήματος:

Οικονομική ορθολογικότητα: 1 2 3

Γιατί;

B. Ο Παύλος δούλεψε για 10 χρόνια σε μια δυσάρεστη, αλλά καλά αμειβόμενη δουλειά με μόνο σκοπό να αποταμιεύσει χρήματα για να αγοράσει ένα πολυτελές διαμέρισμα ώστε να το νοικιάζει και να μπορεί να έχει εισόδημα χωρίς να εργάζεται πλέον.

Είδη εισοδήματος:

Οικονομική ορθολογικότητα: 1 2 3

Γιατί;

Γ. Ο Γεράσιμος, σεφ σε ένα γνωστό εστιατόριο, κληρονόμησε χρήματα από τον παππού του και τα κατέθεσε στην τράπεζα. Σκοπεύει να τα φυλάξει για έκτακτες ανάγκες στο μέλλον.

Είδη εισοδήματος:

Οικονομική ορθολογικότητα: 1 2 3

Γιατί;

Ολόκληρη η ιστορία της ανθρωπότητας υπάρχει επειδή κάποιοι άνθρωποι εργάστηκαν. Η εργασία βέβαια δεν ήταν πάντα εθελοντική· συχνά υπήρχε εκμετάλλευση, δουλεία και πόλεμοι. Όμως όλα τα υπέροχα κτίρια που σήμερα θαυμάζουμε, οι γέφυρες, τα αγάλματα και τα τραγούδια είναι αποτέλεσμα ανθρώπινης εργασίας. Σήμερα, μπορεί κανείς να ταξιδέψει στη γη, στη θάλασσα και στον αέρα σε ταχύτητες που οι πλουσιότεροι και ισχυρότεροι άνθρωποι στο παρελθόν δεν μπορούσαν ούτε καν να ονειρευτούν. Το προσδόκιμο ζωής έχει αυξηθεί γιατί ιατρικές ανακαλύψεις μπορούν πλέον να προσφέρουν θεραπείες που οι άνθρωποι παλιότερα δεν θα μπορούσαν καν να φανταστούν. Τα διαμερίσματα και τα σπίτια μας είναι πιο ζεστά και φωτεινά απ' ό,τι τα κάστρα των βασιλιάδων του παρελθόντος. Το ζεστό νερό το θεωρούμε οι περισσότεροι δεδομένο. Όλα αυτά τα ωφέλιμα πράγματα εφευρέθηκαν μέσα από εργασία.

Η ανάπτυξη των σημερινών κοινωνιών είναι αποτέλεσμα της σωματικής και πνευματικής εργασίας των ανθρώπων. Μόνο με την εργασία μπορεί μια στοίβα από τούβλα να γίνει ένα σπίτι, και ένα κουβάρι κλωστή να γίνει ένα πουλόβερ. Χωρίς την ανθρώπινη εργασία, τα κινητά μας τηλέφωνα θα ήταν άμμος και πετρέλαιο (το πλαστικό φτιάχνεται από πετρέλαιο και το πυρίτιο που βρίσκεται στην άμμο είναι ένα σημαντικό συστατικό των μικροτσιπ). Τα βιβλία θα ήταν κενές σελίδες χαρτί και τα χωράφια θα έμεναν ακαλλιέργητα.

Γιατί η εξειδίκευση είναι ωφέλιμη;

Σκέψου: Πόσο εύκολο θα ήταν το ίδιο άτομο να είναι πιλότος αεροπλάνου το πρωί, μπασκετμπολίστας το μεσημέρι, σεφ το απόγευμα, και τραγουδίστης το βράδυ; Μπορούμε βεβαίως να φανταστούμε έναν τέτοιο «πολυτεχνίτη», αλλά ο άνθρωπος αυτός πιθανότατα δεν θα έκανε τίποτε απ' όλα αυτά ιδιαίτερα καλά. Για να γίνει κανείς επαγγελματίας

σε ένα αντικείμενο, χρειάζεται να επικεντρωθεί σ' αυτό και να δουλέψει πολύ. Χρειάζεται να βελτιωθεί μαθαίνοντας από τα λάθη του. Η βαθιά γνώση μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας λέγεται εξειδίκευση. Εστιάζοντας σε μία δραστηριότητα, οι άνθρωποι μπορούν να είναι πιο παραγωγικοί.

Παρ' όλα αυτά, η εργασία ποτέ δεν είναι κάτι το στάσιμο και μονοδιάστατο. Ακόμη και στην απλούστερη δουλειά υπάρχει πάντα η δυνατότητα κάποιος να βελτιωθεί και να προοδεύσει. Για παράδειγμα, η Μαρία ξεκίνησε να εργάζεται σε ένα εστιατόριο πλένοντας πιάτα. Ήταν καλή στη δουλειά της και μετά από λίγες εβδομάδες έγινε σερβιτόρα. Επειδή δούλευε σκληρά, σύντομα οι ιδιοκτήτες του εστιατορίου την ξεχώρισαν και έγινε υπεύθυνη του εστιατορίου, και μετά από λίγα χρόνια, η διευθύντριά του. Σήμερα, η Μαρία είναι επικεφαλής μιας αλυσίδας 50 εστιατορίων. Υπάρχουν πολλές τέτοιες ιστορίες. Σε κάθε μία από αυτές, αναδεικνύεται η ίδια αλήθεια: Ακόμη και η απλούστερη δουλειά μπορεί να είναι ένα βήμα

Το δικαίωμα στην εργασία σημαίνει ότι έχουμε δικαίωμα να αναζητήσουμε μια θέση εργασίας, αλλά όχι ότι κάποιος άλλος έχει την υποχρέωση να μας τη παράσχει.

που θα οδηγήσει σε μια καλύτερη θέση και σε νέες ευκαιρίες.

Εργασία, πρόοδος και τεχνολογία

Τα προϊόντα της εργασίας επηρεάζουν σημαντικά τις συνθήκες εργασίας των μελλοντικών γενεών. Για παράδειγμα, ο Σωκράτης δούλεψε όλη του τη ζωή για να φτιάξει ένα σπίτι. Η κόρη του η Στέλλα μπορεί ήδη να χρησιμοποιήσει τους καρπούς της εργασίας του πατέρα της και να εστιάσει τη δική της εργασία σε μια άλλη κατεύθυνση: να φτιάξει ένα εργοστάσιο που θα παράγει ποδήλατα. Ο γιος της ο Τάσος δεν θα χρειαστεί να ανησυχήσει ούτε για να φτιάξει ένα

ΕΡΓΑΣΙΑ

Εργασία είναι η σκόπιμη ανθρώπινη δράση που χρησιμοποιεί πόρους για να παραχθούν υλικά αγαθά και υπηρεσίες.

ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ

Εξειδίκευση είναι η μορφή που λαμβάνει ο καταμερισμός της εργασίας όταν ένα άτομο εστιάζει την εργασία του σε ένα αντικείμενο ή μία δραστηριότητα.

σπίτι, ούτε για να φτιάξει μια επιχείρηση. Μπορεί να επικεντρώσει τις προσπάθειές του στη βελτίωση της διαδικασίας παραγωγής των ποδηλάτων, την ανακάλυψη νέων αγορών και την εξασφάλιση μεγαλύτερων κερδών. Όλοι μας, στη ζωή και την εργασία μας, χρησιμοποιούμε τα αποτελέσματα της εργασίας των προηγούμενων γενεών. Χρησιμοποιούμε τα αποτελέσματα της τεχνολογικής προόδου και τα βελτιώνουμε περαιτέρω. Δεν χρειάζεται να ανακαλύπτουμε κάθε φορά τον τροχό. Η πρόοδος αυτή μας επιτρέπει να χρησιμοποιούμε ολόένα και περισσότερα τεχνολογικά μέσα που αναπτύχθηκαν από ανθρώπους που εργάστηκαν γι' αυτό στο παρελθόν. Η εξέλιξη των τεχνολογικών μέσων δεν σημαίνει λιγότερες θέσεις εργασίας. Αντιθέτως, η τεχνολογία διευκολύνει την εργασία των ανθρώπων.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Όταν εξετάζεις τις προοπτικές σου για το μέλλον και τις δυνατότητες της σταδιοδρομίας σου, αναλογίσου τι σου αρέσει να κάνεις, καθώς και τι χρειάζονται οι άνθρωποι. Αν σου αρέσει να φτιάχνεις αγάλματα από τυρί, αλλά κανείς άλλος δεν τα θέλει, θα είναι δύσκολο να ζήσεις από αυτό το επάγγελμα.

Αν εξειδικευθείς και αφιερώσεις περισσότερο χρόνο σε μία συγκεκριμένη δραστηριότητα, να θυμάσαι ότι πρέπει να υπάρχει ζήτηση γι' αυτή τη δραστηριότητα στην αγορά. Τα τελευταία χρόνια, οι ειδικοί των τεχνολογιών πληροφορίας αυξάνονται όχι επειδή περισσότεροι άνθρωποι απέκτησαν πάθος για τους υπολογιστές, αλλά επειδή περισσότεροι άνθρωποι σε ολόκληρο τον κόσμο χρησιμοποιούν υπηρεσίες που παρέχονται μέσω των τεχνολογιών της πληροφορίας. Κάποιοι πρέπει λοιπόν να αναπτύξουν αυτές τις τεχνολογίες.

Τι είναι το δικαίωμα στην εργασία;

Οι άνθρωποι συχνά δυσκολεύονται πολύ να βρουν μια δουλειά. Αυτό μπορεί να συμβαίνει για διάφορους λόγους. Μπορεί, για παράδειγμα, να μεταναστεύουν οι κάτοικοι από μια μικρή πόλη και να χρειάζονται πλέον εκεί λιγότερες υπηρεσίες. Μπορεί ένα εργοστάσιο να μεταφερθεί σε μια διαφορετική χώρα. Μπορεί κάποιος άτομο να μη διαθέτει τις δεξιότητες που έχουν σήμερα ζήτηση στα καινούργια πεδία που αναπτύσσονται. Μπορεί σε κάποιον να μην αρέσει καμία από τις δουλειές που του προσφέρονται, αλλά πάντα είναι ελεύθερος να αναζητήσει κάποια άλλη θέση εργασίας. Από την άλλη πλευρά, και ο εργοδότης είναι ελεύθερος να επιλέξει τους συνεργάτες του. Το δικαίωμα στην εργασία δεν σημαίνει ότι κάποιος εργοδότης οφείλει να μας προσλάβει αυτό που σημαίνει είναι ότι μπορούμε να αναζητήσουμε μία θέση προσφέροντας την εργασία μας.

1

Άσκηση

Διάβασε την παρακάτω ιστορία και εντόπισε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της μη εξειδίκευσης σε κάποιον τομέα.

Ασκήσεις

Ο Γιάννης είναι αρχιτέκτονας και ανέλαβε μια επικερδή παραγγελία να ετοιμάσει ένα λεπτομερές σχέδιο ενός μεγάλου οικοπέδου και να σχεδιάσει ένα συγκρότημα κατοικιών σ' αυτό. Έφτιαξε γι' αυτό έναν κατάλογο των όσων πρέπει να γίνουν: πρέπει να γίνει μια γεωδαιτική μέτρηση του οικοπέδου, να ετοιμαστεί ένα τοπογραφικό σχέδιο, να επισημανθούν τα σύνορα του οικοπέδου, να ετοιμαστούν τα απαιτούμενα έγγραφα, να εξασφαλιστούν οι οικοδομικές άδειες, να γίνουν οι παροχές ρεύματος και νερού, να σχεδιαστούν τα σπίτια και να προγραμματιστεί η κατασκευή τους. «Πολλή δουλειά», σκέφτηκε ο Γιάννης. «Η αμοιβή όμως είναι πολύ καλή. Με τα χρήματα αυτά θα μπορέσω επιτέλους να χτίσω το δικό μου σπίτι». Έτσι, αποφάσισε να τα κάνει όλα μόνος του.

Πλεονεκτήματα της μη εξειδίκευσης	Μειονεκτήματα της μη εξειδίκευσης
1	1
2	2
3	3

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

- Είναι καλύτερα να λαμβάνει κανείς ένα επίδομα ανεργίας 400 ευρώ, παρά να εργάζεται και να λαμβάνει μισθό 400 ευρώ.
- Το να αρνείται ένας εργοδότης να προσλάβει έναν υπάλληλο συνιστά παραβίαση του δικαιώματος στην εργασία.
- Το να ασχολείται κανείς με αυτό που του αρέσει περισσότερο εγγυάται ότι θα έχει κάποιο εισόδημα.

Ασκήσεις

3

Άσκηση

Διάβασε την παρακάτω ιστορία και πες τι θα μπορούσε να κάνει ο Μάκης για να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα του εργαστηρίου του και ποιο θα ήταν το όφελος απ' αυτό για τον ίδιο και τους πελάτες του.

Ο Μάκης είναι υποδηματοποιός και έχει το δικό του κατάστημα επισκευής υποδημάτων. Του αρέσει πάρα πολύ η δουλειά του. Κάνει τα πάντα μόνος του: επικοινωνεί με τους πελάτες, παίρνει και δίνει παραγγελίες, επισκευάζει και ράβει παπούτσια, καθαρίζει το κατάστημα και κρατά τα λογιστικά βιβλία. Παρά το γεγονός ότι τα κάνει όλα αυτά, δεν κερδίζει πολλά χρήματα· όχι όμως επειδή οι πελάτες του είναι λίγοι. Αντιθέτως, έχει πολλούς πελάτες, όμως δεν έχει αρκετό χρόνο να τους εξυπηρετήσει όλους και ταυτόχρονα να κάνει και όλες τις άλλες δουλειές στο μαγαζί. Έτσι, αναγκάζεται να αρνείται κάποιες παραγγελίες. Ήδη δουλεύει πάρα πολύ, και αν αναλάμβανε και όλες τις παραγγελίες θα έπρεπε να δουλεύει μέχρι αργά το βράδυ.

Τι θα μπορούσε να κάνει ο Μάκης για να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα του εργαστηρίου του	Οφέλη της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας για τον Μάκη	Οφέλη της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας για τους πελάτες
1	2	3
1	2	3
1	2	3

4

Άσκηση

Εξήγησε το νόημα των παρακάτω ρητών. Παραμένει το νόημα αυτό επίκαιρο και σήμερα; Δικαιολόγησε την άποψή σου.

Ρητό	Νόημα	Ισχύει σήμερα	Εξήγηση
Όποιος δεν εργάζεται, μένει νηστικός. <i>Λαϊκό ρητό</i>	Η εργασία είναι η πηγή της κάλυψης των αναγκών μας	Εν μέρει	Σήμερα μπορεί κανείς να επιβιώσει χωρίς να εργάζεται, γιατί φροντίζουν γι' αυτόν αυτοί που εργάζονται (καταβάλλουν φόρους από τους οποίους το κράτος δίνει επιδόματα ανεργίας). Έτσι, ακόμη και όσοι δεν εργάζονται, δεν μένουν νηστικοί

1. Μάθε όλες τις δουλειές, αλλά μην τις κάνεις όλες εσύ. *Λαϊκό ρητό από τη Λιθουανία.*
2. Όποιος δουλεύει για τον εαυτό του υποφέρει. Όποιος δουλεύει για άλλους, μοιράζεται τη χαρά του μ' αυτούς. *Γκαίτε (Johann Wolfgang von Goethe)*
3. Ακόμη και τα μυρμήγκια θα σταματούσαν να δουλεύουν αν είχαν φτερά. *Karol Bunsch*
4. Το να μην αναλαμβάνει κάποιος καμία εργασία είναι το πρώτο σημάδι της σοφίας. *Αρχαίο ινδικό ρητό.*
5. Η εργασία είναι το πιο σημαντικό πράγμα στη ζωή και μας αποσπά από την κάθε δυστυχία. *Έρνεστ Χέμινγκουεϊ*

Παραγωγικότητα

Η αμοιβή κάθε ατόμου σχετίζεται στενά με την ποσότητα της εργασίας που μπορεί να φέρει σε πέρας. Η παραγωγικότητα επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την αμοιβή ενός εργαζομένου. Αν ένας εργαζόμενος πληρώνεται περισσότερο από την αξία που παράγει, τότε ο επιχειρηματίας θα υποστεί ζημιές. Για να κερδίσει αυτός περισσότερα χρήματα, θα πρέπει να παράγει περισσότερη αξία για τους καταναλωτές. Στο παράδειγμά μας, ο Πέτρος εργάζεται με πολύ αργότερο ρυθμό και κάνει περισσότερα διαλείμματα από τον Σάββα· έτσι, η παραγωγικότητά του είναι χαμηλότερη. Μαζεύει λιγότερα καλαμπόκια και άρα δημιουργεί λιγότερη αξία. Η παραγωγικότητα της εργασίας του Πέτρου είναι 50 κιλά καλαμπόκι την ώρα, ενώ η παραγωγικότητα του Σάββα είναι 200 κιλά την ώρα. Άρα, ενώ κάνουν την ίδια δουλειά, η αμοιβή τους διαφέρει.

Τι αμοιβή αξίζεις; Πόσα χρήματα θα ήθελες να κερδίζεις αφού τελειώσεις τις σπουδές σου; Και πόσα χρήματα θα ήθελες να πληρώνεις τους υπαλλήλους σου αν γίνεις ιδιοκτήτης μιας επιχείρησης; Γιατί κάποιοι άνθρωποι μπορούν να περηφανεύονται ότι κερδίζουν εξαψήφιους μισθούς, ενώ ο μισθός άλλων ανθρώπων δεν τους φτάνει καλά-καλά ούτε για τα τρόφιμά τους; Ο λόγος που οι μισθοί των ανθρώπων διαφέρουν μεταξύ τους είναι γιατί το έργο που επιτελεί ο καθένας μας δεν παράγει την ίδια αξία καθώς οι τεχνολογίες και τα εργαλεία που χρησιμοποιούμε διαφέρουν, όπως και οι ικανότητές μας. Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθεις γιατί ο Σάββας κερδίζει τέσσερις φορές περισσότερα χρήματα από τον Πέτρο, μολοντί και οι δύο εργάζονται στο ίδιο αγρόκτημα μαζεύοντας καλαμπόκι.

Τεχνολογία

Πώς μαζεύουν καλαμπόκι οι δύο ήρωες της ιστορίας μας; Ο Πέτρος το μαζεύει με το χέρι. Ο Σάββας χρησιμοποιεί μια σύγχρονη αλωνιστική μηχανή. Έτσι, ο Σάββας μαζεύει πολλαπλάσια ποσότητα καλαμποκιού την ώρα απ' ό,τι ο Πέτρος. Για να οδηγήσει όμως κανείς μια τέτοια μηχανή χρειάζεται

**Η αμοιβή
συνήθως
εξαρτάται:**

Από την
παραγωγικότητα
της εργασίας

Από το
κεφάλαιο και τις
τεχνολογίες που
χρησιμοποιούνται

Από την προσφορά
και τη ζήτηση
της εργασίας

να αποκτήσει άδεια χειρισμού και να περάσει από εκπαίδευση. Πρέπει ακόμη κάποιος να αγοράσει τη μηχανή -δηλαδή να επενδύσει χρήματα. Η πρόοδος της τεχνολογίας μάς επιτρέπει να μαζεύουμε καλαμπόκια γρηγορότερα και ευκολότερα. Έτσι, οι άνθρωποι δεν χρειάζεται να μοχθούν στα χωράφια μαζεύοντας τα καλαμπόκια με το χέρι. Ακόμη, η αλωνιστική μηχανή μπορεί και να συσκευάζει το καλαμπόκι που μαζεύει ώστε αυτό να φτάνει γρηγορότερα και ευκολότερα στα καταστήματα και τα σπίτια των καταναλωτών. Η παραγωγικότητα της εργασίας επηρεάζεται λοιπόν και από τις τεχνολο-

γικές διαφορές -γι' αυτό και οι αμοιβές του Πέτρου και του Σάββα διαφέρουν.

Προσφορά και ζήτηση της εργασίας

Και στην αγορά της εργασίας ισχύει ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης. Αν διεκδικούν την ίδια θέση εργασίας πολλοί υποψήφιοι με παρόμοια προσόντα, η αμοιβή μπορεί να μειωθεί, καθώς ο εργοδότης έχει περισσότερες επιλογές. Και αντιθέτως, αν για μια θέση εργασίας χρειάζονται ειδικές γνώ-

ΑΜΟΙΒΗ

Η αμοιβή είναι η πληρωμή για μια εργασία.

ΚΑΤΩΤΑΤΟΣ ΜΙΣΘΟΣ

Ο κατώτατος μισθός είναι το χαμηλότερο νόμιμο ποσό αμοιβής για εργασία που ορίζεται από την κυβέρνηση.

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ

Η παραγωγικότητα της εργασίας είναι η ποσότητα των προϊόντων που παράγει ένας εργαζόμενος μέσα σε μια καθορισμένη χρονική περίοδο.

σεις τις οποίες κατέχει μόνο ένας υποψήφιος, τότε αυτός μπορεί να διαπραγματευτεί μια υψηλότερη αμοιβή. Αυτό συμβαίνει με τον Σάββα. Είναι ο μόνος στην περιοχή που διαθέτει άδεια χειρισμού της αλωνιστικής μηχανής που χρησιμοποιεί η εταιρία.

Όταν λοιπόν σκέφτεσαι τι δουλειά θα κάνεις στο μέλλον, είναι σημαντικό να έχεις κατά νου όχι μόνο τι σου αρέσει να κάνεις, αλλά και τι μπορείς να κάνεις πραγματικά καλά, σε ποιο δηλαδή πεδίο έχεις ένα πλεονέκτημα έναντι των άλλων εργαζομένων.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Ακολούθησε το παράδειγμα των καλύτερων! Οι επικεφαλής μεγάλων διεθνών εταιριών συνήθως κερδίζουν εκατομμύρια. Δημιουργούν άραγε με την εργασία τους τόσο μεγάλη αξία;

Οι σωστές ενέργειες από τους επικεφαλής αυτών των εταιριών μπορεί όντως να αποδίδουν μεγάλα κέρδη. Ακόμη, τα στελέχη αυτά αναλαμβάνουν μεγάλες ευθύνες. Συνεπώς, οι πολύ μεγάλοι μισθοί τους έχουν μια λογική. Υπάρχει όμως ακόμη ένας λόγος που οι μισθοί αυτοί είναι τόσο μεγάλοι: αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κίνητρο για τους υπόλοιπους υπαλλήλους, οι οποίοι, βλέποντας ότι οι επικεφαλής παίρνουν μεγάλες αμοιβές, παρακινούνται να εργαστούν σκληρότερα για να ανέλθουν στην ιεραρχία και να γίνουν τα διοικητικά στελέχη του αύριο. Αυτή η επιπλέον προσπάθεια είναι πολύ χρήσιμη για μια εταιρία.

ΜΙΚΤΟΣ ΜΙΣΘΟΣ

Ο μικτός μισθός είναι η αμοιβή για εργασία που περιλαμβάνει τους φόρους και τις εισφορές του εργαζόμενου, άρα ένα μέρος του θα αποδοθεί στο κράτος. Ο μικτός μισθός δεν συμπεριλαμβάνει τις εργοδοτικές εισφορές.

ΚΑΘΑΡΟΣ ΜΙΣΘΟΣ

Ο καθαρός μισθός είναι η αμοιβή για εργασία από όπου έχουν αφαιρεθεί οι φόροι και οι εισφορές, άρα είναι τα χρήματα που θα πάρει στο χέρι του ο εργαζόμενος.

1

Άσκηση

Ποιος πιστεύεις ότι είναι ο μέσος μισθός για κάθε επάγγελμα;
Ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τους μισθούς του συγκεκριμένου επαγγέλματος;

Επάγγελμα	Βασικός μηνιαίος μισθός σε ευρώ	Παράγοντες που επηρεάζουν το μέγεθος του μισθού
1. Γενικός γιατρός με 4 έτη προϋπηρεσίας (στην Ελλάδα)	1.894 ευρώ	1. Υψηλή ζήτηση για τις υπηρεσίες που προσφέρει 2. Απαιτείται ειδική ανώτατη εκπαίδευση 3. Μεγάλη ευθύνη

2. Φορτοεκφορτωτής
3. Καθηγητής λυκείου
4. Ο Τζάστιν Μπίμπερ
5. Κτηνοτρόφος

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Η αμοιβή δείχνει πόσο εκτιμά ο εργοδότης τον εργαζόμενο.
2. Η εργασία είναι ένα αγαθό.
3. Οι άνθρωποι με ανώτερη εκπαίδευση κερδίζουν περισσότερα από εκείνους με επαγγελματική εκπαίδευση.

3

Άσκηση

Διάβασε τις παρακάτω απόψεις για την αύξηση του κατώτατου μισθού στη Λιθουανία το 2016 και απάντησε τις ερωτήσεις.

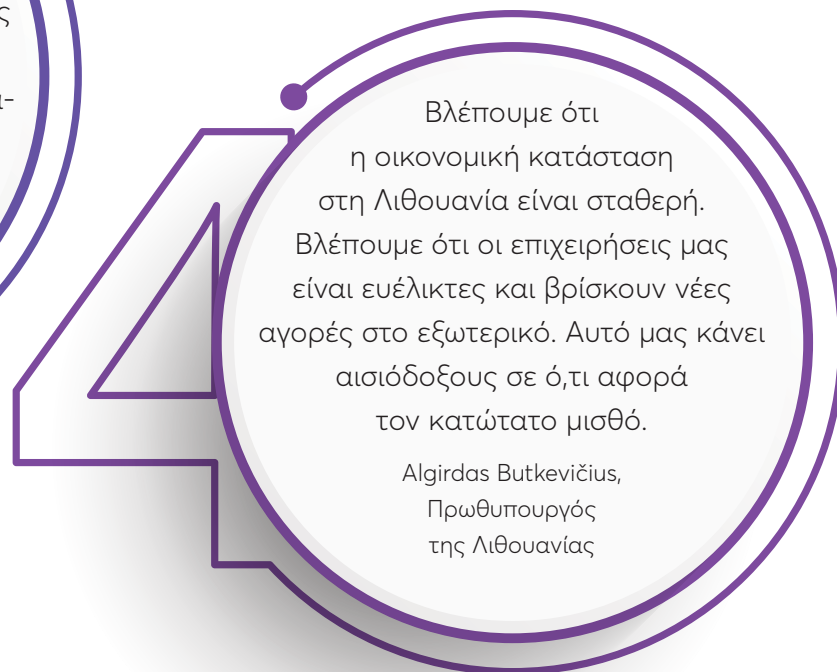
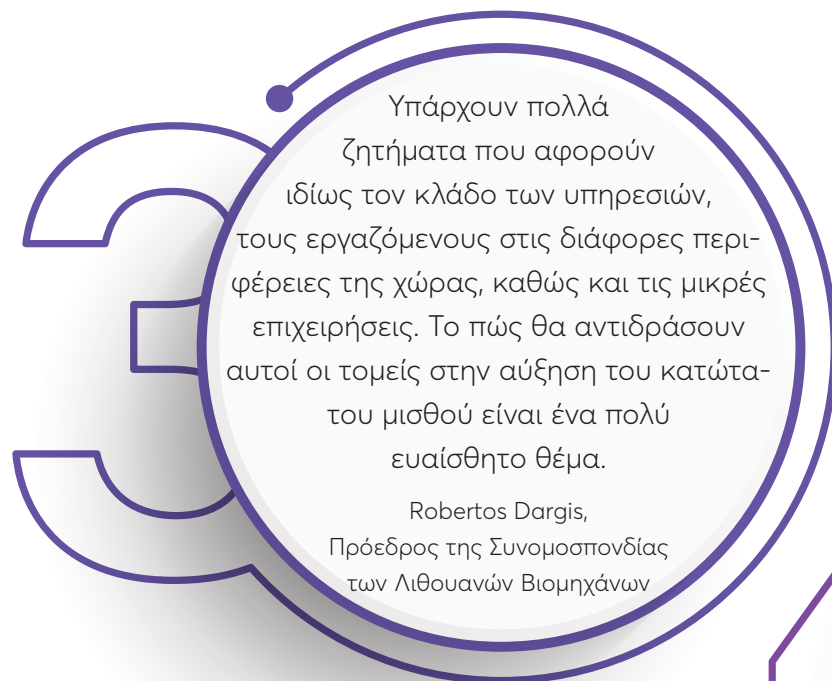
- A.** Ανάλυσε τις παρακάτω απόψεις. Είναι υπέρ ή κατά της αύξησης του κατώτατου μισθού; Σου φαίνονται δικαιολογημένες και γιατί; Ποια είναι η δική σου γνώμη;

1 Η υψηλότερη προτεραιότητα της κυβέρνησης πρέπει να είναι το ύψος του μέσου μηνιαίου μισθού και όχι το ύψος του κατώτατου μισθού, καθώς και το να αμείβονται με τον κατώτατο μισθό όσο λιγότεροι Λιθουανοί πολίτες γίνεται. Στην κατεύθυνση αυτή, πρέπει να μειωθεί η επιβάρυνση των μισθών από φόρους, καθώς και η επίμονη και ντροπιαστική πρακτική της μαύρης αμοιβής.

Žygimantas Mauricas,
Οικονομολόγος
στη Nordea Bank

2 Δεν πιστεύουμε ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού πρέπει να ακυρωθεί· πρέπει όμως να ακολουθεί τις οικονομικές εξελίξεις και να μην έρχεται πριν από αυτές. Ο κατώτατος μισθός πρέπει να αυξάνεται σε τακτική βάση ανάλογα με την αύξηση του μέσου μηνιαίου μισθού, αλλά δεν θα πρέπει να γίνει ο παράγοντας βάσει του οποίου ο μέσος μηνιαίος μισθός θα αυξάνεται αυτομάτως.

Gitanas Nausėda,
Σύμβουλος του Προέδρου
της SEB Bank

1. Επιχείρημα:
Η δική σου άποψη
 2. Επιχείρημα:
Η δική σου άποψη
 3. Επιχείρημα:
Η δική σου άποψη
 4. Επιχείρημα:
Η δική σου άποψη
- Β.** Ποιο είναι το πιο πειστικό επιχείρημα, και γιατί;
- Γ.** Ποιο επιχείρημα δεν σε πείθει καθόλου, και γιατί;
- Δ.** Ποιος μπορεί να προβλέψει με μεγαλύτερη ακρίβεια τις συνέπειες της αύξησης του κατώτατου μισθού και γιατί;
- α) Οι εκπρόσωποι των τραπεζών. β) Ο εκπρόσωπος των επιχειρηματιών. γ) Ο πολιτικός

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Χωριστείτε σε ομάδες και επιχειρηματολογήστε υπέρ της ανάγκης αύξησης του κατώτατου μισθού, ή υπέρ της απόσυρσης του νόμου της αύξησής του. Διατυπώστε τα πέντε ισχυρότερα επιχειρήματα υπέρ της θέσης σας. Βρείτε τρεις επιπλέον πηγές που να τεκμηριώνουν και να υποστηρίζουν τη θέση σας (ένα βίντεο, ένα άρθρο, ένα σχόλιο, στατιστικές κλπ). Ετοιμάστε μια παρουσίαση της θέσης σας και χρησιμοποιήστε τα επιχειρήματα και τα παραδείγματα που βρήκατε. Ακούστε την παρουσίαση της άλλης ομάδας. Μετά το τέλος των παρουσιάσεων, κάντε δύσκολες ερωτήσεις στην αντίπαλη ομάδα, και ακούστε τις απαντήσεις των μελών της. Τέλος, συζητήστε τις δύο θέσεις και αποφασίστε ποια ομάδα είχε τα πειστικότερα επιχειρήματα.

4

Άσκηση

Σκέψου τι θα συνέβαινε αν:

1. Ο κατώτατος μηνιαίος μισθός στην Ελλάδα ήταν 1.500 ευρώ.
2. Οι πιο παραγωγικοί εργαζόμενοι κέρδιζαν τα ίδια χρήματα με τους λιγότερο παραγωγικούς.
3. Ο κύριος παράγοντας που θα καθόριζε το ύψος του μισθού ήταν τα πόσα χρόνια είχε σπουδάσει κανείς στο πανεπιστήμιο.
4. Όσο πιο επικίνδυνη είναι μια δουλειά, τόσο χαμηλότερη ήταν η αμοιβή της.
5. Οι εργοδότες δεν προσελάμβαναν υπαλλήλους με διαφορετικές από τις δικές τους θρησκευτικές πεποιθήσεις.
6. Η κυβέρνηση όριζε έναν ανώτατο μισθό για τις γυναίκες.

| 13 |

Ατομικός προϋπολογισμός

Πώς μπορείς να αποφύγεις τα οικονομικά προβλήματα;

Ο πρώτος κανόνας είναι θεμελιώδης: Μην ξοδεύεις περισσότερα χρήματα απ' όσα κερδίζεις. Ξοδεύει κανείς περισσότερα απ' όσα κερδίζει όταν δανείζεται, και το εισόδημά του δεν επαρκεί για να εξυπηρετήσει το δάνειό του. Αναγκάζεται τότε να δανειστεί ξανά για να το εξυπηρετήσει. Αν όμως το εισόδημά του δεν αυξηθεί, τότε κινδυνεύει να παγιδευτεί σε

Έλεγξε τα χρήματά σου, διαφορετικά εκείνα θα ελέγχουν εσένα! Κάποιοι άνθρωποι μπορεί να ξοδεύουν τα χρήματά τους άσκοπα για όλη τους τη ζωή και παρ' όλα αυτά να είναι τόσο τυχεροί ώστε να μην αντιμετωπίσουν ποτέ οικονομικά προβλήματα. Ομοίως, κάποιοι άνθρωποι μπορεί να αποταμιεύουν και να συμπεριφέρονται υπεύθυνα, και παρ' όλα αυτά να χάσουν πολλά χρήματα ή να δημιουργήσουν μεγάλα χρέη λόγω μιας έκτακτης ανάγκης. Αυτά τα παραδείγματα είναι όμως μάλλον ακραία. Ο λόγος που οι περισσότεροι άνθρωποι αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα είναι επειδή δεν ακολουθούν κάποιους απλούς κανόνες για τον σχεδιασμό του ατομικού τους προϋπολογισμού. Ποιοι είναι αυτοί οι κανόνες;

Ο ατομικός προϋπολογισμός είναι το σχέδιο των εσόδων και των εξόδων ενός ατόμου για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

ΕΣΟΔΑ

Τα έσοδα είναι τα χρήματα που λαμβάνει κανείς.

ΕΞΟΔΑ

Τα έξοδα, είναι τα χρήματα που ξοδεύει.

έναν φαύλο κύκλο δανεισμού -και όσο περισσότερο μένει κανείς παγιδευμένος εκεί, τόσο δυσκολότερο είναι να απελευθερωθεί.

Ο δεύτερος κανόνας: Να παρατηρείς και να καταγράφεις τα έξοδά σου για να μπορείς να σχεδιάσεις για το μέλλον. Μπορεί να ακούγεται παράξενο, αλλά όταν κάθε μέρα καταγράφει κανείς τα έξοδά του, μπορεί να ανακαλύψει πολλά χρήσιμα πράγματα. Μπορεί να εκπλαγείς με το πόσα χρήματα ξοδεύεις για μικροπράγματα. Ένα ευρώ την ημέρα μπορεί να φαίνεται ένα πολύ μικρό ποσό, αλλά στο τέλος του μήνα μπορεί να σημαίνει 30 ευρώ περισσότερα στη διάθεσή σου.

Πού ξοδεύει τα χρήματά της μια συνηθισμένη οικογένεια; Κυρίως σε τρόφιμα, ρεύμα, θέρμανση, φροντίδα παιδιών, σε υποχρεώσεις από δάνεια, φροντίδα υγείας, στέγαση, ρούχα, βενζίνη και διασκέδαση. Κάποια έξοδα είναι αναγκαία και μόνιμα, όπως τα τρόφιμα, η εξυπηρέτηση των δανείων, η φροντίδα

υγείας και παιδιών, και οι λογαριασμοί κοινής ωφέλειας. Άλλα έξοδα δεν είναι απολύτως αναγκαία, έχουν περιστασιακό χαρακτήρα και μπορούν να μειωθούν ή να σταματήσουν για ένα διάστημα: η διασκέδαση, ο ρουχισμός και κάποιες μετακινήσεις.

Ο τρίτος κανόνας: Είναι αναγκαίο να αποταμιεύεις για έκτακτες ανάγκες. Πρέπει να βάζεις στην άκρη κάποια χρήματα για δαπάνες που είναι δύσκολο να προβλεφθούν. Μπορεί να σου σκάσει ξαφνικά το λάστιχο στο ποδήλατό σου, ή μπορεί να σου προτείνει αναπάντεχα ένας φίλος να πάτε μαζί μια εκδρομή. Τα απρόβλεπτα γεγονότα εξ ορισμού δεν σχεδιάζονται. Αν δεν έχεις καθόλου αποταμιεύσεις, μπορεί να χρειαστεί σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης να δανειστείς. Και μπορεί μετά να δυσκολευτείς να αποπληρώσεις το δάνειό σου.

Ο τέταρτος κανόνας: Μην αποταμιεύεις χρήματα σε ένα μόνο μέρος. Αυτή η συμβουλή έχει πολύ πρακτικό περιεχόμενο. Αν μπουν κλέφτες στο σπίτι σου και

ΙΣΟΣΚΕΛΙΣΜΕΝΟΣ

Ισοσκελισμένος προϋπολογισμός είναι ένα οικονομικό σχέδιο όπου τα έσοδα είναι ίσα με τα έξοδα.

ΠΛΕΟΝΑΣΜΑΤΙΚΟΣ

Πλεονασματικός προϋπολογισμός είναι ένα οικονομικό σχέδιο όπου τα έσοδα είναι περισσότερα από τα έξοδα.

ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΙΚΟΣ

Ελλειμματικός προϋπολογισμός είναι ένα οικονομικό σχέδιο όπου τα έξοδα είναι περισσότερα από τα έσοδα.

βρουν όλες τις αποταμιεύσεις σου κρυμμένες σε ένα συρτάρι, τότε θα χάσεις όλα σου τα χρήματα. Αν όμως έχεις κάποια χρήματα στο συρτάρι, κάποια στην τράπεζα, και κάποια τα έχεις επενδύσει, τότε θα είναι ευκολότερο να διαχειριστείς τον κίνδυνο της απώλειας. Αν μπουκ κλέφτες στο σπίτι σου, ή αν η τράπεζα, ή η επιχείρηση στην οποία είχες επενδύσει χρεοκοπήσει, δεν θα χάσεις διαμιάς όλα σου τα χρήματα. Η ίδια λογική ισχύει και όταν ταξιδεύεις. Δεν είναι ασφαλές να έχεις όλα σου τα χρήματα στο πορτοφόλι σου. Αν το χάσεις, θα τα χάσεις όλα. Για τον ίδιο λόγο, όσοι επενδύουν τα χρήματά τους είναι καλή ιδέα να μην τα επενδύουν όλα σε ένα μέρος για να μειώνεται ο κίνδυνος.

Ο πέμπτος κανόνας: Να έχεις περισσότερες από μία πηγές εισοδήματος. Αυτός ο κανόνας είναι ο πιο δύσκολος και οι άνθρωποι συχνά τον παραβλέπουν· κάθε μήνα παίρνουν τον μισθό τους και δεν νοιάζονται να αποκτήσουν εναλλακτικές πηγές εισοδήματος. Στην περίπτωση αυτή όμως, αν κάποιος χάσει τη δουλειά του, θα χάσει ολόκληρο το εισόδημά του και μπορεί να χρειαστεί να δανειστεί.

Οι οικονομικοί στόχοι μπορεί να είναι βραχυπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι. Αυτό που διαφέρει είναι η περίοδος στην οποία σχεδιάζει κανείς να τους πετύχει. Οι βραχυπρόθεσμοι οικονομικοί στόχοι είναι οι στόχοι που σκοπεύει κανείς να πετύχει μέσα στο επόμενο έτος. Μπορεί να θέλεις με τις αποταμιεύσεις της κάθε εβδομάδας να πηγαίνεις κινηματογράφο τα σαββατοκύριακα, ή να αποταμιεύσεις χρήματα όλο τον χρόνο για να πας ένα ταξίδι το καλοκαίρι. Η επίτευξη ενός μακροπρόθεσμου οικονομικού στόχου συνήθως παίρνει περισσότερο από έναν χρόνο. Για παράδειγμα, μπορεί να θέλεις να αποταμιεύσεις χρήματα για πέντε χρόνια προκειμένου να σπουδάσεις στο εξωτερικό, ή να αποταμιεύσεις για 15 χρόνια για να αγοράσεις ένα εξοχικό σπίτι.

Οι κανόνες του ατομικού προϋπολογισμού:

**1. Μην ξοδεύεις
περισσότερα απ' όσα
κερδίζεις.**

**2. Να καταγράφεις,
να αναλύεις
και να σχεδιάζεις
τα έξοδά σου.**

**3. Αποταμίευε
ένα μέρος του
εισοδήματός σου
για έκτακτες ανάγκες,
γιατί κάτι
θα προκύψει.**

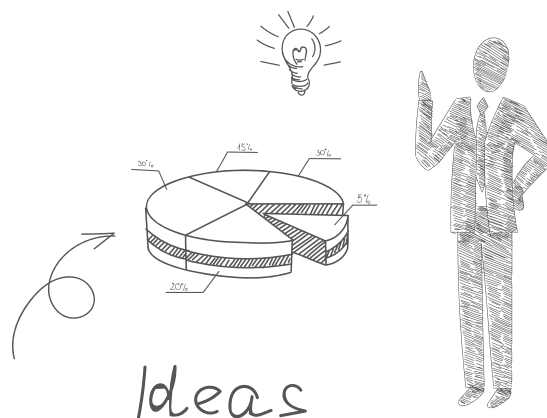
**4. Μην φυλάς
τα χρήματά σου
σε ένα μόνο μέρος.**

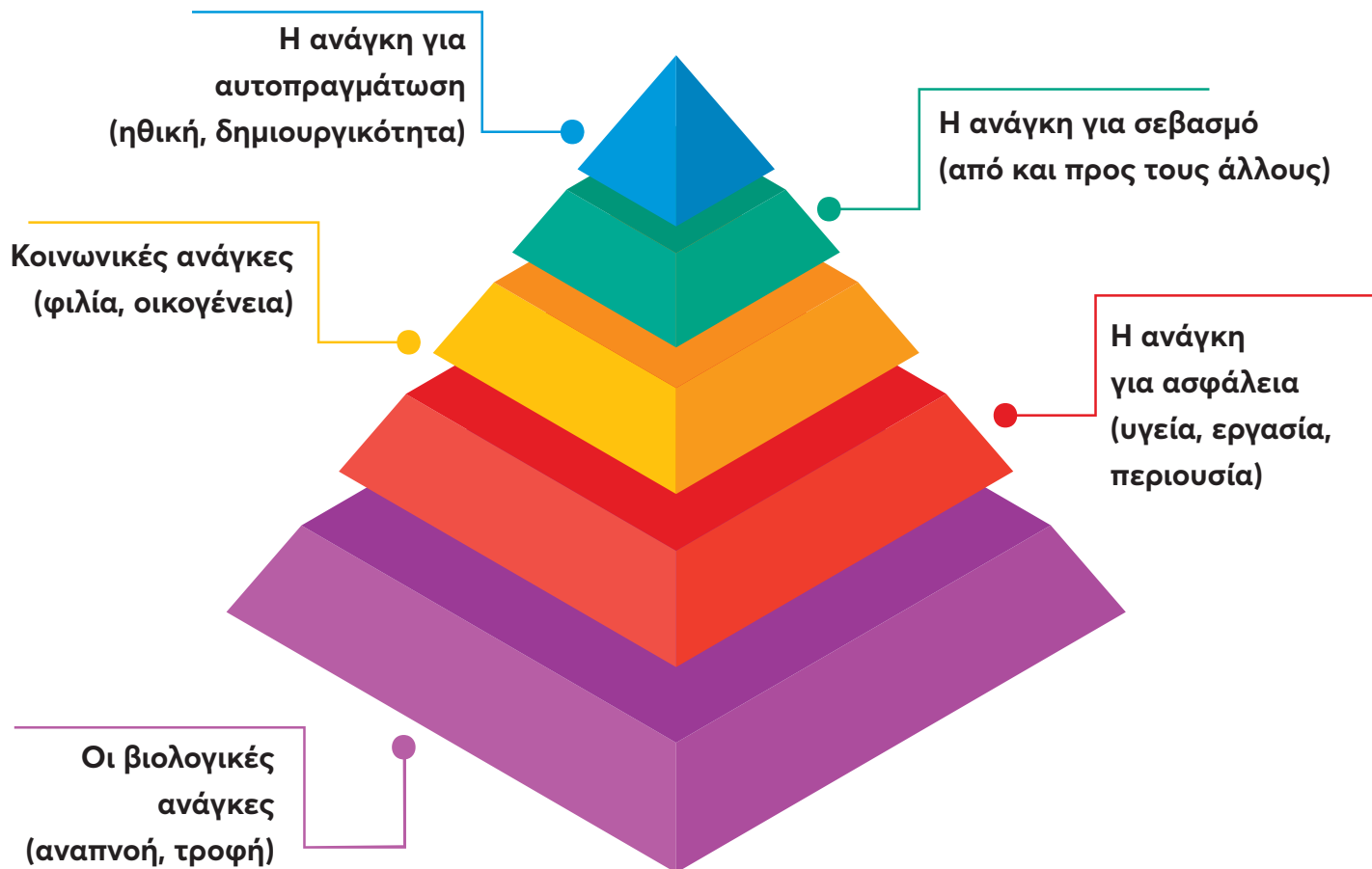
**5. Να έχεις
περισσότερες
από μία πηγές
εισοδήματος.**

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Με λίγους μόνο υπολογισμούς, η αποταμίευση γίνεται εύκολη!

Η αποταμίευση και η συσσώρευση χρημάτων δεν είναι από τα πιο διασκεδαστικά πράγματα. Αν όμως αποταμιεύεις με συνέπεια και βάζεις στην άκρη ακόμη και ένα μικρό ποσό χρημάτων, μπορεί να φτάσεις να έχεις συγκεντρώσει εντυπωσιακά χρηματικά ποσά. Ας υποθέσουμε ότι βάζεις στην άκρη 30 ευρώ τον μήνα, δηλαδή ένα ευρώ την ημέρα. Πόσα χρήματα θα έχεις σε 20 χρόνια; Πολλαπλασίασε τα 30 ευρώ επί 20 χρόνια και 12 μήνες. Θα έχεις 7.200 ευρώ. Αν καταθέσεις αυτά τα χρήματα στην τράπεζα, θα λαμβάνεις τόκους για όλη την περίοδο της κατάθεσης. Αν το επιτόκιο είναι 3%, σε 20 χρόνια θα έχεις 9.963 ευρώ αντί για 7.200. Μεγάλη διαφορά, ε; Γι' αυτό είναι πολύ σημαντικό να αποταμιεύουμε. Ακόμη και μικρές αποταμιεύσεις μπορούν να εξελιχθούν σε μεγάλα χρηματικά ποσά.

*Η πυραμίδα των αναγκών σύμφωνα με τον ψυχολόγο Έιμπραχαμ Μάσλοου (Abraham Maslow)

Ασκήσεις

1

Άσκηση

A. Σημείωσε τι είδους έξοδα αντιστοιχούν στις παρακάτω περιπτώσεις.

	Τροφή	Πληρωμή λογαριασμών	Φροντίδα παιδιών	Οικονομικές υποχρεώσεις	Φροντίδα υγείας	Στέγαση	Ρουχισμός	Μετακίνηση	Διασκέδαση
1. Ο Γιάννης έχασε την καλοπληρωμένη δουλειά του και γι' αυτό αντικατέστησε κάποια τρόφιμα που συνήθιζε να ψωνίζει με άλλα φτηνότερα.									

2. Τα φάρμακα που χρειάστηκε η Μάγια για τη γρίπη κόστισαν στη μητέρα της πάνω από 15 ευρώ.
3. Οι κάτοικοι του Λεκανοπεδίου της Αττικής που θέλουν να αγοράσουν μια ετήσια κάρτα απεριόριστων διαδρομών για όλα τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς πρέπει να πληρώσουν 300 ευρώ.
4. Η οικογένεια υπολόγισε ότι χρειάζεται κάποιες εκατοντάδες ευρώ για να αγοράσει νέα έπιπλα για το εξοχικό.
5. Ο Μιχάλης πλήρωσε τα μαθήματα μπαλέτου της κόρης του με τραπεζική μεταφορά.
6. Κάθε μήνα, η οικογένεια Μανωλοπούλου πρέπει να πληρώνει 300 ευρώ για το διαμέρισμα που αγόρασε με τραπεζικό δάνειο για την κόρη της.
7. Ο Θωμάς χρειάστηκε να πληρώσει το ένα τρίτο του μισθού του στον οδοντίατρο.
8. Ο ΦΠΑ αντιστοιχεί στο 24% της συνολικής τιμής ενός νέου αυτοκινήτου.

Β. Ποιες από τις παραπάνω δαπάνες είναι αναγκαίες και ποιες όχι;

Αναγκαίες δαπάνες:

1.
2.
3.
4.
5.

Μη αναγκαίες δαπάνες

1.
2.
3.
4.

Γ. Ιεράρχησε τις δαπάνες ανάλογα με το πόσο σημαντικές είναι (γράψε στο 1 την πιο σημαντική και στο 9 τη λιγότερο σημαντική).

Δαπάνες με σειρά σημαντικότητας:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.

Ασκήσεις

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Οι δαπάνες για τη φροντίδα των παιδιών είναι σημαντικότερες από όλα τα υπόλοιπα είδη δαπανών.
2. Αν δεν ελέγχεις τα χρήματά σου, θα σε ελέγχουν αυτά.
3. Είναι ανόητο να σχεδιάζει κανείς τον προϋπολογισμό του, καθώς αυτό δεν βελτιώνει την οικονομική του κατάσταση.

3

Άσκηση

Ποιοι κανόνες διαχείρισης των ατομικών οικονομικών δεν τηρήθηκαν στις παρακάτω ιστορίες;

1. Ο Αλέξης δεν είχε οικονομικά προβλήματα και μπορούσε να απολαμβάνει μια πλούσια ζωή ακόμη και χωρίς να εργάζεται. Σκεφτόταν ότι «αξιοποιεί» με τον καλύτερο τρόπο τα χρήματα που είχε συγκεντρώσει μετά από σκληρή προσπάθεια: Αγόρασε ένα πολυτελές διαμέρισμα και το νοίκιαζε σε μια οικογένεια για ένα μεγάλο ποσό. Δυστυχώς, ξέσπασε η οικονομική κρίση, και ο Αλέξης εδώ και τρεις μήνες δεν έχει μπόρει να βρει ενοικιαστές. Οι αποταμιεύσεις του εξαφανίζονται με γρήγορο ρυθμό.

Κανόνες που δεν τηρήθηκαν:

2. Η Άννα ήθελε να πάει διακοπές και χρησιμοποίησε την πιστωτική της κάρτα. Δυστυχώς δεν υπολόγισε καλά το ρίσκο, και τώρα πρέπει να πάρει άλλο ένα δάνειο για να αποπληρώσει το ποσό από την κάρτα καθώς και τους τόκους για τις διακοπές που πήγε.

Κανόνες που δεν τηρήθηκαν:

3. Ο Μενέλαος επένδυσε όλες τις αποταμιεύσεις του στην αγορά ενός σπιτιού στην ανατολική ακτή των ΗΠΑ. Μετά όμως από τον Τυφώνα Σάντι δεν έμεινε τίποτα όρθιο από το σπίτι των ονείρων του.

Κανόνες που δεν τηρήθηκαν:

4. Η γειτόνισσα του Παντελή πρότεινε να του πουλήσει το εξοχικό της για ένα πολύ χαμηλό ποσό. Δυστυχώς, ο Παντελής δεν διέθετε χρήματα και η τράπεζα αρνήθηκε να του χορηγήσει δάνειο λόγω του κακού πιστωτικού του ιστορικού.

Κανόνες που δεν τηρήθηκαν:

5. Η Μάρθα, αφού έχασε τη δουλειά της σε ένα υφαντουργείο, αναγκάστηκε να αφήσει το διαμέρισμα που νοίκιαζε, καθώς δεν της έφταναν πλέον τα χρήματα για να πληρώνει το νοίκι και τους λογαριασμούς.

Κανόνες που δεν τηρήθηκαν:

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Επιλύστε το οικονομικό πρόβλημα! Χωριστείτε σε ομάδες και διαλέξτε μία από τις ιστορίες της Άσκησης 3. Συζητήστε την και πείτε ποιοι κανόνες της διαχείρισης του ατομικού προϋπολογισμού δεν τηρήθηκαν. Φτιάξτε έναν κατάλογο με τις δικές σας προτάσεις για τις δράσεις που πρέπει να αναληφθούν για να επιλυθεί το πρόβλημα και να διασφαλιστεί ότι δεν θα ξανασυμβεί στο μέλλον. Παρουσιάστε την ιστορία και τις προτάσεις σας. Συζητήστε με τους συμμαθητές σας αν οι προτάσεις που παρουσιάστηκαν είναι αποτελεσματικές.

4

Άσκηση

A. Κατάγραψε τον μηνιαίο προϋπολογισμό της οικογένειας βάσει της παρακάτω ιστορίας.

Ποιος ήταν ο προϋπολογισμός της οικογένειας Σταύρου για τον Αύγουστο; Η μητέρα έλαβε μισθό 625 ευρώ και 102 ευρώ από το ενοίκιο μιας θέσης στάθμευσης. Ο πατέρας έλαβε 657 ευρώ από τον εκδοτικό οίκο όπου εργάζεται, καθώς και 75 ευρώ ακόμη για τα άρθρα που έγραψε. Όπως κάθε μήνα, η οικογένεια έλαβε 15,50 ευρώ ως τόκο από τις τραπεζικές της καταθέσεις. Οι εγκαταστάσεις χυμοποιείου που ανήκουν στην οικογένεια απέδωσαν αυτόν τον μήνα κέρδη ύψους 2.236 ευρώ. Ο γιος της οικογένειας μάζεψε τα μήλα από τον κήπο των γειτόνων και κέρδισε 8 ευρώ. Τον Αύγουστο, η οικογένεια ξόδεψε 579 ευρώ για φαγητό, πλήρως 345 ευρώ για λογαριασμούς κοινής ωφελείας, και 325 ευρώ στην τράπεζα ως δόση για το δάνειο με το οποίο αγόρασε ένα αυτοκίνητο. Η μητέρα, ο πατέρας και ο γιος πήγαν μία φορά στον κινηματογράφο. Η τιμή του εισιτηρίου ήταν 6 ευρώ για τους ενήλικες και 5 ευρώ για τους ανήλικους. Η μητέρα δαπάνησε 86,75 ευρώ για

Ασκήσεις

ρούχα αυτόν τον μήνα. Η οικογένεια δαπάνησε 202 ευρώ για τα καύσιμα του αυτοκινήτου. Πλήρωσε 700 ευρώ στους υπαλλήλους του χυμοποιείου, και το ίδιο ποσό ως ενοίκιο του εξοπλισμού του χυμοποιείου. Κάθε μέρα, οι γονείς έδιναν στον γιο τους 1 ευρώ για χαρτζιλίκι. Δώρισαν 25 ευρώ σε ένα καταφύγιο σκύλων και δάνεισαν 10 ευρώ σε έναν γείτονα. Η οικογένεια έβαλε στον κουμπαρά 500 ευρώ ως αποταμίευση για το ταξίδι που θέλει να κάνει τον χειμώνα στο βουνό. Για το ταξίδι αυτό, προγραμματίζει να δαπανήσει 6.000 ευρώ.

Είδη εισοδήματος (αμοιβές, εισόδημα από ενοικίαση ιδιοκτησιών, κλπ.)	Αναγκαίες δαπάνες (τρόφιμα, οικονομικές υποχρεώσεις, κλπ.)	Πρόσθετες δαπάνες (διασκέδαση, μεταφορά, κλπ.)	Αποταμιεύσεις	Μακροπρόθεσμοι οικονομικοί στόχοι
Ποσά	Ποσά	Ποσά	Ποσά	Ποσά
Σύνολο: ... ευρώ	Σύνολο: ... ευρώ	Σύνολο: ... ευρώ	Σύνολο: ...ευρώ	Σύνολο: ... ευρώ

- Β.** Τι μορφή έχει ο οικογενειακός προϋπολογισμός (είναι ισοσκελισμένος, πλεονασματικός ή ελλειμματικός);
- Γ.** Πώς μπορεί η οικογένεια να πετύχει γρηγορότερα τους οικονομικούς της στόχους;

5

Άσκηση

Διάβασε την παρακάτω ιστορία και απάντησε τις ερωτήσεις.

Ο Γιάννης είναι καλλιτέχνης. Κερδίζει κάθε μήνα 400 ευρώ καθαρά. Ακόμη, τα σαββατοκύριακα πουλάει τους πίνακές του στον δρόμο. Η μέση τιμή για έναν πίνακα είναι 35 ευρώ. Η μητέρα του Γιάννη τού στέλνει 50 ευρώ κάθε δύο μήνες. Κάθε μήνα, ο Γιάννης πληρώνει 200 ευρώ για λογαριασμούς κοινής ωφελείας, 150 ευρώ για φαγητό, 25 ευρώ για σύνεργα ζωγραφικής και αποταμιεύει τα χρήματα που του μένουν. Θέλει να αγοράσει ένα νέο καβαλέτο που κάνει 155 ευρώ.

Ερωτήσεις:

1. Τον περασμένο μήνα, ο Γιάννης πούλησε δύο πίνακες και η μητέρα του τού έστειλε 50 ευρώ. Μπορεί να αγοράσει το καβαλέτο αυτόν τον μήνα αν δεν έχει αποταμιεύσει άλλα χρήματα;
2. Οι αποταμιεύσεις του Γιάννη τον περασμένο μήνα ήταν 145 ευρώ. Θα μπορέσει να αγοράσει ένα καβαλέτο τον επόμενο μήνα αν δαπανήσει 45 ευρώ από τις αποταμιεύσεις του για να επιδιορθώσει το πλυντήριό του, και πουλήσει μόνο έναν πίνακα;

Ασκήσεις

6

Άσκηση

Κατάγραψε έναν οικογενειακό μηναίο προϋπολογισμό (αληθινό ή φανταστικό).
Τήρησε τους κανόνες σχεδιασμού του ατομικού προϋπολογισμού.

Είδη εισοδήματος (αμοιβές, εισόδημα από ενοικίαση ιδιοκτησιών, κλπ.)	Αναγκαίες δαπάνες (τρόφιμα, οικονομικές υποχρεώσεις, κλπ.)	Πρόσθετες δαπάνες (διασκέδαση, μεταφορά, κλπ.)	Αποταμιεύσεις	Μακροπρόθεσμοι οικονομικοί στόχοι
Ποσά	Ποσά	Ποσά	Ποσά	Ποσά
Σύνολο: ... ευρώ	Σύνολο: ... ευρώ	Σύνολο: ... ευρώ	Σύνολο: ... ευρώ	Σύνολο: ... ευρώ

Τα συνολικά έσοδα της οικογένειας είναι ... ευρώ.

Οι συνολικές δαπάνες της οικογένειας είναι ... ευρώ.

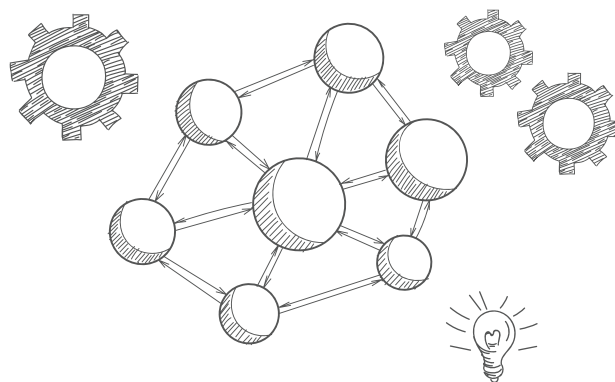
Διάγνωση του προϋπολογισμού:

Συνολικά, η οικογένεια αποταμιεύει ... ευρώ τον μήνα.

Το συνολικό ποσό των μακροπρόθεσμων οικονομικών στόχων της οικογένειας είναι ... ευρώ.

Για πόσο χρόνο χρειάζεται να αποταμιεύει χρήματα η οικογένεια για να πετύχει τους μακροπρόθεσμους οικονομικούς της στόχους; Για ... χρόνια.

Τι μπορεί να κάνει η οικογένεια για να γίνει ο προϋπολογισμός της πιο αποτελεσματικός (πώς μπορεί να πετύχει γρηγορότερα τους οικονομικούς της στόχους);

| 14 |

Φόροι

Πρώτα απ' όλα: Οι πληρωμές λογαριασμών κοινής ωφέλειας, κινητής τηλεφωνίας και οι άλλες τέτοιου είδους μηνιαίες δαπάνες δεν είναι φόροι. Φόρους πληρώνουμε μόνο στο κράτος ή τις δημοτικές αρχές. Όλες οι άλλες δαπάνες και πληρωμές μας είναι απλώς πληρωμές για αγαθά και υπηρεσίες.

Πόσα χρήματα πληρώνεις για φόρους; Πληρώνεις φόρους κάθε μέρα. Συχνά το κάνεις χωρίς καν να σου περνά από το μυαλό. Πληρώνεις φόρους όταν αγοράζεις τσίχλες, όταν ανανεώνεις τις μονάδες του κινητού σου, όταν αγοράζεις ένα εισιτήριο για τον κινηματογράφο. Πληρώνεις φόρους για όλα τα αγαθά που αγοράζεις αλλά και για τις υπηρεσίες που λαμβάνεις: όταν πληρώνεις τον δάσκαλο των αγγλικών, τον δάσκαλο του καράτε ή τον κομμωτή σου. Ακόμη, πληρώνουμε φόρους όταν λαμβάνουμε τον μισθό μας. Στο κεφάλαιο αυτό, θα μάθεις πόσους και ποιους φόρους πληρώνεις εσύ και η οικογένειά σου.

ΦΟΡΟΣ

Φόρος είναι μια θεσπισμένη διά νόμου, υποχρεωτική πληρωμή στα δημόσια ή κρατικά ταμεία.

ΦΠΑ

Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) είναι ένας έμμεσος φόρος που καταβάλλεται από τον τελικό χρήστη όταν αυτός αγοράζει ένα αγαθό ή μία υπηρεσία έναντι της αξίας που δημιουργεί αυτή η συναλλαγή.

Τι μερίδιο από την εργασία μας πάει σε φόρους;

Σήμερα είναι μια πολύ καλή μέρα για τον Παύλο καθώς, αφού εργάστηκε για έναν μήνα σε μια καφετέρια, θα πάρει τον μισθό του. Όπως είχε συμφωνηθεί, ο εργοδότης θα μεταφέρει 304,66 ευρώ στον τραπεζικό λογαριασμό του Παύλου. Ο Παύλος όμως δεν γνωρίζει ότι προκειμένου ο ιδιοκτήτης της καφετέριας να τον πληρώσει με 304,66 ευρώ καθαρά, θα πρέπει να πληρώσει και 133,93 ευρώ για φόρους και εισφορές. Ο εργοδότης θα καταβάλει φόρους και εισφορές που αντιστοιχούν στον μισθό του Παύλου, όμως από την σκοπιά των οικονομικών αυτός που πληρώνει τους φόρους και τις εισφορές είναι ο Παύλος. Ο πραγματικός μισθός του Παύλου είναι 438,59 ευρώ και όχι τα 304,66 ευρώ που φτάνουν στον λογαριασμό του. Οι ασφαλιστικές εισφορές εργοδότη (82,09 ευρώ), οι ασφαλιστικές εισφορές εργαζόμενου (51,84 ευρώ) και ο φόρος μισθωτών υπηρεσιών (0 ευρώ, μια και τα ετήσια εισοδήματα του Παύλου είναι κάτω από το αφορολόγητο όριο) πληρώθηκαν από τον μισθό του.

Πώς φορολογούνται τα αγαθά και οι υπηρεσίες;

Για να γιορτάσει ο Παύλος τη μισθοδοσία του, αποφάσισε να αγοράσει ένα παγωτό πληρώνοντας 1 ευρώ. Κάνοντάς το αυτό, πλήρωσε και φόρους.

Ο Εθνικός Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) είναι το κρατικό ταμείο κοινωνικής ασφάλισης. Πληρώνουμε εισφορές κοινωνικής ασφάλισης από τις αμοιβές μας στον ΕΦΚΑ.

Πλήρωσε τον φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) που αντιστοιχεί στο 13% της τιμής του προϊόντος (11,5 λεπτά του ευρώ). Επίσης, η εταιρία που παρήγαγε το παγωτό έπρεπε να καταβάλει φόρο επί των κερδών, φόρους εργαζομένων (φόρο ατομικού εισοδήματος και ασφαλιστικές εισφορές), καθώς και φόρο ακίνητης περιουσίας. Όλοι αυτοί οι φόροι συμπεριλαμβάνονται στην τελική τιμή του αγαθού.

Ο ΕΦΚΑ προσφέρει ιατροφαρμακευτική ασφάλιση και καταβάλλει συντάξεις, επιδόματα ασθενείας και ειδικά προνοιακά επιδόματα. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι ο ΕΦΚΑ δεν αποταμιεύει τα χρήματα που καταβάλλει σ' αυτόν ο κάθε εργαζόμενος για τις μελλοντικές συντάξεις του ίδιου, αλλά χρησιμοποιεί τους φόρους που συλλέγει για να καταβάλει συντάξεις στους σημερινούς συνταξιούχους και άλλα κοινωνικά επιδόματα σε δικαιούχους. Οι σημερινοί εργαζόμενοι δηλαδή πληρώνουν τις συντάξεις των σημερινών συνταξιούχων, και στο μέλλον θα λαμβάνουν τις δικές τους συντάξεις από τις εισφορές των μελλοντικών εργαζομένων. Εξάιρεση αποτελούν μόνο οι εισφορές στο νέο Ταμείο Επικουρικής Κεφαλαιοποιητικής Ασφάλισης (ΤΕΚΑ) το οποίο υποδέχεται νέους που μπαίνουν στην αγορά

Ειδικός φόρος κατανάλωσης είναι ένας φόρος που επιβάλλεται σε συγκεκριμένα αγαθά. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ειδικοί φόροι κατανάλωσης επιβάλλονται στα καύσιμα, στον καπνό, το οινόπνευμα και την ηλεκτρική ενέργεια.

εργασίας για πρώτη φορά από 1.1.2022, καθώς και όσους νέους μέχρι 35 ετών το επιλέξουν. Το ΤΕΚΑ διαχειρίζεται τους προσωπικούς ατομικούς λογαριασμούς των ασφαλισμένων που μπορούν να επιλέξουν οι ίδιοι μεταξύ τριών επενδυτικών προφίλ.

Μόνο εσύ μπορείς να κρίνεις αν οι φόροι που πληρώνεις είναι πολλοί ή λίγοι. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε πόσα χρήματα καταβάλλουμε για φόρους και να αξιολογούμε την ποιότητα των υπηρεσιών που απολαμβάνουμε ως αντάλλαγμα. Αυτό όμως είναι το θέμα του επόμενου κεφαλαίου, όπου θα εξετάσουμε τον δημόσιο προϋπολογισμό.

Οι περισσότεροι άνθρωποι πάντως πληρώνουν πολύ περισσότερους φόρους απ' ό,τι ο Παύλος.

Τι άλλους φόρους πληρώνουμε;

Υπάρχουν φόροι για την ακίνητη περιουσία, για τη χρήση των δρόμων και άλλων υποδομών, και φόροι επί των κερδών που αποκομίζει κανείς.

Όταν κάποιος αγοράζει καύσιμα ή προϊόντα καπνού, πληρώνει ειδικό φόρο κατανάλωσης. Ο φόρος αυτός επιβάλλεται μόνο στα αγαθά πολυτελείας, ή σε αγαθά που θεωρούνται επιβλαβή για τον άνθρωπο και το περιβάλλον (οινόπνευμα, καπνός και βενζίνη). Όταν μια κυβέρνηση επιβάλλει έναν ειδικό φόρο κατανάλωσης, ή όταν τον αυξάνει, συνήθως ισχυρίζεται ότι έτσι θα μειώσει τις αρνητικές συνέπειες που προκαλεί η κατανάλωση κάποιων

ΑΜΕΣΟΣ ΦΟΡΟΣ

Άμεσος φόρος είναι ένας φόρος που καταβάλλεται άμεσα επί του εισοδήματος ή της ιδιοκτησίας (για παράδειγμα, ο φόρος ατομικού εισοδήματος και ο φόρος περιουσίας).

ΕΜΜΕΣΟΣ ΦΟΡΟΣ

Έμμεσος φόρος είναι ένας φόρος που καταβάλλεται από τον φορολογούμενο όταν αυτός δαπανά χρήματα και όχι όταν τα λαμβάνει (για παράδειγμα, ο φόρος προστιθέμενης αξίας και ο ειδικός φόρος κατανάλωσης).

αγαθών, για παράδειγμα, τις ασθένειες που προκαλούν το κάπνισμα και τα οίνοπνευματώδη ποτά, ή την ατμοσφαιρική ρύπανση. Ο ειδικός φόρος κατανάλωσης όμως επιβαρύνει σημαντικά τους καταναλωτές. Όταν αγοράζουμε 100 ευρώ βενζίνη, πλη-

ρώνουμε 41 ευρώ για τη βενζίνη και 59 ευρώ για φόρους. Αυτός είναι ο λόγος που κάποιοι καταφεύγουν σε χαμηλότερης ποιότητας προϊόντα ή και σε παράνομα προϊόντα της μαύρης οικονομίας.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Να ενθαρρύνουμε τις επενδύσεις στη χώρα μας μέσω της ανταγωνιστικής φορολόγησης!

Ο φορολογικός ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών είναι ένα ζήτημα που ενδιαφέρει πολύ τους επενδυτές. Οι φόροι που πληρώνουν οι πολίτες και οι επιχειρήσεις χρηματοδοτούν τις δημόσιες δαπάνες και συμβάλλουν στη δημιουργία ενός ευνοϊκού ή αρνητικού περιβάλλοντος για τους επενδυτές. Αν μια μεγάλη διεθνής εταιρία θέλει να κατασκευάσει ένα εργοστάσιο στη νοτιοανατολική Ευρώπη και μια χώρα της περιοχής αυτής επιβάλλει χαμηλότερους φόρους από μια άλλη, αυτό μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την απόφαση των επενδυτών. Οι χώρες ανταγωνίζονται μεταξύ τους ως προς τη γεωγραφική τους θέση, την παραγωγικότητα, την εκπαίδευση των πολιτών τους, τις υποδομές τους αλλά και ως προς τους φόρους που επιβάλλουν.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Υπολόγισε τα ποσά που λείπουν και απάντησε τις παρακάτω ερωτήσεις

	Τιμή στην ετικέτα	Μερίδιο φόρων (σε % και σε ευρώ)	Τιμή χωρίς ΦΠΑ
Ένα τσίζμπεργκερ	3,25 ευρώ/μονάδα	0,37 ευρώ (ΦΠΑ 13%)	2,88 ευρώ/μονάδα
Ψωμί	0,87 ευρώ/μονάδα	...ευρώ (ΦΠΑ 13%)	... ευρώ/μονάδα
Εγχειρίδιο οικονομικών	8,69 ευρώ/μονάδα	...ευρώ (ΦΠΑ 6%)	... ευρώ/μονάδα
Παιδικό βιβλίο ζωγραφικής	1,45 ευρώ/μονάδα	...ευρώ (ΦΠΑ 6%)	... ευρώ/μονάδα
Βιταμίνες	... ευρώ/μονάδα	...ευρώ (ΦΠΑ 13%)	9,15 ευρώ/μονάδα
Μπάλα ποδοσφαίρου	... ευρώ/μονάδα	5,17 ευρώ (ΦΠΑ 24%)	... ευρώ/μονάδα
1 m ³ νερό ύδρευσης	0,35 ευρώ/ m ³	...ευρώ (ΦΠΑ 13%)	... ευρώ/μονάδα
Νομικές συμβουλές	...ευρώ/ώρα	11,49 ευρώ (ΦΠΑ 24%)	47,87 ευρώ/ώρα

1. Σε ποια από τα παραπάνω αγαθά ή υπηρεσίες πιστεύεις ότι θα έπρεπε να μειωθεί ο ΦΠΑ και σε ποια όχι;
2. Υπάρχουν αγαθά ή υπηρεσίες στον πίνακα στα οποία, κατά τη γνώμη σου, δεν θα έπρεπε να επιβάλλεται ΦΠΑ και πρόσθετοι φόροι; Δικαιολόγησε την απάντησή σου.
3. Ποιες κατηγορίες αγαθών πιστεύεις ότι δεν θα έπρεπε να φορολογούνται, και γιατί;

2**Άσκηση****Σωστό ή λάθος;**

1. Οι πληρωμές για καύσιμα είναι η μεγαλύτερη επιβάρυνση για τους Έλληνες.
2. Αν στις ετικέτες αναγράφονταν οι τιμές χωρίς τον ΦΠΑ και μάθαινε κανείς τη συνολική τιμή μόνο όταν πλήρωνε στο ταμείο, οι καταναλωτές θα εξαπατούνταν.
3. Οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης χρειάζονται για να προστατεύουν τους καταναλωτές από την κατανάλωση επιβλαβών αγαθών και υπηρεσιών.

3**Άσκηση****Απάντησε τις παρακάτω ερωτήσεις:**

1. Τι είναι το συνολικό κόστος εργοδότη για μια θέση εργασίας; Από τι αποτελείται;
2. Τι κατά τη γνώμη σου θα άλλαζε αν όλους τους φόρους τους πλήρωνε ο εργαζόμενος;

4**Άσκηση****Απάντησε τις παρακάτω ερωτήσεις:**

1. Τι φόρους θα επέβαλλες εσύ αν ήθελες να συγκεντρώσεις όσο γίνεται περισσότερα χρήματα για τον δημόσιο προϋπολογισμό;
2. Ξέρεις κάποια περίεργα πράγματα που φορολογούνταν στο παρελθόν;
3. Μπορείς να δώσεις παραδείγματα κάποιων φόρων που επιβάλλονται σήμερα αλλά μπορεί στο μέλλον να φαίνονται περίεργοι ή αστείοι;

Τι είναι η εξοικονόμηση;

Πώς μπορούμε να διακρίνουμε ανάμεσα στην εξοικονόμηση και την αποταμίευση; Εξοικονόμηση είναι να μην αγοράζουμε κάποια αγαθά που δεν χρειαζόμαστε ή αντί για ακριβότερα αγαθά να αγοράζουμε άλλα φτηνότερα για να μειώσουμε τις δαπάνες μας. Για παράδειγμα, εξοικονόμηση είναι να αποφασίσεις να μην αγοράζεις φαγητό από το κυλικείο του σχολείου, αλλά να το φέρνεις από το σπίτι. Με τον τρόπο αυτό, ξοδεύεις λιγότερα χρήματα και εξοικονομείς. Και αν βάλεις τα χρήματα που εξοικονόμησες στον κουμπαρά σου, τότε αποταμιεύεις.

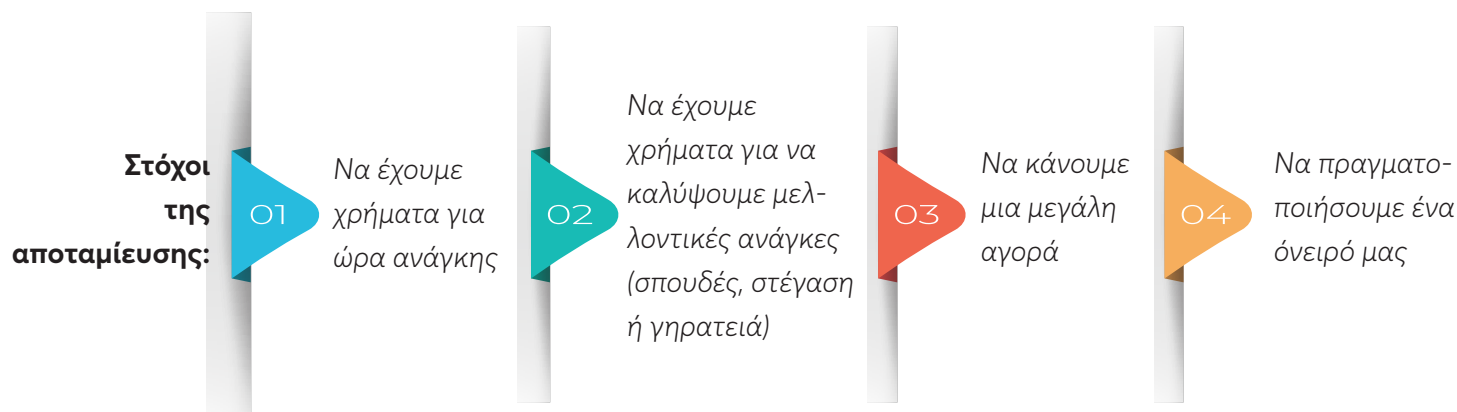
Ένα ξένο ρητό λέει: «Αν δεν αποταμιεύσεις σήμερα, δεν θα έχεις αύριο». Για ποιον λόγο δεν είναι καλή ιδέα να ξοδεύουμε όλα τα χρήματα που κερδίζουμε; Στο κάτω-κάτω, αν το κάνουμε αυτό, ούτε δημιουργούμε χρέος, ούτε το αυξάνουμε. Ο προϋπολογισμός μας είναι ισοσκελισμένος. Αν ξοδεύουμε όλα τα χρήματα που κερδίζουμε, μπορούμε να απολαύσουμε περισσότερη διασκέδαση, νοστιμότερο φαγητό και πιο όμορφα ρούχα. Έχει ακόμη άραγε νόημα το ρητό στην αρχή αυτής της παραγράφου; Ή μήπως θα πρέπει να το καταχω-νιάσουμε σε ένα ντουλάπι μαζί με τα υπόλοιπα απολιθώματα του παρελθόντος;

ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ

Εξοικονόμηση είναι η προσπάθεια μείωσης των δαπανών.

ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ

Αποταμίευση είναι η αύξηση του ποσού χρημάτων που κατέχει κάποιος.

Τι είναι η αποταμίευση;

Η αποταμίευση είναι η βάση της οικονομικής μεγέθυνσης. Πώς μπορεί όμως μια οικονομία να μεγεθυνθεί αν οι άνθρωποι εξοικονομούν χρήματα και δεν αγοράζουν αγαθά και υπηρεσίες; Οι περισσότεροι άνθρωποι πιστεύουν ότι η βασική αιτία της οικονομικής ανάπτυξης είναι η κατανάλωση. Πιστεύουν πως όσα περισσότερα πράγματα αγοράζουν οι άνθρωποι, τόσο γρηγορότερα αναπτύσσεται η οικονομία και πλουτίζουν οι άνθρωποι. Υπάρχει ωστόσο ένα πρόβλημα σ' αυτή τη λογική: Πώς μπορεί να αγοράσει κανείς κάτι αν δεν έχει χρήματα; Για να αποκτήσει χρήματα, πρέπει πρώτα να εργαστεί, ώστε με τα χρήματα που θα κερδίσει από την εργασία του να μπορέσει να αγοράσει πράγματα που θα ικανοποιήσουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες του. Η εργασία είναι ένα είδος επένδυσης, όπου αυτό που επενδύεται είναι ο χρόνος. Φαντάσου μια επιχείρηση που θέλει να παράγει βιολογικά καλλυντικά. Δεν μπορεί να το κάνει αυτό αν δεν έχει χρήματα. Αν δεν επενδύσει σε εξοπλισμό, σε εγκαταστάσεις, σε πρώ-

τες ύλες και σε μισθούς για το προσωπικό, δεν μπορεί να ξεκινήσει τις δραστηριότητές της. Η αποταμίευση χρημάτων είναι η βάση όλων των επενδύσεων. Ακόμη και όταν μια επιχείρηση δανείζεται χρήματα από μια τράπεζα, αυτό σημαίνει ότι κάποιος άλλος προηγουμένως έχει αποταμιεύσει αυτά τα χρήματα.

Τόκος είναι μια πληρωμή για τη χρήση των χρημάτων ενός άλλου ατόμου.

Τι προκαλεί την οικονομική μεγέθυνση: Η κατανάλωση ή η αποταμίευση;

Φαντάσου πως είναι Χριστούγεννα. Οι βιτρίνες είναι στολισμένες και γεμάτες προσφορές και άλλες μεθόδους που χρησιμοποιούν τα καταστήματα για να προσελκύσουν αγοραστές. Όλοι είναι χαρούμενοι και η ατμόσφαιρα είναι γιορτινή. Πολλοί υπο-

στηρίζουν ότι η χριστουγεννιάτικη περίοδος ωφελεί την οικονομία επειδή οι άνθρωποι καταναλώνουν περισσότερο, γεγονός που προκαλεί οικονομική μεγέθυνση. Ωφελείται όμως όντως η οικονομία από αυτό το μαζικό κύμα κατανάλωσης; Δεν είναι αλήθεια πως, αν ξοδέψεις όλα ή τα περισσότερα τα χρήματά σου τα Χριστούγεννα δεν θα σου μείνουν χρήματα για την Πρωτοχρονιά ή για τις καθημερινές σου αγορές; Εξάλλου, για να μπορέσεις να αγοράσεις χριστουγεννιάτικα δώρα, θα πρέπει πρώτα να αποταμιεύσεις χρήματα. Συνεπώς, η οικονομική μεγέθυνση προκαλείται από την αποταμίευση και όχι από την κατανάλωση.

Πώς μπορούμε να αποταμιεύσουμε περισσότερα χρήματα;

Μπορείς να καταθέσεις τα χρήματά σου στην τράπεζα ή να τα επενδύσεις. Ένα ευρώ σήμερα έχει μεγαλύτερη αξία απ' ό,τι ένα ευρώ αύριο. Ο λόγος που υπάρχει ο τόκος είναι για να διατηρεί ή να αυξάνει την αγοραστική δύναμη των χρημάτων μέσα στον χρόνο. Ακόμη, το ύψος του τόκου καταδεικνύει τον βαθμό του κινδύνου που αναλαμβάνει κανείς αν δανείσει ή καταθέσει στην τράπεζα χρήματα που έχει αποταμιεύσει. Ένα χαμηλό επιτόκιο καταδεικνύει χαμηλό επίπεδο κινδύνου, καθώς και το γεγονός ότι υπάρχουν πολλοί άνθρωποι στην αγορά που δανείζουν χρήματα.

Το απλό επιτόκιο είναι ένα σταθερό επιτόκιο που

ΚΑΤΑΘΕΣΗ

Κατάθεση είναι το χρηματικό ποσό που κατατίθεται στην τράπεζα.

ΑΠΛΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ

Απλό επιτόκιο είναι ένα σταθερό επιτόκιο που υπολογίζεται από το αρχικό ποσό για κάθε μονάδα χρόνου χωρίς το ποσό που λαμβάνεται από τόκους να προστίθεται στο αρχικό ποσό.

ΑΝΑΤΟΚΙΖΟΜΕΝΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ

Ανατοκίζόμενο επιτόκιο είναι το επιτόκιο που υπολογίζεται για κάθε μονάδα χρόνου προσθέτοντας το ποσό που λαμβάνεται από τόκους στο αποταμιευόμενο ποσό.

υπολογίζεται για κάθε μονάδα χρόνου από το αρχικό ποσό, δηλαδή την κατάθεση. Για παράδειγμα, φαντάσου ότι καταθέτεις στην τράπεζα 100 ευρώ για τρία χρόνια με απλό επιτόκιο 10%. Στο τέλος αυτής της περιόδου, το ποσό που θα λάβεις θα είναι 130 ευρώ, καθώς κάθε χρόνο θα λαμβάνεις 10 ευρώ ως τόκο επί του αρχικού ποσού των 100 ευρώ. Ο

τόκος που θα λαμβάνεις κάθε χρόνο δεν προστίθεται στο αρχικό ποσό.

Το ανατοκίζόμενο επιτόκιο διαφέρει από το απλό επιτόκιο. Ας υποθέσουμε ότι καταθέτεις στην τράπεζα το ίδιο ποσό των 100 ευρώ για τρία χρόνια με ετήσιο επιτόκιο 10%. Στο τέλος αυτής της περιόδου θα πάρεις πίσω 133,10 ευρώ. Αυτό σημαίνει ότι στο τέλος του πρώτου έτους θα έχεις 110 ευρώ αντί για 100 ευρώ. Τη δεύτερη χρονιά, ο τόκος θα υπολογιστεί επί των 110 ευρώ. Έτσι στο τέλος του δεύτερου έτους θα λάβεις 11 ευρώ ως τόκο και θα έχεις συνολικά 121 ευρώ. Αυτά τα χρήματα θα αποταμιευθούν περαιτέρω. Στο τέλος της τρίτης και τελευταίας χρονιάς θα λάβεις ως τόκο

12,10 ευρώ. Έτσι, μετά τα τρία χρόνια θα έχεις 133,10 ευρώ. Το ανατοκίζόμενο επιτόκιο σου επιτρέπει να αποταμιεύεις μεγαλύτερα χρηματικά ποσά απ' ό,τι το απλό επιτόκιο, καθώς οι τόκοι σου προστίθενται ξανά και ξανά στο αρχικό κεφάλαιο. Μολονότι η διαφορά δεν είναι τόσο μεγάλη σε μια μικρή χρονική περίοδο, όσο περισσότερος χρόνος περνά, τόσο πιο εμφανής γίνεται αυτή, ιδίως σε μεγάλες καταθέσεις. Φαντάσου ότι φτιάχνεις έναν χιονάνθρωπο και καθώς κυλάς τη χιονόμπαλα ολοένα και περισσότερο χιόνι κολλάει σ' αυτήν. Όσο μεγαλύτερη είναι η χιονόμπαλά σου, τόσο περισσότερο χιόνι θα κολλάει σ' αυτήν. Ο ανατοκισμός λειτουργεί κατά τον ίδιο τρόπο.

Πώς να υπολογίσεις τον απλό τόκο

Κατάθεση: 100	Ετήσιο επιτόκιο: 10%	Περίοδος: 3 χρόνια
100	Πρώτη χρονιά $100 \times 0,1 = 10$ ευρώ Δεύτερη χρονιά $100 \times 0,1 = 10$ ευρώ Τρίτη χρονιά $100 \times 0,1 = 10$ ευρώ	$100 + (10 + 10 + 10) = 130$ ευρώ θα λάβεις

Πως να υπολογίσεις τον ανατοκισμό

Κατάθεση: 100	Ετήσιο επιτόκιο: 10%	Περίοδος: 3 χρόνια
100	Πρώτη χρονιά $100 \times 0,1 = 10$ ευρώ Δεύτερη χρονιά $110 \times 0,1 = 11$ ευρώ Τρίτη χρονιά $121 \times 0,1 = 12,10$ ευρώ	$100 + (10 + 11 + 12,10) = 133,10$ ευρώ θα λάβεις

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Να γνωρίζεις για ποιον λόγο αποταμιεύεις! Είναι καλό να ξεκινήσεις να εξοικονομείς και να αποταμιεύεις χρήματα όσο το δυνατόν νωρίτερα -για παράδειγμα, όταν αρχίσεις να λαμβάνεις τις πρώτες σου αμοιβές, όσο μικρές κι αν είναι αυτές, για μια δουλειά που έκανες.

Αν μάθεις να αποταμιεύεις νωρίς και με μικρά ποσά, θα σου γίνει συνήθεια. Και ακόμη πιο σημαντικό, θα συνειδητοποιήσεις ότι μπορείς, αν θέλεις, να σταματήσεις να αγοράζεις γλυκά για έναν μήνα για να μαζέψεις χρήματα ώστε να κάνεις ένα μικρό ταξίδι στις διακοπές σου. Ο πιο απλός τρόπος να αρχίσεις να εξοικονομείς χρήματα είναι να σκεφτείς τις ανάγκες και τις επιθυμίες σου και να τις γράψεις σε ένα φύλλο χαρτί. Σκέψου ποιες από αυτές είναι οι πιο σημαντικές και αναγκαίες. Στη συνέχεια, αφάιρεσε όλες τις μη αναγκαίες. Για να είσαι αποτελεσματικός, όρισε έναν σκοπό για τον οποίο θέλεις να αποταμιεύσεις χρήματα, και τη χρονική περίοδο μέσα στην οποία θέλεις να έχεις αποταμιεύσει το ποσό που χρειάζεσαι γι' αυτόν. Θα σου φανεί ευκολότερο και πιο διασκεδαστικό το να αποταμιεύεις χρήματα όταν έχεις κάποιον σκοπό!

1

Άσκηση

Στις παρακάτω περιπτώσεις έχουμε εξοικονόμηση ή αποταμίευση;

Ασκήσεις

Περίπτωση	Εξοικονόμηση	Αποταμίευση
1. Ο Πάτροκλος έβαλε τα χρήματα που πήρε ως δώρο για τα γενέθλιά του σε ένα βαζάκι μαζί με τις υπόλοιπες αποταμιεύσεις του και το έθαψε στον κήπο.		
2. Η Ρένα εδώ και λίγο καιρό πηγαίνει στο σχολείο με το πατίνι της και όχι με λεωφορείο για να έχει περισσότερα χρήματα ώστε να πηγαίνει με τις φίλες της για ψώνια.		
3. Ο επιχειρηματίας καταθέτει το μεγαλύτερο μέρος των κερδών της επιχείρησής του στην τράπεζα.		
4. «Από την επόμενη εβδομάδα, θα σταματήσω να ξοδεύω άσκοπα χρήματα για ρούχα» υποσχέθηκε στους φίλους της η Γαβριέλα.		

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Όσοι κερδίζουν πολλά χρήματα δεν χρειάζεται να εξοικονομούν.
2. Η κατανάλωση ενθαρρύνει την ανάπτυξη της οικονομίας.
3. Ο τόκος μπορεί να είναι είτε έσοδο, είτε δαπάνη.

Ασκήσεις

3

Άσκηση

Γιατί είναι σημαντικό να εξοικονομούμε και να αποταμιεύουμε; Δώσε ένα παράδειγμα για καθένα από τα παρακάτω επιχειρήματα.

1. Είναι αδύνατο κάποιος να καταναλώσει χωρίς να έχει προηγουμένως αποταμιεύσει.
Για παράδειγμα, λαμβάνουμε αμοιβή μόνο για μια εργασία που έχουμε ολοκληρώσει. Αν πληρωνόμασταν κάθε λεπτό της ώρας, ας πούμε με 12 λεπτά του ευρώ, δεν θα μπορούσαμε με αυτά τα χρήματα να αγοράσουμε τίποτα. Στο τέλος του μήνα όμως θα λάβουμε 1.152 ευρώ και θα μπορούμε να τα δαπανήσουμε.
2. Είναι αδύνατο να παράγει κάποιος αγαθά χωρίς να έχει προηγουμένως επενδύσει.
3. Οι επενδύσεις προϋποθέτουν αποταμιεύσεις.
4. Για να αποταμιεύσει κανείς χρήματα αναβάλλει την κατανάλωσή του, αλλά μ' αυτό τον τρόπο μπορεί να καταναλώσει περισσότερα στο μέλλον.
5. Η αποταμίευση επιτρέπει σε όσους έχουν καλές ιδέες να δανειστούν χρήματα, να τα επενδύσουν και να συμβάλουν έτσι στη μεγέθυνση της οικονομίας.
6. Ακόμη και ο Ροβινσώνας Κρούσος αποταμίευε!

4

Άσκηση

Λύσε τα παρακάτω προβλήματα:

- A.** Ο Θωμάς κατέθεσε στην τράπεζα 500 ευρώ για πέντε χρόνια. Τι ποσό θα λάβει σε πέντε χρόνια αν το απλό επιτόκιο είναι 5%;
- B.** Η Νόρα κατέθεσε στην τράπεζα 2.500 ευρώ με ανατοκιζόμενο επιτόκιο 3%.
1. Τι ποσό θα λάβει η Νόρα σε τρία χρόνια;

2. Τι ποσό θα λάβει η Νόρα σε 10 χρόνια;

Γ. Κάποιος κατέθεσε στην τράπεζα 25.000 ευρώ για 10 χρόνια. Το ετήσιο επιτόκιο είναι 5%.

1. Τι ποσό θα λάβει αν το επιτόκιο είναι απλό;

2. Τι ποσό θα λάβει αν το επιτόκιο είναι ανατοκισζόμενο;

5

Άσκηση

Υπολόγισε!

- A.** Δανείστηκες από την τράπεζα 500 ευρώ. Μπορείς να αποπληρώσεις το δάνειο είτε σε 18 μήνες πληρώνοντας 40 ευρώ τον μήνα, είτε σε 3 χρόνια πληρώνοντας 28 ευρώ τον μήνα. Πόσα χρήματα θα πληρώσεις στην κάθε περίπτωση; Ποια μέθοδο θα επέλεγες;
- B.** Σε τι ποσό ανέρχεται ο απλός τόκος αν καταθέσεις στην τράπεζα 1.000 ευρώ για 5 χρόνια με ετήσιο επιτόκιο 4%;
- Γ.** Ποιο είναι το απλό επιτόκιο αν καταθέσεις στην τράπεζα 500 ευρώ για 3 χρόνια και θέλεις να πάρεις πίσω 550 ευρώ;
- Δ.** Πόσα χρήματα είχε καταθέσει κάποιος στην τράπεζα με ετήσιο επιτόκιο 10% αν μετά από τρία χρόνια έλαβε 145,20 ευρώ ως τόκους;

16

Εξοικονόμηση, αποταμίευση και επενδυτικές πρακτικές

ΚΕΡΔΟΦΟΡΙΑ

Κερδοφορία είναι η απόδοση που μπορείς να περιμένεις ότι θα λάβεις αν η επένδυσή σου αποδειχθεί πετυχημένη. Συνήθως εκφράζεται ως ποσοστό επί τοις εκατό.

ΡΙΣΚΟ

Το ρίσκο είναι η πιθανότητα να μην πάρεις πίσω τα χρήματά σου.

ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑ

Ρευστότητα είναι το πόσο γρήγορα και με τι απώλειες μπορείς να μετατρέψεις τα περιουσιακά σου στοιχεία σε μετρητά.

Πώς μπορείς να συγκεντρώσεις πιο γρήγορα ένα ποσό που χρειάζεσαι; Ένα λιθουανικό ρητό λέει: «Αν δεν έχεις τίποτα, τότε δεν ξέρεις να εξοικονομείς», θέλοντας έτσι να καταδείξει ότι η εξοικονόμηση και η αποταμίευση είναι η βάση της ευημερίας. Στο προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε τη σημασία της αποταμίευσης. Τώρα θα εξετάσουμε τις βασικές και πρακτικές πτυχές της εξοικονόμησης και της αποταμίευσης. Τι ποσοστό του εισοδήματός σου πρέπει να αποταμιεύεις; Πώς θα το αποταμιεύσεις; Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στις διάφορες επιλογές αποταμίευσης; Τι κίνδυνοι υπάρχουν;

Πού είναι καλύτερα να φυλάς τα χρήματά σου: κάτω από το στρώμα, ή στην τράπεζα;

Αν αναβάλλεις την κατανάλωσή σου, μπορείς να επιλέξεις να αποταμιεύσεις τα χρήματά σου κάτω από το στρώμα, ή να επιτρέψεις σε άλλους να τα χρησιμοποιήσουν. Αν αφήσεις άλλους να τα χρησιμοποιήσουν, υπάρχει ο κίνδυνος να μη πάρεις πίσω τα χρήματά σου· σε περίπτωση επιτυχίας όμως, μπορεί να

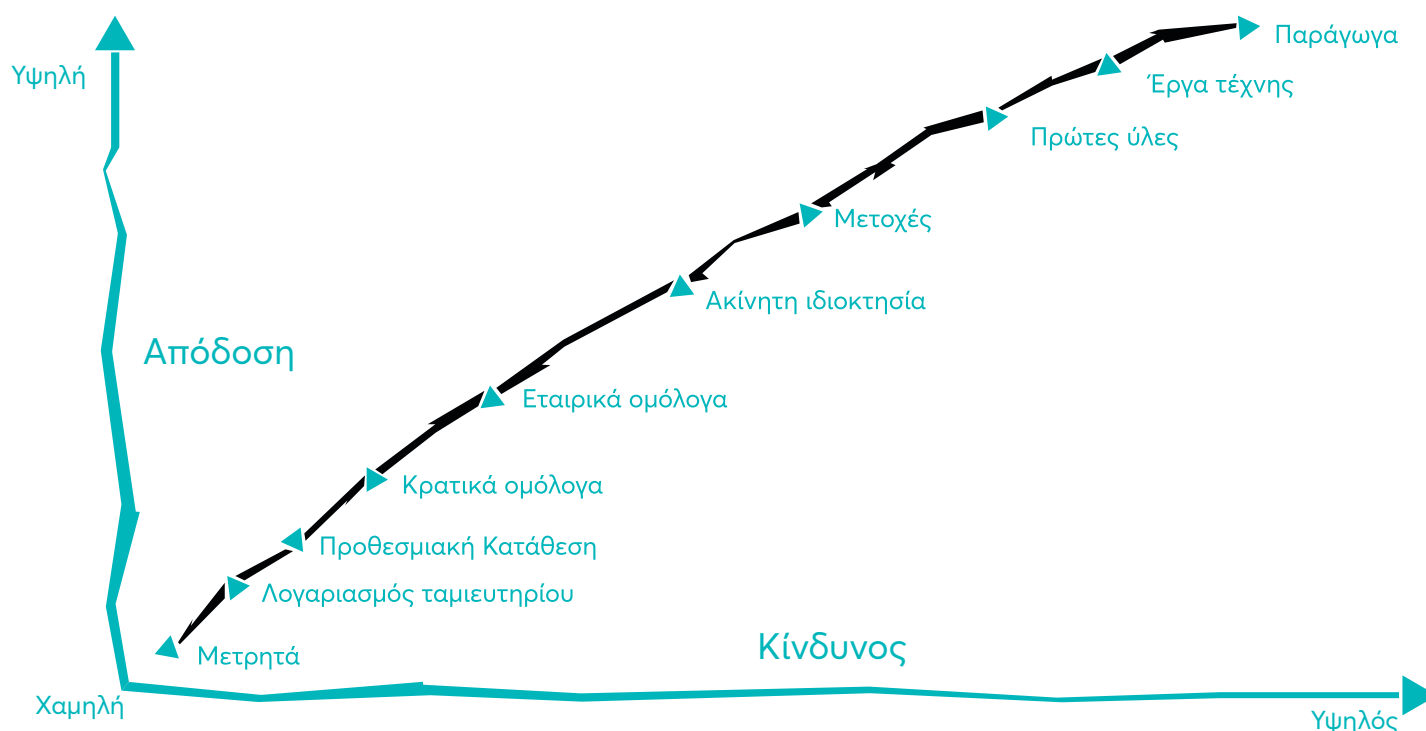
κερδίσεις περισσότερα χρήματα από όσα δάνεισες. Αυτό μπορείς να το κάνεις καταθέτοντας χρήματα στον τραπεζικό σου λογαριασμό, επενδύοντάς τα, ή δανείζοντάς τα στο κράτος. Αν θέλεις να κερδίσεις περισσότερα χρήματα, μπορείς να επιλέξεις να επενδύσεις τα χρήματά σου σε επενδυτικά εργαλεία όπως εταιρικά ομόλογα ή μετοχές.

Καθένας από τους παραπάνω τρόπους αποταμίευσης έχει και διαφορετικό ρίσκο. Η χρηματική απόδοση εξαρτάται από το ρίσκο αυτό. Αν βάλεις τα

Επένδυση είναι η χρήση των περιουσιακών στοιχείων που κατέχει ένα άτομο με στόχο την αποκόμιση οικονομικού οφέλους στο μέλλον.

χρήματά σου σε ένα χρηματοκιβώτιο, ο κίνδυνος να τα χάσεις θα είναι μικρός, αλλά δεν θα αυξήσεις το ποσό που έχεις. Μακροπρόθεσμα, τα χρήματα που αποταμιεύονται μ' αυτόν τον τρόπο μπορεί ακόμη και να χάσουν ένα μέρος από την αξία τους εξαιτίας

ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΟΔΟΣΕΩΝ

του πληθωρισμού. Και αν αποφασίσεις να αποταμιεύσεις τα χρήματά σου αγοράζοντας κρατικά ομόλογα από διάφορες χώρες, μπορείς να περιμένεις ότι οι αποταμιεύσεις σου θα αυξάνονται κατά 3-5% ετησίως, αλλά υπάρχει κι εδώ ο κίνδυνος να χάσεις όλα σου τα χρήματα. Όσοι αποταμιεύουν και επενδύουν χρήματα θέλουν να έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή απόδοση, αλλά η υψηλότερη απόδοση από μια επένδυση σημαίνει και μεγαλύτερο κίνδυνο να χάσει κανείς όλα του τα χρήματα. Είναι πολύ σημαντικό να ξέρεις πού ακριβώς τοποθετείς τα χρήματά σου και τι επιτόκιο αντισταθμίζει επαρκώς τον κίνδυνο που αναλαμβάνεις.

Αφού πάρεις την απόφαση να αποταμιεύσεις, είναι σημαντικό να επιλέξεις τον τρόπο που σου ταιριάζει περισσότερο, λαμβάνοντας υπόψη σου την κερδοφορία, το επίπεδο του κινδύνου και τη ρευστότητα. Οι τρεις αυτοί παράγοντες σχετίζονται μεταξύ τους και καθένας επηρεάζει άμεσα τους υπολοίπους.

Τα πιο δημοφιλή αποταμιευτικά και επενδυτικά εργαλεία

Μια κατάθεση ταμιευτηρίου είναι χρήματα που καταθέτει κανείς στην τράπεζα για μια ορισμένη χρονική περίοδο με στόχο να τα αποταμιεύσει για να κάνει μεγαλύτερες αγορές. Μπορεί κανείς να συμπληρώνει διαρκώς το ποσό που έχει καταθέσει. Μπορεί επίσης να αφαιρεί κάποια χρήματα (να κάνει αναλήψεις) χωρίς να χάνει τους τόκους του. Οι

τόκοι καταβάλλονται από το συνολικό ποσό των χρημάτων που έχουν κατατεθεί στον λογαριασμό.

Προθεσμιακή κατάθεση είναι τα χρήματα που έχει κανείς εμπιστευθεί στην τράπεζα και για τα οποία λαμβάνει τόκο. Σε αντίθεση όμως με την κατάθεση ταμιευτηρίου, στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει η δυνατότητα να συμπληρώσει κανείς με νέα κεφάλαια το ποσό που έχει καταθέσει ή να αφαιρέσει ένα μέρος από αυτά χωρίς να χάσει τόκους. Η κατάθεση αυτή συνεπάγεται υψηλότερο ρίσκο, και συνεπώς έχει υψηλότερο τόκο απ' ό,τι μια κατάθεση ταμιευτηρίου.

Τα ομόλογα είναι ένα επενδυτικό εργαλείο με το οποίο μπορεί κάποιος να δανείσει χρήματα σε μια επιχείρηση ή σε μία χώρα της επιλογής του. Τα εταιρικά ομόλογα συνήθως έχουν μεγαλύτερο ρίσκο, και γι' αυτό καταβάλλουν υψηλότερο τόκο απ' ό,τι τα κρατικά ομόλογα, καθώς τα δεύτερα έχουν μικρότερο κίνδυνο χρεοκοπίας. Με την έκδοση ενός ομολόγου, επισημαίνεται η τιμή του, η περίοδος ωρίμανσής του (πότε δηλαδή θα αποπληρωθεί το χρέος), και ο τόκος που θα καταβληθεί. Όπως και στην κατάθεση ταμιευτηρίου, μπορεί κανείς πάντα να αγοράσει επιπλέον ομόλογα, ή να πουλήσει αυτά που έχει χωρίς να χάσει τους τόκους που έχει κερδίσει.

Οι μετοχές είναι έγγραφα που δηλώνουν την ιδιοκτησία ενός μέρους μιας εταιρίας και αποδίδουν δικαίωμα σε ένα μέρος των κερδών που αποκομί-

ζει μια εταιρία και σε ένα μέρος των περιουσιακών της στοιχείων σε περίπτωση ρευστοποίησης. Αν κάποιος κατέχει έναν αρκετά μεγάλο αριθμό μετοχών, αποκτά επίσης το δικαίωμα να συμμετέχει στη διοίκηση της εταιρίας. Οι αποδόσεις των μετοχών εξαρτώνται από τις επιδόσεις και τη συνολική οικονομική κατάσταση της εταιρίας. Γι' αυτό τον λόγο, οι μετοχές είναι ένα πιο επισφαλές επενδυτικό εργαλείο από όσα εξετάσαμε μέχρι τώρα, έχουν δηλαδή μεγαλύτερο ρίσκο. Οι επενδυτές μπορούν να αποκομίσουν κέρδος από τα μερίσματα που πληρώνει η εταιρία και από τη διαφορά που μπορεί να υπάρχει στην τιμή τη στιγμή που την αγόρασαν και τη στιγμή που την πούλησαν.

Τα παράγωγα είναι επενδυτικά εργαλεία των οποίων η αξία εξαρτάται από άλλα αξιόγραφα, όπως μετοχές ή πρώτες ύλες. Αυτό το επενδυτικό εργαλείο συνήθως χρησιμοποιείται ως ασφάλεια έναντι του κινδύνου μιας μελλοντικής αλλαγής των τιμών. Για παράδειγμα, ο Γιάννης μπορεί να συμφωνήσει με τον Πέτρο ότι σε έναν χρόνο θα του πουλήσει 1.000 κιλά μανταρίνια για 1.000 ευρώ. Μπορεί μετά από ένα χρόνο τα 1.000 κιλά μανταρίνια να πωλούνται στην αγορά 2.000 ευρώ, όμως η συμφωνία του Πέ-

Πληθωρισμός είναι η μείωση της αξίας του χρήματος λόγω της αύξησης του γενικού επιπέδου των τιμών ή της ποσότητας του χρήματος.

τρου και του Γιάννη συνεχίζει να ισχύει και η μεταξύ τους συναλλαγή θα γίνει στα 1.000 ευρώ.

Ποιες είναι οι υπόλοιπες λειτουργίες των τραπεζών;

Οι τράπεζες δέχονται και φυλάσσουν καταθέσεις, και πληρώνουν τόκους. Μπορούν έτσι να δανείζουν χρήματα σε ανθρώπους και επιχειρήσεις. Οι άνθρωποι δανείζονται χρήματα για να αγοράσουν ένα σπίτι, ένα αυτοκίνητο ή άλλα ακριβά αγαθά. Οι επιχειρηματίες δανείζονται χρήματα επειδή θέλουν να δημιουργήσουν, να διευρύνουν ή να αλλάξουν την επιχείρησή τους. Όλοι αυτοί πληρώνουν τόκο για τα χρήματα που δανείστηκαν από την τράπεζα. Έτσι, οι τράπεζες επιτελούν μια σημαντική λειτουργία για την οικονομία, καθώς λειτουργούν ως ενδιάμεσες ανάμεσα σε όσους θέλουν να αποταμιεύσουν και σε όσους θέλουν να δανειστούν χρήματα.

Ακόμη, σε μια εμπορική τράπεζα μπορεί κανείς να εξαργυρώσει επιταγές. Οι τράπεζες διαμεσολαβούν στη μεταβίβαση χρημάτων, εκδίδουν τραπεζικές κάρτες, λειτουργούν τα ΑΤΜ, παρέχουν διαδικτυακές τραπεζικές υπηρεσίες, φυλάνε στα θησαυροφυλάκιά τους πολύτιμα αντικείμενα, και συμβουλεύουν τους πελάτες τους για διάφορα οικονομικά ζητήματα. Ο σκοπός μιας κρατικής κεντρικής τράπεζας είναι να εγγυάται την οικονομική σταθερότητα. Συνεπώς, σε αντίθεση με τις εμπορικές τράπεζες, η κεντρική τράπεζα έχει το αποκλειστικό δικαίωμα

να εκδίδει χρήμα, να επιβλέπει τους πιστωτικούς οργανισμούς, και να ρυθμίζει τα επιτόκια.

Υπάρχει ένα μεγάλο εύρος αποταμιευτικών, επενδυτικών και δανειστικών εργαλείων, και καθένας μπορεί να επιλέξει εκείνο το εργαλείο που ταιριάζει

περισσότερο στις ανάγκες του. Είναι πολύ σημαντικό πάντως να μην ξεχνάμε τον βασικό κανόνα: Συνήθως η πιθανότητα μεγαλύτερου κέρδους συνεπάγεται και μεγαλύτερο κίνδυνο.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Άρχισε τώρα να αποταμιεύεις και να επενδύεις χρήματα και αξιοποίησε τη δύναμη του ανατοκισμού! Μπορείς ήδη να αποταμιεύεις τουλάχιστον το 10% του χαρτζιλικιού σου κάθε μήνα χωρίς να θυσιάζεις το μεγαλύτερο μέρος της διασκέδασής σου.

Όταν αποταμιεύσεις ένα μεγαλύτερο ποσό, θα μπορέσεις να το επενδύσεις. Τα επενδυτικά κεφάλαια, στα οποία μπορείς να επενδύσεις ποσά που ξεκινούν από 100 ευρώ, είναι μια καλή αρχή. Όσο πιο νωρίς ξεκινήσεις, τόσο καλύτερα θα αξιοποιήσεις τον ανατοκισμό, το επιτόκιο που υπολογίζεται στο τέλος κάθε περιόδου τοκισμού από την αξία του κεφαλαίου στην αρχή της περιόδου αυτής. Έτσι, ο πρώτος τόκος θα πληρωθεί από το ποσό που επένδυσες, και ο δεύτερος από το ποσό αυτό συν τον τόκο που θα έχεις ήδη λάβει.

Διάβασε τους παρακάτω κανόνες για τις επενδύσεις και βρες ποιοι από αυτούς δεν τηρήθηκαν στα παραδείγματα που ακολουθούν.

Κανόνες επενδύσεων

1. Μάθε καλά τι σημαίνει επένδυση και ποια είναι τα επενδυτικά εργαλεία.
2. Μη ρισκάρεις όλες σου τις αποταμιεύσεις. Πάντα να έχεις ένα αποταμιευτικό απόθεμα.
3. Σκέψου καλά για ποια χρονική περίοδο θέλεις και μπορείς να επενδύσεις ένα μέρος από τις αποταμιεύσεις σου.
4. Ασφάλισε τους επενδυτικούς σου στόχους.
5. Να κατανέμεις τα χρήματα που επενδύεις σε διάφορα επενδυτικά εργαλεία.
6. Μην επενδύεις τα χρήματά σου μία κι έξω, αλλά περιοδικά.
7. Αν τώρα ξεκινάς να επενδύεις, μην επιλέξεις μια επένδυση που υπόσχεται γρήγορα και μεγάλα κέρδη.

A. Η οικογένεια Γεωργίου κέρδισε ένα μεγάλο χρηματικό ποσό στο λαχείο και αποφάσισε να το επενδύσει στην αγορά ενός εξοχικού σπιτιού στη Σαντορίνη. Δυστυχώς, ο κ. Γεωργίου έχασε τη δουλειά του. Αφού η οικογένεια έχασε τη βασική πηγή του εισοδήματός της, αποφάσισε να πουλήσει το εξοχικό της. Έχουν όμως ήδη περάσει έξι μήνες και δεν έχει ακόμη βρεθεί κάποιος αγοραστής.

Κανόνες που δεν τηρήθηκαν:

B. Η Ρέα, αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές της με αντικείμενο την αρχειοθέτηση και δεν κατάφερε να βρει μια δουλειά που να ανταποκρίνεται σ' αυτές, αποφάσισε να ξεκινήσει να κάνει κάτι από μόνη της. Ακολούθησε τη συμβουλή μίας φίλης της και επένδυσε ένα μέρος των αποταμιεύσεών της σε μετοχές της Apple. Η αξία των μετοχών αυξήθηκε σημαντικά τους πρώτους μήνες, και έτσι η Ρέα συνεχίζει να επενδύει ένα μέρος των χρημάτων που εξοικονομεί κάθε μήνα σε μετοχές αυτής της εταιρίας.

Κανόνας που δεν τηρήθηκε:

Ασκήσεις

Γ. Ο Νώντας, όντας έμπειρος επενδυτής, παρακολουθεί προσεκτικά τις αλλαγές στην επενδυτική αγορά. Εδώ και καιρό επενδύει ένα μέρος των χρημάτων του σε μετοχές εταιριών τις οποίες θεωρεί πολλά υποσχόμενες, και με τα υπόλοιπα χρήματά του αγοράζει παλιά πολυτελή αυτοκίνητα σε χαμηλές τιμές και στη συνέχεια τα πουλά ακριβότερα. Μια μέρα, ο Νώντας είχε ένα ατύχημα καθώς οδηγούσε ένα αυτοκίνητο το οποίο πήγαινε σε έναν πιθανό πελάτη για να το αγοράσει. Ο ίδιος δεν τραυματίστηκε, αλλά το αυτοκίνητο καταστράφηκε, και ο Νώντας έχασε ένα τεράστιο χρηματικό ποσό μέσα σε μια στιγμή.

Κανόνας που δεν τηρήθηκε:

Δ. Ο Αλέξανδρος, φοιτητής και εκκολαπτόμενος επενδυτής, αποφάσισε να αναλάβει ένα ρίσκο και να επενδύσει όλες τις αποταμιεύσεις του κερδοσκοπικά στον χρυσό, προσδοκώντας μεγάλα κέρδη· έκανε δηλαδή βραχυχρόνιες επενδύσεις σε αυτό το πολύτιμο μέταλλο προσδοκώντας να κερδίσει από τις διακυμάνσεις της τιμής του.

Κανόνας που δεν τηρήθηκε:

Σωστό ή λάθος;

1. Οι επενδύσεις δεν είναι μια δραστηριότητα με ρίσκο.
2. Τα ζώα μπορούν να επενδύουν πιο επικερδώς απ' ό,τι οι τραπεζίτες.
3. Η επένδυση είναι ένας καλός τρόπος να διατηρεί κανείς τις αποταμιεύσεις του.

3

Άσκηση

Εκτίμησε το επίπεδο κινδύνου, καθώς και τη δυνατότητα κερδοφορίας και ρευστοποίησης στις παρακάτω περιπτώσεις, βάσει της κλίμακας υψηλό – μέτριο – χαμηλό – ανύπαρκτο.

	Επίπεδο κινδύνου	Δυνατότητα κερδοφορίας	Δυνατότητα ρευστοποίησης
1. Φυλάω τα χρήματά μου κάτω από το στρώμα.	Μέτριο, γιατί τα χρήματά μου δεν είναι ασφαλισμένα. Μπορεί κάποιος να τα κλέψει ή να φθαρούν.	Όχι	Υψηλή: Μπορώ να ανταλλάξω τα χρήματά μου με αγαθά και υπηρεσίες ανά πάσα στιγμή

2. Επένδυσω στην αγορά μιας νέας μοτοσυκλέτας.
3. Κατέθεσα 300 ευρώ στην τράπεζα σε λογαριασμό ταμειευτηρίου.
4. Κατέθεσα 1.500 ευρώ στην τράπεζα σε προθεσμιακό λογαριασμό.
5. Αγόρασα μετοχές της Amazon.
6. Αγόρασα σε μια δημοπρασία έναν ακριβό πίνακα ενός διάσημου ζωγράφου.
7. Αγόρασα ένα κιλό χρυσού.

Ασκήσεις

4

Άσκηση

Οι παρακάτω προτάσεις είναι αληθινές ή ψευδείς; Εξήγησε την απάντησή σου.

	Αλήθεια	Ψέμα	Γιατί;
1. Ένα κομμάτι γης έχει μεγαλύτερη ρευστότητα από έναν καταθετικό λογαριασμό.			Μπορεί κανείς να αποσύρει τα χρήματα που έχει καταθέσει σε έναν τέτοιο λογαριασμό ανά πάσα στιγμή, ενώ μπορεί να χρειαστεί αρκετός χρόνος για να πουλήσει ένα κομμάτι γης, το οποίο μπορεί και να πουληθεί σε χαμηλότερη τιμή απ' αυτή που αγοράστηκε.

2. Στην περίοδο που διανύουμε, καλό είναι να μην επενδύει κάποιος τα χρήματά του.
3. Οι επενδύσεις είναι χρήσιμες για όλους, τόσο για τους μεγαλύτερης ηλικίας ανθρώπους, όσο και για τους νέους.
4. Είναι αδύνατο να χάσει κανείς χρήματα επενδύοντας.
5. Για να επενδύσει κανείς με επιτυχία, δεν χρειάζεται να παρακολουθεί συνεχώς τις εξελίξεις στις επενδυτικές αγορές.
6. Δεν είναι αναγκαίο να αξιοποιεί κανείς την επενδυτική του πείρα, ή την πείρα άλλων ανθρώπων όταν επενδύει.
7. Για να επενδύσει κανείς πρέπει να έχει πολλά χρήματα.
8. Οι μακροπρόθεσμες επενδύσεις είναι πιο επικίνδυνες από τις βραχυπρόθεσμες.

5

Άσκηση

Διάβασε την παρακάτω ιστορία και υπολόγισε τα ποσά που λείπουν.

Ο Ιάκωβος αποφάσισε να ξεκινήσει να αποταμιεύει και άνοιξε στην τράπεζα έναν λογαριασμό ταμιευτηρίου όπου κατέθεσε 200 ευρώ. Σκοπεύει να συμπληρώνει στον λογαριασμό το ίδιο ποσό (200 ευρώ) κάθε χρόνο. Θα αποταμιεύει για πέντε χρόνια. Τα χρήματα που θα συγκεντρώσει σκοπεύει να τα επενδύσει σε επενδυτικά κεφάλαια. Στη συγκεκριμένη τράπεζα, όταν ανοίγει ένας τέτοιος λογαριασμός, ο τόκος υπολογίζεται κάθε χρόνο με επιτόκιο 3%. Η ετήσια απόδοση των επενδυτικών κεφαλαίων είναι 10%. Υπολόγισε πόσα χρήματα μπορεί να περιμένει ο Ιάκωβος ότι θα αποταμιεύσει μέσα σε 15 χρόνια.

Λογαριασμός ταμιευτηρίου			
Περίοδος	Ποσό προς αποταμίευση (σε ευρώ)	Τόκοι που λαμβάνονται (3%)	Συνολικό ποσό (σε ευρώ)
1 έτος	200		
2 έτη	200		
3 έτη	200		
4 έτη	200		
5 έτη	200		

Ασκήσεις

Επενδυτικά κεφάλαια			
Περίοδος	Ποσό προς αποταμίευση (σε ευρώ)	Τόκοι που λαμβάνονται (3%)	Συνολικό ποσό (σε ευρώ)
6 έτη	1.061,83		
7 έτη	200		
8 έτη	200		
9 έτη	200		
10 έτη	200		
11 έτη	200		
12 έτη	200		
13 έτη	200		
14 έτη	200		
15 έτη	200		

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Ας παίξουμε βόλει γνώσεων. Πρώτα απ' όλα, επιλέξτε τον διαιτητή που θα βοηθήσει τον καθηγητή σας να αποδώσει τους πόντους. Οι υπόλοιποι, χωριστείτε σε δύο ομάδες και επιλέξτε τον αρχηγό της ομάδας σας. Κάθε ομάδα πρέπει να σκεφτεί 10 ερωτήσεις που αφορούν την ύλη της Ενότητας III για τα Ατομικά Οικονομικά. Ο αρχηγός της κάθε ομάδας «σερβίρει» την ερώτηση, και η άλλη ομάδα έχει ένα λεπτό στη διάθεσή της για να συσχεφθεί και να δώσει απάντηση. Αν η απάντηση είναι σωστή, η ομάδα που απάντησε παίρνει έναν πόντο και σερβίρει την επόμενη ερώτηση. Αν η απάντηση είναι λάθος, τότε το σερβίς των ερωτήσεων δεν αλλάζει ομάδα. Η ομάδα με τους περισσότερους πόντους στο τέλος, είναι η νικήτρια.

Γεγονός

Πρόκειται για ένα πολύ δημοφιλές αγαθό. Μπορεί να χαρακτηριστεί επενδυτικό αγαθό με υψηλό κίνδυνο. Σχεδόν το 90% των ανθρώπων από ολόκληρο τον κόσμο που επιλέγουν αυτή την επένδυση ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Λέγεται ως αστείο ότι πρόκειται για την καλύτερη στατιστική μέθοδο για να διαπιστώσει κανείς το ποσοστό των αισιόδοξων σε μια κοινωνία. Μιλάμε για το λαχείο.

Ενότητα III.

Έλεγξε τις γνώσεις σου!

1. Γράψε τα κύρια είδη εισοδήματος:
 - A.
 - B.
 - Γ.
 - Δ.
2. Είναι χρήσιμο να σχεδιάζει κανείς τον ατομικό του προϋπολογισμό, διότι...
 - A.
 - B.
 - Γ.
3. Ποια είναι τα οφέλη της εξειδίκευσης για κάθε άτομο ξεχωριστά;
4. Ποια είναι τα οφέλη της εξειδίκευσης για την κοινωνία;
5. Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στο κέρδος και τα έσοδα;
6. Δεν αξίζει τον κόπο να αποταμιεύει κανείς χρήματα φυλάγοντάς τα μέσα σε μια κάλτσα, διότι...
7. Αν ένα άτομο λαμβάνει ως μισθό 2.500 ευρώ μετά φόρων, τότε το συνολικό κόστος του εργοδότη για αυτή τη θέση εργασίας είναι...
8. Γράψε τους τρόπους αποταμίευσης χρημάτων από τον λιγότερο προς τον περισσότερο επικίνδυνο.
 - A.
 - B.
 - Γ.
 - Δ.
 - E.

The background features a series of overlapping, wavy, orange-colored shapes that resemble stylized paper or fabric folds, creating a sense of depth and movement. A semi-transparent orange rectangular box is centered in the middle of the image, containing the text.

IV. Επιχειρήσεις

Επιχειρηματικότητα:

Ένα σύνολο χαρακτηριστικών που επιτρέπουν σε ένα άτομο να κάνει πράξη τις ιδέες του αξιοποιώντας τις ικανότητές του με τρόπο που ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας.

Έχεις τα χαρακτηριστικά του επιχειρηματία;

Η επιχειρηματικότητα είναι η ικανότητα που επιτρέπει σε ένα άτομο να διακρίνει μελλοντικές επιχειρηματικές ευκαιρίες και να προβλέπει τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να τις αξιοποιήσει. Με την έννοια αυτή, όποιος προσπαθεί να αλλάξει το παρόν για να πετύχει τους στόχους του στο μέλλον είναι ένας επιχειρηματίας.

Όλοι έχουμε κάποιους στόχους που επιδιώκουμε:

Μήπως κι εσύ είσαι ένας επιχειρηματίας; Και τέλος πάντων, τι είναι αυτοί οι επιχειρηματίες; Τι ρόλο παίζουν στην οικονομία; Φέρε στο μυαλό σου την εικόνα ενός επιχειρηματία. Είναι μήπως κάποιος που φοράει κοστούμι, κάθεται σε ένα γραφείο και δεν είναι πολύ σαφές τι ακριβώς κάνει και πώς το κάνει; Μήπως πουλά οικόπεδα; Μήπως ασχολείται με τα χρηματοπιστωτικά; Η αλήθεια είναι πως όλοι μπορούμε να λέμε πως είμαστε επιχειρηματίες! Όλοι σχεδιάζουμε το μέλλον μας, και κάνοντάς το αυτό, συμπεριφερόμαστε επιχειρηματικά.

καλύτερους βαθμούς, ψηλότερο μισθό, ή περισσότερο ελεύθερο χρόνο. Για να πετύχουμε τους στόχους μας, αναζητούμε τα καλύτερα διαθέσιμα μέσα. Όσοι θέλουν καλύτερους βαθμούς, θα πρέπει να διαβάσουν περισσότερο. Όσοι θέλουν ψηλότερο μισθό,

Οι επιχειρηματίες δημιουργούν

Οι επιχειρηματίες επενδύουν

Οι επιχειρηματίες ανταγωνίζονται

Οι επιχειρηματίες καινοτομούν

θα δουλέψουν περισσότερο και καλύτερα. Όσοι θέλουν να φάνε μια σοκολάτα, θα μαζέψουν χρήματα για να την αγοράσουν. Όλες οι δράσεις ενός ατόμου ακολουθούν το ίδιο μοτίβο: στόχοι και μέσα.

Πώς να αποκομίσει κανείς κέρδος

Ο στόχος κάθε επιχειρηματία είναι το κέρδος. Ο μόνος τρόπος να το πετύχει κανείς αυτό είναι να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των καταναλωτών καλύτερα, φτηνότερα ή γρηγορότερα από τους ανταγωνιστές. Για να αποκομίσουν κέρδος οι επιχειρηματίες προσφέρουν στους πελάτες τους αγαθά ή υπηρεσίες. Για να το κάνουν αυτό, αναλαμβάνουν ένα κόστος. Ένας επιχειρηματίας που θέλει να ανοίξει ένα κομμωτήριο σκυλιών πρέπει να προσλάβει υπαλλήλους, να νοικιάσει ή να αγοράσει τον κατάλληλο χώρο, καθώς και να αγοράσει τα εξαρτήματα που χρειάζεται το κομμωτήριο. Το κτίριο που θα στεγάσει το κομμωτήριο, τα ψαλίδια, καθώς και τα σαμπουάν και τα υπόλοιπα εξαρτήματα που χρειάζονται για τη λειτουργία της επιχείρησης ονομάζονται κεφαλαιακοί πόροι, ή κεφάλαιο. Οι επιχειρηματίες επενδύουν σε κεφάλαιο πριν ξεκινήσουν μια επιχείρηση ή όταν αποφασίσουν να την ανακαινίσουν. Αυτό το κόστος μπορεί να είναι υψηλό, αλλά είναι εφάπαξ, μία κι έξω. Οι επιχειρηματίες ελπίζουν να αποσβέσουν αυτό το κόστος καθώς η επιχείρηση θα αρχίσει να παράγει κέρδη.

Κάποιες άλλες δαπάνες, όπως οι μισθοί των υπαλλήλων, είναι τακτικές. Ο ιδιοκτήτης του κομμωτηρίου σκυλιών πρέπει επίσης ανά τακτά χρονικά διαστήματα να αγοράζει προμήθειες. Οι μόνιμες αυτές δαπάνες που είναι αναγκαίες για την παραγωγή αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών ονομάζονται κόστη.

Μια επιχείρηση ξεκινά να παράγει κέρδη όταν τα συνολικά κόστη της είναι μικρότερα από τα συνολικά της έσοδα. Τα έσοδα παράγονται όταν πελάτες αγοράζουν το προσφερόμενο αγαθό ή την προσφερόμενη υπηρεσία. Η δύναμη εδώ ανήκει στον καταναλωτή, ο οποίος είναι ελεύθερος να επιλέξει από ποια επιχείρηση θα αγοράσει. Οι καταναλωτές θέλουν να αγοράζουν καλύτερα προϊόντα σε χαμηλότερες τιμές, γρηγορότερα και ευκολότερα. Αν ο πελάτης δεν ικανοποιείται με την ποιότητα ή την τιμή ενός προϊόντος, έχει την επιλογή να αγοράσει κάτι άλλο από αλλού. Για τον λόγο αυτό, μια επιχείρηση με κακές επιδόσεις, που τα προϊόντα της έχουν χαμηλή ποιότητα ή υψηλές τιμές δεν θα αντέξει για πολύ στην αγορά. Οι πελάτες θα σταματήσουν να την επιλέγουν· έτσι η επιχείρηση αυτή δεν θα παράγει αρκετά έσοδα, θα συσσωρεύονται χρέη και ο επιχειρηματίας θα υποχρεωθεί να την κλείσει ή να ανοίξει μια άλλη, καινούργια. Οι πελάτες κάνουν τις επιχειρήσεις να λειτουργούν καλύτερα και γρηγορότερα.

Το κέρδος δεν είναι απλώς μια ανταμοιβή προς έναν

καλό επιχειρηματία, αλλά λειτουργεί και ως σήμα για την αγορά. Για παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι ανοίγει ένα κομμωτήριο που προσφέρει μια υπηρεσία πεντικιούρ για σκύλους. Είναι συνεχώς γεμάτο και οι πελάτες πρέπει να κλείνουν ραντεβού ένα μήνα πριν. Βλέποντάς το αυτό, και άλλοι επιχειρηματίες αρχίζουν να σκέφτονται ότι μπορούν κι αυτοί να αποκομίσουν κέρδος αν ανοίξουν ένα παρόμοιο κομμωτήριο σκύλων. Το υψηλό κέρδος στέλνει λοιπόν στον ανταγωνισμό το σήμα ότι υπάρχει ένα κενό στην αγορά για την ικανοποίηση της ζήτησης των πελατών.

Πώς μπορεί κανείς να νικήσει τους ανταγωνιστές;

Σπάνια συμβαίνει στην αγορά μια μόνο επιχείρηση να καλύπτει ολόκληρη την παραγωγή ενός συγκεκριμένου προϊόντος ή την παροχή μιας συγκεκριμένης υπηρεσίας. Στις περισσότερες περιπτώσεις, υπάρχουν διάφορες επιχειρήσεις στον ίδιο κλάδο που ανταγωνίζονται μεταξύ τους για να προσελκύσουν πελάτες. Για να το πετύχουν αυτό, οι επιχειρήσεις πρέπει να προσφέρουν αυτά που θέλει ένας

πελάτης: χαμηλές τιμές, προϊόντα υψηλής ποιότητας, ή καλύτερες υπηρεσίες. Ο ανταγωνισμός αναγκάζει τις επιχειρήσεις να λειτουργούν πιο αποτελεσματικά, να μειώνουν το κόστος παραγωγής και να βρίσκουν νέους τρόπους για να δίνουν στους πελάτες τους αυτά που θέλουν.

Πώς γεννιέται μια επιχειρηματική ιδέα;

Οι επιχειρηματίες κατανέμουν περιορισμένους πόρους σε παραγωγικά σχέδια. Αν ένας πελάτης χρειάζεται ένα αγαθό ή μία υπηρεσία, θα πληρώσει για να τα αποκτήσει. Αυτό, για έναν διορατικό επιχειρηματία, είναι μια ευκαιρία για κέρδος. Αν ένας επιχειρηματίας εντοπίσει ένα κενό στην αγορά θα προσπαθήσει να το καλύψει. Αν υπάρχουν άνθρωποι που θέλουν ένα κομμωτήριο σκύλων, ένας επιχειρηματίας θα ανοίξει ένα τέτοιο κομμωτήριο. Αν κάποιοι θέλουν έξυπνα κινητά τηλέφωνα, ένας επιχειρηματίας θα τα φέρει στην αγορά. Αν κάποιοι θέλουν να πάνε σε μια συναυλία στη μέση του πουθενά, ένας επιχειρηματίας θα την οργανώσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Κεφαλαιακοί πόροι είναι τα οικονομικά αγαθά που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία παραγωγής άλλων αγαθών.

ΚΕΡΔΟΣ

Κέρδος είναι η διαφορά ανάμεσα στα έσοδα που εισπράττονται και στο κόστος που αναλαμβάνεται.

Τι είναι η καινοτομία;

Οι επιχειρηματίες φέρνουν στην αγορά καινοτομίες. Η πλειονότητα των εφευρέσεων γίνεται από επιστήμονες. Οι επιχειρηματίες φέρνουν τις εφευρέσεις αυτές από τα εργαστήρια στις αγορές. Για παράδειγμα, το 2004, όταν ο Μαρκ Ζούκερμπεργκ αξιοποίησε τις διαθέσιμες γνώσεις και τη διαθέσιμη τεχνολογία για να δημιουργήσει ένα κοινωνικό δίκτυο, ο υπολογιστής είχε ήδη εφευρεθεί και σχεδόν όλοι οι άνθρωποι στη γη είχαν τουλάχιστον ακουστά το διαδίκτυο. Σήμερα, πολλοί άνθρωποι δεν μπορούν καν να φανταστούν μια μέρα χωρίς κοινωνικά δίκτυα. Έτσι δημιουργήθηκε το δημοφιλέστερο σήμερα κοινωνικό δίκτυο -το Facebook- χωρίς να δημιουργηθεί καμία νέα τεχνολογία.

Καινοτομία είναι μια επινόηση ή μια εφεύρεση που προσαρμόζεται στις ανάγκες των άλλων ανθρώπων.

Ποιες είναι οι μορφές της επιχειρηματικής οργάνωσης;

Πιθανότατα έχετε δει διάφορα αρχικά να ακολουθούν τις επωνυμίες των επιχειρήσεων, όπως πχ Ψυγεία Νότιος Πόλος ΑΕ και Μηχανουργείο ο Ήφαιστος ΕΠΕ.

Το ΑΕ σημαίνει ανώνυμη εταιρία. Πρόκειται για μια επιχειρηματική εταιρία της οποίας το κεφάλαιο είναι διαιρεμένο σε μονάδες ή μερίδια που λέγονται μετοχές. Οι ανώνυμες εταιρίες μπορούν, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να εισαχθούν στο χρηματιστήριο, όπου οι μετοχές τους μπορούν να αγοραστούν ή να πουληθούν. Έτσι, οι εταιρίες αυτές μπορούν ευκολότερα να αντλήσουν κεφάλαια. Όσοι αποκτούν μετοχές γίνονται συνιδιοκτήτες της εταιρίας και αναλαμβάνουν τον κίνδυνο να χάσουν τα χρήματα που επένδυσαν στις μετοχές αυτές. Ο αριθμός των μετόχων μιας εταιρίας μπορεί να είναι απεριόριστος.

Το ΕΠΕ σημαίνει εταιρία περιορισμένης ευθύνης. Αυτές οι εταιρίες μοιάζουν με τις ανώνυμες, με τη διαφορά ότι τα μερίδια μιας εταιρίας περιορισμένης ευθύνης δεν αγοράζονται και δεν πωλούνται δημοσίως στο χρηματιστήριο. Σύμφωνα με τον νόμο, αυτού του είδους οι εταιρίες πρέπει να τηρούν αυστηρούς λογιστικούς - ελεγκτικούς κανόνες και όρους δημοσιότητας, αλλά όχι τόσο αυστηρούς όσο οι ΑΕ. Οι εταίροι των ΕΠΕ αναλαμβάνουν τον κίνδυνο να χάσουν τα χρήματα που επένδυσαν στα μερίδια αυτά.

Το ΙΚΕ σημαίνει ιδιωτική κεφαλαιουχική εταιρία. Αυτές οι εταιρίες παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες με τις ΕΠΕ, με τη διαφορά ότι οι λογιστικοί - ελεγκτικοί κανόνες και οι όροι δημοσιότητας δεν είναι τόσο αυστηροί και το απαιτούμενο κεφάλαιο είναι μόλις

ένα (1) ευρώ. Οι εταίροι των ΙΚΕ αναλαμβάνουν τον κίνδυνο να χάσουν τα χρήματα που εισέφεραν στο κεφάλαιο της εταιρείας.

Το ΟΕ σημαίνει ομόρρυθμη εταιρεία. Οι ΟΕ ιδρύονται από δύο ή περισσότερα άτομα, τα οποία έχουν απεριόριστη ευθύνη για τις υποχρεώσεις της εταιρείας. Κάθε εταίρος ευθύνεται με όλη του την περιουσία, για το σύνολο των υποχρεώσεων της, ακόμη και μετά τη λύση της. Τα γενικά έξοδα λειτουργίας και σύστασης είναι χαμηλά και δεν υπάρχει ελάχιστο στο αρχικό εταιρικό κεφαλαίο.

Το ΕΕ σημαίνει ετερόρρυθμη εταιρεία. Οι ΕΕ παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες με τις ΟΕ. Βασικό γνώρισμά τους είναι η διαφοροποίηση της ευθύνης και των δυνατοτήτων διοίκησης των εταίρων της. Τα ομόρρυθμα μέλη ευθύνονται με όλη τους την περιουσία για τις οικονομικές υποχρεώσεις της εταιρείας και έχουν τη δυνατότητα να αναλάβουν διαχειριστές. Τα ετερόρρυθμα μέλη, αντίθετα, ευθύνονται έως του ποσού της συμμετοχής τους.

Η ατομική επιχείρηση είναι η πιο συνηθισμένη νομική μορφή μικρών επιχειρήσεων, κυρίως λόγω της

ευελιξίας και της αμεσότητας στη λήψη και εκτέλεση αποφάσεων, του περιορισμένου κόστους οργάνωσης και διοίκησης και της σχετικά απλής διαδικασίας σύστασης. Στην ατομική επιχείρηση ο επιχειρηματίας είναι ταυτόχρονα ιδιοκτήτης και διαχειριστής, ευθύνεται δηλαδή τόσο για τις αποφάσεις και τη λειτουργία της επιχείρησης, όσο και για τις υποχρεώσεις της, με το σύνολο της προσωπικής του περιουσίας.

Οι επιχειρηματίες επιτελούν πολλές σημαντικές λειτουργίες στην κοινωνία. Δεν χρειάζεται να έχεις υπερδυνάμεις για να γίνεις επιχειρηματίας. Πολλοί άνθρωποι θα μπορούσαν να είναι επιχειρηματίες αν το ήθελαν και αν επένδυαν χρόνο και προσπάθεια. Οι επιχειρηματίες παίρνουν τελικές αποφάσεις, δημιουργούν θέσεις εργασίας, επενδύουν τον χρόνο και την προσπάθειά τους, διακινδυνεύουν τα χρήματά τους, και αποκομίζουν κέρδη αν η επιχείρησή τους πετύχει -ή υφίστανται ζημιά αν η επιχείρηση αποτύχει. Αυτά είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν έναν επιχειρηματία από έναν υπάλληλο.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Μη φοβάσαι την αποτυχία! Μήπως πιστεύεις ότι ο επικεφαλής μιας εταιρίας που χρεοκόπησε δεν πρέπει ποτέ ξανά να προσπαθήσει να ξεκινήσει μια νέα επιχείρηση;

Πολλοί διευθύνοντες σύμβουλοι των μεγαλύτερων και πιο επιτυχημένων επιχειρήσεων δοκίμασαν την τύχη τους σε διάφορες επιχειρήσεις πριν ανακαλύψουν επικερδείς αγορές. Ο Ρίτσαρντ Μπράνσον (Richard Branson) πουλούσε χριστουγεννιάτικα δέντρα πριν ιδρύσει τη Virgin Records, μια πετυχημένη δισκογραφική εταιρία. Ο ιδρυτής της IKEA είχε στο παρελθόν μια καθόλου συναρπαστική σταδιοδρομία στην παραγωγή σπέρτων ασφαλείας. Για τους επιχειρηματίες αυτούς, η χρεοκοπία ήταν ένα χρήσιμο μάθημα.

Αξιοποίησε τα ισχυρότερα σημεία σου! Αναρωτιέσαι τι χαρακτηριστικά πρέπει να διαθέτει ένας επιχειρηματίας; Οι πωλήσεις χρειάζονται ανθρώπους ευγενικούς, πειστικούς και πρόθυμους να βοηθήσουν. Όσοι εργάζονται στον χρηματοπιστωτικό τομέα πρέπει να είναι ακριβείς, αυστηροί, επιμελείς και επαγγελματίες. Από την άλλη μεριά, ένας διευθύνων σύμβουλος μιας μεγάλης εταιρίας πρέπει να είναι ευαίσθητος και να καταλαβαίνει πώς να κάνει τους υπαλλήλους του να αισθάνονται ότι η εταιρία αναγνωρίζει την αξία τους. «Ιδανικός επιχειρηματίας» λοιπόν δεν υπάρχει. Το κάθε πεδίο απαιτεί και διαφορετικά χαρακτηριστικά, πράγμα που σημαίνει ότι ο καθένας μπορεί να ξεκινήσει μια επιχείρηση. Αναζήτησε το κέρδος βελτιώνοντας την υπάρχουσα τεχνολογία. Η επιθυμία του κέρδους είναι ένα εξαιρετικό κίνητρο για τη βελτίωση της υφιστάμενης τεχνολογίας. Τα σημερινά έξυπνα κινητά έχουν πολλαπλάσια επεξεργαστική ισχύ σε σύγκριση με τον υπολογιστή της αποστολής Apollo 11 που προσεληνώθηκε το 1969. Αυτή η πρόοδος έγινε εφικτή χάρη στον ανταγωνισμό μεταξύ των κατασκευαστών των υπολογιστών.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Σε ποιον ανήκει το κέρδος και το ρίσκο σε καθεμιά από τις παρακάτω περιπτώσεις;

Εταιρία	Σε ποιον ανήκει το κέρδος;	Σε ποιον ανήκει το ρίσκο;
1. Η Σάρα είναι κομμώτρια και εργάζεται με άδεια άσκησης επαγγέλματος. Προβλέπει ότι λίγο πριν τις διακοπές των Χριστουγέννων θα έχει πολλή περισσότερη δουλειά.		

1. Οι πωλήσεις της εταιρίας «Τηλέφωνα ΑΕ» έφτασαν τις 500 εκατομμύρια τηλεφωνικές συσκευές τον χρόνο.
2. Κατά τον έλεγχο των λογαριασμών του μοναδικού ιδιοκτήτη της εταιρίας εντοπίστηκαν λογιστικά λάθη.
3. Οι τρισδιάστατοι εκτυπωτές τροφίμων της «Καινοτομίας ΑΕ» σύντομα θα φτάσουν στα ράφια των καταστημάτων.
4. Στα φυσικά καλλυντικά που παράγει η «Σάπιο Μήλο ΟΕ» βρέθηκαν βλαβερές ουσίες.

A. Ποια μορφή επιχειρηματικής οργάνωσης είναι πιθανότατα η πιο επικερδής;

B. Ποια μορφή επιχειρηματικής οργάνωσης έχει πιθανότατα το μεγαλύτερο ρίσκο;

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Όλοι οι άνθρωποι διαθέτουν επιχειρηματικά χαρακτηριστικά.
2. Η έναρξη μιας επιχείρησης απαιτεί μεγάλο κεφάλαιο.
3. Οι κρατικές ρυθμίσεις (νόμοι, απαγορεύσεις) είναι ο μόνος τρόπος να προστατευθούν οι καταναλωτές από την απληστία των επιχειρήσεων.

3

Άσκηση

Γράψε, ξεκινώντας από το περισσότερο σημαντικό, τρία χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένας επιχειρηματίας και εξήγησε την επιλογή σου. Ποια από αυτά τα χαρακτηριστικά τα διαθέτεις κι εσύ;

- I. ... διότι ...
- II. ... διότι ...
- III. ... διότι ...

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Συζητήστε τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένας επιχειρηματίας. Παρουσίασε στην ομάδα σου τα τρία χαρακτηριστικά που κατέγραψες στην Άσκηση 3 και άκουσε τις ιδέες και των άλλων. Διαλέξτε το σημαντικότερο χαρακτηριστικό και παρουσιάστε το στην τάξη.

Ασκήσεις

4

Άσκηση

Ποιες από τις παρακάτω επιχειρηματικές συμβουλές είναι χρήσιμες και ποιες έχουν λίγη μόνο αξία; Δικαιολόγησε την απάντησή σου.

Συμβουλές προς
έναν επιχειρηματία:

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Δώστε συμβουλές σε έναν επιχειρηματία! Χωριστείτε σε ζευγάρια και συζητήστε μία από τις συμβουλές της Άσκησης 4.

Στόχος σας είναι να αποδείξετε ότι η δική σας συμβουλή είναι η αποτελεσματικότερη και θα ωφελήσει τον επιχειρηματία που θα την ακολουθήσει. Αναφερθείτε στα κείμενα του βιβλίου, στις δικές σας εμπειρίες και τις εμπειρίες ανθρώπων που γνωρίζετε. Θυμηθείτε τυχόν σχετικά άρθρα που έχετε διαβάσει, ιστορίες πετυχημένων επιχειρήσεων, συνεντεύξεις,

τηλεοπτικές εκπομπές και ταινίες, και δώστε όσα περισσότερα παραδείγματα μπορείτε που να ενισχύουν τη θέση σας. Μετά από κάθε παρουσίαση, ψηφίστε αν η συγκεκριμένη συμβουλή και τα επιχειρήματα που παρουσιάστηκαν σας έπεισαν. Η συμβουλή που θα πάρει τις περισσότερες ψήφους κερδίζει. Το πιο σημαντικό μέρος της άσκησης δεν είναι το περιεχόμενο των συμβουλών, αλλά η ικανότητά σας να το υποστηρίξετε και να πείσετε τους άλλους για την αξία του. Για έναν επιχειρηματία, αυτή η ικανότητα είναι πολύ χρήσιμη!

5

Άσκηση

Οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λάθος;

1. Ο διευθύνων σύμβουλός της εταιρίας «Φρέσκα Πορτοκάλια» είναι ένας επιχειρηματίας.
2. Η φτώχεια είναι η αρχική κατάσταση του ανθρώπου.
3. Οι επιχειρηματίες επιδιώκουν πάντα το κέρδος.
4. Οι επιχειρηματίες είναι οι καλύτεροι στην κατανομή σπάνιων πόρων.
5. Οι επιχειρηματίες φέρνουν επιστημονικές εφευρέσεις στα σπίτια μας.
6. Οι επιχειρηματίες κάνουν τους ανθρώπους να αγοράζουν πράγματα που δεν χρειάζονται.
7. Ο κύριος σκοπός των επιχειρηματιών είναι να δημιουργούν θέσεις εργασίας.
8. Οι επιχειρηματίες επιδιώκουν να καλύπτουν τις ανάγκες των καταναλωτών πιο γρήγορα, φτηνότερα και βολικότερα.
9. Η επιδίωξη του κέρδους είναι κάτι το κακό.

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Άκου πώς οι συμμαθητές σου αξιολόγησαν τις προτάσεις της Άσκησης 5. Φαντάσου πως η τάξη σου είναι μία κλίμακα· η μία της άκρη σημαίνει «συμφωνώ έντονα» και η άλλη «διαφωνώ έντονα». Κάθε φορά που ακούς μια πρόταση, πήγαινε να σταθείς σε εκείνο το σημείο της τάξης που εκφράζει την άποψή σου για την πρόταση αυτή. Συμφωνούν μαζί σου οι συμμαθητές σου; Γιατί; Χρησιμοποίησε επιχειρήματα για να πείσεις εκείνους που στάθηκαν μακρύτερα από σένα να έρθουν μαζί σου ή να σε πλησιάσουν.

Ασκήσεις

6

Άσκηση

Γράψε τη δική σου επιχειρηματική ιδέα.

Στόχος

Μέσα

Πεδίο

Προσωπικά χαρακτηριστικά

Πώς θα νικήσω τον ανταγωνισμό

Κερδοσκοπικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί

Κάποιοι οργανισμοί εργάζονται για να προωθήσουν μία ιδέα και όχι για το κέρδος. Αυτοί οι οργανισμοί λέγονται μη κερδοσκοπικοί. Για παράδειγμα, ένας οργανισμός που έχει ως στόχο τη διάσωση των ζώων, την στήριξη των απόρων, την προώθηση μιας θρησκευτικής πεποίθησης ή της περιβαλλοντικής συνείδησης είναι μη κερδοσκοπικός.

Άλλοι οργανισμοί (οι εταιρίες) έχουν ως στόχο να καλύπτουν τις ανάγκες των καταναλωτών και να παράγουν κέρδη. Κάθε οργανισμός που παράγει αγαθά ή προσφέρει υπηρεσίες, που αγοράζει ή νοι-

Είναι η επιχειρηματικότητα χρήσιμη στην κοινωνία; Κάποιοι οργανισμοί σώζουν δελφίνια και άλλοι πουλάνε βιβλία που έχουν ως θέμα τα δελφίνια. Σε τι διαφέρουν μεταξύ τους; Πώς μπορεί κανείς να διακρίνει μια επιχειρηματική εταιρία; Μοιάζουν οι επιθυμίες των επιχειρήσεων με αυτές της κοινωνίας; Ή μήπως ισχύει το αντίθετο, και τα πράγματα που κάνουν οι επιχειρηματίες είναι άχρηστα για τους ανθρώπους; Συχνά ακούμε τον όρο «εταιρική κοινωνική ευθύνη». Τι σημαίνει αυτό; Μήπως οι εταιρίες που δεν σέβονται τις αξίες της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης είναι κατά κάποιον τρόπο χειρότερες από τις άλλες; Ωφελούν την κοινωνία οι υπηρεσίες και τα αγαθά που παράγουν οι επιχειρήσεις;

κιάζει κεφάλαιο, που πουλά προϊόντα στους καταναλωτές και παράγει κέρδη είναι μια επιχείρηση. Δεν έχει σημασία αν εξορύσσει μεταλλεύματα ή φτιάχνει παγωτά, αν έχει έδρα στη Λαμία ή στον Άρη.

Ποιες εταιρίες είναι κοινωνικά υπεύθυνες;

Ας υποθέσουμε ότι βρισκόμαστε στον πλανήτη Άρη στο έτος 2545. Εδώ και 200 χρόνια ζουν στον κόκκινο πλανήτη άνθρωποι. Στη βόρεια πλευρά του Άρη υπάρχουν σημαντικοί ορυκτοί πόροι, τους οποίους εξορύσσει μια εταιρία με την επωνυμία Mars Mines. Στην επιχείρηση αυτή απασχολούνται 100.000 άνθρωποι και οι πόροι αυτοί χρησιμοποιούνται για τη θέρμανση σπιτιών στη Γη, καθώς και ως καύσιμο για διαπλανητικά ταξίδια. Η Mars Mines εφαρμόζει ενεργά ένα πρόγραμμα κοινωνικής ευθύνης, στο πλαίσιο του οποίου έχει κατασκευάσει δύο σχολεία για τους κατοίκους της περιοχής, τον Βοτανικό Κήπο του Άρη, και ένα μεγάλο άγαλμα αφιερωμένο στην πρώτη κάτοικο του Άρη, τη Μαρία Παπαδοπούλου (ναι, η πρώτη άποικος του Άρη ήταν Ελληνίδα). Στους κατοίκους του Άρη αρέσει αυτή η εταιρία γιατί συμβάλλει στην ευημερία της αρειανής κοινωνίας.

Στη νότια πλευρά του Άρη δεν υπάρχουν ορυκτοί πόροι. Υπάρχουν όμως εύφορες εκτάσεις για την καλλιέργεια φρούτων και λαχανικών. Μια μεγάλη εταιρία παραγωγής τροφίμων, η Mars Foods, είναι υπεύθυνη για τη λειτουργία πολλών θερμοκηπίων και απασχολεί 100.000 ανθρώπους. Η Mars Foods παράγει αρκετά φρούτα και λαχανικά για να καλύπτει τις ανάγκες ολόκληρου του πληθυσμού του Άρη. Τα προϊόντα της εταιρίας αυτής είναι πολύ φτηνότερα από τα προϊόντα που εισάγονται από τη Γη. Πριν από τη Mars Foods, τα φρούτα και τα λαχανικά ήταν μια πολυτέλεια για τους Αρειανούς, και τα έτρωγαν μόνο στις μεγάλες γιορτές. Η Mars Foods, σε αντίθεση με τη Mars Mines, δεν κατασκευάζει σχολεία ή πάρκα, καθώς η κατασκευή των θερμοκηπίων κόστισε πολλά χρήματα. Οι επενδυτές θέλουν να αποσβέσουν τις επενδύσεις τους και συνεπώς μοιράζονται μεταξύ τους όλα τα κέρδη που αποκομίζει η εταιρία. Για τον λόγο αυτό, η Mars Foods δεν αρέσει στους κατοίκους του Άρη οι οποίοι συχνά διαμαρτύρονται εναντίον της ζητώντας να

ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ

Η εταιρική κοινωνική ευθύνη είναι η υποστήριξη σημαντικών για την κοινωνία στόχων και δράσεων από επιχειρήσεις.

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Τα προϊόντα των επιχειρήσεων είναι όφελος για την κοινωνία. Οι νέες εφευρέσεις και υπηρεσίες είναι χρήσιμες για την κοινωνία.

συνεισφέρει σε σημαντικά έργα για την τοπική κοινωνία.

Οι δύο εταιρίες είναι παραδείγματα δύο επιχειρήσεων που είναι χρήσιμες για την κοινωνία, όμως με διαφορετικό τρόπο. Και οι δύο δημιουργούν θέσεις εργασίας και καταβάλλουν μισθούς στους υπαλλήλους τους. Η Mars Mines έχει μια σειρά από προ-

γράμματα που αρέσουν στο γενικό κοινό. Από την άλλη πλευρά, η Mars Foods προσφέρει προϊόντα που, αν δεν υπήρχε, δεν θα ήταν διαθέσιμα ή θα ήταν πολύ ακριβά. Και οι δύο εταιρίες συμβάλλουν στη βελτίωση των συνθηκών ζωής των ανθρώπων, όμως στους κατοίκους του Άρη η μία εταιρία αρέσει περισσότερο από την άλλη.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Να είσαι πραγματικά κοινωνικά υπεύθυνος! Το δίκαιο εμπόριο (fair trade) είναι μια ολοένα και πιο δημοφιλής μορφή κοινωνικής υπευθυνότητας. Αυτό που ουσιαστικά κάνουν οι εταιρίες δίκαιου εμπορίου είναι να αγοράζουν προϊόντα σε τιμές υψηλότερες από αυτές της αγοράς. Οι προμηθευτές του δίκαιου εμπορίου (για παράδειγμα, κάποιοι παραγωγοί καφέ και τσαγιού στη Νότια Αμερική) πληρώνονται περισσότερο απ' ό,τι αν πουλούσαν τα προϊόντα τους στην ανοιχτή αγορά. Είναι έτσι φυσικό τα προϊόντα δίκαιου εμπορίου να είναι ακριβότερα, καθώς οι πρώτες ύλες τους αγοράστηκαν σε υψηλότερες τιμές. Παρά το γεγονός αυτό, κάποιοι καταναλωτές αγοράζουν προϊόντα δίκαιου εμπορίου για να στηρίξουν τους παραγωγούς. Αυτή είναι μια μορφή κοινωνικής ευθύνης. Είναι σημαντικό να θυμάσαι ότι, όταν αγοράζεις από κάποιους προμηθευτές σε υψηλότερες τιμές, οι παραγωγοί του δίκαιου εμπορίου δεν δίνουν τη δυνατότητα σε άλλους προμηθευτές να ανταγωνιστούν προσφέροντας μια καλύτερη τιμή. Αυτό σημαίνει ότι ακόμη και το δίκαιο εμπόριο έχει τα ελαττώματά του.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Αξιολόγησε. Ποια από τις παρακάτω εταιρίες είναι η πιο κοινωνικά υπεύθυνη (δηλαδή, ποιας εταιρίας τα συμφέροντα ανταποκρίνονται καλύτερα στα συμφέροντα της κοινωνίας); (Ιεράρχησε με 1 την πιο κοινωνικά υπεύθυνη εταιρία, και με 6 τη λιγότερο).

2

Άσκηση

Ποια από τα παρακάτω συμφέροντα είναι δημόσια, ποια είναι επιχειρηματικά και ποια είναι και τα δύο; Στήριξε τις απαντήσεις σου με επιχειρήματα.

Εταιρία	Δημόσιο συμφέρον	Επιχειρηματικό συμφέρον
1. Υγιεινό φαγητό		

2. Ασφάλεια
3. Χαμηλές τιμές πώλησης και υψηλή ποιότητα
4. Υψηλοί μισθοί για τους υπαλλήλους
5. Σαφείς και ορθές πληροφορίες για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες.

3

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Οι κοινωνικά υπεύθυνες εταιρίες δεν πρέπει να παράγουν ή να πωλούν προϊόντα που είναι επιβλαβή για το περιβάλλον (καύσιμα, προϊόντα οικιακής καθαριότητας, κινητά τηλέφωνα, κλπ).
2. Οι εταιρίες που επιδιώκουν μόνο το κέρδος είναι κοινωνικά ανεύθυνες.
3. Τα επιχειρηματικά συμφέροντα σπάνια ανταποκρίνονται στο δημόσιο συμφέρον.

Ασκήσεις

4

Άσκηση

Διάβασε τις παρακάτω προτάσεις που αφορούν τις πολιτικές κοινωνικής ευθύνης διάφορων επιχειρήσεων και απάντησε τις ερωτήσεις:

«Η εταιρία εγγυάται δίκαιη και έγκαιρη αμοιβή σε όλους τους υπαλλήλους της, τους οποίους θεωρεί το σημαντικότερο ενεργητικό της στοιχείο και κλειδί για την επιτυχία της, καθώς και το δικαίωμα σε χρόνο ξεκούρασης και σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών».

«Καταλαβαίνουμε τη σημασία που έχει να παρουσιάζονται οι νέοι ταλαντούχοι καλλιτέχνες στο κοινό και να αναγνωρίζεται το έργο τους. Γι' αυτόν τον λόγο, είμαστε ο κύριος υποστηρικτής της παρουσίασης των καλύτερων έργων των αποφοίτων της Ακαδημίας Τεχνών. Η έκθεση των έργων των νέων ταλαντούχων καλλιτεχνών και οι συνοδευτικές εκδηλώσεις αποτελούν πλέον μέρος της πολιτιστικής ζωής της πόλης.

«Η εταιρία δώρισε 2.000 κινητά τηλέφωνα σε ηλικιωμένους που ζουν σε αγροτικές περιοχές σε σχεδόν 2.000 απομονωμένα χωριά και συμφώνησε να επιδοτεί τους λογαριασμούς τους με 12.90 ευρώ κάθε μήνα για ένα χρόνο».

«Η ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας μέσω της θετικής επίδρασης στις συνήθειες κατανάλωσης ενέργειας της κοινωνίας, η ενθάρρυνση της εξοικονόμησης ενεργειακών πόρων και συνεπώς η συμβολή στην προστασία του περιβάλλοντος, είναι το θεμέλιο της κοινωνικώς υπεύθυνης λειτουργίας μας».

1. Γιατί οι επιχειρήσεις δημοσιεύουν τις πολιτικές τους σχετικά με την κοινωνική υπευθυνότητα;
2. Μήπως αυτό σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις που δεν δημοσιεύουν τις πολιτικές τους για την κοινωνική υπευθυνότητα είναι κοινωνικώς ανεύθυνες;
3. Κατά τη γνώμη σου, ποια πεδία πρέπει να έχουν τη μεγαλύτερη βαρύτητα σε μια κοινωνικώς υπεύθυνη επιχείρηση: Το πεδίο των καταναλωτών, των υπαλλήλων, η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, η δημόσια ασφάλεια, η εκπαίδευση, ή κάτι άλλο;
4. Θα ήταν σωστό να υποχρεωθούν διά νόμου όλες οι επιχειρήσεις να είναι κοινωνικώς υπεύθυνες;
5. Πώς θα εφαρμόζες εσύ μια πολιτική κοινωνικής ευθύνης στη δική σου επιχείρηση, και γιατί;

Γεγονός

«Μονόκεροι» ονομάζονται οι νέες ιδιωτικές εταιρίες που έχουν αξία που υπερβαίνει το 1 δισεκατομμύριο δολάρια. Ονομάστηκαν έτσι γιατί πριν από λίγα χρόνια ήταν κάτι το εξαιρετικά σπάνιο, σχεδόν μυθικό. Σήμερα είναι πολύ πιο συχνές· το 2023 υπάρχουν πάνω από 1.200 τέτοιες εταιρίες σε ολόκληρο τον κόσμο. Έτσι, αντί για «μονόκερους» θα μπορούσαμε ίσως σήμερα να τις πούμε «πολύ ωραία άλογα».

Στη Νέα Ορλεάνη, μόνο η Βανέσα πουλά χορδές για κιθάρες. Οι μουσικοί της περιοχής αγαπούν το κατάστημά της και όλοι τους αγοράζουν χορδές από τη Βανέσα στις τιμές που αυτή ορίζει, καθώς δεν έχουν εναλλακτική. Όλοι είναι χαρούμενοι και τίποτα δεν αλλάζει, μέχρι που μια νέα πωλήτρια χορδών κιθάρας, η Άννα, εγκαθίσταται στην πόλη. Η Άννα είναι ανταγωνίστρια της Βανέσας καθώς πουλά τα ίδια προϊόντα, και ξεκινά να πουλά χορδές σε χαμηλότερες τιμές από αυτές

Ανταγωνισμός: Φίλοι ή εχθροί; Όλες οι επιχειρήσεις, εκτός από πολύ σπάνιες εξαιρέσεις, έχουν να αντιμετωπίσουν ανταγωνιστές που παρέχουν παρόμοιες υπηρεσίες. Μια επιχείρηση μπορεί να νικήσει τους ανταγωνιστές της παρέχοντας καλύτερες υπηρεσίες, φτηνότερα προϊόντα, ή δημιουργώντας λύσεις για νέους καταναλωτές. Από την άλλη πλευρά, μερικές φορές κάποιες επιχειρήσεις προσπαθούν να «συνεννοηθούν», δηλαδή να σχηματίσουν καρτέλ. Ποια είναι η πιο πετυχημένη στρατηγική, και γιατί τα καρτέλ διαλύονται τόσο συχνά;

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Ανταγωνισμός είναι μια κατάσταση όπου πολλοί πωλητές με παρόμοια προϊόντα προσπαθούν να προσελκύσουν πελάτες και συνεπώς να κερδίσουν περισσότερα από τους ανταγωνιστές τους.

ΚΑΡΤΕΛ

Καρτέλ είναι μια συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων ως προς τις τιμές ή άλλες συνθήκες λειτουργίας τους.

της Βανέσας. Τι πρέπει να κάνει η Βανέσα για να σώσει την επιχείρησή της;

Πώς μπορεί κανείς να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό;

Επιλογή 1. Η Βανέσα μπορεί να ξεκινήσει να ανταγωνίζεται ενεργά τη νέα επιχείρηση. Μπορεί να ρίξει τις τιμές της, να φέρει νέα είδη χορδών, να προσφέρει υπηρεσίες κουρδίσματος κιθάρας, να προσφέρει δωρεάν καφέ σε κάθε πελάτη της, ή να κάνει διάφορα άλλα πράγματα για να σώσει την επιχείρησή της. Η Άννα θα προσπαθήσει κι αυτή να ανταγωνιστεί τη Βανέσα με παρόμοιους τρόπους. Αυτός ο ανταγωνισμός ωφελεί, πρώτα απ' όλα, τους κατοίκους της Νέας Ορλεάνης καθώς οι χορδές θα γίνουν φτηνότερες και τα καταστήματα θα προσφέρουν δώρα και νέες υπηρεσίες.

Επιλογή 2. Η Βανέσα και η Άννα μπορούν να συμφωνήσουν μεταξύ τους σε τι τιμές θα πουλάνε τις χορδές τους και τι επιπλέον υπηρεσίες θα προσφέρουν. Μπορούν επίσης να μοιράσουν μεταξύ τους τις περιοχές στις οποίες θα διαφημίζουν τα καταστήματά τους. Έτσι, ο ανταγωνισμός θα γίνει ευκολότερος και για τις δύο. Η συμφωνία μεταξύ της Βανέσας και της Άννας λέγεται συμφωνία καρτέλ. Ένα καρτέλ μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερες από δύο εταιρίες, αλλά η ουσία του παραμένει η ίδια: Πρόκειται για μια συμφωνία που περιορίζει τον ανταγωνισμό, συνήθως ως προς τις τιμές των προϊόντων και τις υπηρεσίες.

ΔΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Δυνητικός ανταγωνισμός είναι οι ανταγωνιστές που δεν έχουν ακόμη μπει στην αγορά αλλά σκοπεύουν να το κάνουν.

ΤΕΛΕΙΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Τέλειος ανταγωνισμός είναι μια κατάσταση όπου οι ανταγωνιστές έχουν όλες τις πληροφορίες που αφορούν τις τιμές και τα χαρακτηριστικά των προϊόντων.

ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Μονοπωλιακός ανταγωνισμός είναι μια κατάσταση όπου πολλές επιχειρήσεις παράγουν προϊόντα που μοιάζουν πολύ μεταξύ τους και μπορούν να επηρεάσουν τις τιμές τους.

Μια τέτοια συμφωνία δεν θα ωφελήσει τους κατοίκους της Νέας Ορλεάνης καθώς περιορίζει τον ανταγωνισμό. Οι χορδές θα ακριβύνουν και τα καταστήματα δεν θα προσφέρουν δωρεάν καφέ. Πέρα απ' αυτό, οι συμφωνίες καρτέλ είναι παράνομες, τιμωρούνται με πρόστιμα, και οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε καρτέλ μπορεί να χάσουν τις άδειές τους.

Γιατί τα καρτέλ δεν κρατάνε για πάντα;

Τα καρτέλ, ωστόσο, σπάνια επιβιώνουν για πολύ. Πρώτα απ' όλα, η Άννα και η Βανέσα μπορεί να μπουν στον πειρασμό να παραβούν τη συμφωνία τους και να ανακοινώσουν μια ειδική προσφορά, να ρίξουν τις τιμές τους, ή να προσπαθήσουν να προσελκύσουν περισσότερους πελάτες με κάποιον άλλο τρόπο. Από τη στιγμή που σπάσει η συμφωνία, τα εμπλεκόμενα μέρη επιστρέφουν στην αρχική τους κατάσταση. Δεύτερον, αν οι τιμές των χορδών παραμείνουν υψηλές στη Νέα Ορλεάνη, υπάρχει το κίνητρο ένας τρίτος επιχειρηματίας να εισέλθει στην αγορά· ο Πωλ. Αυτός δεν θα συμμετέχει στο καρτέλ, θα πουλά τις χορδές φτηνότερα και συνεπώς θα προσελκύει περισσότερους πελάτες. Ο Πωλ είναι ένας δυνητικός ανταγωνιστής της Βανέσας και της Άννας.

Μόλις ο Πωλ εισέλθει στην αγορά, η Βανέσα και η Άννα θα έχουν ξανά δύο επιλογές: να ανταγωνιστούν ή να συνεννοηθούν. Αν όλοι όσοι συμμετέχουν στην αγορά σχηματίσουν καρτέλ, αυτό θα ανοίξει τον δρόμο για την είσοδο ενός τέταρτου πωλητή χορδών στη Νέα Ορλεάνη, και ούτω καθεξής. Έτσι, για να γίνει κάποιος πετυχημένος πωλητής χορδών στη Νέα Ορλεάνη, η καλύτερη στρατηγική μακροπρόθεσμα είναι ο ενεργός ανταγωνισμός. Τα καρτέλ, όσο πετυχημένα κι αν είναι βραχυπρόθεσμα, δεν αντέχουν για πολύ και κάποια στιγμή διαλύονται. Για τους καταναλωτές, είναι πιο επωφελές να ανταγωνίζονται

οι προμηθευτές αντί να αποφεύγουν τον δυνητικό ανταγωνισμό. Ο ανταγωνισμός οδηγεί σε χαμηλότερες τιμές και μεγαλύτερη ικανοποίηση των πελατών.

Τι είναι ο τέλειος ανταγωνισμός;

Στην οικονομική θεωρία βρίσκουμε την έννοια του τέλειου ανταγωνισμού, όπου πολλοί πωλητές προσφέρουν το ίδιο προϊόν στην αγορά. Τόσο οι πωλητές, όσο και οι αγοραστές, γνωρίζουν στην περίπτωση αυτή όλες τις τιμές και τις πληροφορίες που αφορούν το προϊόν. Όλοι οι πωλητές χρησιμοποιούν παρόμοια τεχνολογία παραγωγής και είναι πολύ εύκολο σε έναν νέο πωλητή να εισέλθει στην αγορά. Αυτό το θεωρητικό μοντέλο σπάνια παρατηρείται στην πραγματικότητα. Για παράδειγμα, τέλειο ανταγωνισμό θα είχαμε αν υπήρχε ένας μεγάλος αριθμός μικροπωλητών που ανταγωνίζονται μεταξύ τους προσφέροντας τις ίδιες άγριες φράουλες που μάζεψαν στο ίδιο δάσος την ίδια ώρα, και όπου όλοι οι πωλητές και οι αγοραστές γνωρίζουν τις τιμές και τις ιδιότητες που αφορούν αυτές τις φράουλες.

Τι είναι ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός;

Ένα άλλο είδος ανταγωνισμού είναι ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός. Οι πωλητές στην περίπτωση αυτή προσφέρουν παρόμοια προϊόντα στην αγορά και μοιράζονται μεταξύ τους την αγορά σε μικρά

κομμάτια όπου ο κάθε πωλητής μπορεί να ορίσει τις τιμές του. Για παράδειγμα, φανταστείτε έναν μεγάλο αριθμό πωλητών που προσφέρουν φράουλες, οι οποίες όμως διαφέρουν μεταξύ τους ως προς κάποια χαρακτηριστικά τους. Κάποιες είναι άγριες και οι πωλητές τις μάζεψαν στο δάσος, κάποιες προέρχονται από ντόπια αγροκτήματα, και κάποιες άλλες είναι εισαγωγής από αγροκτήματα στην Ισπανία. Οι αγοραστές έχουν πολλές επιλογές του ίδιου προϊόντος (φράουλες).

Ποιος κερδίζει πάντα από τον ανταγωνισμό;

Υπάρχει μια καθολική αλήθεια: Αυτός που κερδίζει πάντα στη μάχη του ανταγωνισμού είναι ο καταναλωτής. Οι πωλητές, ανταγωνιζόμενοι για τα χρήματα και την προσοχή του καταναλωτή, προσφέρουν μεγαλύτερη ποικιλία προϊόντων, υπηρεσιών και τιμών. Ο ανταγωνισμός αφορά τόσο τους πωλητές, όσο και τους αγοραστές. Και οι αγοραστές ανταγωνίζονται μεταξύ τους για καλύτερα και φτηνότερα προϊόντα, αυξάνοντας έτσι τις τιμές τους.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Ανταγωνίσου δίκαια! Ο ανταγωνισμός ωφελεί τις επιχειρήσεις και τους αγοραστές μόνο αν οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται μεταξύ τους δίκαια. Τη στιγμή που οι επιχειρήσεις αρχίσουν να βλάπτουν η μία την άλλη, ζητώντας για παράδειγμα προνομιακή μεταχείριση από το κράτος, ο ανταγωνισμός εξαντλείται. Ο σκοπός μιας τέτοιας συμπεριφοράς είναι να αποφευχθεί ο ανταγωνισμός. Σε ένα υγιές ανταγωνιστικό περιβάλλον, υπάρχουν πάντα νικητές και ηττημένοι. Είναι φυσικό στην ηττημένη πλευρά να μην αρέσει ο ανταγωνισμός. Για παράδειγμα, ένας κατασκευαστής ποδηλάτων στην Ελλάδα είναι πιθανό να μη μπορεί να ανταγωνιστεί τους Κινέζους κατασκευαστές ποδηλάτων. Τα ποδήλατα που κατασκευάζονται στην Κίνα έχουν παρόμοια ποιότητα, αλλά είναι αρκετά φτηνότερα, λόγω του χαμηλότερου κόστους εργασίας. Αρχικά, μπορεί να φανεί ότι ο διεθνής ανταγωνισμός βλάπτει τους Έλληνες παραγωγούς. Όμως ένας κατασκευαστής ποδηλάτων που δεν μπορεί να ανταγωνιστεί, μπορεί να επικεντρωθεί σε κάτι που θα μπορούσε να κάνει καλύτερα και έτσι να ξεκινήσει να παράγει καλύτερα και φτηνότερα προϊόντα. Εντέλει, σε μια τέτοια κατάσταση οι καταναλωτές είναι οι κερδισμένοι καθώς θα έχουν αφενός φτηνότερα ποδήλατα και αφετέρου νέα προϊόντα ελληνικής παραγωγής.

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Μάθετε ο ένας από τον άλλο. Επιλέξτε μεταξύ σας έναν ειδικό για καθένα από τα παρακάτω θέματα: τον ανταγωνισμό, τον δυνητικό ανταγωνισμό, τον τέλειο ανταγωνισμό, τον μονοπωλιακό ανταγωνισμό και τα καρτέλ. Οι ειδικοί πρέπει να βοηθήσουν τους συμμαθητές τους να κατανοήσουν τα θέματα αυτά. Πρέπει να συνεργαστούν μεταξύ τους, να συζητήσουν τις μεθόδους που θα χρησιμοποιήσουν για να παρουσιάσουν τα θέματά τους, και να συντονιστούν έτσι ώστε να μην υπάρχουν επικαλύψεις στις πληροφορίες που θα δώσουν και η παρουσίασή τους να γίνει με περιεκτικό τρόπο. Κάθε ειδικός πρέπει να εξετάσει σε βάθος το θέμα του, να μελετήσει το σχετικό απόσπασμα από το βιβλίο και να βρει επιπλέον αναφορές και παραδείγματα. Στην τάξη, οι ειδικοί θα παρουσιάσουν το θέμα τους στους συμμαθητές τους, οι οποίοι στη συνέχεια θα τους κάνουν ερωτήσεις για τα σημεία που χρειάζονται αποσαφήνιση. Στο τέλος μπορεί και ο καθηγητής να κάνει τις δικές του ερωτήσεις!

1

Άσκηση

Άσκηση 1. Γράψε τρεις τρόπους με τους οποίους οι επιχειρήσεις μπορούν να νικήσουν τον ανταγωνισμό στις παρακάτω περιπτώσεις.

- A.** Το μόνο παντοπωλείο του χωριού τα πήγαινε πολύ καλά μέχρι που άνοιξε ένα άλλο κατάστημα στην άλλη άκρη του χωριού.
- 1.
 - 2.
 - 3.
- B.** Από τότε που άνοιξε το βιβλιοπωλείο τα πήγε πολύ καλά, όμως τελευταία οι πελάτες του έχουν μειωθεί καθώς τα ηλεκτρονικά βιβλία γίνονται ολοένα και πιο δημοφιλή.
- 1.

- 2.
- 3.

Γ. Ο Γιάννης αποφάσισε να ανοίξει ένα νέο σινεμά και θα ανταγωνίζεται το δημοφιλέστερο σινεμά της χώρας.

- 1.
- 2.
- 3.

2 Άσκηση

Σε ποιες από τις παρακάτω περιπτώσεις υπάρχει καρτέλ; Δικαιολόγησε τις απαντήσεις σου.

	Καρτέλ	Όχι καρτέλ
1. Συναντήθηκα με τον ανταγωνιστή μου και συμφωνήσαμε να πουλάμε τα στυλό για 60 λεπτά του ευρώ.		
2. Παρατήρησα ότι το απέναντι κατάστημα αύξησε τις τιμές του ψωμιού, κι έτσι έκανα κι εγώ το ίδιο στο δικό μου κατάστημα.		
3. Έκανα μία έρευνα των τιμών των υπολογιστών στο διαδίκτυο ώστε να πουλάω και εγώ τους υπολογιστές στο δικό μου διαδικτυακό κατάστημα στις ίδιες τιμές.		
4. Έστειλα email στους ιδιοκτήτες των άλλων διαδικτυακών καταστημάτων και συμφωνήσαμε να ορίσουμε τις ίδιες τιμές.		
5. Ένας αρτοποιός αποφάσισε να διανείμει φυλλάδια στο κέντρο της πόλης καθώς οι ανταγωνιστές του προωθούν ενεργά τις επιχειρήσεις τους σε άλλες περιοχές.		
6. Ένας άλλος αρτοποιός μου προσέφερε χρήματα για να μη διαφημίσω τον φούρνο μου στη δική του περιοχή.		

7. Ο Πέτρος συναντήθηκε με άλλους μηχανικούς αυτοκινήτων για να μάθει πόσο χρεώνουν αυτοί τις υπηρεσίες τους.
8. Ένας αστεροειδής κατευθύνεται προς τη γη. Η Boeing και η Airbus συμφωνούν να κατασκευάσουν έναν πύραυλο, να βάλουν μέσα σ' αυτόν τον Μπρους Γουίλις και να τον στείλουν στο διάστημα για να ανατινάξει τον αστεροειδή.
9. Η Coca-Cola και η Pepsi συμφωνούν να σταματήσουν την παραγωγή αναψυκτικών τύπου cola.

3

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Ο ανταγωνισμός δεν ωφελεί τον καταναλωτή.
2. Ο ανταγωνισμός είναι μια άδικη διαδικασία καθώς πάντα κάποιος χάνει.
3. Ο εγωισμός είναι μια αναγκαία προϋπόθεση του ανταγωνισμού.

4

Άσκηση

Διαβάστε τις παρακάτω ιστορίες και απαντήστε τις ερωτήσεις:

Το αυτοκίνητο του Χένρι Φορντ για όλους.

Ο ιδρυτής της General Motors, Χένρι Φορντ (Henry Ford), ήταν ο άνθρωπος που με τις καινοτομίες του έκανε εφικτή την απόκτηση ενός αυτοκινήτου σχεδόν για κάθε οικογένεια.

Πριν από τον Χένρι Φορντ, τα αυτοκίνητα ήταν μια πολυτέλεια μόνο για πλούσιους. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο Φορντ έβαλε έναν στόχο: «Θα φτιάξω ένα αυτοκίνητο για τις μάζες. Θα είναι αρκετά μεγάλο ώστε να χωρά ολόκληρη την οικογένεια, αλλά και αρκετά μικρό ώστε να μπορεί να το οδηγεί και να το συντηρεί ένα μόνο άτομο. Το αυτοκίνητο αυτό θα κατασκευάζεται από το καλύτερο προσωπικό και θα χρησιμοποιεί τα καλύτερης ποιότητας υλικά, αλλά το σχέδιό του θα είναι όσο γίνεται πιο απλό. Θα είναι τόσο φτηνό, ώστε καθένας που αμείβεται με έναν αξιοπρεπή μισθό να μπορεί να το αγοράσει και να απολαύσει τη χαρά του ανοιχτού δρόμου και της φύσης με την οικογένειά του».

Μια μεταφορική ταινία - από το ορυχείο στο εργοστάσιο για πρώτη φορά.

Για να αυξήσει την αποτελεσματικότητα, ο Χένρι Φορντ επέβλεπε τους εργάτες του και υπολόγιζε πόσο χρόνο χρειάζονται για κάθε βήμα της διαδικασίας κατασκευής. Παρατήρησε ότι οι εργάτες δαπανούσαν πολύ χρόνο για να μεταφέρουν τα εξαρτήματα του αυτοκινήτου στον χώρο συναρμολόγησης. Έτσι, ο Φορντ αποφάσισε η δουλειά και το κάθε αναγκαίο μέρος του αυτοκινήτου να έρχονται στον εργάτη, και όχι το αντίστροφο. Για να το πετύχει αυτό, εισήγαγε ένα σύστημα μεταφορικής ταινίας στα εργοστάσιά του. Ήταν η πρώτη φορά που αυτή η τεχνολογία έφευγε από τα ορυχεία για να χρησιμοποιηθεί στη βιομηχανική παραγωγή. Αυτή η μεταφορική ταινία επέτρεψε τη μείωση του χρόνου παραγωγής και των τιμών των προϊόντων.

IKEA - Από ένα σπέρτο ασφαλείας στα οικιακά έπιπλα.

Όλα ξεκίνησαν με ένα σπέρτο ασφαλείας...

Ο ιδρυτής του IKEA Ίνγκβαρ Κάμπραντ (Ingvar Kamprad) έγινε επιχειρηματίας σε πολύ μικρή ηλικία. Στα πέντε του πουλούσε σπέρτα ασφαλείας στους γείτονές του. Αφού τελείωσε τις σπουδές του με άριστα, πήρε κάποια χρήματα από τον πατέρα του, με τα οποία ο 17χρονος τότε Ίνγκβαρ ίδρυσε τη δική του επιχείρηση - το IKEA.

Ποιος σας είπε ότι οι ταχυδρομικοί κατάλογοι παραγγελίας είναι εκτός μόδας;

Το 1947, ο Ίνγκβαρ Κάμπραντ συμπεριέλαβε στα πράγματα που πουλούσε και έπιπλα. Την ίδια χρονιά, δημοσίευσε τον πρώτο κατάλογο IKEA που περιείχε όλα τα προϊόντα που πουλούσε η εταιρία. Ο δωρεάν κατάλογος IKEA που αποστέλλεται ταχυδρομικώς παραμένει ένα από τα καλύτερα εργαλεία μάρκετινγκ της εταιρίας. Την εποχή εκείνη, ο ανταγωνισμός στην αγορά των επίπλων ήταν τεράστιος, και οι ανταγωνιστές του είχαν αποφασίσει, προσπαθώντας να καταστρέψουν τις φιλοδοξίες του νέου εκείνου παίκτη στην αγορά, να συνεννοηθούν με τους προμηθευτές ώστε να μην φέρνουν τα έπιπλά τους στα καταστήματα IKEA.

Αποσυναρμολογήστε και συναρμολογήστε το· τόσο απλά!

Ο ιδρυτής του IKEA όμως δεν το έβαλε κάτω, και αποφάσισε να μεταφέρει τις διαδικασίες σχεδιασμού και κατασκευής στην ίδια την εταιρία. Εκείνη τη δύσκολη περίοδο, ο ιδρυτής του IKEA παρατήρησε έναν εργάτη να αποσυναρμολογεί τα πόδια ενός τραπεζιού ώστε αυτό να χωρέσει σε ένα μικρό αυτοκίνητο. Αυτό του έδωσε την ιδέα, προκειμένου να εξυπηρετούνται καλύτερα οι πελάτες, όλα τα έπιπλα του να σχεδιάζονται με τρόπο ώστε να είναι εύκολο να συναρμολογούνται και να αποσυναρμολογούνται. Είδε ότι θα ήταν ευκολότερο τα αναγκαία μέρη να μπορούν να μεταφερθούν σε επίπεδα κουτιά. Τα κουτιά αυτά χωρούσαν εύκολα στα αυτο-

κίνητα των πελατών και στα φορτηγά που μεταφέρουν προϊόντα. Χάρη σε αυτή τη νέα μέθοδο συσκευασίας, ένα μόνο φορτηγό του IKEA μπορούσε να μεταφέρει πολλά περισσότερα έπιπλα απ' ό,τι οι ανταγωνιστές του. Αυτό εξοικονόμησε χρήματα από το κόστος μεταφοράς και επέτρεψε τη μείωση των τιμών των επίπλων.

GetJar: πάρτε εδώ την εφαρμογή σας, τώρα και δωρεάν.

Μια καλή αρχή χρειάζεται ένα καλό παιχνίδι.

Η GetJar είναι η πρώτη λιθουανική εταιρία που ιδρύθηκε στη Σίλικον Βάλει των ΗΠΑ. Σήμερα, η εταιρία αυτή που ιδρύθηκε το 2004 από τον Ίλια Λάουρς (Ilja Laurs), είναι ένα από τα μεγαλύτερα παγκοσμίως καταστήματα για δωρεάν εφαρμογές. Η εταιρία έχει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι αναπτύχθηκε χωρίς να ζητά τίποτα από τους πελάτες της· όλες οι υπηρεσίες που προσφέρει στους πελάτες είναι δωρεάν. Κάθε μέρα, τρία εκατομμύρια άνθρωποι επισκέπτονται την ιστοσελίδα της GetJar. Από την ίδρυσή της, οι πελάτες της έχουν κατεβάσει 2 δισεκατομμύρια εφαρμογές.

Πώς μια λαμπρή ιδέα έκανε ευκολότερη τη ζωή των προγραμματιστών λογισμικού:

Οι καταναλωτές γίνονται δοκιμαστές των εφαρμογών. Κατεβάζουν μια εφαρμογή απευθείας από την GetJar υπό τον όρο ότι θα μοιραστούν τις εντυπώσεις τους και θα αναφέρουν τυχόν λάθη. Οι εφαρμογές που διατίθενται στους χρήστες για κατέβασμα έχουν προγραμματιστεί για όλα τα λειτουργικά συστήματα και τα έξυπνα κινητά, συνεπώς η ιστοσελίδα μπορεί να χρησιμοποιείται από τους πάντες.

Οι νέοι επιχειρηματίες δεν ήθελαν να πουλήσουν ένα προϊόν που δεν είχε δοκιμαστεί, έτσι προσέφεραν στους χρήστες την ευκαιρία να δοκιμάσουν δωρεάν το προϊόν τους. Αρχικά, η εταιρία διέθετε τρεις εφαρμογές την εβδομάδα, όμως σύντομα ο αριθμός των εφαρμογών αυξήθηκε σε 50, και ο αριθμός των επισκεπτών της ιστοσελίδας διπλασιαζόταν κάθε δεύτερη εβδομάδα. Οι προγραμματιστές λογισμικού από άλλες εταιρίες παρατήρησαν την απίστευτη ανάπτυξη της ιστοσελίδας και άρχισαν να τη χρησιμοποιούν, προσφέροντας για δοκιμή τα παιχνίδια και τις εφαρμογές τους. Μέσα σε έξι μήνες, η GetJar έγινε η μεγαλύτερη ιστοσελίδα εφαρμογών για κινητά παγκοσμίως.

1. Ποια ήταν τα πλεονεκτήματα της General Motors έναντι των ανταγωνιστών της;
2. Ποια ήταν τα πλεονεκτήματα του IKEA έναντι των ανταγωνιστών του;
3. Ποια ήταν τα πλεονεκτήματα της GetJar έναντι των ανταγωνιστών της;

Μήπως είσαι μονοπωλητής;

Όλοι μας είμαστε μονοπωλητές. Γιατί; Διότι όλοι είμαστε ξεχωριστοί και έχουμε κάποια χαρακτηριστικά που είναι μοναδικά. Αν σου ζητούσαν να πεις ένα τραγούδι στα εβδομηκοστά γενέθλια της γιαγιάς σου, τότε θα ήσουν ο μονοπωλητής αυτής της υπηρεσίας. Είσαι ο μόνος που μπορεί να προσφέρει αυτή την υπηρεσία. Θα μπορούσες να προσλάβεις έναν τραγουδιστή γι' αυτό, αλλά εκείνος δεν θα ήταν ο εγγονός της γιαγιάς σου και το τραγούδι του δεν θα ήταν το ίδιο ξεχωριστό.

Μονοπώλιο είναι μια κατάσταση στην αγορά όπου υπάρχει μόνο ένας πωλητής μιας συγκεκριμένης υπηρεσίας ή ενός συγκεκριμένου προϊόντος· ένας μονοπωλητής.

Είμαι ο μόνος που υπάρχει εδώ και ο καλύτερος! Σχεδόν όλοι έχουμε παίξει κάποια στιγμή Μονόπολη. Ο νικητής του παιχνιδιού γίνεται μονοπωλητής - ελέγχει όλα τα ξενοδοχεία και τα σπίτια, και είναι ο ιδιοκτήτης όλων των επιχειρήσεων στο ταμπλό. Αντανακλά άραγε το παιχνίδι αυτό την πραγματικότητα; Ποια μονοπώλια υπάρχουν στον πραγματικό κόσμο; Υπάρχουν μονοπώλια στην Ελλάδα; Μήπως κι εσύ είσαι τελικά ένας μονοπωλητής;

Τι είναι το μονοπώλιο στον κόσμο των επιχειρήσεων;

Φυσικά, τις περισσότερες φορές που μιλάμε για μονοπώλια εννοούμε επιχειρηματικά μονοπώλια, όχι προσωπικά. Το μονοπώλιο είναι μια κατάσταση όπου υπάρχει μόνο ένας πωλητής στην αγορά που μπορεί να προσφέρει μια συγκεκριμένη υπηρεσία ή να πουλήσει ένα συγκεκριμένο προϊόν, και ο καταναλωτής δεν έχει άλλη επιλογή. Μπορεί να ακούσεις να χαρακτηρίζεται κάποια επιχείρηση ως μονοπω-

λιακή. Αυτό σημαίνει πως είναι η μόνη που παρέχει συγκεκριμένες υπηρεσίες ή προϊόντα. Αν υπάρχει μόνο ένα παντοπωλείο στην πόλη σου, συχνά αυτό θα χαρακτηρίζεται μονοπωλιακό. Αυτό όμως ίσχυε κυρίως στο παρελθόν, όταν ήταν δύσκολο και ακριβό να οδηγήσει κανείς μέχρι την επόμενη πόλη για να ψωνίσει, ή να αγοράσει τρόφιμα από το διαδίκτυο. Σήμερα, δεν θα λέγαμε πως είναι μονοπώλιο να υπάρχει μόνο ένα παντοπωλείο σε μια πόλη, καθώς υπάρχουν και άλλοι τρόποι να αγοράζουμε τρόφιμα.

Όταν μιλάμε για μονοπώλια, είναι σημαντικό να ορίζουμε την αγορά για την οποία μιλάμε. Η αγορά μπορεί να οριστεί με τρόπο πολύ στενό (η αγορά αναψυκτικών στην Ξάνθη) ή πολύ ευρύ (η παγκόσμια αγορά διασκέδασης). Αν η Πάρος είχε μόνο ένα μέρος όπου θα μπορούσε κανείς να νοικιάσει ιστιοσανίδες, αυτό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μονοπώλιο αν μιλούσαμε για την αγορά ενοικίασης ιστιοσανίδων στην Πάρο. Αλλά δεν θα ήταν μονοπώλιο αν αναφερόμασταν στην αγορά ενοικίασης ιστιοσανίδων στις Κυκλάδες ή στην αγορά διασκέδασης στην Πάρο.

Ολιγοπώλιο είναι μια κατάσταση στην αγορά όπου το σημαντικά μεγαλύτερο μερίδιο κάποιων αγαθών και υπηρεσιών ανήκει σε έναν μικρό αριθμό πωλητών.

Τι είναι το ολιγοπώλιο;

Μια άλλη πιθανή κατάσταση στην αγορά είναι το ολιγοπώλιο: μια κατάσταση όπου κάποιοι λίγοι πωλητές παρέχουν παρόμοια ή εντελώς όμοια μεταξύ τους αγαθά ή υπηρεσίες. Αυτοί οι πωλητές τιμολογούν τα προϊόντα τους βάσει των δράσεων των ανταγωνιστών τους. Αν ένας νέος πωλητής θέλει να εισέλθει σε μια ολιγοπωλιακή αγορά, η επένδυση που θα χρειαστεί να κάνει θα είναι μεγάλη. Οι δύο δημοφιλέστεροι παραγωγοί αναψυκτικών, η Pepsi και η Coca-Cola είναι ένα καλό παράδειγμα ενός ολιγοπωλίου.

Μπορούν να υπάρχουν πραγματικά μονοπώλια;

Όλα τα αγαθά και οι υπηρεσίες μπορούν να ανταγωνιστούν μεταξύ τους για κάθε ευρώ ή δολάριο που δαπανάται ανά τον κόσμο. Όταν κάποιος σχεδιάζει τις διακοπές του, μπορεί να επιλέξει τις ακτές της Ελλάδας, την Τουρκία, ή το Περού. Στην περιοχή που θα επιλέξει, θα ξοδέψει χρήματα για στέγη, τροφή και άλλα αναγκαία πράγματα. Σε όλες αυτές τις χώρες, οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται μεταξύ τους για τα χρήματα των τουριστών. Ένας πραγματικός μονοπωλητής θα έπρεπε να παρέχει κάθε δυνατή υπηρεσία και κάθε δυνατό προϊόν, να απασχολεί ολόκληρο το εργατικό δυναμικό, και να ελέγχει όλους τους πόρους που υπάρχουν στον

κόσμο. Αυτό είναι δύσκολο να το φανταστεί κανείς, πόσο μάλλον να το κάνει πράξη. Για τον λόγο αυτό,

μια επιχείρηση μπορεί να είναι μονοπωλιακή μόνο στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης, ορισμένης αγοράς.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Να ξέρεις ότι το μόνο μονοπώλιο που είναι αδύνατο να κατανικηθεί είναι αυτό που έχει ισχυρή υποστήριξη!

Στα μονοπώλια, όπως και στα καρτέλ, οι δημόσιες αρχές παίζουν σημαντικό ρόλο. Αν σε μια επιχείρηση δοθεί το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτελεί μια συγκεκριμένη δραστηριότητα, και οι υπόλοιπες επιχειρήσεις εμποδίζονται από το να την ανταγωνιστούν, τότε δημιουργείται ένα μονοπώλιο. Τα μονοπώλια μπορούν να δημιουργηθούν και με άλλους τρόπους, όμως οι κρατικές ρυθμίσεις συχνά συμβάλλουν στη δημιουργία μιας κατάστασης όπου περιορίζεται ο δυνητικός ανταγωνισμός, δημιουργώντας έτσι ένα αποκλειστικό δικαίωμα για την παροχή κάποιου αγαθού ή κάποιας υπηρεσίας στην αγορά.

Για παράδειγμα, μέχρι το 1930, υπήρχε στην Ινδία ένα μονοπώλιο στην εμπορία του αλατιού που είχε δημιουργηθεί από το κράτος. Είχε θεσπιστεί διά νόμου ότι το αλάτι από τον Ινδικό Ωκεανό ανήκε στη Βρετανική Αυτοκρατορία, πράγμα που σήμαινε ότι οι Ινδοί δεν μπορούσαν να παράγουν αλάτι και ήταν αναγκασμένοι να το αγοράζουν από τους Βρετανούς. Ένα τόσο επιβλαβές για τους καταναλωτές μονοπώλιο δεν θα διατηρούταν για πολύ καιρό αν δεν είχε την υποστήριξη του κράτους.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Αντιστοιχούν οι παρακάτω περιπτώσεις στον ορισμό του μονοπωλίου; Δικαιολόγησε τις απαντήσεις σου.

Κατάσταση	Είναι μονοπώλιο	Δεν είναι μονοπώλιο
1. Ο Γιώργος ήταν ο μόνος από τους 10 υποψήφιους που προσλήφθηκε στο υπουργείο.		
2. Ο Περικλής είναι ο μόνος γιατρός της κωμόπολης.		
3. Μόνο ένα κατάστημα στην Τρίπολη πουλάει φρέσκο κρέας στρουθοκαμήλου.		
4. Η COSMOTE είναι ο μεγαλύτερος πάροχος υπηρεσιών ευρυζωνικού διαδικτύου και τηλεφωνίας στην Ελλάδα, και προσφέρει ολοκληρωμένες λύσεις τηλεπικοινωνίας, τεχνολογιών της πληροφορίας και υπηρεσιών τηλεόρασης.		
5. Υπάρχει μόνο ένα τηλεοπτικό κανάλι που εκπέμπει προγράμματα στις 4 το πρωί.		
6. Το πρώτο εστιατόριο ωμοφαγίας άνοιξε πριν από λίγες μέρες στη Νέα Υόρκη.		
7. Το 75% των Ευρωπαίων που ταξίδεψαν για τις διακοπές τους επέλεξαν την Ελλάδα αυτό το καλοκαίρι.		
8. Η αλυσίδα GoGo διαθέτει τον μεγαλύτερο αριθμό παντοπωλείων στις χώρες της Βαλτικής.		
9. Η Γιάννα ήταν η μόνη μαθήτρια από το μουσικό σχολείο που συμμετείχε στον διεθνή διαγωνισμό πιάνου.		
10. Σε ολόκληρο το χωριό της Πόκρα, ο μόνος που είχε ένα πηγάδι με πόσιμο νερό ήταν ο Φαχάντ.		
11. Το Λύκειο του Λεγκσάιντ στο Σηάτλ έχει μόνο μία καθηγήτρια οικονομικών.		
12. Το φυσικό αέριο παρέχεται σε ολόκληρο τον κόσμο από μία και μόνη εταιρία.		

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Αν δεν υπήρχαν μονοπώλια, όλοι θα ωφελούνταν.
2. Τα μονοπώλια δεν χρεοκοπούν ποτέ.
3. Τα μονοπώλια δημιουργούνται για να καταστρέψουν τις μικρές επιχειρήσεις.

3

Άσκηση

Τι αλλαγές θα έκαναν τις παρακάτω επιχειρήσεις να χάσουν ένα μέρος της δύναμης που έχουν στην αγορά;

1. Τρένα· η πιο βολική επιλογή μετακίνησης.
2. Kodak· ο μεγαλύτερος κατασκευαστής αναλογικών φωτογραφικών καμερών και φιλμ.
3. Μεγάλα σούπερ μάρκετ· η κύρια επιλογή για τα καθημερινά ψώνια.
4. Gmail· η πιο δημοφιλής υπηρεσία ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.
5. Starcraft II· το ηλεκτρονικό παιχνίδι με τις μεγαλύτερες πωλήσεις.

4

Άσκηση

Απάντησε τις ερωτήσεις:

1. Μπορεί να υπάρξει ποτέ μια κατάσταση όπου ένας αγοραστής να είναι ο μονοπωλητής; Πώς;
2. Πώς τιμολογούν τα αγαθά ή τις υπηρεσίες τους οι μονοπωλητές;
3. Τι μπορεί να διαλύσει ένα μονοπώλιο;
4. Μπορεί κάποιος να δημιουργήσει ένα μονοπώλιο απλώς και μόνο επειδή είναι ο καλύτερος στην αγορά;
5. Υπάρχουν μονοπώλια στην Ελλάδα; Αν ναι, ποια είναι αυτά;

Ενότητα IV.

Έλεγχξε τις γνώσεις σου!

1. Ποια από τα παρακάτω χαρακτηριστικά είναι απαραίτητα για έναν επιχειρηματία;
 - A. Σκληρή δουλειά, επιμέλεια, και αγάπη για τη δουλειά του.
 - B. Δημιουργικότητα, προθυμία ανάληψης ρίσκου, και ικανότητα να προβλέπει τις ανάγκες των καταναλωτών.
 - Γ. Ικανότητα να οργανώνει την εργασία του, να διαπραγματεύεται, και να υλοποιεί ιδέες.
2. Με ποιους τρόπους ωφελεί ο ανταγωνισμός τους αγοραστές ατομικά;
3. Με ποιους τρόπους ωφελεί ο ανταγωνισμός την κοινωνία;
4. Σε τι διαφέρουν οι καινοτομίες από μια επιστημονική ανακάλυψη;
5. Ποια μορφή επιχειρηματικής οργάνωσης θα επέλεγες αν ίδρυες τη δική σου επιχείρηση, και γιατί;
6. Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τις αμοιβές των υπαλλήλων;
 - A.
 - B.
 - Γ.
7. Είναι σωστό να λέμε ότι οι εταιρίες που επιδιώκουν το κέρδος είναι κοινωνικά ανεύθυνες, και γιατί;
8. Δώσε ένα παράδειγμα ενός ολιγοπωλίου, και χρησιμοποίησε επιχειρήματα για να καταδείξεις ότι όντως πρόκειται για ολιγοπώλιο.

Ν. Το κράτος

Ελεύθερη αγορά είναι ένα σύστημα ελεύθερου, μη ρυθμιζόμενου εμπορίου, όπου οι άνθρωποι φτάνουν από μόνοι τους σε συμφωνίες μεταξύ τους χωρίς παρέμβαση από το κράτος.

Όπου συμφωνούν οι άνθρωποι στις οικονομικές συναλλαγές τους χωρίς την παρέμβαση του κράτους, υπάρχει ελεύθερη αγορά.

Οι άνθρωποι δεν ζουν απομονωμένοι ο ένας από τον άλλο, αλλά σε κοινωνίες, κοινότητες και οικογένειες. Μοιράζονται τα καθήκοντα της καθημερινότητας, αγοράζουν αγαθά και υπηρεσίες, οδηγούν στους ίδιους δρόμους και συναναστρέφονται ο ένας με τον άλλο δημιουργώντας παρέες και σχέσεις συνεργασίας. Για τον λόγο αυτό, είναι αναγκαίο να συμφωνούν μεταξύ τους ως προς κάποια σημαντι-

Γιατί χρειαζόμαστε κυβερνήσεις; Πρόκειται για έναν θεσμό παλιό όσο και η ανθρωπότητα. Οι προϊστορικές οικογένειες είχαν τους γέροντές τους, οι κοινότητες τους επικεφαλής τους, και οι χώρες είχαν δούκες, βασιλιάδες και αυτοκράτορες. Στις δημοκρατικές χώρες, οι κυβερνήσεις εκλέγονται μέσα από ανοιχτές εκλογές. Σε κάθε ιστορική περίοδο, οι ηγεμόνες και οι κυβερνήσεις επιτελούν συγκεκριμένες λειτουργίες. Για παράδειγμα, εξασφαλίζουν την απονομή δικαιοσύνης και οργανώνουν την εθνική άμυνα. Και στον σημερινό όμως κόσμο, οι κυβερνήσεις επιτελούν πολλές λειτουργίες. Ποιες είναι αυτές;

κά θέματα που αφορούν τη συμβίωσή τους. Συχνά, καταλήγουν σε τέτοιες συμφωνίες από μόνοι τους, όπως συμβαίνει όταν αποφασίζουν σε τι τιμή θα πουλήσουν ή θα αγοράσουν συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες, ή έναντι τίνος μισθού θα εργαστούν. Μερικές φορές μάλιστα μπορεί να φαίνεται ότι τηρούνται κάποιοι κανόνες ακόμη κι αν κανείς δεν έχει ρητά συμφωνήσει να τους τηρεί. Τις περισσότερες φορές για παράδειγμα προσφέρουμε τη θέση

μας σε έναν ηλικιωμένο στα μέσα συγκοινωνίας, χαιρετούμε τους γείτονές μας και χειροκροτούμε μετά από μια παράσταση, χωρίς να υπάρχει κάποιος νόμος που να μας υποχρεώνει να το κάνουμε.

Ο χώρος στον οποίο οι άνθρωποι φτάνουν από μόνοι τους σε συμφωνία και συνεργάζονται μεταξύ τους ελεύθερα λέγεται ελεύθερη αγορά. Στο σύστημα της ελεύθερης αγοράς, οι περιορισμένοι πόροι κατανέμονται αποτελεσματικά χάρη στην ελευθερία της επιλογής. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός προάγει την πρόοδο και ικανοποιεί τις ανάγκες των καταναλωτών αποτελεσματικότερα. Υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού, οι τιμές και οι μισθοί καθορίζονται βάσει της προσφοράς και της ζήτησης.

Γιατί τότε χρειαζόμαστε μια κυβέρνηση;

Πρώτα απ' όλα, χρειαζόμαστε την κυβέρνηση για να προστατεύει και να υπερασπίζεται την ιδιωτική ιδιοκτησία, καθώς και για να οργανώνει την εθνική άμυνα. Με το πέρασμα του χρόνου όμως, ο ρόλος της κυβέρνησης απέκτησε μεγαλύτερη σημασία, και αυξήθηκε ο αριθμός των λειτουργιών της.

Οι περισσότεροι από μας συναντάμε καθημερινά τις εκτελεστικές λειτουργίες της κυβέρνησης: χρησιμοποιούμε δημόσιες συγκοινωνίες ή δημόσιους δρόμους, πηγαίνουμε σε δημόσια σχολεία, επισκεπτόμαστε νοσοκομεία και πάρκα, πηγαίνουμε στην

αστυνομία ή στα δικαστήρια όταν αισθανόμαστε αδικημένοι, και διατυπώνουμε τα παράπονά μας στις ρυθμιστικές αρχές όταν παρατηρούμε αθέμιτη συμπεριφορά από τους ανταγωνιστές μας.

Κάποιοι όμως πηγαίνουν σε ιδιωτικά σχολεία και νοσοκομεία, χρησιμοποιούν ιδιωτικές εταιρίες ασφάλειας όταν υπάρχει πρόβλημα, και πηγαίνουν κατευθείαν στον ανταγωνιστή τους αν παρατηρήσουν αθέμιτη συμπεριφορά από πλευράς του.

Σε πολλές περιπτώσεις, μπορεί κανείς να επιλέξει αν θα χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες της ελεύθερης αγοράς ή αυτές που παρέχει το κράτος. Η διαφορά ανάμεσα σ' αυτά τα δύο είναι πως αν επιλέξεις έναν ιδιώτη οδοντίατρο, θα πρέπει να τον πληρώσεις εσύ άμεσα για τη δουλειά του. Οι οδοντιατρικές όμως υπηρεσίες που παρέχονται σε ένα δημόσιο νοσοκομείο πληρώνονται από όλους τους φορολογούμενους, ανεξαρτήτως του αν αυτοί τις αξιοποιούν οι ίδιοι ή όχι.

Τι είναι τα δημόσια αγαθά και ποιος πληρώνει γι' αυτά;

Δωρεάν αγαθά δεν υπάρχουν. Δεν υπάρχει δωρεάν εκπαίδευση, δωρεάν φροντίδα υγείας, ή δωρεάν επιδόματα ανεργίας. Τα επιδόματα που καταβάλλονται στους εκπαιδευτικούς, τους επαγγελματίες της υγείας και τους ανέργους κοστίζουν χρήματα. Η κατασκευή ενός σχολείου κοστίζει χρήματα, όπως

Οι βασικές λειτουργίες του κράτους είναι η παροχή των δημόσιων και κάποιων άλλων αγαθών (εθνική άμυνα, παιδεία, φροντίδα υγείας, κοινωνική ασφάλιση), του συστήματος της δικαιοσύνης (δικαστήρια και αστυνομία) και των ρυθμίσεων της οικονομίας. Φυσικά, ένα κράτος μπορεί να επιτελεί και άλλες λειτουργίες, αλλά αυτές που αναφέρονται παραπάνω παρατηρούνται σχεδόν σε όλες τις χώρες.

και η κολώνα φωτισμού σε έναν δρόμο καθώς και η λάμπα της.

Το κράτος μπορεί να προσφέρει «δωρεάν» λειτουργίες μόνο αν πρώτα έχει συγκεντρώσει τα απαιτούμενα χρήματα από τους πολίτες του. Κάθε φορολογούμενος συνεισφέρει στο κρατικό ταμείο, χωρίς να έχει σημασία το αν ο ίδιος χρησιμοποιεί τα δημόσια σχολεία ή τα δημόσια πάρκα.

Ποια είναι τα όρια του κράτους;

Δεν υπάρχει ένας και μόνο κανόνας που να λειτουργεί σε κάθε περίπτωση ως προς το ποιες λειτουργίες πρέπει να επιτελεί ένα κράτος. Οι δημόσιες λειτουργίες διαφέρουν πολύ μεταξύ τους από χώρα σε χώρα. Για παράδειγμα, σε χώρες όπως η Βόρεια Κορέα, το κράτος παίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Αποφασίζει τόσο για τα οικονομικά ζητήματα, όσο και για την προσωπική ζωή των ανθρώπων. Ορίζει την ηλικία στην οποία πρέπει κανείς να παντρευτεί, το πώς πρέπει κανείς να ντύνεται και πώς να κουρεύει τα μαλλιά του. Σε άλλες χώρες, όπως στην Ελλάδα και σε άλλα

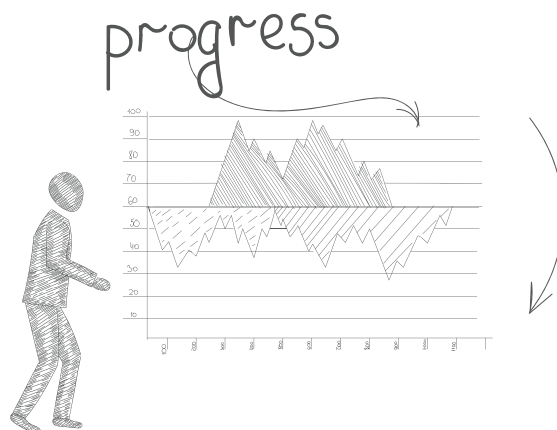
κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το κράτος κυρίως ασχολείται με την εθνική άμυνα, την προστασία της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, τη φροντίδα υγείας, την κοινωνική ασφάλιση, και την εκπαίδευση. Μολονότι ένα κομμάτι της οικονομίας είναι ρυθμισμένο, οι δημόσιες αρχές δεν παρεμβαίνουν ιδιαίτερα στην προσωπική ζωή των πολιτών.

Όλες οι δημόσιες λειτουργίες γίνονται από ανθρώπους. Άνθρωποι εργάζονται στα υπουργεία, τα σχολεία, τα πανεπιστήμια, τα νοσοκομεία και τα δικαστήρια. Άνθρωποι φτιάχνουν τους αυτοκινητόδρομους, δικάζουν στα δικαστήρια, σβήνουν πυρκαγιές και διαχειρίζονται τα δάση και τα πάρκα. Υπό το σύστημα της ελεύθερης αγοράς, οι άνθρωποι παραινούνται από το οικονομικό κίνητρο να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των συνανθρώπων τους. Στις δημόσιες λειτουργίες όμως, οι φορείς της εξουσίας και οι κρατικοί αξιωματούχοι είναι αυτοί που αποφασίζουν τι χρειάζεται να γίνει, ποιος θα το κάνει και πόσο αξίζει η δουλειά του.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Να επιλέγεις υπεύθυνα. Και μη ξεχνάς ότι και το κράτος αποτελείται από ανθρώπους.

Στις δημοκρατικές χώρες, οι πολίτες ψηφίζουν εκείνους που πιστεύουν ότι είναι οι καταλληλότεροι για να κυβερνήσουν τη χώρα. Στην Ελλάδα για παράδειγμα, εκλέγουμε δημόσιους αξιωματούχους που υπηρετούν στη Βουλή ή στην Τοπική Αυτοδιοίκηση -τους Δήμους και τις Περιφέρειες. Σε κάποιες χώρες μάλιστα, οι πολίτες εκλέγουν άμεσα τον Πρόεδρο της χώρας. Κάθε πολίτης μπορεί να παρατηρήσει πώς εργάζονται οι εκλεγμένοι βουλευτές, τι λειτουργίες επιτελούν και τι αποφάσεις παίρνουν -και ανάλογα να αποφασίσει ποιοι είναι κατά τη γνώμη του οι ικανότεροι.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Ποιες λειτουργίες μπορούν να αναληφθούν μόνο από το κράτος, και ποιες μπορούν να φροντίσουν οι άνθρωποι από μόνοι τους; Δώσε παραδείγματα.

Λειτουργία	Δημόσια	Ιδιωτική
1. Διασκέδαση		

1. Δημόσια τάξη
2. Καταφύγια ζώων
3. Φιλανθρωπία
4. Δικαστήρια
5. Φροντίδα υγείας
6. Εθνική άμυνα
7. Επαρκής μηνιαίος μισθός
8. Συντάξεις
9. Έλεγχος των μονοπωλίων
10. Εργασιακές σχέσεις
11. Προστασία του περιβάλλοντος
12. Δίκαιος ανταγωνισμός
13. Εκπαίδευση

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Η κύρια λειτουργία του κράτους είναι να προστατεύει τους πολίτες του έναντι των εχθρών.
2. Ο μέσος πολίτης δεν μπορεί να επηρεάσει τις αποφάσεις της κυβέρνησης.
3. Το κράτος πρέπει να αναλαμβάνει όσο γίνεται περισσότερες λειτουργίες ώστε να υπάρχει τάξη στη χώρα.

3

Άσκηση

Ποια είναι η καλύτερη λύση για τις παρακάτω περιπτώσεις; Και ποιος θα πρέπει να δώσει αυτή τη λύση: το κράτος, οι ιδιώτες ή και τα δύο μαζί; Πώς και γιατί;

1

Ο Λουκάς εδώ και έξι μήνες εργάζεται στον κατασκευαστικό κλάδο και μέχρι τώρα δεν πήρε κάποια αύξηση. Ο ίδιος πιστεύει ότι αυτό δεν είναι σωστό.

2

Τα ψάρια που αγόρασε η Ζωή από τη Σωτηρία δεν ήταν νόστιμα. Η Ζωή υποπτεύεται ότι είχαν χαλάσει.

4

Η Ιωάννα πιστεύει ότι η κόρη της είναι πολύ έξυπνη και μπορεί να πάει κατευθείαν στην έκτη τάξη, πηδώντας την πέμπτη και την τετάρτη.

3

Η οικογένεια Δημητροπούλου ζει στα προάστια και η πλησιέστερη παιδική χαρά απέχει από το σπίτι της 10 λεπτά με το αυτοκίνητο. «Αυτό δεν μας βολεύει καθόλου», λέει ο κ. Δημητρόπουλος.

5

Υπάρχουν πέντε σπίτια στην Οδό Πυθαγόρα. Κάθε χειμώνα κάποιος πρέπει να καθαρίζει το χιόνι από τον δρόμο. Ποιος πρέπει να το κάνει;

Ασκήσεις

4

Άσκηση

Διάβασε τις παρακάτω περιπτώσεις που μιλούν για τον ρόλο του κράτους. Κατά τη γνώμη σου, είναι σωστή η δράση του κράτους στις περιπτώσεις αυτές; Δικαιολόγησε τις απαντήσεις σου.

- 01 Κανόνας υγιεινής: Ο κλιματισμός στις τουαλέτες των ανδρών πρέπει να είναι δύο φορές ισχυρότερος απ' ό,τι στις τουαλέτες των γυναικών.
- 02 Την Τρίτη, με την έναρξη της ετήσιας κοινοβουλευτικής περιόδου (που ολοκλήρωσε την τυπική μεταβίβαση της εξουσίας), η κυβερνώσα ελίτ της Κίνας όρισε ως στόχο η οικονομική μεγέθυνση να φτάσει το 7,5%, υποσχέθηκε να καταπολεμήσει τη διαφθορά, και δεσμεύθηκε να βελτιώσει τις συνθήκες ζωής των ανθρώπων.
- 03 Από το 2014 και έπειτα, όλα τα κτίρια με έκταση μεγαλύτερη των 2.000 τετραγωνικών μέτρων που σχεδιάζονται, κατασκευάζονται ή ανακαινίζονται, πρέπει να έχουν δωμάτια για τη φροντίδα των βρεφών.
- 04 Καθώς σκοπός των πολυκατοικιών είναι η στέγαση ανθρώπων, δεν μπορούν να λειτουργούν σε αυτές κομμωτήρια, υποδηματοποιεία, στεγνοκαθαριστήρια, γυμναστήρια ή παρόμοιες υπηρεσίες χωρίς να αλλάξει ο σκοπός του κτιρίου.
- 05 Μέχρι το 2012, οι γυναίκες στη Βόρεια Κορέα απαγορευόταν να κάνουν ποδήλατο εντός των πόλεων.
- 06 Η Νότια Κορέα θα περιορίσει την πρόσβαση των ανηλίκων στα διαδικτυακά παιχνίδια. Στις 12 Απριλίου, το Υπουργείο Πολιτισμού, Αθλητισμού και Τουρισμού εξέδωσε ένα διάταγμα που έχει ως στόχο την καταπολέμηση του εθισμού των εφήβων στα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Από την ημερομηνία αυτή, οι μαθητές δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου απαγορεύεται να παίζουν βιντεοπαιχνίδια το βράδυ.
- 07 Οι δημοτικές αρχές φρόντισαν ώστε όλα τα δημόσια πάρκα στην πόλη να φωτίζονται καλά και να διαθέτουν υπηρεσίες ασφάλειας ολόκληρο το 24ωρο.
- 08 Η λιθουανική Βουλή έχει απαγορεύσει από το 2015 τις διαφημίσεις στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση.
- 09 Το κράτος φροντίζει ώστε οι μαθητές να διαγωνίζονται μετά την αποφοίτησή τους σε εξετάσεις. Την ευ-

θύνη για τη διεξαγωγή των εξετάσεων την έχει το Εθνικό Κέντρο Εξετάσεων έτσι ώστε να διασφαλίζεται ότι οι επιδόσεις των μαθητών θα αξιολογούνται αντικειμενικά από ανεξάρτητους ειδικούς.

10

Το κράτος εγγυάται και υπερασπίζεται το δικαίωμα του καθενός στην περιουσία του, από ένα ρολόι μέχρι μια έκταση γης.

5

Άσκηση

Γράψε τις λειτουργίες που κατά τη γνώμη σου πρέπει να επιτελούνται από το κράτος (τοποθέτησε στη θέση 1 τη σημαντικότερη και στη θέση 8 τη λιγότερο σημαντική):

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.

Οικονομική πολιτική είναι η ρύθμιση της οικονομίας από το κράτος.

Τρεις θεμελιώδεις ερωτήσεις για τα οικονομικά

Οι οικονομολόγοι ανήκουν σε διάφορες σχολές οικονομικής σκέψης. Έχουν διαφορετικές απόψεις ως προς το πώς μπορούμε να πετύχουμε την οικονομική ευημερία. Το βασικό κριτήριο που διαφοροποιεί τις σχολές οικονομικής σκέψης είναι το πόσο πολλή ρύθμιση θεωρεί η κάθε σχολή ότι χρειάζεται η οικονομία. Οι υποστηρικτές κάποιων σχολών οικονομικής σκέψης πιστεύουν ότι το κράτος πρέπει να ελέγχει περισσότερα πεδία της οικονομίας. Άλλοι είναι πεπεισμένοι ότι θα πρέπει να ελέγχονται μόνο οι βασικές οικονομι-

Μια οικονομία χρειάζεται άραγε περισσότερο ή λιγότερο κράτος; Μπορεί να έχεις ακούσει οικονομολόγους στα μέσα ενημέρωσης να συζητούν διάφορους τρόπους για την επίτευξη της ευημερίας, για να πετύχουμε δηλαδή μια καλύτερη ζωή για όλους μας. Μπορεί να φαίνεται ότι ο στόχος είναι ο ίδιος για όλους, τα εργαλεία όμως της κάθε ξεχωριστής προσέγγισης διαφέρουν κατά πολύ μεταξύ τους. Κάποιοι προτείνουν να αυξηθεί ο κατώτατος μισθός, άλλοι όμως πιστεύουν ότι θα πρέπει να καταργηθεί εντελώς. Κάποιοι ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να καταναλώσουν περισσότερο, άλλοι όμως συνιστούν εξοικονόμηση. Κάποιοι λένε ότι το ευρώ είναι αναγκαίο για την Ελλάδα, άλλοι ισχυρίζονται ότι βλάπτει την οικονομία.

Γιατί οι απόψεις των οικονομολόγων διαφέρουν τόσο πολύ μεταξύ τους; Μήπως αυτό οφείλεται στο ότι σπούδασαν σε διαφορετικά πανεπιστήμια και διδάχθηκαν διαφορετικές θεωρίες για τα οικονομικά; Πού οφείλεται αυτή η μεγάλη ποικιλία στην οικονομική σκέψη; Και ποιος έχει τέλος πάντων δίκιο;

κές διαδικασίες. Άλλοι πάλι πιστεύουν ότι το κράτος δεν πρέπει να έχει κανέναν ρόλο στην οικονομία.

Σοσιαλισμός:

Το κράτος αποφασίζει τι θα παράγεται, πώς και για ποιον.

Κρατική ιδιοκτησία

Οι τιμές ορίζονται από το κράτος

Η κυρίαρχη στάση στην εκάστοτε χώρα προσδιορίζει τις οικονομικές πολιτικές -κι αυτές, με τη σειρά τους, προσδιορίζουν το οικονομικό σύστημα της εκάστοτε κοινωνίας.

Μπορούμε να διακρίνουμε τα διάφορα οικονομικά συστήματα μεταξύ τους απαντώντας σε ερωτήσεις που αφορούν το ποιος αποφασίζει τι θα παραχθεί, πώς θα παραχθεί και για ποιον. Αυτές είναι οι θεμελιώδεις ερωτήσεις των οικονομικών.

Σοσιαλιστές: Η σχεδιασμένη οικονομία

Ο σοσιαλισμός είναι ένα οικονομικό σύστημα που προτείνει την ενεργή συμμετοχή του κράτους στην οικονομική ζωή μιας χώρας, κάτι που ονομάζεται επίσης σχεδιασμένη οικονομία. Οι σοσιαλιστές υποστηρίζουν ότι τα μέσα παραγωγής (η γη και το κεφάλαιο), καθώς και οι πόροι πρέπει να ανήκουν στο κράτος, και ότι η καλύτερη κατανομή των αγαθών μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω του κεντρικού

σχεδιασμού. Ολόκληρη η παραγωγή των αγαθών και των υπηρεσιών σχεδιάζεται εκ των προτέρων. Το κράτος υπαγορεύει το πότε, πόσο και τι είδους προϊόντα πρέπει να παραχθούν, καθώς και το πόσες υπηρεσίες πρέπει να προσφερθούν και σε τι τιμή. Οι άνθρωποι δεν έχουν ελευθερία επιλογής, και κάποιοι άλλοι αποφασίζουν για λογαριασμό τους πώς θα κατανεμηθούν οι διαθέσιμοι πόροι.

Ο στόχος εδώ είναι να εξασφαλιστούν οι ίδιες συνθήκες ζωής για όλους. Υπό ένα τέτοιο σύστημα, ο κανόνας της προσφοράς και της ζήτησης δεν ισχύει πια καθώς η παραγωγή και το εμπόριο καθορίζονται από το κρατικό σχέδιο και όχι από τις επιθυμίες των καταναλωτών. Ο μηχανισμός των τιμών δεν ισχύει πια καθώς οι τιμές καθορίζονται από το κράτος και όχι από τον μηχανισμό της προσφοράς και της ζήτησης. Δεν υπάρχουν πλέον φυσικοί οικονομικοί κύκλοι οικονομικής ευημερίας και ύφεσης. Η πιο εξέχουσα προσωπικότητα αυτής της σχολής οικονομικής σκέψης ήταν ο Καρλ Μαρξ (Karl Marx). Ο σοσιαλισμός δεν είναι απλώς μια θεωρητική ιδέα.

Αυστριακά οικονομικά:

- Οι αγοραστές, οι πωλητές και οι παραγωγοί αποφασίζουν τι θα παραχθεί, πώς και για ποιον.
- Ιδιωτική ιδιοκτησία.
- Ελεύθερες τιμές.
- Ατομική επιλογή.
- Ο κεντρικός σχεδιασμός είναι αδύνατος.
- Περιορισμοί στην εξουσία.

Κεϋνσιανά οικονομικά:

- Μεικτή οικονομία: ένας συνδυασμός ιδεών της οικονομίας της αγοράς και της σχεδιασμένης οικονομίας.
- Ενίσχυση της συνολικής ζήτησης.
- Στόχος η πλήρης απασχόληση.

εφαρμόστηκε για δεκαετίες στη Σοβιετική Ένωση και εφαρμόζεται ακόμη και σήμερα στη Βόρεια Κορέα και στην Κούβα.

Αυστριακοί: Η οικονομία της ελεύθερης αγοράς

Η αυστριακή οικονομική σχολή συνδέεται με την οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Το όνομά της συχνά γεννά την απορία αν όλοι οι οικονομολόγοι που ζουν στην Αυστρία υποστηρίζουν αυτού του είδους την οικονομία. Ξεκάθαρα όχι. Στο τέλος του 19^{ου} αι-

ώνα και στις αρχές του 20^{ου}, οι σημαντικοί στοχαστές που συνέβαλλαν καίρια σ' αυτό το ρεύμα της οικονομικής σκέψης ζούσαν στη Βιέννη. Γι' αυτό τον λόγο, οι οικονομολόγοι που έχουν παρόμοιες απόψεις λέγεται πως ανήκουν στην αυστριακή σχολή οικονομικής σκέψης. Οι πιο εξέχουσες μορφές της αυστριακής σχολής ήταν ο Καρλ Μένγκερ (Carl Menger), ο Λούντβιχ φον Μίζες (Ludwig von Mises) και ο Φρίντριχ Χάγιεκ (Friedrich Hayek), ο οποίος βραβεύθηκε με το Νόμπελ Οικονομικών, το 1974 για τις σημαντικές συνεισφορές του στα οικονομικά.

Η βασική αρχή των εκπροσώπων αυτής της σχολής σκέψης είναι η προστασία της ατομικής ιδιοκτησίας. Οι αυστριακοί υποστηρίζουν ότι η ιδιωτική ιδιοκτησία είναι το θεμέλιο μιας υγιούς οικονομίας. Οι οικονομολόγοι της ελεύθερης αγοράς είναι πεπεισμένοι ότι το δικαίωμα στην ιδιωτική ιδιοκτησία είναι αυτό που δίνει κίνητρα στα άτομα να εργαστούν, να δημιουργήσουν αξία και να αναπτυχθούν. Μια άλλη σημαντική προϋπόθεση της οικονομικής ευημερίας είναι οι ελεύθερες, μη ρυθμισμένες τιμές. Αυτές επιτρέπουν τη χρήση των περιορισμένων πόρων για την ικανοποίηση των αναγκών των ατόμων. Μια άλλη σημαντική προϋπόθεση που καθορίζει το πότε, το πόσο, το τι και το πώς θα παραχθεί, καθώς και σε τι τιμές θα πουληθεί, είναι η ελευθερία επιλογής των ατόμων. Οι υποστηρικτές της ελεύθερης αγοράς απορρίπτουν τη σοσιαλιστική ιδέα σύμφωνα με την οποία το κράτος πρέπει να σχεδιάζει την οικονομία. Αντίθετα, υποστηρίζουν ότι οι επιχειρή-

Κεϋνσιανοί: Η παραδοσιακή, μεικτή οικονομία

Τα κεϋνσιανά οικονομικά είναι μία από τις πιο δημοφιλείς και επιδραστικές σχολές οικονομικής σκέψης. Οι οικονομολόγοι αυτής της σχολής σκέψης υποστηρίζουν την ιδέα της μεικτής οικονομίας. Στην οικονομία αυτή, οι αγοραστές και οι πωλητές έχουν την ελευθερία να επιλέγουν, αλλά το κράτος πρέπει να τους επιβλέπει και να τους ρυθμίζει μέσω νόμων για να επιτυγχάνεται ισορροπία στην οικονομία.

Το βασικό πρόβλημα στο οποίο εστιάζουν οι Κεϋνσιανοί είναι η ανεργία. Τα κεϋνσιανά οικονομικά έχουν ως στόχο την επίλυση αυτού του προβλήματος και τη διασφάλιση ότι όλοι οι άνθρωποι θα

έχουν δουλειά. Σύμφωνα με αυτούς τους οικονομολόγους, ένας τρόπος να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας είναι μέσω της μείωσης των επιτοκίων με τα οποία δανείζονται κεφάλαια οι τράπεζες. Αυτό θα επιτρέψει στις τράπεζες να δίνουν περισσότερα δάνεια, θα ενθαρρύνει την οικονομική μεγέθυνση και θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Ένας άλλος μηχανισμός για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι η αύξηση των δημόσιων δαπανών σε διάφορα έργα που απαιτούν νέες θέσεις εργασίας. Αυτές οι ιδέες αύξησαν την επιρροή τους μετά την στεγαστική κρίση του 2008. Η πιο εξέχουσα μορφή αυτής της σχολής σκέψης ήταν ο Τζων Μάιναρντ Κέυνς (John Maynard Keynes).

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Μη βιαστείς να συμπεράνεις ποια οικονομική σχολή είναι η καλύτερη! Δεν υπάρχει μία και μόνη σωστή ή καλύτερη οικονομική σχολή που θα μπορούσε να λύσει όλα τα προβλήματα της ανθρωπότητας. Στο κεφάλαιο αυτό, γνώρισες μόνο τις βασικές ιδέες της κάθε σχολής, οπότε μην προβληματίζεσαι αν συμφωνείς με ιδέες από διάφορες οικονομικές σχολές. Άλλωστε, είναι πολύ λίγοι εκείνοι οι οικονομολόγοι που συμφωνούν με τις ιδέες μόνο μιας σχολής οικονομικής σκέψης.

1

Άσκηση

Απόδωσε τις παρακάτω καταστάσεις
στο κατάλληλο οικονομικό σύστημα

Ασκήσεις

	Σχεδιασμένη οικονομία	Μεικτή οικονομία	Ελεύθερη αγορά
1. Για να βγούμε από την οικονομική κρίση που πλήττει τη χώρα, οι άνθρωποι ενθαρρύνονται να καταναλώνουν περισσότερο.			

- Ένα νέο διάταγμα από την κυβέρνηση ορίζει ότι οι τιμές των βασικών προϊόντων διατροφής θα παραμείνουν σταθερές για τα επόμενα πέντε χρόνια.
- Τα χριστουγεννιάτικα στολίδια είναι πολύ φτηνά το καλοκαίρι γιατί δεν υπάρχει τότε ζήτηση γι' αυτά.
- Το 50% των αποφοίτων λυκείου γίνονται δεκτοί σε επαγγελματικές σχολές.
- Σε όλους τους αποφοίτους πανεπιστημίου παρέχονται ανάλογες θέσεις εργασίας.
- Η Βουλή σύστησε μια επιτροπή που έχει ως αρμοδιότητα τη δημιουργία θέσεων εργασίας για τους νέους ανθρώπους.
- Οι επιχειρηματίες διανέμουν τα εταιρικά κέρδη όπως αυτοί κρίνουν.
- Μια κρατική εταιρία πρέπει να κατασκευάζει 50.000 αυτοκίνητα ετησίως.
- Ο νόμος ορίζει ότι οι φοιτητές μπορούν να χρησιμοποιούν τα δημόσια μέσα συγκοινωνίας με έκπτωση 50% σε σχέση με το κανονικό εισιτήριο.
- Άνεργοι εργάτες απασχολήθηκαν στην κατασκευή μιας γέφυρας.
- Η κεντρική τράπεζα όρισε το υψηλότερο επιτόκιο.
- Σύμφωνα με το σχέδιο, η Λιθουανία πρέπει μέχρι το 2025 να κερδίσει τον διαγωνισμό τραγουδιού της Eurovision.
- Ένα εστιατόριο δεν επιτρέπει την είσοδο σε παιδιά κάτω των 10 ετών.

Ασκήσεις

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Σε μια οικονομία ελεύθερης αγοράς, οι επιχειρηματίες είναι αυτοί που αποφασίζουν την ποσότητα των αγαθών ή των υπηρεσιών που θα παράγουν.
2. Η Ελλάδα πάντα είχε ένα μεικτό οικονομικό σύστημα.
3. Υπάρχουν περισσότερες διαφωνίες μεταξύ των οικονομολόγων απ' ό,τι μεταξύ των ειδικών στις φυσικές επιστήμες.

3

Άσκηση

Συμπλήρωσε τις προτάσεις: Ποιος έχει τη δύναμη;

1. Σε μία σχεδιασμένη οικονομία, τη δύναμη έχει ... διότι ...
2. Σε μια μεικτή οικονομία, τη δύναμη έχει ... διότι ...
3. Σε μια οικονομία της ελεύθερης αγοράς, τη δύναμη έχει ... διότι ...

4

Άσκηση

Απάντησε τις ερωτήσεις. Διαμόρφωσε τη δική σου άποψη ως προς το οικονομικό σύστημα που ισχύει στη χώρα, και χρησιμοποίησε το διαδίκτυο για να ελέγξεις τις απαντήσεις σου.

	Ναι	Όχι
1. Μπορεί κανείς να χτίσει ένα σπίτι χρησιμοποιώντας τα χρήματά του σε έκταση που του ανήκει;		

2. Μπορεί κανείς να κόψει ένα χριστουγεννιάτικο δέντρο από ένα δάσος που του ανήκει;
3. Μπορεί να συμφωνήσει κανείς με έναν φίλο του να καθαρίσει το δωμάτιό του για 6 ευρώ;
4. Μπορεί κανείς να καρφώσει ένα καρφί στο σπίτι του όποτε το θελήσει;
5. Μπορεί κανείς να ονομάσει την εταιρία του όπως του αρέσει;

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Κάντε οικονομική έρευνα! Χωριστείτε σε ομάδες και βρείτε ποιο οικονομικό σύστημα εφαρμόζεται στη χώρα. Συζητήστε μεταξύ σας και καταλήξτε: ποιος καθορίζει τι θα παραχθεί, πώς θα παραχθεί, και για ποιον θα παραχθεί; Σε ποιον ανήκουν τα μέσα παραγωγής και σε ποιον τα κέρδη; Έχουν οι άνθρωποι την ελευθερία της επιλογής; Χρησιμοποιούνται οι πόροι με αποτελεσματικό οικονομικό τρόπο; Παρατηρείται τεχνολογική πρόοδος; Αισθάνονται οι άνθρωποι ασφαλείς ως προς το μέλλον τους; Υπάρχουν σταθερές συνθήκες για επιχειρηματική δραστηριότητα; Προστατεύονται τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα; Αξιοποιήστε τις απαντήσεις σας για να εντοπίσετε το οικονομικό σύστημα που εφαρμόζεται στη χώρα μας, γράψτε τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού του συστήματος, και δώστε παραδείγματα που καταδεικνύουν ότι αυτά τα χαρακτηριστικά όντως ανήκουν στο οικονομικό σύστημα της χώρας. Παρουσιάστε την έρευνά σας στην τάξη. Μετά τις παρουσιάσεις, συζητήστε και αποφασίστε πώς να απαντήσετε με τον καλύτερο τρόπο στο κύριο ερώτημα της έρευνάς σας.

Γεγονός

Πριν την ανεξαρτησία της Λιθουανίας, τα εργοστάσια της χώρας είχαν κίνητρο να ισχυρίζονται ότι παράγουν περισσότερα προϊόντα απ' ό,τι στην πραγματικότητα, καθώς η παραγωγικότητα του κάθε εργοστασίου επηρέαζε την στάση της κεντρικής κυβέρνησης προς αυτό. Μετά το 1990, κάποιοι Λιθουανοί άρχισαν αντιθέτως να κρύβουν τις παραγωγικές τους ικανότητες και τις πωλήσεις τους για να πληρώνουν λιγότερους φόρους.

Δημόσιο πάρκο ή δημόσιο εστιατόριο; Γιατί δεν υπάρχει αίθουσα κινηματογράφου στην Γαυδοπούλα; Διότι δεν υπάρχει επιχειρηματικός λόγος: δεν υπάρχουν αρκετοί πελάτες. Γιατί ανοίγουν ολοένα και περισσότερα χορτοφαγικά εστιατόρια στην Ελλάδα; Διότι οι πελάτες τα θέλουν. Γιατί υπάρχουν τόσο λίγα καταστήματα που πωλούν αναλογικές φωτογραφικές κάμερες; Διότι είναι λίγοι οι άνθρωποι που τις αγοράζουν.

Οι επιθυμίες των πελατών σηματοδοτούν στις επιχειρήσεις σε ποια προϊόντα και υπηρεσίες αξίζει να ρισκάρουν τα χρήματά τους. Έτσι λειτουργεί ο μηχανισμός της αγοράς -οι επιχειρήσεις μπορούν να προσδοκούν κέρδη μόνο αν ικανοποιούν τις επιθυμίες των πελατών.

Ο μηχανισμός του κράτους λειτουργεί αρκετά διαφορετικά. Η κυβέρνηση προσδιορίζει ποια αγαθά θα παραχθούν και ποιες υπηρεσίες θα προσφερθούν. Αλλά στην περίπτωση του μηχανισμού του κράτους, τα χρήματα που χρησιμοποιούνται γι' αυτό προέρχονται από τους φορολογούμενους, και όχι από τους πελάτες που ικανοποιούν τις επιθυμίες τους. Η πηγή των χρημάτων είναι για το κράτος διασφαλισμένη, κάτι που δεν ισχύει για τις επιχειρήσεις. Πώς λοιπόν πρέπει το κράτος να αποφασίζει ποιες υπηρεσίες θα προσφέρει στους πολίτες του;

Γιατί έχουμε δημόσια αγαθά, αλλά όχι δημόσια εστιατόρια;

Δημόσια αγαθά είναι εκείνα τα αγαθά και οι υπηρεσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από πολλά άτομα χωρίς χρέωση και χωρίς να μειώνονται τα οφέλη ή η διαθεσιμότητά τους σε άλλους.

Σε τι διαφέρουν τα δημόσια αγαθά από τα ιδιωτικά;

Δημόσια αγαθά είναι εκείνα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ακόμη και από εκείνους που δεν πλήρωσαν γι' αυτά. Ωστόσο, ακόμη και όσοι δεν χρησιμοποιούν τα δημόσια αγαθά πρέπει να πληρώσουν γι' αυτά. Για παράδειγμα, ένα μέρος των φόρων που πληρώνει κάθε φορολογούμενος πηγαίνει στη δημόσια εκπαίδευση, ανεξαρτήτως του αν ο φορολογούμενος αυτός χρησιμοποιεί τη δημόσια εκπαίδευση ή επιλέγει ιδιωτική.

Τα αγαθά και οι υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται από ανθρώπους που πληρώνουν γι' αυτά ονομάζονται ιδιωτικά αγαθά. Για παράδειγμα, ο Ορέστης κάνει μαθήματα ισπανικών μια φορά την εβδομάδα και πληρώνει γι' αυτά με τα χρήματα που κερδίζει. Αυτά τα μαθήματα μπορούν να τα κάνουν μόνο όσοι πληρώνουν γι' αυτά. Αν ο Ορέστης πληρώσει περισσότερα χρήματα, θα μπορεί να κάνει περισσότερα ή καλύτερης ποιότητας μαθήματα.

Τα δημόσια αγαθά αγοράζονται με έμμεσο τρόπο. Για παράδειγμα, ο Ορέστης εργάζεται και πληρώ-

νει φόρους. Τα χρήματα που πληρώνει για φόρους πηγαίνουν στον «κοινό κορβανά», το «κοινό πορτοφόλι», δηλαδή στον κρατικό προϋπολογισμό. Τα δημόσια αγαθά πληρώνονται από αυτό το κοινό πορτοφόλι στο οποίο όλοι μας συνεισφέρουμε. Αυτό σημαίνει ότι ο Ορέστης πληρώνει για δωρεάν εκπαίδευση, για τις εορταστικές εκδηλώσεις της πρωτοχρονιάς στην κεντρική πλατεία της πόλης, για επιδόματα και συντάξεις. Μπορεί ο ίδιος ο Ορέστης να μη χρησιμοποιεί καμία από αυτές τις υπηρεσίες. Επίσης, είναι αδύνατο να απαγορευτεί σε όσους δεν έχουν πληρώσει για τα δημόσια αγαθά να τα χρησιμοποιούν. Όσοι πλήρωσαν περισσότερους φόρους δεν λαμβάνουν περισσότερα ή καλύτερα δημόσια αγαθά.

Τα ιδιωτικά αγαθά, όπως και η ιδιωτική ιδιοκτησία, χρησιμοποιούνται και προστατεύονται με έναν πιο λογικό τρόπο. Οι άνθρωποι είναι πιθανότερο να προστατεύσουν καλύτερα την προσωπική τους ιδιοκτησία απ' ό,τι τη συλλογική ή δημόσια περιουσία. Οι άνθρωποι δεν είναι άμεσα υπεύθυνοι για τη συλλογική ή δημόσια περιουσία. Οι μαθητές δεν γράφουν συνθήματα στους τοίχους της τουαλέτας στο σπίτι τους, καθώς ξέρουν ότι θα πρέπει μετά να καθαρίσουν τα πλακάκια ή θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν τα δικά τους χρήματα, ή τα χρήματα της οικογένειάς τους για να τα αντικαταστήσουν. Όταν κάποιοι μαθητές γράφουν τους τοίχους του σχολείου, νοιάζονται μόνο να μην τους πιάσουν για να αποφύγουν την ευθύνη. Τη ζημιά θα την καθα-

ρίσει κάποιος άλλος με χρήματα από το πορτοφόλι άλλων. Δεν θα πρέπει όμως να ξεχνάμε ότι όλα τα χρήματα προέρχονται από τους ανθρώπους. Αυτό σημαίνει ότι, τόσο στο σπίτι, όσο και στο σχολείο, πρέπει κάποιος να δουλέψει για να καθαρίσει τους γραμμένους τοίχους. Η μόνη διαφορά είναι ότι στο σπίτι πρέπει να αποκαταστήσουμε εμείς τη ζημιά, ενώ στο σχολείο θα πληρώσουν για τη ζημιά όλοι οι φορολογούμενοι.

Εξωτερικότητα είναι ένα όφελος ή μια ζημιά που επηρεάζει ανθρώπους χωρίς οι ίδιοι να έκαναν κάτι γι' αυτό.

Τι είναι η εξωτερικότητα;

Σε κάθε δράση, αναπόφευκτα υπάρχει εξωτερικότητα: πρόκειται για μια θετική ή αρνητική συνέπεια που επηρεάζει ανθρώπους. Για παράδειγμα, μια θετική εξωτερικότητα από το άνοιγμα ενός καταστήματος είναι η βελτίωση των υποδομών και η αύξηση

των τιμών των σπιτιών στην περιοχή. Παρά το γεγονός ότι δεν έχτισε η τοπική κοινότητα το κατάστημα, τα μέλη της επωφελούνται ούτως ή άλλως από το άνοιγμά του. Το νέο αυτό κατάστημα όμως, μπορεί και να προκαλέσει ζημιά ή βλάβη σε ανθρώπους, για παράδειγμα από την αύξηση του θορύβου και της μόλυνσης. Η αύξηση της τιμής των σπιτιών είναι μια θετική εξωτερικότητα μόνο για τους ανθρώπους που ήδη έχουν ένα σπίτι στην περιοχή, αλλά είναι αρνητική εξωτερικότητα για όσους σκοπεύουν να αγοράσουν σπίτι εκεί.

Αυτές οι εξωγενείς συνέπειες ελέγχονται από το κράτος μέσω του περιορισμού των βλαπτικών επιπτώσεων των αρνητικών εξωτερικοτήτων και της ενθάρρυνσης των ωφελειών των θετικών εξωτερικοτήτων. Το κράτος επιβάλλει υψηλότερους φόρους σε δραστηριότητες που έχουν αρνητικές επιπτώσεις σε μια περιοχή, θεσπίζει ανώτατα όρια στα επίπεδα της ρύπανσης, και επιβάλλει κυρώσεις σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης. Προκειμένου το κράτος να ενθαρρύνει μια θετική εξωτερικότητα, μειώνει φόρους και δίνει κίνητρα.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Να εξετάζεις με προσοχή τα κριτήρια που ορίζουν πότε μια υπηρεσία είναι δημόσια:

Για να είναι μια υπηρεσία δημόσια, πρέπει να είναι αδύνατο να επιτρέπεται σε κάποιους ανθρώπους να τη χρησιμοποιούν και να εμποδίζονται κάποιοι άλλοι από το να κάνουν το ίδιο. Για παράδειγμα, είναι πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να απαγορευτεί σε κάποιους να δουν πυροτεχνήματα στον ουρανό. Αν κάποιος ήθελε τα πυροτεχνήματά του να τα δει μόνο μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων, τότε θα έπρεπε να οργανώσει το θέαμα σε μια πολύ απομακρυσμένη περιοχή.

Το γεγονός ότι κάποιοι άνθρωποι χρησιμοποιούν μια υπηρεσία δεν πρέπει να περιορίζει τη διαθεσιμότητά της για άλλους ανθρώπους. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι ένα εκατομμύριο άνθρωποι παρακολουθούν στην τηλεόραση έναν αγώνα μπάσκετ, δεν εμποδίζει καθόλου να παρακολουθήσουν τον ίδιο αγώνα άλλο ένα εκατομμύριο άνθρωποι.

Αξίζει να επισημάνουμε εδώ ότι σύμφωνα με την οικονομική λογική, τα πάρκα και τα πανεπιστήμια δεν πληρούν τα κριτήρια των δημόσιων υπηρεσιών. Και τα δύο μπορούν να εξυπηρετήσουν μόνο έναν περιορισμένο αριθμό ανθρώπων, και είναι εφικτό το να επιτρέπεται σε κάποιους μόνο ανθρώπους να χρησιμοποιούν αυτές τις υπηρεσίες και ταυτόχρονα να εμποδίζονται άλλοι από το να κάνουν το ίδιο.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Συμπλήρωσε τις προτάσεις:

1. Αν το κράτος δεν φρόντιζε για την κατασκευή και τη συντήρηση των δρόμων, τότε
2. Αν όλοι οι άνθρωποι έπρεπε να πληρώνουν άμεσα για υπηρεσίες υγείας, τότε
3. Αν οι επιχειρηματίες είχαν την ευθύνη της απασχόλησης των πολιτών, αν δηλαδή έπρεπε να διασφαλίζουν ότι θα υπάρχουν θέσεις εργασίας γι' αυτούς, τότε
4. Αν οι δημόσιες υπηρεσίες χρηματοδοτούνταν μόνο από όσους τις χρησιμοποιούν, τότε
5. Αν το κράτος έλεγχε τι και πόσο παράγεται, τότε
6. Αν τα άτομα είχαν την αποκλειστική ευθύνη για την οικονομική τους κατάσταση μετά τη συνταξιοδότησή τους, τότε
7. Αν το κράτος δεν θέσπιζε ρυθμίσεις για την ατμοσφαιρική ρύπανση, τότε
8. Αν το κράτος δεν έλεγχε τον ανταγωνισμό, τότε
9. Αν όλες οι εταιρίες ήταν κρατικές, τότε
10. Αν το κράτος δεν χρηματοδοτούσε τον διαγωνισμό της Eurovision, τότε

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Αν το κράτος δεν φρόντιζε για την εκπαίδευση, τότε κανείς δεν θα μορφωνόταν.
2. Οι επιχειρήσεις δεν δημιουργούν όλα τα αναγκαία αγαθά και τις αναγκαίες υπηρεσίες.

3. Οι άνθρωποι δεν θέλουν να πληρώνουν για κάποιες υπηρεσίες, και έτσι το κράτος πρέπει να δημιουργεί εταιρίες που παρέχουν αυτές τις υπηρεσίες δωρεάν σε όλους.

3

Άσκηση

Γράψε τις θετικές και αρνητικές εξωτερικότητες των παρακάτω δράσεων, και περίγραψε τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να ενθαρρυνθούν οι θετικές εξωτερικότητες και να περιοριστούν οι αρνητικές.

1. Το καλοκαίρι θα οργανώνονται κάθε σαββατοκύριακο ανοιχτά πάρτι στο κέντρο της πόλης.
2. Μια μεγάλη βιοτεχνία ρούχων άνοιξε στην πόλη.
3. Η τράπεζα ανέλαβε τη φροντίδα των υποδομών της γειτονιάς: φύτεψε δέντρα, έφτιαξε μια λιμνούλα, έβαλε παγκάκια και έφτιαξε ένα γήπεδο μπάσκετ και μια παιδική χαρά. Οι χώροι αυτοί είναι ανοιχτοί για όλους.
4. Μια οικογένεια μετέτρεψε την παραμελημένη ταράτσα της πολυκατοικίας στην οποία μένει σε μποστάνι.
5. Τα κορίτσια μάζεψαν όλες τις άγριες φράουλες από το δάσος για να παράγουν φυσικά και βιολογικά καλ-
λυντικά.

4

Άσκηση

Τι κριτήρια χρησιμοποιούν οι ιδιωτικές εταιρίες και τι κριτήρια χρησιμοποιεί το κράτος για να εκτιμήσουν τα παρακάτω ζητήματα;

	Ιδιωτικά κριτήρια	Κρατικά κριτήρια
1. Το κόστος του κλαδέματος των δέντρων		

2. Το πρόγραμμα διδασκαλίας της Βιολογίας για τους μαθητές της Γ' Γυμνασίου
3. Τον κατάλογο των απαραίτητων προσόντων των διδασκόντων σε ένα πανεπιστήμιο
4. Το μέγεθος των αποταμιεύσεων για τη συνταξιοδότηση
5. Τον μισθό ενός γραμματέα

Γεγονός

Η υποχρεωτική κρατική κοινωνική ασφάλιση μερικές φορές καλείται «Σύστημα Μπίσμαρκ» γιατί τα θεμέλια του πρώτου συνταξιοδοτικού προγράμματος τέθηκαν από τον Γερμανό καγκελάριο Όττο φον Μπίσμαρκ (Otto von Bismarck) το 1889 -όλοι οι εργαζόμενοι και εργοδότες υποχρεώθηκαν να καταβάλλουν εισφορές, και μετά τη συνταξιοδότησή τους είχαν το δικαίωμα να λαμβάνουν μια σύνταξη. Η ηλικία συνταξιοδότησης όμως τότε ήταν τα 70 χρόνια, ενώ το μέσο προσδόκιμο ζωής ήταν μόλις 45 χρόνια!

|24| Φόροι

Φόρος είναι μια θεσπισμένη διά νόμου, υποχρεωτική πληρωμή στα δημόσια ή κρατικά ταμεία.

Ποιος πληρώνει για τα δημόσια αγαθά;

Όταν τελειώσει το μάθημα στο δημόσιο σχολείο, οι μαθητές δεν πληρώνουν τον καθηγητή για τη δουλειά του. Δεν χρειάζεται να βάλουμε κάποιο νόμισμα για να λειτουργήσει η λάμπα του δρόμου το βράδυ. Δεν δίνουμε χρήματα στους αστυνομικούς. Γιατί; Μήπως οι καθηγητές και οι αστυνομικοί δουλεύουν δωρεάν; Μήπως οι εργάτες έβαλαν τις κολώνες φωτισμού στον δρόμο δωρεάν, με λάμπες που φτιάχτηκαν από δωρεάν υλικά;

Όχι! Όλα τα αγαθά που ονομάζουμε δημόσια πληρώθηκαν από όλους μας. Όλοι πληρώνουν φόρους. Τα χρήματα υπό τη μορφή των φόρων πηγαιίνουν

Ένα κάπως μακάβριο ρητό λέει: «Τίποτα στη ζωή δεν είναι σίγουρο, εκτός από τον θάνατο και τους φόρους». Η αλήθεια όμως είναι ότι σ' αυτό το δημοφιλές ρητό υπάρχει μόνο ένα αδιαμφισβήτητο πράγμα: ο θάνατος. Οι φόροι έγιναν αναπόφευκτοι μόνο αφού τους εφηύραν οι άνθρωποι. Εφόσον οι άνθρωποι τους εφηύραν, συνεπώς μπορούν και να τους μειώσουν ή ακόμη και να τους καταργήσουν.

στον κρατικό προϋπολογισμό και κατανέμονται από δημόσιους αξιωματούχους για να καλύψουν δημόσιες ανάγκες.

Τα χρήματα των φορολογουμένων χρησιμοποιούνται για να πληρώνονται συντάξεις, επιδόματα ανεργίας, οι μισθοί των βουλευτών, των δημόσιων υπαλλήλων, των δασκάλων και των καθηγητών, των γιατρών, των πυροσβεστών, των αστυνομικών και των δικαστών. Χρησιμοποιούνται για την κατασκευή και τη συντήρηση των δρόμων, για την επισκευή του φωτισμού στους δρόμους, για την κατασκευή σχο-

λείων και γηπέδων, για την οργάνωση εορταστικών και άλλων εκδηλώσεων, για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και για την καταβολή της συνεισφοράς της χώρας στον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το κράτος έχει πολλά έξοδα!

Το κράτος δεν έχει κάποιο μαγικό ραβδί για να δημιουργεί αγαθά όπως δρόμους και καύσιμα για τα λεωφορεία ούτε για να γεμίζει τους τραπεζικούς λογαριασμούς των δασκάλων. Τα χρήματα του κράτους προέρχονται από τους φόρους που πληρώνουμε όλοι μας.

Ποιοι είναι οι κύριοι φόροι στην Ελλάδα;

Υπάρχουν δεκάδες φόροι στην Ελλάδα, αλλά τέσσερις είναι οι σημαντικότεροι για τον κρατικό προϋπολογισμό. Οι εξής:

1. Οι ασφαλιστικές εισφορές καταβάλλονται από τον μισθό των εργαζομένων για τη χρηματοδότηση των συντάξεων και των παροχών υγείας, καθώς και των επιδομάτων ασθένειας, μητρότητας, ανεργίας, εργατικού ατυχήματος κλπ. Συνολικά, αυτές οι εισφορές αντιστοιχούν στο 36,66% των ακαθάριστων αποδοχών των εργαζομένων και περίπου στο 34% των κρατικών εσόδων.
2. Ο ΦΠΑ (φόρος προστιθέμενης αξίας) είναι ένας φόρος που πληρώνουμε κάθε φορά που αγο-

ράζουμε κάτι. Ο ΦΠΑ αναγράφεται σε κάθε απόδειξη αγοράς που παίρνουμε. Γι' αυτό, όσοι ισχυρίζονται ότι δεν πληρώνουν φόρους, κάνουν λάθος. Όταν αγοράζουν κάτι, πληρώνουν τουλάχιστον τον ΦΠΑ. Το 2022 στην Ελλάδα ο ΦΠΑ ήταν 24% στα περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες, 13% σε τρόφιμα, εστίαση, τουριστικές υπηρεσίες και 6% σε φάρμακα, βιβλία, ρεύμα, φυσικό αέριο. Αν ένα βιβλίο κοστίζει 15 ευρώ, τότε 85 λεπτά πάνε στον κρατικό προϋπολογισμό. Αν ένα πακέτο τσίχλες κοστίζει 1 ευρώ, τότε στον κρατικό προϋπολογισμό πάνε 12 λεπτά. Αν ένα κινητό τηλέφωνο κοστίζει 300 ευρώ, τότε στον κρατικό προϋπολογισμό πάνε 58,06 ευρώ. Ο ΦΠΑ αντιστοιχεί περίπου στο 24% των κρατικών εσόδων.

3. Ο Φόρος Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων καταβάλλεται από κάθε εργαζόμενο. Το 2022, ο συντελεστής του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων στην Ελλάδα ήταν από 8% έως 44%, ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος. Ο φόρος αυτός αντιστοιχεί περίπου στο 14% των κρατικών εσόδων.
4. Οι Ειδικοί Φόροι Κατανάλωσης είναι πρόσθετοι φόροι στα καύσιμα, τα προϊόντα καπνού, τα οινοπνευματώδη, τον καφέ, τον ηλεκτρισμό και το φυσικό αέριο. Οι φόροι αυτοί διαφέρουν ανάλογα με το εκάστοτε προϊόν και αλλάζουν συχνά. Σχεδιάζονται με σκοπό να κάνουν ακριβότερα

ΠΟΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΦΟΡΟΙ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;

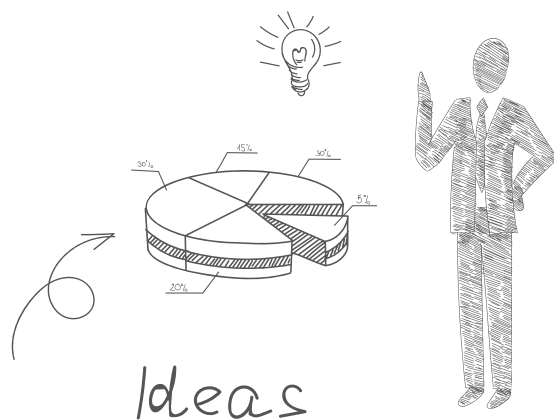
- ▶ Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης
- ▶ Φόρος προστιθέμενης αξίας
- ▶ Φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων
- ▶ Ειδικοί φόροι κατανάλωσης
- ▶ Φόρος εισοδήματος εταιριών
- ▶ Φόροι ακίνητης ιδιοκτησίας
- ▶ Τέλη κυκλοφορίας
- ▶ Τέλος επιτηδεύματος
- ▶ Φόρος ασφαλιστρων
- ▶ Φόροι τυχερών παιγνίων
- ▶ Φόροι μεταβίβασης οικοδομών και οικοπέδων
- ▶ Φόρος επί των τόκων των καταθέσεων
- ▶ Τέλος χαρτοσήμου
- ▶ Δασμοί
- ▶ Φόροι ταξινόμησης οχημάτων
- ▶ Τέλη συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας
- ▶ Φόροι κληρονομιών, δωρεών και γονικών παροχών
- ▶ Φόρος πλοίων
- ▶ Φόροι επί χρηματοοικονομικών και κεφαλαιακών συναλλαγών

κάποια προϊόντα (τα οινοπνευματώδη, τα καύσιμα και τον καπνό) ώστε να μειωθεί η κατανάλωσή τους. Οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης είναι μια σταθερή πηγή εσόδων για τον προϋπολογισμό καθώς όλοι χρειαζόμαστε καύσιμα, και τα αγοράζουμε ακόμη και όταν είναι μάλλον ακριβά. Οι γονείς σου μπορεί να παραπονιούνται ότι η βενζίνη είναι πολύ ακριβή. Έτσι είναι, αλλά η υψηλή τιμή της βενζίνης δεν οφείλεται μόνο στην αύξηση της τιμής του πετρελαίου στις παγκόσμιες αγορές, αλλά και στο γεγονός ότι το

ένα τρίτο της τιμής της είναι ο ειδικός φόρος κατανάλωσης. Σε κάθε λίτρο βενζίνης που πωλείται, προστίθεται ένας σταθερός ειδικός φόρος 70 λεπτών του ευρώ. Οι φόροι αυτοί αντιστοιχούν σε περίπου 9% των κρατικών εσόδων.

Αυτά τα τέσσερα είδη φόρων είναι τα κυριότερα. Άλλοι φόροι, όπως οι φόροι ακίνητης περιουσίας, μολονότι είναι υψηλοί για κάποιους ανθρώπους, αντιστοιχούν σε ένα μικρό ποσοστό του προϋπολογισμού, και δεν είναι εξίσου σημαντικοί στο εθνικό επίπεδο.

1

Άσκηση

Για κάθε πρόταση, σκέψου δύο συνέπειες:

1. Αν καταργηθούν οι φόροι, τότε...
2. Αν το κράτος διένειμε όλα τα χρήματα που εισπράττει από φόρους για να πληρώσει τους μισθούς των βουλευτών, τότε...
3. Αν το κράτος εισέπραττε περισσότερα χρήματα απ' όσα δαπανά, τότε...

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Το κράτος μόνο εισπράττει φόρους και δεν προσφέρει τίποτα ως αντάλλαγμα.
2. Οι φόροι που πληρώνουμε στο κράτος είναι μια πληρωμή για τα δημόσια αγαθά.
3. Περισσότερα «δωρεάν» δημόσια αγαθά συνεπάγονται περισσότερους φόρους.

3

Άσκηση

Οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λάθος; Δώσε ένα παράδειγμα για κάθε απάντησή σου.

Πρόταση	Σωστό	Λάθος
1. Όλοι ξέρουν πόσα χρήματα πληρώνουν σε φόρους.		
2. Ένα μέρος των φόρων που εισπράττονται, επιστρέφεται στους φορολογουμένους.		
3. Το κράτος δαπανά χρήματα των φορολογουμένων για να χρηματοδοτήσει δράσεις που είναι πολύ χρήσιμες για τους ανθρώπους.		

Ασκήσεις

4. Πληρώνοντας φόρους, τα μέλη της κοινωνίας φροντίζουν εμμέσως ο ένας τον άλλο.
5. Όσο περισσότεροι και υψηλότεροι φόροι θεσπίζονται, τόσο λιγότερα χρήματα εισπράττει το κράτος απ' αυτούς.

4

Άσκηση

Ποια απάντηση είναι η σωστή;

1. Το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων του κράτους εισπράττεται μέσω:
 - A. του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων
 - B. του φόρου εισοδήματος εταιριών
 - Γ. του φόρου προστιθέμενης αξίας
 - Δ. των ασφαλιστικών εισφορών
2. Με οικονομικούς όρους, από κάθε μισθό καταβάλλεται φόρος από:
 - A. τόσο τον εργαζόμενο, όσο και τον εργοδότη
 - B. τον εργοδότη
 - Γ. τον εργαζόμενο
 - Δ. οι μισθοί είναι αφορολόγητοι
3. Ποιος πληρώνει για τη δωρεάν εκπαίδευση;
 - A. Οι βουλευτές
 - B. Όλοι οι φορολογούμενοι
 - Γ. Εκείνοι που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες εκπαίδευσης

4. Σε τι διαφέρει η δημόσια εκπαίδευση από άλλες υπηρεσίες;
- A. Την πληρώνουμε εμμέσως
 - B. Δεν έχει άμεσους χρήστες
 - Γ. Δεν χρησιμοποιούνται περιορισμένα αγαθά για την παροχή της.
5. Τι είναι ο φόρος;
- A. Ένα εργαλείο σταθεροποίησης της οικονομίας
 - B. Μια πληρωμή για τα παρεχόμενα δημόσια αγαθά
 - Γ. Υποχρεωτικές πληρωμές στους προϋπολογισμούς και τα ταμεία του κεντρικού κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

5

Άσκηση

Δες σε ποιες δαπάνες πηγαίνουν τα φορολογικά έσοδα στην Ελλάδα και απάντησε τις παρακάτω ερωτήσεις:

1. Τομείς που πρέπει στο μέλλον οι Έλληνες να δαπανήσουν λιγότερα χρήματα είναι οι:
- A.
 - B.
 - Γ.
2. Τομείς που πρέπει στο μέλλον οι Έλληνες να δαπανήσουν περισσότερα χρήματα είναι οι:
- A.
 - B.
 - Γ.
3. Κάποια μέτρα για να μειώσουν οι Έλληνες τις δημόσιες δαπάνες, θα μπορούσαν να είναι:
- A.

Β.

Γ.

4. Κάποια μέτρα για να αυξήσουν οι Έλληνες τις δημόσιες δαπάνες, θα μπορούσαν να είναι:

Α.

Β.

Γ.

Γεγονός

Έχεις μήπως δει τα φανταχτερά ρούχα που φορούσαν οι ABBA στη δεκαετία του 1970; Τα μέλη του συγκροτήματος αποκάλυψαν πρόσφατα ότι φορούσαν αυτά τα ρούχα όχι μόνο για να προσελκύσουν την προσοχή των οπαδών τους, αλλά και για να μειώσουν τους φόρους που πλήρωναν. Σύμφωνα με τον φορολογικό νόμο της Σουηδίας, οι δαπάνες που αφορούν στολές εργασίας οι οποίες δεν φοριούνται στην καθημερινή ζωή εξαιρούνται από τη φορολόγηση.

Κρατικός προϋπολογισμός είναι ένα σχέδιο των εσόδων και των δαπανών του κράτους για μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Σε ποιους τομείς δαπανά η Ελλάδα τα περισσότερα χρήματά της;

Τα χρήματα του κρατικού προϋπολογισμού συλλέγονται μέσω της φορολόγησης. Ο σκοπός αυτής της ενότητας είναι να εξηγήσει πού δαπανά το κράτος τα χρήματα των φορολογουμένων.

1. Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων των φορολογουμένων -περίπου 41%- δαπανάται για την κοινωνική ασφάλιση, κυρίως για συντάξεις (περίπου 29%), αλλά και επιδόματα, προνοιακά ιδρύματα και άλλες μορφές κοινωνικής στήριξης. Οι μηνιαίες συντάξεις της γιαγιάς και του παππού πληρώνονται από αυτό το μέρος του

Μπορεί ο κρατικός προϋπολογισμός να ξεμείνει από χρήματα; Ο κρατικός προϋπολογισμός μοιάζει με ένα τεράστιο τσουβάλι με λεφτά που συλλέγονται μέσω της φορολόγησης και χρησιμοποιούνται για την παροχή δημόσιων αγαθών. Όπως και ένας προσωπικός ή οικογενειακός προϋπολογισμός, έτσι και ο κρατικός προϋπολογισμός είναι περιορισμένος και ποτέ δεν διαθέτει αρκετά χρήματα για τα πάντα· συνεπώς, μπορεί να ξεμείνει από χρήματα. Αν τα έσοδα από τη φορολογία είναι σταθερά, τότε για να βρεθούν περισσότεροι πόροι για την εκπαίδευση ή για κάποια άλλη δράση, θα πρέπει να αναζητηθούν από κάποιον άλλο τομέα όπου η χρηματοδότηση θα περικοπεί.

κρατικού προϋπολογισμού.

2. Το δεύτερο μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων των φορολογουμένων -περίπου το 12% των συνολικών δημόσιων δαπανών- αφορά την υγεία. Κάθε φορά που υπογράφετε τον γύψο ενός συμμαθητή σας που έσπασε το χέρι του, θυμηθείτε ότι, στην περίπτωση που ο φίλος σας αυτός πήγε

σε δημόσιο νοσοκομείο, τον γύψο αυτό τον πλήρωσαν όλοι οι φορολογούμενοι.

3. Το τρίτο μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων των φορολογουμένων -περίπου το 8%- δαπανάται για την εκπαίδευση, δηλαδή τα σχολεία, τις επαγγελματικές σχολές και τα πανεπιστήμια. Εφόσον πηγαίνετε σε δημόσιο σχολείο, ο μισθός των καθηγητών σας προέρχεται από αυτά τα χρήματα.
4. Το τέταρτο μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων των φορολογούμενων αφορά άλλες δαπάνες όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η εθνική άμυνα, η δημόσια τάξη, και άλλες κρατικές υπηρεσίες. Όλες αυτές ξεπερνούν το ένα τρίτο του κρατικού προϋπολογισμού.

Η διαχείριση του κρατικού προϋπολογισμού

Όπως και σε έναν προσωπικό ή οικογενειακό προϋπολογισμό, μπορεί κανείς να δαπανήσει περισσότερα ή λιγότερα χρήματα απ' όσα λαμβάνει. Η κατάσταση όπου δαπανώνται λιγότερα χρήματα απ' όσα εισπράττονται ονομάζεται πλεόνασμα προϋπολογισμού. Αυτό είναι καλό, καθώς έτσι μπορεί κανείς να βάλει κάποια χρήματα στην άκρη για μια δύσκολη στιγμή, για αποταμίευση ή για επενδύσεις. Η κατά-

σταση όπου δαπανώνται περισσότερα χρήματα απ' όσα εισπράττονται ονομάζεται έλλειμμα προϋπολογισμού. Αυτή η κατάσταση δεν είναι εξίσου καλή καθώς το κράτος αναγκάζεται να δανειστεί χρήματα για να καλύψει τα έξοδά του. Η Ελλάδα, όπως και οι περισσότερες χώρες της ΕΕ, έχει έλλειμμα προϋπολογισμού. Η κατάσταση όπου το κράτος δαπανά όσα ακριβώς χρήματα εισπράττει ονομάζεται ισοσκελισμένος προϋπολογισμός.

Αν μία χώρα έχει έλλειμμα προϋπολογισμού τη μία χρονιά μετά την άλλη και συνεχώς δανείζεται, τότε συσσωρεύει δημόσιο χρέος. Το χρέος της Ελλάδας το 2021 ήταν 353,3 δις ευρώ, 3,5 φορές μεγαλύτερο από τον κρατικό προϋπολογισμό ή 33.000 ευρώ κατά κεφαλή. Πρόκειται για ένα σημαντικό ποσό. Αλλά δεν έχει χρέη μόνο η Ελλάδα. Το 2022, το χρέος της Γερμανίας ήταν 3,4 τρισεκατομμύρια, σχεδόν 2 φορές μεγαλύτερο από τον κρατικό προϋπολογισμό της Γερμανίας ή 40.000 ευρώ κατά κεφαλή.

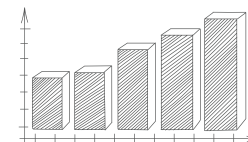
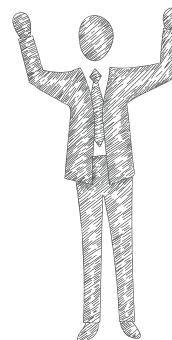
Κατά κανόνα, τα χρέη δεν εξαφανίζονται και κάποια στιγμή πρέπει να αποπληρωθούν. Γι' αυτό και ο κρατικός προϋπολογισμός, όπως ακριβώς και ο προσωπικός, πρέπει να σχεδιάζεται με υπευθυνότητα και το κράτος πρέπει να ξοδεύει ανάλογα με τις δυνατότητές του, δηλαδή να σχεδιάζει τις δαπάνες του βάσει των εσόδων και των πραγματικών του αναγκών.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Τα χρέη κοστίζουν χρήματα! Καθώς η Ελλάδα έχει δημόσιο χρέος, πρέπει όλοι μας να πληρώνουμε τόκο γι' αυτό. Κάθε χρόνο, ένα κομμάτι του προϋπολογισμού μας αφιερώνεται στις πληρωμές τόκων επί του δημόσιου χρέους. Αν η Ελλάδα δεν είχε αυτό το χρέος, ή αν αυτό ήταν μικρότερο, δεν θα χρειάζοταν να δαπανάμε τόσα χρήματα για τόκους. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να δαπανάμε περισσότερα χρήματα για δημόσιες υπηρεσίες ή για μείωση των φόρων. Κάθε χρέος πρέπει κάποτε να αποπληρωθεί, και αυτό μπορεί να κοστίσει πολλά χρήματα.

SUSSESS

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Καθόρισε τις προτεραιότητες της δημόσιας χρηματοδότησης. Ιεράρχησε τις παρακάτω δημόσιες δαπάνες (με 1 την πιο σημαντική και με 13 τη λιγότερο σημαντική).

Ιεράρχηση	Δημόσια Δαπάνη
	Προστασία του περιβάλλοντος
	Υπηρεσίες υγείας
	Εθνική άμυνα
	Κατασκευή και συντήρηση δρόμων, σιδηροδρόμων και λιμανιών
	Στήριξη των αγροτών
	Κατασκευή αστικών υποδομών
	Κοινωνική πρόνοια στους ανέργους, τα ορφανά παιδιά και τους ανθρώπους με αναπηρία
	Δράσεις του Προέδρου της χώρας και της Βουλής των Ελλήνων
	Ανάπτυξη ενεργειακών έργων
	Εξωτερική πολιτική (διατήρηση καλών σχέσεων με ξένα κράτη, αντιπροσώπευση της Ελλάδας στους διεθνείς οργανισμούς)
	Κρατούμενοι και φυλακές
	Έρευνα νέων τεχνολογιών
	Παιδεία

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Ο ίδιος κανόνας ισχύει στη διαχείριση τόσο του οικογενειακού προϋπολογισμού, όσο και του κρατικού.
2. Ο κρατικός προϋπολογισμός δεν μπορεί να ξεμείνει από χρήματα.
3. Οι τόκοι επί του δημόσιου χρέους δεν καταβάλλονται από χρήματα των φορολογουμένων.

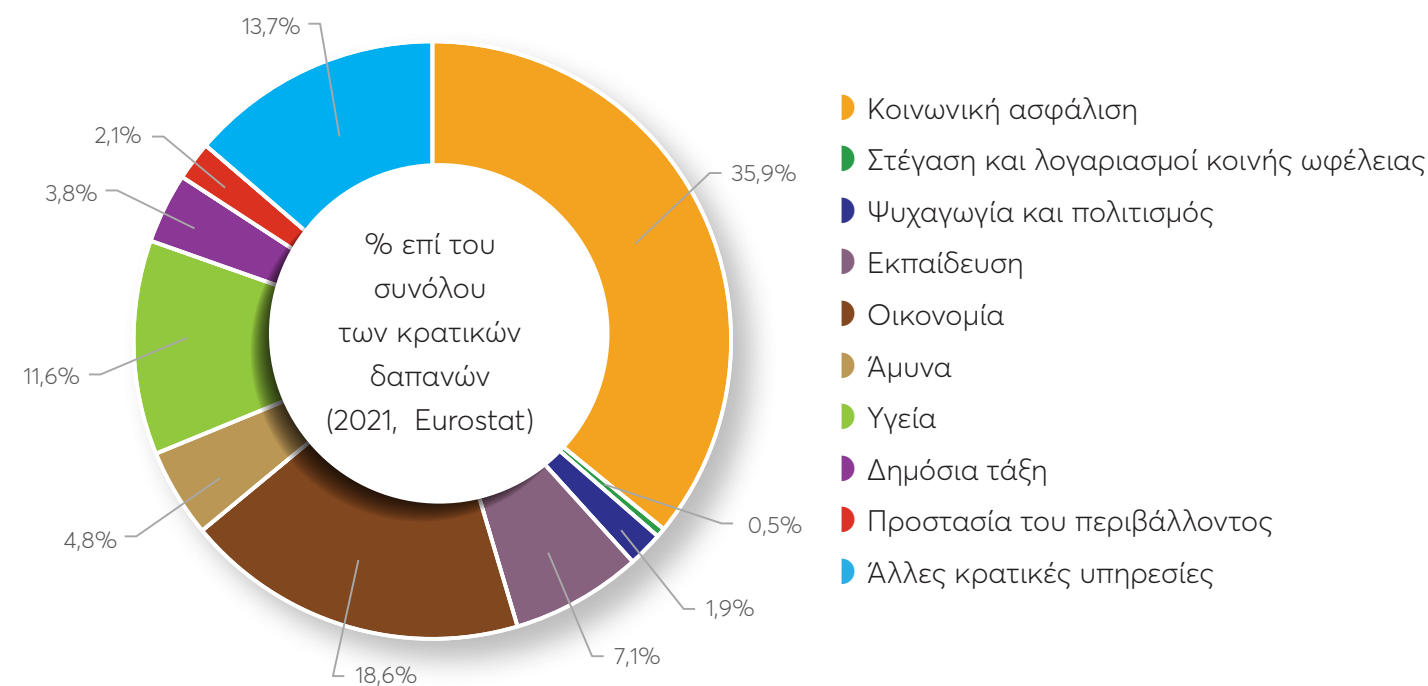
3

Άσκηση

Ανάλυσε τις δημόσιες δαπάνες και απάντησε τις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Ποιες δαπάνες θα μπορούσαν να μειωθούν; Γιατί και πώς;
2. Ποιες δαπάνες θα μπορούσαν να καταργηθούν; Γιατί;
3. Ποιος θα αναλάβει την ευθύνη των δημόσιων υπηρεσιών που αφαιρέσεις από τις δαπάνες του κρατικού προϋπολογισμού;
4. Ποιες δημόσιες δαπάνες είναι αναγκαίες και δεν μπορούν ούτε να καταργηθούν ούτε να μειωθούν; Γιατί;
5. Είναι δυνατό να έχουμε πλεόνασμα προϋπολογισμού χωρίς να καταργήσουμε ή να μειώσουμε δαπάνες; Πώς;

Οι δημόσιες δαπάνες της Ελλάδας το 2021 (συμπεριλαμβανομένων και των πόρων από την ΕΕ):

4
Άσκηση

Γράψε τρεις παράγοντες που επηρεάζουν τις παρακάτω προτάσεις:

Κίνητρα που ενθαρρύνουν τους κρατικούς αξιωματούχους να δαπανούν με πιο οικονομικό τρόπο τα χρήματα των φορολογουμένων	Οι κρατικοί αξιωματούχοι μπορούν να χρησιμοποιούν τα χρήματα των φορολογουμένων με λιγότερο οικονομικό τρόπο, διότι...
A.	A.
B.	B.
Γ.	Γ.

ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν είναι μια χρηματική έκφραση της αξίας των τελικών αγαθών και των υπηρεσιών που παράγονται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

Το εργατικό δυναμικό περιλαμβάνει όσους εργάζονται και όσους αναζητούν εργασία.

Η υγεία μιας χώρας. Μεταξύ των χωρών υπάρχουν μεγάλες διαφορές. Κάποιες έχουν καλό καιρό όλο τον χρόνο και μπορεί κανείς να κάνει όποτε θέλει ηλιοθεραπεία στις παραλίες. Κάποιες έχουν σκοτάδι έξι μήνες τον χρόνο, και για τους επόμενους έξι μήνες ο ήλιος δεν δύει καθόλου. Κάποιες χώρες βρίσκονται ως επί το πλείστον κάτω από το επίπεδο της θάλασσας (η Ολλανδία), και κάποιες άλλες βρίσκονται ψηλά στα βουνά (το Νεπάλ). Αυτές οι διαφορές είναι γεωγραφικές. Κάποιες χώρες έχουν πληθυσμό τρία εκατομμύρια ανθρώπους, και κάποιες άλλες πάνω από ένα δισεκατομμύριο. Οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς την καταγωγή και τη θρησκεία τους, τρώνε διαφορετικά φαγητά και περνούν με διαφορετικό τρόπο τον ελεύθερό τους χρόνο. Αυτές οι διαφορές είναι δημογραφικές και πολιτισμικές. Ένας άλλος σημαντικός δείκτης είναι το πόσο πλούσιοι είναι οι πολίτες των διάφορων χωρών. Έχουν πρόσβαση σε στέγαση, σε υπηρεσίες υγείας, στην εκπαίδευση, σε τρόφιμα και καθαρό νερό; Αυτές οι διαφορές είναι οικονομικές. Πώς μπορεί κανείς να πει αν οι πολίτες μιας χώρας ζουν καλά ή άσχημα; Αν μια χώρα αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες ή όχι;

Αν πας στον γιατρό, αυτός θα σου μετρήσει τη θερμοκρασία, θα σου πάρει αίμα και θα σου κάνει και κάποιες άλλες εξετάσεις. Έτσι θα κρίνει το κατά πόσο είσαι υγιής. Αντιστοίχως, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διάφορους δείκτες για να μετρήσουμε την υγεία ή την οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκεται μια χώρα. Μολονότι είναι αδύνατο να γίνει κανείς γιατρός μετά από ένα μόλις μάθημα, μπορούμε και χωρίς χρόνια εκπαίδευσης να εξετάσουμε τους σημαντικότερους οικονομικούς δείκτες. Οι δείκτες αυτοί μετρούν την οικονομική κατάσταση μιας χώρας. Είναι ωστόσο σημαντικό να μην κάνουμε λάθος. Η διάγνωση της οικονομικής κατάστασης μιας χώρας βάσει ενός ή δύο δεικτών είναι εξίσου δύσκολη με τη διάγνωση μιας ασθένειας ενός ατόμου μέσω μόνο της θερμοκρασίας του.

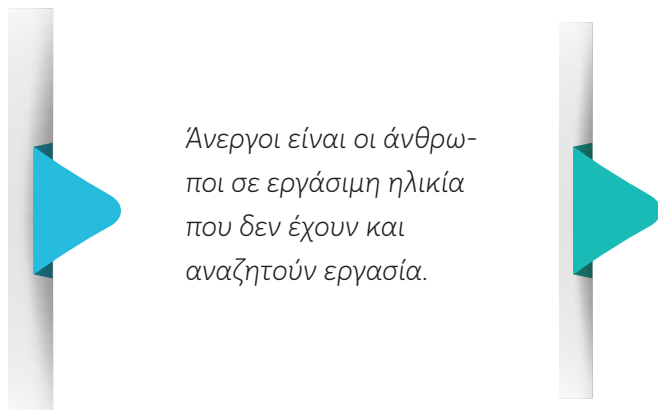
Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι οικονομικοί δείκτες;

1. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) είναι ο οικονομικός δείκτης που χρησιμοποιείται συχνότερα. Περιγράφει το μέγεθος μιας οικονομίας και είναι η συνολική αξία σε χρηματικές μονάδες των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μία χώρα σε ένα έτος. Για παράδειγμα, το ΑΕΠ της Ελλάδας το 2019 ήταν περίπου 205 δις δολάρια. Οι ΗΠΑ έχουν το μεγαλύτερο ΑΕΠ παγκοσμίως, περίπου 21,3 τρισεκατομμύρια δολάρια. Καθώς οι ΗΠΑ έχουν το μεγαλύτερο

ΑΕΠ, λέγεται συχνά ότι είναι η μεγαλύτερη και ισχυρότερη οικονομία στον κόσμο. Επίσης, καθώς το ΑΕΠ εκφράζεται με χρηματικούς όρους, το ποσό του ΑΕΠ μπορεί να αυξάνεται επειδή αυξάνονται οι τιμές, μολονότι η οικονομική ευημερία που δημιουργήθηκε παραμένει η ίδια. Για τον λόγο αυτό, οι οικονομολόγοι πάντα κάνουν προσαρμογές βάσει των αλλαγών των τιμών και υπολογίζουν το λεγόμενο πραγματικό ΑΕΠ, δηλαδή το μέγεθος της παραγωγής σε σταθερές τιμές ενός συγκεκριμένου έτους. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ υπολογίζεται από τη διαίρεση του ΑΕΠ προς τον πληθυσμό μιας χώρας.

Το ΑΕΠ δεν περιλαμβάνει όλη την ευημερία που δημιουργήθηκε. Για παράδειγμα, τα προϊόντα της οικονομίας ιδιοπαραγωγής ή ιδιοκατανάλωσης (τα προϊόντα δηλαδή που παράγουμε και καταναλώνουμε οι ίδιοι), τα περιουσιακά στοιχεία από δεύτερο χέρι ή από μεταπώληση, τα εμπορεύματα αντιπραγματισμού («θα κόψω για σένα το γρασίδι στον κήπο σου κι εσύ θα μου καθαρίσεις τα παράθυρα του σπιτιού μου») και η παραγωγή της παραοικονομίας εξαιρούνται από το ΑΕΠ.

2. Ο πληθωρισμός είναι μια μείωση στην αξία του χρήματος και αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών που συρρικνώνει την αγοραστική δύναμη του χρήματος. Για παράδειγμα, αν ο ετήσιος πληθωρισμός είναι 10%, θα πρέπει να δαπανή-

Άνεργοι είναι οι άνθρωποι σε εργάσιμη ηλικία που δεν έχουν και αναζητούν εργασία.

σετε φέτος 1.10 ευρώ αντί για 1 ευρώ που πληρώνετε πέρσι για να αγοράσετε ψωμί. Ο υψηλός πληθωρισμός βλάπτει, καθώς τα χρήματα των ανθρώπων μπορούν να χάσουν γρήγορα την αξία τους. Όταν ο πληθωρισμός είναι υψηλός, τότε οι άνθρωποι μπορούν με τα ίδια χρήματα να αγοράζουν ολοένα και λιγότερα αγαθά. Ο υψηλός πληθωρισμός, όπως και ο υψηλός πυρετός στους ανθρώπους, είναι ένα σήμα ότι κάτι στην οικονομία δεν πάει καλά. Πολλά παραδείγματα ανά την ιστορία καταδεικνύουν πως όπου ο πληθωρισμός αυξήθηκε υπερβολικά (όπου δηλαδή σημειώθηκε υπερπληθωρισμός) οι άνθρωποι έκαιγαν τα χρήματά τους στις σόμπες για να ζεσταθούν, καθώς δεν μπορούσαν να αγοράσουν τίποτα με αυτά και ήταν φτηνότερο να τα κάψουν παρά να αγοράσουν καυσόξυλα. Η πιο πρόσφατη περίπτωση υπερπληθωρισμού σημειώθηκε στη Ζιμπάμπουε το 2008-2009. Όλοι εκεί ήταν εκατομμυριούχοι, αλλά τα χρήματά τους ήταν ουσιαστικά άχρηστα. Ο υψηλός πληθωρισμός συνήθως συμβαίνει όταν το κράτος τυπώ-

Στον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό συγκαταλέγονται τα άτομα που δεν έχουν φτάσει στην εργάσιμη ηλικία, οι ηλικιωμένοι, τα άτομα που δεν μπορούν να εργαστούν για λόγους υγείας, που δεν έχουν εγγραφεί σε φορείς εύρεσης εργασίας (όπως ο ΟΑΕΔ), οι φοιτητές και σπουδαστές και οι κληρωτοί στρατιώτες.

νει υπερβολικά πολύ χρήμα προσπαθώντας έτσι να επιλύσει άλλα προβλήματα όπως την υψηλή ανεργία. Η ιστορία έχει καταδείξει σε πολλές περιπτώσεις ότι ο πληθωρισμός δεν είναι ένας καλός τρόπος να λύνουμε τέτοια προβλήματα.

3. Η ανεργία εκφράζεται ως ποσοστό και δείχνει τον αριθμό των ανθρώπων εργάσιμης ηλικίας που δεν εργάζονται. Αν η ανεργία σε μία χώρα είναι υψηλή, αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν προβλήματα στην οικονομία που εμποδίζουν τους ανθρώπους να βρουν δουλειά και να κερδίσουν χρήματα. Οι φοιτητές, οι συνταξιούχοι και οι κληρωτοί στρατιώτες δεν θεωρούνται άνεργοι, αλλά απασχολούμενοι σε άλλες δραστηριότητες. Οι άνθρωποι εργασιακής ηλικίας όμως που αναζητούν αλλά δεν μπορούν να βρουν δουλειά θεωρούνται άνεργοι, και αυτό το πρόβλημα μπορεί να αποκτήσει μεγάλες διαστάσεις. Οι άνεργοι δεν κερδίζουν τα χρήματα που χρειάζονται για να ζήσουν, δεν βελτιώνουν τις δεξιότητές τους και δεν δημιουργούν αξία για τους άλλους.

4. Τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα δεν είναι ένας συμβατικός δείκτης, αλλά πρόσφατες έρευνες καταδεικνύουν ότι η σημασία τους είναι ιδιαίτερα μεγάλη. Ο διεθνής δείκτης ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων μετρά το νομικό και πολιτικό περιβάλλον κάθε χώρας, τα δικαιώματα στην υλική και την πνευματική ιδιοκτησία.

Οι άνθρωποι που ζουν σε χώρες όπου τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα προστατεύονται αισθάνονται πιο ασφαλείς. Επενδύουν στα σπίτια, στους κήπους, τα εργοστάσια, τις υποδομές και τις πόλεις τους. Είναι σίγουροι ότι κανείς δεν θα τους αφαιρέσει την ιδιοκτησία τους. Τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα σε μία χώρα είναι ευάλωτα όταν δεν λειτουργεί το δικαστικό σύστημα, όταν υπάρχει ευρεία διαφθορά, εμφύλιος πόλεμος ή άλλες αναταραχές.

Διάφοροι δείκτες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αξιολογηθεί μια οικονομία: οι εξαγωγές, οι εισαγωγές, οι άμεσες ξένες επενδύσεις, το εμπορικό ισο-

ζύγιο, η ζήτηση για ψηλοτάκουνα παπούτσια, οι πωλήσεις φασολιών και η κατανάλωση ασπιρίνης. Όλοι οι δείκτες αντανakλούν την οικονομική κατάσταση μιας χώρας όπως και ο συνηθισμένος δείκτης του ΑΕΠ. Τα ψηλοτάκουνα παπούτσια, τα φασόλια, το κοντό κούρεμα των μαλλιών και η ασπιρίνη έχουν μεγάλη ζήτηση σε περιόδους κρίσης: όταν τα πορτοφόλια είναι άδεια, τα ψηλοτάκουνα παπούτσια ανεβάζουν τη διάθεση, τα φασόλια αντικαθιστούν τις μπιριζόλες, το κοντό κούρεμα εξοικονομεί χρήματα, και η ασπιρίνη ανακουφίζει τον πονοκέφαλο που προκαλούν οι δυσκολίες. Το Big Mac έχει διάφορα συστατικά και πωλείται σε πολλές χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο· έτσι, η τιμή ενός Big Mac σε δολάρια δείχνει σε ποια νομίσματα οι επίσημες ισοτιμίες είναι υπερεκτιμημένες και σε ποια υποεκτιμημένες. Όλα αυτά καταδεικνύουν ότι η πραγματική οικονομική κατάσταση μιας χώρας μπορεί να εκτιμηθεί μόνο αν χρησιμοποιήσουμε γι' αυτό τον σκοπό πολλούς δείκτες μαζί.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Υπολόγισε την ευτυχία σου! Έχουν γίνει προσπάθειες να μετρήσουμε πράγματα που είναι δύσκολο να μετρηθούν. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι ο παγκόσμιος δείκτης ευτυχίας.

Ο υπολογισμός αυτού του δείκτη περιλαμβάνει παραμέτρους όπως το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, το προσδόκιμο ζωής, οι αντιλήψεις για τα επίπεδα της διαφθοράς, η ελευθερία επιλογής, η γενναιοδωρία των ανθρώπων και οι δομές υποστήριξης σε περίπτωση ανάγκης. Σε σύγκριση με άλλες χώρες, το επίπεδο ευτυχίας στην Ελλάδα είναι μέτριο βάσει του δείκτη αυτού.

1

Άσκηση

Ποια από τα παρακάτω πράγματα επηρεάζουν την οικονομική κατάσταση της Ελλάδας; Μπορούν να περιληφθούν στον δείκτη του ΑΕΠ;

Ασκήσεις

Πρόταση	Επηρεάζει την οικονομική κατάσταση; (ναι/όχι)	Περιλαμβάνεται στο ΑΕΠ; (ναι/όχι)
1. Το ταξίδι που έκανες στα Μετέωρα με λεωφορείο.		
2. Ο αριθμός των ποδηλάτων που κατασκευάζει ένα εργοστάσιο στην Πάτρα κάθε μήνα και τα εξάγει στη Βουλγαρία.		
3. Η μέση ετήσια θερμοκρασία στη χώρα.		
4. Ο αριθμός των υπέρβαρων ανθρώπων στη χώρα.		
5. Το κόστος ενοικίασης ενός δωματίου σε ξενοδοχείο.		
6. Ο μέσος ετήσιος βαθμός των μαθητών Γυμνασίου στη χώρα.		
7. Οι διακοπές της Μάγδας στις Μαλδίβες.		
8. Τα αποθέματα ορυκτών πόρων.		
9. Οι κάλτσες που έπλεξε η γιαγιά και τις πούλησε στην αγορά.		
10. Τα εμβάσματα των Ελλήνων που έχουν μεταναστεύσει στο Ηνωμένο Βασίλειο προς τους γονείς τους στην πατρίδα.		
11. Οι ποσότητες της βενζίνης που εισάγεται λαθραία στη χώρα.		
12. Οι ποσότητες τομάτας και μαϊντανού που παράγει η Νόρα στον κήπο της.		
13. Ο αριθμός των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στη χώρα.		
14. Ο αριθμός των αρχών που ρυθμίζουν την επιχειρηματική δράση.		
15. Ο κατώτατος μηνιαίος μισθός.		

16. Τα ποσά που δίνονται για δωροδοκία.
17. Το πλαίσιο προστασίας των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων.
18. Οι κάλτσες που πλέκει η γιαγιά για τα εγγόνια της.
19. Μια μερίδα κεφτέδες που κάποιος έφαγε σ' ένα εστιατόριο.
20. Η πώληση ενός κλεμμένου κινητού τηλεφώνου.

2 Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Μια μητέρα που φροντίζει τα παιδιά της στο σπίτι μπορεί να χαρακτηριστεί άνεργη.
2. Όταν οι άνθρωποι δαπανούν περισσότερα χρήματα για να αγοράσουν αγαθά και υπηρεσίες, το ΑΕΠ αυξάνεται.
3. Η ανεργία προκαλεί πολλά κοινωνικά προβλήματα, μεταξύ των οποίων και την εξωτερική μετανάστευση.

3 Άσκηση

Επινόησε τον δικό σου οικονομικό δείκτη.

- A.** Όνομα του δείκτη:
- B.** Τι εκφράζει ο δείκτης:
- Γ.** Δύο επιχειρήματα υπέρ της χρησιμότητας του δείκτη:
 - 1.
 - 2.
- Δ.** Δύο επιχειρήματα εναντίον της χρησιμότητας του δείκτη:
 - 1.
 - 2.

4

Άσκηση

Γράψε τις δικές σου προτάσεις!

Η οικονομική κατάσταση στη χώρα μας θα βελτιωθεί αν...	Η οικονομική κατάσταση στη χώρα μας θα χειροτερέψει αν...
A.	A.
B.	B.
Γ.	Γ.

5

Άσκηση

Σε ποια από τις τρεις ομάδες ανήκουν τα παρακάτω άτομα;

	Εργατικό δυναμικό	Άνεργοι	Μη ενεργοί (εκτός αγοράς εργασίας)
1. Ένας μαθητής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.			

- Ένας λοχαγός του στρατού.
- Ένας σκιτσογράφος που εργάζεται από το σπίτι.
- Ένας δάσκαλος που βρίσκεται σε ετήσια άδεια άνευ αποδοχών για να ολοκληρώσει ένα πρόγραμμα μεταεκπαίδευσης.
- Μία βουλευτής.
- Μία γυναίκα που βρίσκεται σε άδεια ανατροφής τέκνου.

7. Ένας συγγραφέας που εδώ και οχτώ χρόνια παλεύει να τελειώσει το πρώτο του μυθιστόρημα.
8. Μια ογδοντάχρονη γιαγιά που διοικεί το μικρό της αγρόκτημα.
9. Ένας άνθρωπος με αναπηρία.

Γεγονός

«Οικονομία τίγρη» έχει μια χώρα που γνωρίζει ραγδαία οικονομική ανάπτυξη. Οι ασιατικές χώρες της Σιγκαπούρης, της Νότιας Κορέας και της Ινδονησίας ονομάστηκαν γι' αυτό τον λόγο τίγρεις. Λόγω της ραγδαίας μεγέθυνσης του ΑΕΠ της, η Λιθουανία χαρακτηρίστηκε «τίγρη της Βαλτικής» το 2003-2004.

Πληθωρισμός είναι μια αύξηση στην ποσότητα του χρήματος που κυκλοφορεί και η συνεπακόλουθη μείωση της αξίας του.

Θα έχεις ακούσει να λέγεται ότι ο πληθωρισμός στην Ελλάδα, την Ευρώπη ή παγκοσμίως είναι 3%, 2,1% ή ίσως και μεγαλύτερος από 10%. Αυτό σημαίνει ότι η αξία του χρήματος έχει μειωθεί κατά το ποσοστό αυτό και πρέπει να δαπανήσει κανείς περισσότερα χρήματα για να αγοράσει τα ίδια προϊόντα. Με άλλα λόγια, οι τιμές αυξήθηκαν. Γιατί και πώς αυξάνονται οι τιμές;

Τι προκαλεί τον πληθωρισμό και τον αντιπληθωρισμό;

Οι δύο αυτοί όροι περιγράφουν μια διαδικασία που συμβαίνει λόγω μιας αύξησης (πληθωρισμός) ή μιας μείωσης (αντιπληθωρισμός) στην ποσότητα του

Πότε συμφέρει να καίμε τα χαρτονομίσματα στη σόμπα; Όταν το χρήμα είναι φτηνότερο από τα καυσόξυλα! Φτώχεια δεν σημαίνει μόνο έλλειψη χρημάτων. Μπορεί κάποιος να κολυμπά στα χρήματα και παρ' όλα αυτά να μην μπορεί να αγοράσει ούτε ένα πιάτο φαΐ. Το πρόβλημα τότε είναι ότι τα χρήματα που έχει έχουν μικρή αξία εξαιτίας των τεράστιων χρηματικών ποσών που κυκλοφορούν. Στο παρελθόν, κάποιες χώρες και κάποια οικονομικά συστήματα κατέρρευσαν λόγω της εσφαλμένης τους αντίληψης του τι είναι το χρήμα, ο πληθωρισμός και ο αντιπληθωρισμός. Ακόμη και σήμερα όμως, κάποιοι νομίζουν ότι αν τυπώσουμε περισσότερο χρήμα οι άνθρωποι θα γίνουν πλουσιότεροι και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν θα επιλυθούν. Αυτό είναι λάθος.

χρήματος που κυκλοφορεί στην αγορά. Την ευθύνη για τη δημιουργία (το «τύπωμα») χρήματος έχουν οι εθνικές κεντρικές τράπεζες, και στην περίπτωση του ευρώ η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Η Ελλάδα χρησιμοποιεί έναν στατιστικό δείκτη που λέγεται Δείκτης Τιμών Καταναλωτή. Ο δείκτης αυτός καταγράφει τις ετήσιες μεταβολές σε ένα σύ-

νολο κάποιων συγκεκριμένων καταναλωτικών αγαθών. Αυτό το σύνολο των τιμών (το «καλάθι τιμών») περιλαμβάνει αγαθά που αγοράζει ο μέσος εργαζόμενος κάτοικος μιας αστικής περιοχής. Αν υπάρξει μια μεταβολή και το ένα λίτρο γάλα κοστίζει πλέον 82 λεπτά αντί για 80 λεπτά που κόστιζε πέρσι, η μεταβολή αυτή ανέρχεται σε 2,5% και θεωρείται ως αύξηση του πληθωρισμού κατά 2,5%.

Κάποιοι πιστεύουν ο πληθωρισμός είναι αυτή η αύξηση στο επίπεδο των τιμών των αγαθών ή των υπηρεσιών. Η αύξηση των τιμών όμως είναι μια συνέπεια του πληθωρισμού. Ο πληθωρισμός μπορεί να οριστεί ως η αύξηση στην ποσότητα του χρήματος που κυκλοφορεί στην αγορά και η συνεπακόλουθη μείωση της αγοραστικής αξίας ενός νομίσματος. Ενώ δηλαδή κυκλοφορεί περισσότερο χρήμα στην αγορά, η ποσότητα των αγαθών και των υπηρεσιών παραμένει η ίδια. Αυτό σημαίνει ότι η αγοραστική αξία του νομίσματος έχει μειωθεί, και οι άνθρωποι μπορούν να αγοράσουν λιγότερα πράγματα με το ίδιο ποσό χρημάτων. Για να αγοράσει κανείς την ίδια ποσότητα των ίδιων αγαθών θα χρειαστεί να δαπανήσει περισσότερα χρήματα.

Φαντάσου ότι στην αγορά υπάρχουν συνολικά πέντε μπουκάλια γάλα και κυκλοφορούν 4 ευρώ. Αυτό σημαίνει ότι ένα μπουκάλι γάλα θα κοστίζει 80 λεπτά. Αν η ποσότητα του διαθέσιμου χρήματος αυξηθεί στα 8 ευρώ, αλλά ο αριθμός των μπουκαλιών με γάλα παραμένει ο ίδιος, τότε ένα μπουκάλι

γάλα θα κοστίζει 1.60 ευρώ. Η τιμή του γάλακτος θα διπλασιαστεί. Αν η ποσότητα του χρήματος που κυκλοφορεί αυξάνεται, τότε αυξάνονται και οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών. Η ίδια διαδικασία συμβαίνει και σε μια οικονομία. Ο αριθμός των αγαθών και των υπηρεσιών δεν μπορεί να αυξηθεί, και δεν αυξάνεται στην πράξη το ίδιο γρήγορα όσο και η ποσότητα του χρήματος που τυπώνει μια κεντρική τράπεζα.

Ο πληθωρισμός έχει αρνητικές συνέπειες για τους ανθρώπους που αποταμιεύουν χρήματα ή έχουν δανείσει χρήματα σε άλλους. Σε ένα πληθωριστικό περιβάλλον, κερδίζουν οι οφειλέτες που χρωστούν χρήματα στους δανειστές. Αν τα επιτόκια είναι χαμηλότερα από τον πληθωρισμό, τότε γίνεται πιο εύκολο για τους οφειλέτες να αποπληρώσουν το χρέος τους.

Αντιπληθωρισμός είναι η μείωση της παροχής του χρήματος που κυκλοφορεί και η συνεπακόλουθη αύξηση της αξίας του.

Ένα άλλο σχετικό φαινόμενο είναι ο αντιπληθωρισμός, που είναι η αντίθετη διαδικασία του πληθωρισμού. Αντιπληθωρισμό έχουμε όταν οι τιμές μειώνονται. Πρόκειται για μια μείωση στην παροχή του χρήματος που κυκλοφορεί στην αγορά. Αυτό αυξάνει την αξία του χρήματος, με αποτέλεσμα να

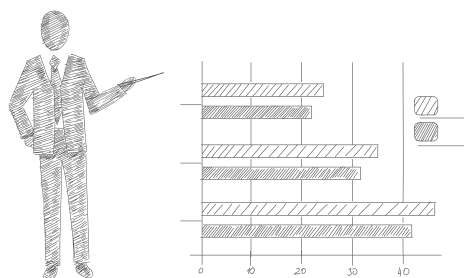
μπορεί κάποιος να αγοράσει περισσότερα αγαθά ή υπηρεσίες με το ίδιο χρηματικό ποσό.

Σε ένα αντιπληθωριστικό περιβάλλον κερδίζουν όσοι έχουν αποταμιεύσεις, καθώς μπορούν να αγο-

ράσουν περισσότερα με το ίδιο ποσό χρημάτων. Αυτοί που χάνουν είναι οι οφειλέτες, καθώς η αποπληρωμή του χρέους τους γίνεται δυσκολότερη.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Να βλέπεις τις πραγματικές αιτίες και τις συνέπειες των φαινομένων. Όταν μιλάμε για τον πληθωρισμό και τον αντιπληθωρισμό είναι σημαντικό να κατανοούμε ότι ο πληθωρισμός (η αύξηση στην ποσότητα του χρήματος που κυκλοφορεί) και ο αντιπληθωρισμός (η μείωση στην ποσότητα του χρήματος που κυκλοφορεί) καθορίζουν το επίπεδο των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών. Για τον λόγο αυτό, ακόμη και ένα σταθερό επίπεδο πληθωρισμού λίγων μόνο ποσοστιαίων μονάδων δεν σημαίνει ότι η οικονομία μεγεθύνεται, καθώς ο πληθωρισμός σημαίνει τη μείωση της αγοραστικής αξίας του εκάστοτε νομίσματος.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Υπολόγισε!

- A.** Κάθε μέρα παίρνεις χαρτζιλίκι 1,20 ευρώ. Ένα εισιτήριο για τον κινηματογράφο κοστίζει 4 ευρώ. Πόσες φορές την εβδομάδα μπορείς να πας να δεις μια ταινία;
- B.** Τα εισιτήρια του κινηματογράφου μόλις ακρίβυναν και πλέον κοστίζουν 4,50 ευρώ. Πόσες φορές την εβδομάδα μπορείς να πας να δεις μια ταινία;
- Γ.** Τα εισιτήρια του κινηματογράφου μόλις έγιναν φτηνότερα και πλέον κοστίζουν 2,80 ευρώ. Πόσες φορές την εβδομάδα μπορείς να πας να δεις μια ταινία;
- Δ.** Το χαρτζιλίκι σου αυξήθηκε στα 1,50 ευρώ. Τα εισιτήρια του κινηματογράφου ακρίβυναν και κοστίζουν 6,50 ευρώ. Πόσες φορές την εβδομάδα μπορείς να πας να δεις μια ταινία;

2

Άσκηση

Πώς μεταβλήθηκε η αξία των 100 ευρώ (η αγοραστική τους δύναμη) μετά τον ετήσιο πληθωρισμό (ή αντιπληθωρισμό); Χρησιμοποίησε τον τύπο: πραγματική αξία (μετά τον πληθωρισμό ή τον αντιπληθωρισμό) = ονομαστική αξία (πριν τον πληθωρισμό) / $1+r$, όπου το r είναι ο πληθωρισμός ή ο αντιπληθωρισμός εκφρασμένος ως ποσοστό. Απάντησε τις ερωτήσεις:

Έτος	Πληθωρισμός ή αντιπληθωρισμός (r)	Αξία του χρήματος
2007	5,7	100
2008	10,9	90,17
2009	4,4	
2010	-1,3	

2011	-2,8	
2012	8,1	
2013	12,6	

- A.** Σε ποιες χρονιές αυξήθηκε η αξία του χρήματος και σε ποιες μειώθηκε; Ποιες ήταν κατά τη γνώμη σου οι αιτίες αυτών των μεταβολών;
- B.** Πόσο (σε ποσοστό) μειώθηκε η αξία του χρήματος κατά το διάστημα 2007-2013;
- Γ.** Το 2000, ένα λίτρο βενζίνης στη Λιθουανία κόστιζε 74 λεπτά, πράγμα που σημαίνει ότι με 30 ευρώ μπορούσε κανείς να αγοράσει 40 λίτρα και να ταξιδέψει μετ' επιστροφής από το Βίλνιους στο Tauragė (περίπου 500 χιλιόμετρα με μια κατανάλωση καυσίμου 8 λίτρων ανά 100 χιλιόμετρα). Βάσει αυτής της πληροφορίας, υπολόγισε τα παρακάτω μεγέθη:

Έτος	Κόστος ενός λίτρου βενζίνης	Απόσταση που μπορεί κανείς να ταξιδέψει οδικώς με 30 ευρώ (σε km)	Πληθωρισμός (r) για την περίοδο
2000	0,74	Περίπου 500 (Βίλνιους- Tauragė-Βίλνιους)	2000-2005
2005	0,90		2005-σήμερα
Σήμερα			

- Δ.** Αν αποταμίευες χρήματα από το 2007 μέχρι σήμερα, πώς θα μπορούσες να είχες αποφύγει τη μείωση της αξίας τους;

Ασκήσεις

3

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Αν αυξάνεται ο πληθωρισμός, τότε αυξάνεται και το επίπεδο των τιμών όλων των αγαθών και υπηρεσιών.
2. Οι τιμές των αγαθών αυξάνονται όχι εξαιτίας της αύξησης του κόστους παραγωγής, αλλά εξαιτίας της μείωσης της αξίας του χρήματος.
3. Το καλύτερο για μία χώρα είναι να υπάρχει αντιπληθωρισμός.

4

Άσκηση

Διάβασε την παρακάτω ιστορία και υπολόγισε την αύξηση των τιμών μέσα στον χρόνο.

Στη Λουκία αρέσουν τα ψώνια και συνεπώς γνωρίζει πολύ καλά τις τιμές όλων των προϊόντων. Σε ένα κατάστημα που δεν είχε επισκεφθεί για έναν χρόνο, παρατήρησε μεγάλες αλλαγές στις τιμές. Αποφάσισε λοιπόν να υπολογίσει την αύξηση των τιμών μέσα σ' αυτόν τον χρόνο.

Ποσότητα	Προϊόν	Τιμή μονάδας τον Απρίλιο του 2030 (σε ευρώ)	Συνολική τιμή τον Απρίλιο του 2030	Τιμή μονάδας τον Απρίλιο του 2031	Συνολική τιμή τον Απρίλιο του 2031
2	Φόρεμα	23		25	
5	Μπλουζάκι	10		12	
1	Σακάκι	20		20	
2	Παντελόνι	15		17	

1	Τσάντα	17		20	
2	Παπούτσια	19		22	
1	Καπέλο	13		15	
		Σύνολο:		Σύνολο:	

5 Άσκηση

Ποιες από τις παρακάτω ομάδες ανθρώπων θα ωφεληθεί ο αντιπληθωρισμός και ποιες θα βλάψει; Αιτιολόγησε τις απαντήσεις σου.

Ομάδα ανθρώπων	Ωφέλεια ή βλάβη	Επιχείρημα
Δανειστές	Ωφέλεια	Θα πάρουν πίσω χρήματα των οποίων η αξία θα έχει αυξηθεί
Επιχειρηματίες		
Οφειλέτες		
Άτομα με σταθερό εισόδημα		
Οφειλέτες		

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ!

Σωστό ή λάθος; Γράψε τρεις προτάσεις που αφορούν τα ζητήματα που εξετάσαμε σ' αυτό το κεφάλαιο. Οι δύο από αυτές πρέπει να είναι σωστές και η μία λάθος. Καθένας θα διαβάσει τις προτάσεις του στην τάξη και οι συμμαθητές του πρέπει να βρουν ποιες είναι οι σωστές και ποια η λάθος.

Ενότητα V.

Έλεγξε τις γνώσεις σου!

1. Οι βασικές λειτουργίες του κράτους είναι:
A.
B.
Γ.
2. Ποιο πολιτικό σύστημα εφαρμόζει μια χώρα στην οποία το κράτος αποφασίζει τι θα παραχθεί, πώς και για ποιους;
3. Μια νέα βιοτεχνία ρούχων άνοιξε σε ένα χωριό:
Η αρνητική εξωτερικότητα αυτής της εξέλιξης είναι:
Η θετική εξωτερικότητα αυτής της εξέλιξης είναι:
4. Ποιο είναι το αναγκαίο χαρακτηριστικό ενός δημόσιου αγαθού ή μιας δημόσιας υπηρεσίας;
5. Η αυστριακή οικονομική σχολή μοιάζει με την κεϋνσιανή σχολή ως προς τα εξής:
A.
B.
6. Η αυστριακή οικονομική σχολή διαφέρει από την κεϋνσιανή σχολή ως προς τα εξής:
A.
B.
7. Γιατί οι φόροι δεν είναι πληρωμές για δημόσια αγαθά και υπηρεσίες;
8. Όταν μιλάμε για δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, το ρητό «δεν υπάρχουν δωρεάν γεύματα» σημαίνει ότι...

The background features a series of overlapping, flowing, organic shapes in shades of yellow, orange, and pink, creating a sense of movement and depth. A semi-transparent rectangular box is centered over the middle of the image.

VI. Διεθνείς αγορές

Τι εμπορεύονται τα έθνη και γιατί; Η Ολλανδία είναι διάσημη για τα υπέροχα λουλούδια της. Η Βραζιλία παράγει τεράστιες ποσότητες καφέ. Τι μπορούν να κάνουν οι Ολλανδοί αν θελήσουν να αποκτήσουν καφέ; Έχουν δύο επιλογές: ή να τον καλλιεργήσουν, ή να τον αγοράσουν από τη Βραζιλία. Η δεύτερη επιλογή είναι απλούστερη, καθώς η καλλιέργεια καφέ στην Ολλανδία θα ήταν περίπλοκη υπόθεση λόγω των μη ιδανικών καιρικών συνθηκών, την έλλειψη γης και την απουσία τοπικής παράδοσης στην καλλιέργεια του καφέ. Για τον λόγο αυτό, οι Ολλανδοί και πολλές άλλες χώρες επιλέγουν τον βραζιλιάνικο καφέ. Επίσης, ο εισαγόμενος από τη Βραζιλία καφές είναι φτηνότερος! Τα λουλούδια από την άλλη εξάγονται από την Ολλανδία σε ανθοπώλεις σε ολόκληρο τον κόσμο. Γιατί συμβαίνει αυτό; Διότι είναι αποτελεσματικότερο και φτηνότερο μια χώρα να επικεντρώνεται σε ό,τι κάνει καλύτερα, και στη συνέχεια να εμπορεύεται αυτά τα αγαθά που παράγει είτε άμεσα, είτε έμμεσα.

ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ

Διασυνοριακές συναλλαγές είναι οι συναλλαγές που αφορούν αγαθά και υπηρεσίες μεταξύ δύο χωρών.

ΕΞΑΓΩΓΕΣ

Εξαγωγές είναι οι πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών που δημιουργήθηκαν σε μια χώρα, σε καταναλωτές μιας άλλης χώρας.

Οι συναλλαγές, ή το εμπόριο, συμβαίνουν όταν κάποιος πουλά αγαθά ή υπηρεσίες και κάποιος άλλος τα αγοράζει. Έτσι αυξάνεται η ευημερία. Θυμηθείτε τον ψευδή μύθο των οικονομικών που λέει πως όταν συμβαίνει μια συναλλαγή πάντα μια από τις δύο πλευρές θα χάνει και οι συναλλαγές είναι γι' αυτό καταστροφικές. Για παράδειγμα, κάποιος πιστεύουν ότι είναι λάθος ο Μάρκος που έχει χρήματα να αγοράσει ένα ποδήλατο από τον Γεράσιμο που χρειάζεται επείγοντως χρήματα, γιατί ο Γεράσιμος είχε πληρώσει περισσότερα χρήματα για το ποδήλατο και, αν είχε τη δυνατότητα να περιμένει, θα μπορούσε να το πουλήσει για περισσότερα χρήματα. Στην περίπτωση αυτή, ο Γεράσιμος υποχρεώθηκε να υποστεί μια ζημιά. Η συναλλαγή όμως έγινε επειδή ο Μάρκος και ο Γεράσιμος συμφώνησαν, και γι' αυτό ήταν μια θεμιτή συναλλαγή. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε τα ζητήματα που αφορούν τις συναλλαγές και τον καταμερισμό της εργασίας στο εθνικό επίπεδο.

Τι συναλλάσσονται οι άνθρωποι που ζουν σε διαφορετικές χώρες και γιατί;

Οι χώρες δεν συναλλάσσονται μεταξύ τους. Το εμπόριο αφορά ανθρώπους οι οποίοι μπορεί να ζουν σε διαφορετικές χώρες. Οι άνθρωποι καλλιεργούν, παράγουν και κατασκευάζουν αγαθά, και οικοδομώντας σχέσεις με καλλιεργητές και κατα-

σκευαστές αγαθών σε άλλες χώρες, φέρνουν τα αγαθά εκείνων των ανθρώπων στην πατρίδα τους (κάνοντας εισαγωγές) ή πωλούν σε μια άλλη χώρα τα αγαθά που παρήχθησαν στην πατρίδα τους (κάνοντας εξαγωγές).

Για να μετρήσουμε το επίπεδο των διασυνοριακών συναλλαγών χρησιμοποιούμε τους δείκτες των ισοζυγίων εξαγωγών και εισαγωγών. Οι δείκτες αυτοί παρουσιάζουν τις ποσότητες των αγαθών, των υπηρεσιών, της εργασίας και του κεφαλαίου που πωλήθηκαν σε αγοραστές σε άλλες χώρες, καθώς και τις ποσότητες των αγαθών, των υπηρεσιών, της εργασίας και του κεφαλαίου που αγοράστηκαν από άλλες χώρες.

Οι έμποροι προσπαθούν να εξάγουν αγαθά που παρήχθησαν στη χώρα τους καλύτερα, φτηνότερα ή σε υψηλότερη ποιότητα, και να εισάγουν αγαθά που λείπουν από τους αγοραστές στην πατρίδα τους.

Κάποιες χώρες έχουν αποτελεσματικότερους κλάδους παραγωγής και έτσι παράγουν, για παράδειγμα, περισσότερο και καλύτερο βούτυρο, ενώ κάποιες άλλες μπορεί να παράγουν περισσότερους και καλύτερους υπολογιστές. Υπάρχουν πολλοί λόγοι γι' αυτό: οι επιδόσεις των επιχειρήσεων, η οικονομική ευημερία, το μέγεθος του πληθυσμού, το κλίμα, η τεχνολογική πρόοδος κλπ. Μπορεί να φαίνεται περίεργο που η Ελλάδα εισάγει χοιρινό κρέας από την Ολλανδία και εξάγει κυρίως επεξεργασμένα ορυκτά καύσιμα. Έτσι όμως λειτουργεί η εξειδίκευση. Ανά-

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ

Εισαγωγές είναι η αγορά αγαθών, υπηρεσιών, εργασίας και κεφαλαίου από μια άλλη χώρα.

ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ:

- Εξειδίκευση
- Αποτελεσματική χρήση των πόρων
- Περισσότερη ευημερία
- Καινοτομία

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Παγκοσμιοποίηση είναι μια αυθόρμητη διαδικασία όπου οι χώρες ενισχύουν ολοένα και περισσότερο τους δεσμούς μεταξύ τους μέσω σχέσεων που αφορούν μεταξύ άλλων την παραγωγή, το εμπόριο και την εργασία, και εξαφανίζονται τα οικονομικά σύνορα.

Λογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε μια χώρα, αυτή επικεντρώνεται στην παραγωγή κάποιων μόνο πραγμάτων αντί να προσπαθεί να τα κάνει όλα η ίδια. Η εξειδίκευση επιτρέπει την αποτελεσματικότερη κατανομή των πόρων που είναι διαθέσιμοι σε μια χώρα. Αυτό σημαίνει περισσότερα υψηλής ποιότητα αγαθά και υπηρεσίες και εντέλει μεγαλύτερη οικονομική ευημερία για τους κατοίκους της. Αυτά τα αγαθά και οι υπηρεσίες πωλούνται σε ξένους αγοραστές. Τα αγαθά που είναι αδύνατο, δύσκολο ή ακριβό να παραχθούν σε μία χώρα, εισάγονται από το εξωτερικό.

Πώς λειτουργεί η παγκοσμιοποίηση;

Η παγκοσμιοποίηση δείχνει πως υπάρχουν λίγοι περιορισμοί στις συναλλαγές και ότι τα οφέλη των συναλλαγών αυξάνονται, και μαζί τους αυξάνεται και η ευημερία των ανθρώπων. Ας επιστρέψουμε στο παράδειγμα του βραζιλιάνικου καφέ. Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι δεν θα μπορούσε να καλλιεργηθεί καφές στην Ελλάδα, ή ακόμη κι αν το προσπαθούσαμε η καλλιέργειά του θα ήταν εξαιρετικά ακριβή λόγω των ειδικών συνθηκών που

απαιτούνται. Έτσι, οι Έλληνες αγοράζουν καφέ από τροπικές χώρες. Οι άνθρωποι από τις χώρες αυτές, από την άλλη πλευρά, αγοράζουν ελαιόλαδο από την Ελλάδα και είναι ικανοποιημένοι από τη σχέση τιμής και ποιότητας. Το διασυνοριακό εμπόριο επιτρέπει στις χώρες να εξασφαλίζουν τα προϊόντα και

τους πόρους που χρειάζονται και δεν είναι διαθέσιμα στο εσωτερικό τους, ή που η παραγωγή τους στο εσωτερικό θα ήταν πολύ ακριβή. Έτσι, η παγκοσμιοποίηση και το διασυνοριακό εμπόριο παράγουν περισσότερες ευκαιρίες και βελτιώνουν το επίπεδο διαβίωσης σε ολόκληρο τον κόσμο.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Στην Ελλάδα καλλιεργήσε ελιές και όχι καφέ! Ακόμη και οι μεγαλύτερες χώρες δεν μπορούν να παράγουν τα πάντα οι ίδιες. Η ελευθερία του εμπορίου και η δυνατότητα να υπάρχουν ανοιχτά σύνορα μεταξύ των χωρών χωρίς φόρους, ποσοστώσεις, δασμούς και άλλα εμπόδια είναι μια από τις σημαντικότερες προϋποθέσεις της οικονομικής τους ευημερίας. Οι εθελούσιες και μη ρυθμισμένες συναλλαγές βοηθούν τις χώρες να εντοπίσουν ποια είναι τα πεδία στα οποία αξίζει να εξειδικευτούν, τι να παράγουν και τι να αγοράζουν από το εξωτερικό. Η εξειδίκευση, είτε μιλάμε για χώρες, είτε για άτομα, επιτρέπει την αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων, ενθαρρύνει την καινοτομία και οδηγεί σε μεγαλύτερη οικονομική ευημερία.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Παρατήρησε με προσοχή τα αντικείμενα που υπάρχουν στην τάξη σου (ρούχα, παπούτσια, μαθησιακό υλικό κλπ) και γράψε σε ποιες χώρες κατασκευάστηκαν.

Αντικείμενο	Κατασκευάστηκε στην
1. Στυλό	Κίνα
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

2

Άσκηση

Διάλεξε τρία αντικείμενα που κατασκευάστηκαν σε διαφορετικές χώρες. Κατά τη γνώμη σου, γιατί κατασκευάστηκαν στην συγκεκριμένη χώρα;

Αντικείμενο (χώρα)	Κατασκευάστηκε στη συγκεκριμένη χώρα διότι...
1.	
2.	
3.	

3**Άσκηση****Σωστό ή λάθος;**

1. Οι άνθρωποι θα ζούσαν καλύτερα αν αγόραζαν αγαθά που παράγονται στη δική τους χώρα.
2. Η Κίνα είναι η χώρα που παράγει τα περισσότερα προϊόντα για άλλες χώρες, και οι ΗΠΑ είναι η χώρα που καταναλώνει τα περισσότερα προϊόντα που κατασκευάστηκαν σε άλλες χώρες.
3. Όσο μεγαλύτερο μέγεθος έχει μια χώρα, τόσο περισσότερα αγαθά εξάγει.

4**Άσκηση**

Φαντάσου ότι όλοι οι κάτοικοι της Ελλάδας αποφασίζουν να αγοράζουν στο εξής αποκλειστικά ελληνικά προϊόντα που κατασκευάζονται από ελληνικές πρώτες ύλες. Τι προβλήματα θα αντιμετώπιζαν οι άνθρωποι (αγοραστές και πωλητές) και τι οφέλη θα αποκόμιζαν από αυτό;

Όφελος ή πρόβλημα; Γιατί; Αν είναι πρόβλημα πώς θα το έλυνες εσύ;

1. Η Άννα, που πουλά στην αγορά λουκάνικα από τη Βουλγαρία
2. Ο Γιάννης, που αγοράζει από την Άννα λουκάνικα από τη Βουλγαρία
3. Ένας Έλληνας κατασκευαστής επίπλων που χρησιμοποιεί ελληνική ξυλεία.
4. Ένας σχεδιαστής επίπλων που δημιουργεί εσωτερικούς χώρους εμπνευσμένους από την Ινδία.
5. Ο Θωμάς, που οδηγεί ένα Audi.
6. Η Ιωάννα που της αρέσει η Rihanna.
7. Ο διευθύνων σύμβουλος μιας εταιρίας υψηλής τεχνολογίας που απασχολεί πολλούς Ιάπωνες εργαζόμενους.
8. Ο Στέφανος που πρέπει να παίρνει φάρμακα που κατασκευάζονται στη Γερμανία.
9. Η Βασιλική, που της αρέσει να τρώει θαλασσινά.
10. Ο Αντώνης που χρησιμοποιεί φυσικό αέριο για να ζεσταίνει το σπίτι του.

Η εθνική εξειδίκευση δεν σημαίνει ότι η Γερμανία αποφασίζει να παράγει ποδήλατα και η Ιαπωνία αποφασίζει να παράγει αεροπλάνα και στη συνέχεια συναλλάσσονται μεταξύ τους αυτά τα αγαθά. Οι άνθρωποι που ζουν σε διάφορες χώρες και έχουν συγκεκριμένα πλεονεκτήματα ανταγωνίζονται όχι μόνο τους γείτονές τους, αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο που αποφασίζει να παραγάγει συγκεκριμένα προϊόντα ή να παρέχει συγκεκριμένες υπηρεσίες.

Ποια είναι τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου;

Λέγεται συχνά ότι η Κίνα είναι το εργοστάσιο του πλανήτη. Τα περισσότερα από τα αντικείμενα που έχουμε στα σπίτια μας πιθανότατα κατασκευάστηκαν στην Κίνα. Η ολοένα και περισσότερη παγκοσμιοποίηση συνέβαλε έντονα σε αυτή την κατάσταση καθώς ενίσχυσε την επικοινωνία και τη συνεργασία

Τι θα συνέβαινε αν οι χώρες ήταν Ροβινσώνες Κρούσοι και Παρασκευάδες; Το παράδειγμα αυτών των δύο λογοτεχνικών ηρώων καταδεικνύει τα οφέλη της εξειδίκευσης και του καταμερισμού της εργασίας. Όταν ο Ροβινσώνας Κρούσος παράγει ένα είδος αγαθού και ο Παρασκευάς κάποιο άλλο και στη συνέχεια συναλλάσσονται μεταξύ τους, το τελικό αποτέλεσμα είναι καλύτερο απ' ό,τι αν οι δύο κάτοικοι του νησιού παρήγαν τα πάντα οι ίδιοι και δεν συναλλάσσονταν μεταξύ τους. Το ίδιο ισχύει και για τις χώρες. Τι να παράγουμε εμείς και τι να εισάγουμε από το εξωτερικό; Πώς ξέρουμε τι να εξάγουμε;

των ανθρώπων, τις μετακινήσεις μεταξύ των χωρών και το διεθνές εμπόριο. Ποτέ στο παρελθόν δεν ήταν φτηνότερο το ταξίδι μεγάλων αποστάσεων και η μεταφορά αγαθών από μακρινές χώρες. Μπορούμε να φέρνουμε στη χώρα μας μια πληθώρα αγαθών από μακρινά μέρη όπως η Κίνα και η νοτιοανατολική Ασία. Εκεί, οι άνθρωποι είναι φτωχότεροι και πιο πρόθυμοι να εργαστούν για χαμηλότερες αμοιβές.

Έτσι, οι αγοραστές στην Ελλάδα μπορούν να αγοράσουν πράγματα που χρειάζονται σε χαμηλότερες τιμές. Αυτό ωφελεί όμως και τους ανθρώπους που ζουν σε φτωχότερες χώρες, καθώς κερδίζουν περισσότερα χρήματα από την εργασία τους απ' ό,τι αν δεν είχαν αυτή τη δυνατότητα.

Δεν χαίρονται όμως όλοι με τα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης. Για παράδειγμα, κάποιοι Έλληνες παραγωγοί φτιάχνουν προϊόντα που μοιάζουν με αυτά που εισάγουμε από την Κίνα. Για τους παραγωγούς αυτούς, οι Κινέζοι είναι άμεσοι ανταγωνιστές που καταστρέφουν ελληνικές επιχειρήσεις. Το ζήτημα της εθνικής εξειδίκευσης είναι μια πολύ καλή αφορμή να θυμηθούμε το παράδειγμα του Ροβινσώνα Κρούσου και του Παρασκευά. Το γεγονός ότι οι Κινέζοι μπορούν να παράγουν διάφορα προϊόντα φτηνότερα σημαίνει ότι οι Έλληνες μπορούν να αφιερώσουν περισσότερο χώρο σε κάποια δραστηριότητα στην οποία έχουν ένα συγκριτικό πλε-

ονέκτημα. Οι Κινέζοι μπορούν να κατασκευάζουν φτηνότερα οικιακά είδη, ενώ οι Έλληνες μπορούν να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο σε τεχνολογικές εφευρέσεις, στο βιομηχανικό σχέδιο, στη δημιουργικότητα κλπ.

Ο Ντέιβιντ Ρικάρντο (David Ricardo), ένας Βρετανός οικονομολόγος που έζησε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, έδωσε ένα παράδειγμα που καταδεικνύει τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου. Φανταστείτε ότι υπάρχουν χώρες που μπορούν να παράγουν μόνο κρασί ή μόνο βαμβάκι. Αν για παράδειγμα ολόκληρο το εργατικό δυναμικό της Αγγλίας παρήγε κρασί και τίποτα άλλο, θα μπορούσε να παράγει 6 τόνους κρασιού. Και αν ολόκληρο το εργατικό δυναμικό της Αγγλίας παρήγε μόνο βαμβάκι, θα μπορούσε να παράγει 3 τόνους βαμβάκι. Από την άλλη πλευρά, η Πορτογαλία θα μπορούσε να παράγει 1 τόνο κρασί ή 2 τόνους βαμβάκι.

ΑΠΟΛΥΤΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

Απόλυτο πλεονέκτημα είναι το χαμηλότερο κόστος των πόρων παραγωγής συγκριτικά με άλλους παραγωγούς.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

Συγκριτικό πλεονέκτημα είναι η δυνατότητα μιας χώρας να παράγει κάποια προϊόντα με χαμηλότερο εναλλακτικό κόστος.

	Κρασί (τόνοι)	Βαμβάκι (τόνοι)
Αγγλία	6	3
Πορτογαλία	1	2

Πώς αποφασίζουν οι χώρες τι να παραγάγουν;

Αν οι άνθρωποι και στις δύο χώρες μοιράζονταν την δουλειά και παρήγαν τα προϊόντα που είναι συγκριτικά καλύτερα, αν δηλαδή οι Άγγλοι παρήγαν κρασί (γιατί παράγουν 6 φορές περισσότερο) και οι Πορτογάλοι παρήγαν βαμβάκι (γιατί παράγουν 1,5 φορά λιγότερο), τότε από κοινού οι Άγγλοι και οι Πορτογάλοι θα μπορούσαν να παράγουν 6 τόνους κρασί και 2 τόνους βαμβάκι. Αυτές οι ποσότητες είναι μεγαλύτερες απ' ό,τι αν οι δύο χώρες παρήγαν το ένα προϊόν το μισό χρόνο και το άλλο για το άλλο μισό του χρόνου (αυτή η μέθοδος θα απέδιδε μόλις 3,5 τόνους κρασί και 2,5 τόνους βαμβάκι. Φανταστείτε ότι οι Άγγλοι αποφασίζουν τώρα να παράγουν βαμβάκι και οι Πορτογάλοι αποφασίζουν να παράγουν κρασί. Στην περίπτωση αυτή, οι δύο χώρες θα παρήγαν μόλις 3 τόνους βαμβάκι και 1 τόνο κρασί -πολύ λιγότερο δηλαδή απ' ό,τι αν κάθε χώρα παρήγε αυτό στο οποίο είναι σχετικά καλύτερη.

Όταν μία χώρα μπορεί να παράγει κάτι με το μι-

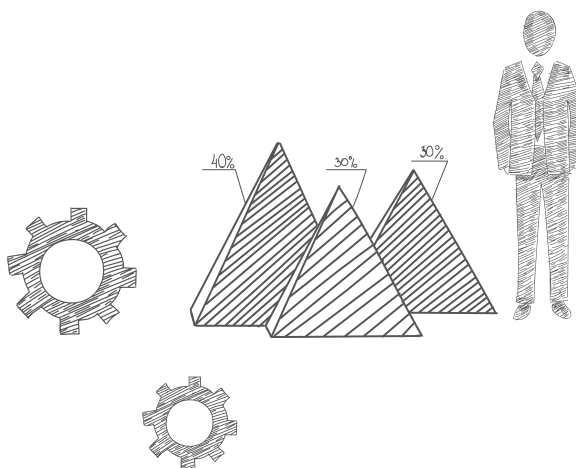
κρότερο δυνατό κόστος, έχει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Οι Άγγλοι έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή κρασιού, και οι Πορτογάλοι έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή βαμβακιού. Όταν οι χώρες επιλέγουν τι να παράγουν, επιλέγουν ένα προϊόν με χαμηλότερο κόστος ευκαιρίας.

Σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο όπου όλοι ανταγωνίζονται με όλους, η πιστή εφαρμογή του κανόνα της εξειδίκευσης μπορεί να είναι μια μεγάλη πρόκληση. Μπορεί να σας φαίνεται ότι είστε ο καλύτερος που υπάρχει στο πεδίο της πληροφορικής, αλλά κάποιος άλλος μπορεί να είναι ακόμη καλύτερος, και αυτό να σας υποχρεώσει να αλλάξετε επάγγελμα -μπορεί να χρειαστεί να γίνετε συγγραφέας ή μάγειρας. Η παγκοσμιοποίηση δεν μας επιτρέπει να «παραγγέλνουμε» ένα επάγγελμα για το υπόλοιπο της ζωής μας ή να διαλέγουμε μια σταθερή κύρια οικονομική δραστηριότητα για τη χώρα μας. Μας επιτρέπει όμως να απολαμβάνουμε αγαθά και υπηρεσίες υψηλότερης ποιότητας και να παράγουμε σε μεγαλύτερες ποσότητες.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Αξιοποίησε την παγκοσμιοποίηση και την τεχνολογία και ανταγωνίσου ακόμη και τους μεγαλύτερους παραγωγούς!

Ένα καλό παράδειγμα εθνικής εξειδίκευσης είναι η παραγωγή καφέ. Ο κόσμος είχε συνηθίσει στην ιδέα ότι ο μεγαλύτερος παραγωγός καφέ ήταν η Νότια Αμερική. Οι χώρες αυτής της περιοχής πωλούσαν τις μεγαλύτερες ποσότητες καφέ. Η ήπειρος αυτή είχε τις καλύτερες κλιματικές και άλλες συνθήκες για την καλλιέργεια του καφέ. Η παγκοσμιοποίηση όμως και η ανάπτυξη νέων τεχνικών καλλιέργειας του καφέ άλλαξαν τα δεδομένα. Πλέον, εδώ και αρκετά χρόνια, ο μεγαλύτερος παραγωγός καφέ είναι το Βιετνάμ. Οι άνθρωποι εκεί κατάλαβαν ότι οι κλιματικές συνθήκες της χώρας τους και η φτηνότερη εργασία σε σύγκριση με τη Νότια Αμερική επέτρεπαν την καλλιέργεια καφέ εξαιρετικής ποιότητας φτηνότερα.

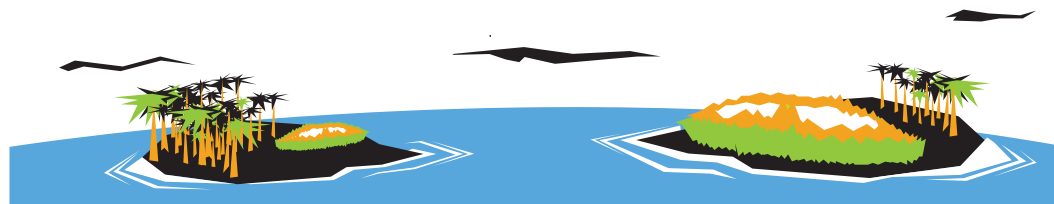
1

Άσκηση

Διαβάστε το παρακάτω κόμικ και συμπληρώστε τις παρακάτω προτάσεις.

- Οι αγρότες από τα 2 νησιά συναλλάχθηκαν μεταξύ τους διότι:
 - A.
 - B.
 - Γ.
- Στην πραγματικότητα, οι δύο αγρότες θα εμπορεύονταν μεταξύ τους μπανάνες και ζαχαροκάλαμο για χρήματα, και δεν θα αντάλλασσαν τις μπανάνες για ζαχαροκάλαμο και αντιστρόφως, διότι:
 - A.
 - B.
 - Γ.

Υπάρχουν δύο νησιά στον ωκεανό και ανήκουν σε διαφορετικούς αγρότες. Και οι δύο καλλιεργούν ζαχαροκάλαμο και μπανάνες. Το ένα νησί παρήγαγε μια καλύτερη σοδειά ζαχαροκάλαμου και το άλλο μια καλύτερη σοδειά από μπανάνες.

Οι αγρότες αποφάσισαν να συναντηθούν.

Την επόμενη χρονιά, και τα δύο νησιά παρήγαξαν πολύ καλές σοδειές.

Οι δύο αγρότες μοιράστηκαν τις σοδειές τους και ήταν πολύ χαρούμενοι.

3. Οι συναλλαγές μεταξύ των δύο νησιών είναι ωφέλιμες και για τους κατοίκους και άλλων νησιών, διότι:
- A.
 - B.
 - Γ.

2
Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

- 1. Το διεθνές εμπόριο προϋποθέτει απόλυτα πλεονεκτήματα.
- 2. Η παγκοσμιοποίηση κάνει τους ανθρώπους να χάνουν τις δουλειές τους.
- 3. Η παγκοσμιοποίηση διευρύνει το χάσμα μεταξύ των πλούσιων και των φτωχών.

3
Άσκηση

Ποιες χώρες εξειδικεύονται στην παραγωγή των παρακάτω προϊόντων ή πρώτων υλών και γιατί;

Προϊόν	Χώρες	Γιαί
Πετρέλαιο	Σαουδική Αραβία, ΗΠΑ, Ρωσία	Γιατί διαθέτουν αυτόν τον πόρο σε αφθονία
Αυτοκίνητα		
Καφές		
Κινητά τηλέφωνα		
Ρύζι		
Κεχριμπάρι		

Ασκήσεις

4

Άσκηση

Ποιες είναι οι ευκαιρίες και οι απειλές της παγκοσμιοποίησης για τους παρακάτω;

	Ευκαιρίες	Απειλές
Έλληνες τυροκόμοι		
Ένας νέος προγραμματιστής λογισμικού από την Ινδία		
Οι κάτοικοι των φτωχών χωρών		
Μια φινλανδική εταιρία που παράγει κινητά τηλέφωνα		
Ένα συγκρότημα Indie rock από το Ηνωμένο Βασίλειο		
Ένας καθηγητής φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών		

Διεθνής ανταγωνισμός

Φαντάσου ότι η Τζαμάικα είναι η μεγαλύτερη και καλύτερη παραγωγός χώρα μουσικής ρέγκε στον κόσμο. Οι Τζαμαϊκανοί μπορούν να ακούν εισαγόμενη ξένη μουσική, καθώς και τοπική ρέγκε πολύ υψηλής ποιότητας. Αναπάντεχα όμως εμφανίζονται νέα ταλέντα της ρέγκε στην Δομινικανή Δημοκρατία. Οι στίχοι και οι ρυθμοί εκεί είναι σημαντικά καλύτεροι απ' ό,τι στην Τζαμάικα. Ολοέ-

Τι συμβαίνει όταν κλείνουμε τα σύνορα στο εμπόριο; Όταν ο διεθνής ανταγωνισμός αρχίζει να δυσκολεύει υπερβολικά τους εγχώριους παραγωγούς, αυτοί μπορούν είτε να αλλάξουν το επιχειρηματικό τους μοντέλο, είτε να ζητήσουν από την κυβέρνηση να περιορίσει το διεθνές εμπόριο. Στο κεφάλαιο αυτό, θα μιλήσουμε για τη δεύτερη αυτή επιλογή. Πώς επηρεάζει ο περιορισμός του διεθνούς εμπορίου τους εγχώριους παραγωγούς και αγοραστές, καθώς και τους παραγωγούς και τους αγοραστές στο εξωτερικό;

ΔΑΣΜΟΣ

Δασμός είναι ένας φόρος που επιβάλλεται από το κράτος στις εισαγωγές αγαθών.

ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ

Επιδότηση είναι η άμεση οικονομική υποστήριξη ή η μείωση φόρου σε έναν παραγωγικό κλάδο ή σε μια εταιρία με σκοπό να μειωθεί η τιμή των προϊόντων για τους καταναλωτές, να βελτιωθούν οι επιχειρηματικές επιδόσεις ή να διευκολυνθεί η προσαρμογή σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

να και περισσότεροι άνθρωποι στην Τζαμάικα αρχίζουν να αγοράζουν δίσκους από την Δομινικανή Δημοκρατία, να πηγαίνουν σε συναυλίες Δομινικανών μουσικών και να αγοράζουν μπλουζάκια, αφίσες και άλλα σχετικά εμπορεύματα. Οι μουσικοί ρέγκε στην Τζαμάικα πρέπει να επιλέξουν είτε να αλλάξουν κατεύθυνση και να αρχίσουν να παίζουν διαφορετικά είδη μουσικής, να κάνουν ντοκιμαντέρ ή να γίνουν σκίτσογράφοι, είτε να ζητήσουν από την κυβέρνηση της χώρας να περιορίσει τις πωλήσεις εισιτηρίων για συναυλίες, μουσικών δίσκων και άλλων εμπορευμάτων των Δομινικανών μουσικών. Η κυβέρνηση στην Τζαμάικα μπορεί να αποφασίσει να αγνοήσει τα αιτήματα των ντόπιων μουσικών. Μπορεί όμως και να υποκύψει σ' αυτά, ισχυριζόμενη ότι η δομινικανή βιομηχανία ρέγκε μουσικής συντρίβει τους ντόπιους μουσικούς.

Φαντάσου ότι η κυβέρνηση στην Τζαμάικα υποχωρεί σ' αυτή την πίεση και απαγορεύει την πώληση δομινικανής ρέγκε μουσικής στην Τζαμάικα, και εισάγει έναν ειδικό φόρο που διπλασιάζει την τιμή των εισιτηρίων για συναυλίες ξένων μουσικών. Τι συνέπειες θα έχει αυτή η απόφαση στους αγοραστές και τους παραγωγούς στις δύο χώρες;

Πρώτον, οι Τζαμαϊκανοί αγοραστές θα χάσουν, καθώς δεν θα μπορούν πια να ακούν δομινικανή ρέγκε στο σπίτι τους, και θα πρέπει να πληρώνουν διπλή τιμή για να δουν σε συναυλία τους Δομινικανούς μουσικούς. Αρχικά, μπορεί να φαίνεται ότι κερδι-

σμένοι είναι οι Τζαμαϊκανοί μουσικοί. Η μουσική τους γίνεται ξανά δημοφιλής και πουλά καλύτερα στην Τζαμάικα. Δεν θα πρέπει όμως να ξεχάσουμε ότι και η δομινικανή κυβέρνηση μπορεί, αντιδρώντας στην απόφαση της τζαμαϊκανής κυβέρνησης, να επιβάλει τους ίδιους περιορισμούς στα εισιτήρια για συναυλίες Τζαμαϊκανών μουσικών και στις πωλήσεις των δίσκων τους. Αυτό θα σημαίνει ότι στη χώρα τους οι Τζαμαϊκανοί μουσικοί θα ξαναγίνουν δημοφιλείς, αλλά η δημοτικότητά τους στη Δομινικανή Δημοκρατία θα μειωθεί κατά πολύ. Δεν θα πρέπει επίσης να ξεχάσουμε τους Δομινικανούς αγοραστές που θα υποστούν κι αυτοί ζημιά, καθώς η τζαμαϊκανή μουσική θα γίνει ακριβότερη.

Φυσικά, κάποιοι περιορισμοί στο διεθνές εμπόριο υπάρχουν. Ο σκοπός τους είναι να προστατεύουν τους ντόπιους παραγωγούς και τους πωλητές από ξένους που μπορούν να παράγουν ή να πωλούν περισσότερα αγαθά σε χαμηλότερη τιμή ή με υψηλότερη ποιότητα.

Πρότυπο είναι ένας περιορισμός των εμπορικών σχέσεων με κάποια χώρα μέσω της εισαγωγής ειδικών προϋποθέσεων ως προς την ποιότητα των προϊόντων, τη συσκευασία τους κλπ.

Πώς μπορεί μια κυβέρνηση να περιορίσει το διεθνές εμπόριο;

Οι δασμοί που επιβάλλονται σε αγαθά ή πρώτες ύλες που εισάγονται από το εξωτερικό κάνουν αυτά τα αγαθά και τις πρώτες ύλες ακριβότερα. Αυτό σημαίνει ότι τα προϊόντα που παράγονται στο εσωτερικό γίνονται πιο ελκυστικά για τους καταναλωτές. Για παράδειγμα, αν θέλατε να εισάγετε το CD ενός Έλληνα καλλιτέχνη στην Τζαμάικα, θα έπρεπε να προσθέσετε έναν δασμό 4%, που θα αύξανε την τιμή του από τα 7 ευρώ στα 7,28. Από την άλλη πλευρά, τα τζαμαϊκανά CD κοστίζουν 6 ευρώ. Οι αγοραστές επιλέγουν έτσι φτηνότερα CD, τα τζαμαϊκανά συγκροτήματα συνεχίζουν να παίζουν μουσική, οι δισκογραφικές εταιρίες της χώρας ευημερούν και εμφανίζονται ολοένα και περισσότερες. Δεν χάνουν τη δουλειά τους εργαζόμενοι στη μουσική βιομηχανία της Τζαμάικα.

Ένας άλλος περιορισμός των εμπορικών σχέσε-

ων μεταξύ των χωρών είναι τα πρότυπα, οι ειδικές ρυθμίσεις που θεσπίζουν οι κυβερνήσεις ως προς την ποιότητα ή την εμφάνιση των προϊόντων. Για παράδειγμα, η κυβέρνηση της Τζαμάικα μπορεί να αποφασίσει ότι τα CD ξένων καλλιτεχνών που πωλούνται στη χώρα θα πρέπει να έχουν το ίδιο γκρίζο εξώφυλλο.

Οι επιδοτήσεις έχουν ως στόχο να κάνουν τα προϊόντα μιας χώρας πιο ελκυστικά για τους καταναλωτές και φτηνότερα από τα ανταγωνιστικά προϊόντα. Για παράδειγμα, στην Τζαμάικα, τα CD των ντόπιων καλλιτεχνών μπορεί να επιβαρύνονται με ΦΠΑ 1% ενώ αυτά των ξένων καλλιτεχνών με ΦΠΑ 5%. Για τον λόγο αυτό, τα τζαμαϊκανά CD θα είναι φτηνότερα και θα αγοράζονται περισσότερο.

Ένας άλλος περιορισμός που μπορεί να επιβληθεί στα προϊόντα από το εξωτερικό είναι οι ποσοστώσεις. Οι ποσοστώσεις περιορίζουν την ποσότητα των προϊόντων που μπορούν να εισαχθούν. Για παράδειγμα, η κυβέρνηση της Τζαμάικα μπορεί να

ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ

Ποσόστωση είναι ένα όριο ως προς την ποσότητα ενός προϊόντος που μπορεί να εισαχθεί.

ΕΜΠΑΡΓΚΟ

Εμπάργκο είναι η διάλυση όλων των εμπορικών σχέσεων με μια συγκεκριμένη χώρα.

αποφασίσει ότι κάθε χρόνο μόνο 100 CD από την Ελλάδα μπορούν να εισαχθούν στη χώρα. Η εισαγωγή περισσότερων CD θα τιμωρείται με πρόστιμο.

Ένας από τους πιο δραστικούς περιορισμούς του διεθνούς εμπορίου είναι το εμπάργκο, η απαγόρευση κάθε εξαγωγής ή εισαγωγής συγκεκριμένων αγαθών από ή προς μια χώρα. Για παράδειγμα, η τζαμαϊκανή κυβέρνηση μπορεί να αποφασίσει να διαλύσει τις εμπορικές της σχέσεις με την Ελλάδα σε ό,τι αφορά τη μουσική και να απαγορεύσει την εισαγωγή ελληνικών CD στην Τζαμαϊκά και την εξαγωγή τζαμαϊκανών CD στην Ελλάδα.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας να διευρυνθεί το διεθνές εμπόριο και να καταργηθούν τα εμπόδια σ' αυτό, το 1995 ιδρύθηκε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ). Η Ελλάδα είναι μέλος του οργανισμού από την ίδρυσή του. Ο ΠΟΕ έχει ως αρχές ότι η μία χώρα δεν μπορεί να επιβάλει χωρίς εύλογο λόγο αρνητικές διακρίσεις έναντι ξένων αγαθών και υπηρεσιών, ότι τα φορολογικά εμπόδια πρέπει να καταργηθούν, και ο ανταγωνισμός να ενθαρρυνθεί. Ο οργανισμός μεσολαβεί για την επίλυση διαφορών που αφορούν το διεθνές εμπόριο.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Μην κάνεις λάθος! Οι καλές προθέσεις δεν οδηγούν πάντα σε καλά αποτελέσματα.

Οι περιορισμοί στο διεθνές εμπόριο ονομάζονται επίσης προστατευτισμός. Πρόκειται για μια προσπάθεια να προστατευθούν οι ντόπιοι παραγωγοί από τον διεθνή ανταγωνισμό μέσω διάφορων φόρων και περιορισμών που επιβάλλονται στους ξένους παραγωγούς. Ο προστατευτισμός διαδίδεται σαν ένας μεταδοτικός ιός. Από τη στιγμή που μία χώρα αρχίσει να προστατεύει τους δικούς της παραγωγούς, θα αρχίσουν να κάνουν το ίδιο και άλλες χώρες. Για παράδειγμα, στους αγρότες καταβάλλονται σημαντικές πληρωμές που τους επιτρέπουν να παράγουν τρόφιμα χωρίς οικονομικές απώλειες. Ακόμη, πρόσθετοι φόροι μπορούν επιβληθούν σε εισαγόμενα αγροτικά προϊόντα. Για τον λόγο αυτό, οι καταναλωτές χρειάζεται να πληρώνουν περισσότερα χρήματα για λαχανικά, γάλα και άλλα αγαθά.

1

Άσκηση

Χρησιμοποίησε το παράδειγμα της Δομινικανής Δημοκρατίας και της Τζαμάικα και γράψε τα οφέλη και τις αρνητικές συνέπειες των περιορισμών του διεθνούς εμπορίου.

Ασκήσεις

Οφέλη των περιορισμών του διεθνούς εμπορίου	Αρνητικές συνέπειες των περιορισμών του διεθνούς εμπορίου.
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.
6.	6.

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Το διεθνές εμπόριο συμβαίνει επειδή οι παραγωγοί μιας χώρας φροντίζουν τους παραγωγούς διαφορετικών χωρών παράγοντας αγαθά που είναι αδύνατο να παραχθούν σε άλλες χώρες.
2. Οι μεγάλες διαφορές στους φορολογικούς συντελεστές μεταξύ γειτονικών χωρών ενθαρρύνουν το λαθρεμπόριο.
3. Ο διεθνής ανταγωνισμός καταστρέφει ακόμη και τους καλύτερους ντόπιους παραγωγούς.

Ασκήσεις

3

Άσκηση

Ποιος εμπορικός περιορισμός ισχύει στις παρακάτω περιπτώσεις;

Προϊόν	Δασμός	Πρότυπο	Επιδότηση	Ποσόστωση	Εμπάργκο
1. Ένας φόρος 5% στις εισαγόμενες τομάτες.					

- Οι ελληνικές επιχειρήσεις μπορούν να εισάγουν μόνο μέχρι 5.000 τόνους αλεύρι.
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχοντας καταλήξει σε μια συμφωνία να σταματήσει το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν τουλάχιστον για έξι μήνες, σκοπεύει να μην αγοράσει ή να πουλήσει οτιδήποτε στη χώρα αυτή.
- Τα ελληνικά προϊόντα δέρματος φορολογούνται με 4%.
- Εδώ και σχεδόν δύο μήνες, η Ρωσία δεν επιτρέπει την εισαγωγή ελληνικών γαλακτοκομικών προϊόντων στη χώρα.
- Στην ετήσια σύσκεψη του Οργανισμού Αλιείας του Βόρειου Ατλαντικού στη Νορβηγία αποφασίστηκε ότι οι Λιθουανοί ψαράδες επιτρέπεται να πιάσουν μέχρι 61 τόνους μπακαλιάρο. Αυτό σημαίνει δεν μπορούν να ψαρέψουν μεγαλύτερη ποσότητα από την εγκεκριμένη υπό την απειλή προστίμου.
- Η Ελβετία ανακοίνωσε ότι φέτος θα εκδώσει 2.180 άδειες εργασίας για εργάτες από οχτώ χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.
- Συμφωνήθηκε η επιβολή ενός από τα υψηλότερα δασμολογικά τέλη στην ηλιακή ενέργεια στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Το ελάχιστο μήκος μπανανών που μπορεί να πωληθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι 14 εκατοστά.

4

Άσκηση

Ποιες θα είναι οι συνέπειες των παρακάτω καταστάσεων για τις διάφορες ομάδες;

- A.** Η τζαμαϊκανή κυβέρνηση απαγορεύει τις συναυλίες και τους δίσκους από Έλληνες μουσικούς.
- Συνέπεια για τους ντόπιους μουσικούς:
- Συνέπεια για τους ξένους ανταγωνιστές:
- Συνέπεια για τους καταναλωτές:
- B.** Η τζαμαϊκανή κυβέρνηση αρχίζει να επιβάλλει έναν επιπλέον φόρο 10% επί των ελληνικών δίσκων μουσικής.
- Συνέπεια για τους ντόπιους μουσικούς:
- Συνέπεια για τους ξένους ανταγωνιστές:
- Συνέπεια για τους καταναλωτές:
- Γ.** Η τζαμαϊκανή κυβέρνηση επιτρέπει τη διεξαγωγή μέχρι πέντε συναυλιών από Έλληνες καλλιτέχνες στην Τζαμάικα.
- Συνέπεια για τους ντόπιους μουσικούς:
- Συνέπεια για τους ξένους ανταγωνιστές:
- Συνέπεια για τους καταναλωτές:
- Δ.** Οι Τζαμαϊκανοί μουσικοί ανταγωνίζονται ελεύθερα τους Έλληνες μουσικούς.
- Συνέπεια για τους ντόπιους μουσικούς:
- Συνέπεια για τους ξένους ανταγωνιστές:
- Συνέπεια για τους καταναλωτές:

Γιατί κυμαίνονται οι συναλλαγματικές ισοτιμίες;

Την 1^η Ιανουαρίου του 2001 η Ελλάδα εντάχθηκε στη ζώνη του ευρώ και η ισοτιμία μετατροπής της δραχμής σε ευρώ ορίστηκε σε 1 ευρώ = 340,75 δραχμές. Η ισοτιμία αυτή ήταν σταθερή και αμετάκλητη. Όμως η συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ έναντι του δολαρίου αλλάζει διαρκώς και μπορεί να αυξηθεί ή να μειωθεί. Το δολάριο μπορεί να γίνει φτηνότερο ή ακριβότερο σε σχέση με το ευρώ. Αυτές οι αλλαγές μπορεί να συμβούν για διάφορους λόγους. Να δύο από αυτούς:

1. Αν η οικονομία των ΗΠΑ ενισχυθεί, είναι πιθανό

Πόσα ευρώ μπορείς να αγοράσεις με ένα δολάριο; Πόσα γιεν; Οι περισσότερες χώρες στον κόσμο έχουν το δικό τους νόμισμα· τη δική τους χρηματική μονάδα. Κάποιες χώρες μοιράζονται το ίδιο νόμισμα με άλλες χώρες, όπως συμβαίνει με το ευρώ. Κάποιες χώρες δεν έχουν το δικό τους νόμισμα και χρησιμοποιούν το νόμισμα κάποιας άλλης χώρας, συνήθως το δολάριο ΗΠΑ. Αν θέλεις να ταξιδέψεις στο εξωτερικό και να αγοράσεις αγαθά και υπηρεσίες εκεί, θα πρέπει να ανταλλάξεις τα χρήματά σου στο τοπικό νόμισμα. Με τα ευρώ σου θα αγοράσεις λίρες, πέσος, γιεν, ρούβλια ή κάποιο άλλο νόμισμα. Πόσο κοστίζουν τα άλλα νομίσματα; Πώς προσδιορίζεται η τιμή τους και για ποιους λόγους μπορεί να κυμαίνεται αυτή η τιμή;

το δολάριο να γίνει ακριβότερο. Περισσότεροι άνθρωποι θα εμπιστεύονται το νόμισμα αυτό.

NΟΜΙΣΜΑ

Νόμισμα είναι το χρήμα που χρησιμοποιεί μια χώρα.

ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ

Συναλλαγματική ισοτιμία είναι η τιμή του νομίσματος μίας χώρας εκφρασμένη σε ένα άλλο νόμισμα.

2. Αν υπάρξει κάποια κρίση στις ΗΠΑ, είναι πιθανό αυτή να επηρεάσει και την οικονομία της χώρας. Το δολάριο θα γίνει φτηνότερο και οι άνθρωποι θα το εμπιστεύονται λιγότερο.

Υπάρχουν και άλλοι λόγοι για τις διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών: από ειδήσεις για τα τελευταία γεγονότα, μέχρι προβλέψεις για τη μελλοντική μεγέθυνση της οικονομίας, ή απλώς το δημόσιο αίσθημα της κοινής γνώμης.

Πώς επηρεάζουν οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών τους αγοραστές και τους πωλητές;

Οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών έχουν μεγάλη σημασία για τους εγχώριους παραγωγούς και αγοραστές, και όχι μόνο όταν αυτοί θέλουν να ταξιδέψουν και πρέπει να ανταλλάξουν τα χρήμα-

τά τους σε ξένα νομίσματα. Φαντάσου ότι ο Ζακ κατασκευάζει φανταχτερά κοσμήματα που προορίζονται για Αμερικανούς καλλιτέχνες της χιπ-χοπ. Τα κοσμήματα κατασκευάζονται στο Παρίσι. Όλοι οι υπάλληλοι αμείβονται σε ευρώ και όλα τα υλικά και τα υπόλοιπα έξοδα υπολογίζονται σε ευρώ. Τα έτοιμα κοσμήματα αποστέλλονται στις ΗΠΑ για να πουληθούν.

Αν για κάποιο λόγο το δολάριο γίνει ακριβότερο σε σχέση με το ευρώ, αυτό θα συμφέρει τον Ζακ καθώς τα προϊόντα του θα γίνουν φτηνότερα για τους πελάτες του. Οι καλλιτέχνες της χιπ-χοπ θα μπορούν με τα δολάρια τους να αγοράσουν περισσότερα ευρώ, και συνεπώς περισσότερα κοσμήματα. Αν για κάποιο λόγο όμως το δολάριο υποτιμηθεί έναντι του ευρώ, αυτά τα νέα είναι κακά για τον Ζακ. Τα προϊόντα του θα γίνουν ακριβότερα στις ΗΠΑ, και έτσι λιγότεροι μουσικοί θα θελήσουν να αγοράσουν τις χρυσές και ασημένιες του αλυσίδες με τα τεράστια μενταγιόν.

Η συμβουλή του οικονομολόγου:

Ασφαλίσου και μείωσε το ρίσκο!

Τις περισσότερες φορές, οι επιχειρηματίες αντιμετωπίζουν τις διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών ασφαλίζοντας τα προϊόντα τους έναντι του κινδύνου των διακυμάνσεων, μια κίνηση που εξασφαλίζει μια κανονική ροή εσόδων. Η υπηρεσία αυτή δεν είναι δωρεάν, αλλά μειώνει το ρίσκο. Η χρήση του ευρώ ως νομισματικής ένωσης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης διευκολύνει το διασυνοριακό εμπόριο και μειώνει το ρίσκο που ειδάλλως θα υπήρχε λόγω των διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Αυτό είναι ένα από τα πλεονεκτήματα του ευρώ.

Ασκήσεις

1

Άσκηση

Χρησιμοποίησε τη σημερινή συναλλαγματική ισοτιμία και υπολόγισε πόσα χρήματα θα χρειαστείς για να κάνεις διακοπές στην Ιαπωνία.

	Προγραμματισμένα έξοδα (σε ευρώ)	Προγραμματισμένα έξοδα (σε γιεν)
Μια νύχτα στο ξενοδοχείο κοστίζει 6.000 γιεν. Εσύ θα μείνεις 7 νύχτες.		
Θα ξοδέψεις κατά μέσο όρο 17 ευρώ την ημέρα για τη μετακίνησή σου.		
Προγραμματίζεις να ξοδέψεις 20.000 γιεν για επισκέψεις σε μουσεία και άλλα αξιοθέατα.		
Προγραμματίζεις να ξοδέψεις περίπου 230 ευρώ για δώρα και αναμνηστικά.		
Συνολικά έξοδα		

2

Άσκηση

Σωστό ή λάθος;

1. Μπορεί να υπάρχει μόνο ένα νόμισμα σε κάθε χώρα.
2. Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες καθορίζονται από τις κεντρικές τράπεζες.
3. Οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών πάντα ωφελούν τους επιχειρηματίες.

3

Άσκηση

Σε ποια χώρα συμφέρει να κατασκευάζει μια εταιρία κινητά τηλέφωνα και σε ποια ηλεκτρονικά παιχνίδια όταν η συναλλαγματική ισοτιμία είναι:

A. 1 δολάριο ΗΠΑ = 6,0501 κινεζικά γουάν

Συμφέρει να κατασκευάζονται τηλέφωνα...

Συμφέρει να κατασκευάζονται ηλεκτρονικά παιχνίδια...

B. 1 δολάριο ΗΠΑ = 4,6512 κινεζικά γουάν

Συμφέρει να κατασκευάζονται τηλέφωνα...

Συμφέρει να κατασκευάζονται ηλεκτρονικά παιχνίδια...

Προϊόν	Κόστη παραγωγής	
	Κίνα	ΗΠΑ
Τηλέφωνο	840 γουάν	200 δολάρια
Ηλεκτρονικό παιχνίδι	50.505 γουάν	10.350 δολάρια

Ασκήσεις

- Γ.** Για να αποφασίσει μια εταιρία ποια είναι η καλύτερη τοποθεσία παραγωγής, θα πρέπει να λάβει υπόψη της:
- 1.
 - 2.
 - 3.

4

Άσκηση

Εκτίμησε τις παρακάτω καταστάσεις.

- 1.** Στην Εσθονία κατασκευάζονται κοσμήματα από κεχριμπάρι που εξάγονται στη Ρωσία. Το ευρώ αύξησε την αξία του έναντι του ρουβλιού.
Είναι επωφελές για τους... διότι...
Είναι επιβλαβές για τους... διότι...
- 2.** Η Αυστραλία εισάγει καφέ από τη Βραζιλία. Το βραζιλιάνικο ρεάλ υποτιμήθηκε έναντι του αυστραλιανού δολαρίου.
Είναι επωφελές για τους... διότι...
Είναι επιβλαβές για τους... διότι...
- 3.** Το Μαρόκο εξάγει φυσικά προϊόντα φροντίδας του δέρματος στον Καναδά. Η αξία του δολαρίου Καναδά έναντι του μαροκινού ντιρχάμ ενισχύθηκε.
Είναι επωφελές για τους... διότι...
Είναι επιβλαβές για τους... διότι...

5

Άσκηση

Διάβασε την παρακάτω ιστορία και απάντησε τις ερωτήσεις.

Η Αγνή ξεκίνησε ένα ταξίδι θέλοντας να επισκεφθεί την Πολωνία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Τσεχία. Πήρε μαζί της 100 ευρώ για να ξοδέψει, από τα οποία σχεδίαζε το 25% να το ξοδέψει σε αναμνηστικά. Στην Πολωνία βρήκε ένα πολύ ωραίο μπλουζάκι που κόστιζε 50 ζλότι, αλλά ήταν πολύ ακριβό γι' αυτήν, και έτσι αποφάσισε να μην το αγοράσει. Στο Ηνωμένο Βασίλειο βρήκε ένα παρόμοιο μπλουζάκι που κόστιζε 15 βρετανικές λίρες. Η Αγνή το αγόρασε χωρίς δεύτερη σκέψη. Στην Τσεχία, είδε το ίδιο μπλουζάκι να κοστίζει 450 κορώνες.

1 ευρώ = 4.331 πολωνικά ζλότι

1 ευρώ = 0.85 βρετανικές λίρες

1 ευρώ = 2,702 τσεχικές κορώνες

1 ευρώ = 308,82 ουγγρικά φιορίνια

Ερωτήσεις

1. Αγόρασε η Αγνή το μπλουζάκι στη χαμηλότερη τιμή;
2. Αν η Αγνή αγόραζε το μπλουζάκι στην Πολωνία, θα μπορούσε να αγοράσει μια γάτα στην Τσεχία;
3. Η Αγνή αποφάσισε ότι μετά την Τσεχία ήθελε να επισκεφθεί και την Ουγγαρία. Πόσα φιορίνια θα έπρεπε να κοστίζει το μπλουζάκι ώστε η τιμή του να μην είναι υψηλότερη από τη χαμηλότερη τιμή απ' όλες τις χώρες που επισκέφθηκε η Αγνή;
4. Αν η Αγνή είχε αφιερώσει το 35% των χρημάτων της σε σουβενίρ αντί για το 25% και αγόραζε το μπλουζάκι στην Τσεχία, πόσα μαγνητάκια για το ψυγείο θα μπορούσε να αγοράσει στην Ουγγαρία αν το καθένα κοστίζει 540 φιορίνια;

Ασκήσεις

4

Άσκηση

Γράψε τις απειλές και τις ευκαιρίες ενός ενιαίου παγκόσμιου νομίσματος. Αν χρειαστεί, χρησιμοποίησε τις παρακάτω ερωτήσεις.

Ενιαίο παγκόσμιο νόμισμα	
Απειλές	Ευκαιρίες
1.	1.
2.	2.

Πώς θα επηρέαζε το ενιαίο νόμισμα τις επιχειρηματικές σχέσεις;

Πώς θα επηρέαζε το ενιαίο νόμισμα την πολιτική;

Πώς θα επηρέαζε το ενιαίο νόμισμα τους καταναλωτές;

Το ενιαίο νόμισμα θα δημιουργούσε περισσότερες ευκαιρίες ή περισσότερες απειλές στις οικονομικά ισχυρές χώρες; Τι θα συνέβαινε στις οικονομικά πιο αδύναμες χώρες;

Θα επηρέαζε το ενιαίο νόμισμα τη δική σου ζωή;

Ενότητα VI.

Έλεγξε τις γνώσεις σου!

1. Γράψε τις δράσεις που μπορεί να αναλάβει μια κυβέρνηση για να περιορίσει το διεθνές εμπόριο.
 - A.
 - B.
 - Γ.
 - Δ.
2. Ποια είναι η λέξη που περιγράφει την πώληση εγχώριων αγαθών, υπηρεσιών, εργασίας και κεφαλαίου σε καταναλωτές στο εξωτερικό;
3. Τι είναι η παγκοσμιοποίηση;
4. Πώς λέγεται το πλεονέκτημα που έχει μια χώρα όταν μπορεί να παράγει ένα προϊόν ή μία υπηρεσία με το χαμηλότερο δυνατό εναλλακτικό κόστος;
5. Διόρθωσε τις προτάσεις όπου αυτό χρειάζεται:
 - A. Το διεθνές εμπόριο συμβαίνει επειδή οι παραγωγοί αναζητούν κέρδη.
 - B. Ο διεθνής ανταγωνισμός δεν επηρεάζει τους τοπικούς παραγωγούς και καταναλωτές.
 - Γ. Η πιο επωφελής κατάσταση για τους καταναλωτές είναι όταν οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται μεταξύ τους υπό την επίβλεψη του κράτους ώστε να μην αυξάνουν τις τιμές τους και να μην προσφέρουν προϊόντα ή υπηρεσίες ανεπαρκούς ποιότητας.
 - Δ. Το να ζητείται από την κυβέρνηση να αποκλείσει πιθανούς ανταγωνιστές είναι επωφελές για την αγορά όταν η πρόθεση είναι να προστατευθεί μια νέα επιχείρηση που παράγει πραγματικά εξαιρετικά προϊόντα ή παρέχει πραγματικά εξαιρετικές υπηρεσίες.
6. Σε τι μοιάζει το εμπάργκο με την επιβολή προτύπων;

7. Οι λόγοι για τον περιορισμό του διεθνούς εμπορίου είναι...:

A.

B.

8. Οι συνέπειες του περιορισμού του διεθνούς εμπορίου είναι...:

A.

B.

Γλωσσάρι

A

Αγαθό: είναι ένα υλικό προϊόν που ικανοποιεί τις ανάγκες ενός ανθρώπου- για παράδειγμα, ένα ζευγάρι αθλητικά παπούτσια, ή ένα αυτοκίνητο.

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν: είναι μια χρηματική έκφραση της αξίας των τελικών αγαθών και των υπηρεσιών που παράγονται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Άμεσος φόρος: είναι ένας φόρος που καταβάλλεται άμεσα επί του εισοδήματος ή της ιδιοκτησίας (για παράδειγμα, ο φόρος ατομικού εισοδήματος και ο φόρος περιουσίας).

Ανατοκιζόμενο επιτόκιο: είναι το επιτόκιο που υπολογίζεται για κάθε μονάδα χρόνου προσθέτοντας το ποσό που λαμβάνεται από τόκους στο αποταμιευόμενο ποσό.

Άνεργοι: είναι οι άνθρωποι σε εργάσιμη ηλικία που δεν έχουν και αναζητούν εργασία.

Ανταγωνισμός: είναι μια κατάσταση όπου πολλοί πωλητές με παρόμοια προϊόντα προσπαθούν να προσελκύσουν πελάτες και συνεπώς να κερδίσουν περισσότερα από τους ανταγωνιστές τους.

Αντιπληθωρισμός: είναι η μείωση της παροχής του

χρήματος που κυκλοφορεί και η συνεπακόλουθη αύξηση της αξίας του.

Αντιπραγματισμός: είναι η άμεση ανταλλαγή αγαθών ή υπηρεσιών χωρίς τη χρήση χρημάτων.

Απλό επιτόκιο: είναι ένα σταθερό επιτόκιο που υπολογίζεται από το αρχικό ποσό για κάθε μονάδα χρόνου χωρίς το ποσό που λαμβάνεται από τόκους να προστίθεται στο αρχικό ποσό.

Απόλυτο πλεονέκτημα: είναι το χαμηλότερο κόστος των πόρων παραγωγής συγκριτικά με άλλους παραγωγούς.

Απόλυτη φτώχεια: σημαίνει τη στέρηση βασικών ανθρώπινων αναγκών (τροφής, πόσιμου νερού, στέγης, ιατρικής φροντίδας και εκπαιδευτικών υπηρεσιών).

Αποταμίευση: είναι η αύξηση του ποσού χρημάτων που κατέχει κάποιος.

Ατομική φορολογική επιβάρυνση: Ένας δείκτης που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση του ποσού των φόρων που καταβάλλει ένα άτομο σε σχέση με το εισόδημά του.

Ατομικός προϋπολογισμός: είναι το σχέδιο των εσόδων και των εξόδων ενός ατόμου για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Γραμμή φτώχειας: σημαίνει ένα συγκεκριμένο επίπεδο εισοδήματος που ορίζεται από κράτος, κάτω από το οποίο οι άνθρωποι θεωρούνται φτωχοί, δηλαδή αδύναμοι να καλύψουν τις ανάγκες μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Δαπάνες: Τα χρήματα που δίνονται για την απόκτηση ενός αγαθού ή υπηρεσίας .

Δασμός: είναι ένας φόρος που επιβάλλεται από το κράτος στις εισαγωγές αγαθών.

Δημόσια αγαθά: είναι εκείνα τα αγαθά και οι υπηρεσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από πολλά άτομα χωρίς χρέωση και χωρίς να μειώνονται τα οφέλη ή η διαθεσιμότητά τους σε άλλους.

Διασυνοριακές συναλλαγές: είναι οι συναλλαγές που αφορούν αγαθά και υπηρεσίες μεταξύ δύο χωρών.

Δυνητικός ανταγωνισμός: είναι οι ανταγωνιστές που δεν έχουν ακόμη μπει στην αγορά, αλλά είναι έτοιμοι να το κάνουν.

Ειδικός Φόρος Κατανάλωσης: είναι ένας φόρος που επιβάλλεται σε συγκεκριμένα αγαθά. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ειδικοί φόροι κατανάλωσης επιβάλλονται στα καύσιμα, στον καπνό, το οινόπνευμα και την ηλεκτρική ενέργεια.

Εισαγωγές: είναι η αγορά αγαθών, υπηρεσιών, εργασίας και κεφαλαίου από μια άλλη χώρα.

Εισόδημα: είναι τα χρήματα που αποκτά κάποιος από εργασία, μίσθωση, καταθέσεις ή άλλη πηγή.

Ελεύθερη αγορά: είναι ένα σύστημα ελεύθερου, μη ρυθμιζόμενου εμπορίου, όπου οι άνθρωποι φτάνουν από μόνοι τους σε συμφωνίες μεταξύ τους χωρίς παρέμβαση από το κράτος.

Ελλειμματικός προϋπολογισμός: είναι ένα οικονομικό σχέδιο όπου τα έξοδα είναι περισσότερα από τα έσοδα.

Έμμεσος φόρος: είναι ένας φόρος που καταβάλλεται από τον φορολογούμενο όταν αυτός δαπανά χρήματα και όχι όταν τα λαμβάνει (για παράδειγμα, ο φόρος προστιθέμενης αξίας και ο ειδικός φόρος κατανάλωσης).

Εμπάργκο: είναι η διάλυση όλων των εμπορικών σχέσεων με μια συγκεκριμένη χώρα.

Εξαγωγές: είναι οι πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών που δημιουργήθηκαν σε μία χώρα, σε καταναλωτές μιας άλλης χώρας.

Εξειδίκευση: είναι η μορφή που λαμβάνει ο καταμερισμός της εργασίας όταν ένα άτομο εστιάζει την εργασία του σε ένα αντικείμενο ή μια δραστηριότητα.

Έξοδα: είναι τα χρήματα που ξοδεύει κανείς.

Εξοικονόμηση: είναι η προσπάθεια μείωσης των δαπανών.

Εξωτερικότητα: είναι ένα όφελος ή μια ζημιά που επηρεάζει ανθρώπους χωρίς οι ίδιοι να έκαναν κάτι γι' αυτό.

Επένδυση: είναι η χρήση των περιουσιακών στοιχείων που κατέχει ένα άτομο με στόχο την αποκόμιση οικονομικού οφέλους στο μέλλον.

Επιδότηση: είναι η άμεση οικονομική υποστήριξη ή η μείωση φόρου σε έναν παραγωγικό κλάδο ή σε μια εταιρία με σκοπό να μειωθεί η τιμή των προϊόντων για τους καταναλωτές, να βελτιωθούν οι επιχειρηματικές επιδόσεις ή να διευκολυνθεί η προσαρμογή σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Επιχειρηματικότητα: είναι ένα σύνολο χαρακτηριστικών που επιτρέπουν σε ένα άτομο να κάνει πράξη τις ιδέες του αξιοποιώντας τις ικανότητές του με τρόπο που ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας.

Εργασία: είναι η σκόπιμη ανθρώπινη δράση που χρησιμοποιεί πόρους για να παραχθούν υλικά αγαθά και υπηρεσίες.

Εργατικό δυναμικό: περιλαμβάνει όσους εργάζονται και όσους αναζητούν εργασία.

Έσοδα: είναι τα χρήματα που λαμβάνει κανείς.

Ευκαιρία: είναι κάθε μια από τις διαθέσιμες εναλλακτικές μας.

Z

Ζήτηση: είναι η επιθυμία και η ικανότητα να αγοράσει κανείς συγκεκριμένες ποσότητες αγαθών και υπηρεσιών σε διάφορες τιμές.

I

Ισοσκελισμένος προϋπολογισμός: είναι ένα οικονομικό σχέδιο όπου τα έσοδα είναι ίσα με τα έξοδα.

K

Καθαρός μισθός: είναι η αμοιβή για εργασία από όπου έχουν αφαιρεθεί οι φόροι και οι εισφορές, άρα είναι τα χρήματα που θα πάρει στο χέρι του ο εργαζόμενος.

Καινοτομία: είναι μια επινόηση ή μια εφεύρεση που προσαρμόζεται στις ανάγκες των άλλων ανθρώπων.

Κατάθεση: είναι το χρηματικό ποσό που κατατίθεται στην τράπεζα.

Καταμερισμός της εργασίας: αναφέρεται σε εκείνο τον τρόπο ζωής μέσα στην κοινωνία όπου άτομα με διαφορετικές δυνατότητες επιτελούν την εργασία

που μπορούν να κάνουν καλύτερα και στη συνέχεια συναλλάσσονται με άλλους τα προϊόντα που δημιούργησαν.

Καρτέλ: είναι μια συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων ως προς τις τιμές ή άλλες συνθήκες λειτουργίας τους.

Κατώτατος μισθός: είναι το χαμηλότερο νόμιμο ποσό αμοιβής για εργασία που ορίζεται από την κυβέρνηση.

Κέρδος: είναι η διαφορά ανάμεσα στα έσοδα που εισπράττονται και στο κόστος που αναλαμβάνεται.

Κερδοφορία: είναι η απόδοση που μπορείς να περιμένεις ότι θα λάβεις αν η επένδυσή σου αποδειχθεί πετυχημένη. Συνήθως εκφράζεται ως ποσοστό επί τοις εκατό.

Κεφαλαιακοί πόροι: είναι τα οικονομικά αγαθά που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία παραγωγής άλλων αγαθών.

Κοινωνικές επιστήμες: είναι όλες εκείνες οι επιστήμες που μελετούν τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων στην κοινωνία: τα οικονομικά, η ψυχολογία, η κοινωνιολογία, η πολιτική επιστήμη, κλπ.

Κόστος ευκαιρίας: είναι η καλύτερη εναλλακτική που τελικά δεν επελέγη.

Κρατικός προϋπολογισμός: είναι ένα σχέδιο των εσόδων και των δαπανών του κράτους για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

M

Μικτός μισθός: είναι η αμοιβή για εργασία που περιλαμβάνει τους φόρους και τις εισφορές του εργαζόμενου, άρα ένα μέρος του θα αποδοθεί στο κράτος. Ο μικτός μισθός δεν συμπεριλαμβάνει τις εργοδοτικές εισφορές.

Μισθός: είναι η πληρωμή για μια εργασία.

Μονοπωλιακός ανταγωνισμός: είναι μια κατάσταση όπου πολλές επιχειρήσεις παράγουν προϊόντα που μοιάζουν πολύ μεταξύ τους και μπορούν να επηρεάσουν τις τιμές τους.

Μονοπώλιο: είναι μια κατάσταση στην αγορά όπου υπάρχει μόνο ένας πωλητής μιας συγκεκριμένης υπηρεσίας ή ενός συγκεκριμένου προϊόντος· ένας μονοπωλητής.

N

Νόμισμα: είναι το χρήμα που χρησιμοποιεί μια χώρα.

O

Οικονομικά: Η κοινωνική επιστήμη που εξετάζει την ανθρώπινη συμπεριφορά και τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι χρησιμοποιούμε τους σπάνιους πόρους για να ικανοποιήσουμε τις άπειρες επιθυμίες μας.

Οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός: αποτελείται

από τα άτομα που δεν έχουν φτάσει στην εργάσιμη ηλικία, τους ηλικιωμένους, τα άτομα που δεν μπορούν να εργαστούν για λόγους υγείας, που δεν έχουν εγγραφεί σε φορείς εύρεσης εργασίας (όπως ο ΟΑΕΔ), τους φοιτητές και σπουδαστές και τους κληρωτούς στρατιώτες.

Οικονομική πολιτική: είναι η ρύθμιση της οικονομίας από το κράτος.

Ολιγοπώλιο: είναι μια κατάσταση στην αγορά όπου το σημαντικά μεγαλύτερο μερίδιο κάποιων αγαθών και υπηρεσιών ανήκει σε έναν μικρό αριθμό πωλητών.

Π

Παγκοσμιοποίηση: είναι μια αυθόρμητη διαδικασία όπου οι χώρες ενισχύουν ολοένα και περισσότερο τους δεσμούς μεταξύ τους μέσω σχέσεων που αφορούν μεταξύ άλλων την παραγωγή, το εμπόριο και την εργασία, και εξαφανίζονται τα οικονομικά σύνορα.

Παραγωγικότητα της εργασίας: είναι η ποσότητα των προϊόντων που παράγει ένας εργαζόμενος μέσα σε μια καθορισμένη χρονική περίοδο.

Πλεονασματικός προϋπολογισμός: είναι ένα οικονομικό σχέδιο όπου τα έσοδα είναι περισσότερα από τα έξοδα.

Πληθωρισμός: είναι η μείωση της αξίας του χρήματος λόγω της αύξησης του γενικού επιπέδου των

τιμών ή της ποσότητας του χρήματος.

Ποσόστωση: είναι ένα όριο ως προς την ποσότητα ενός προϊόντος που μπορεί να εισαχθεί.

Προσφορά: είναι η επιθυμία και η ικανότητα να πουλήσει κανείς συγκεκριμένες ποσότητες αγαθών και υπηρεσιών για διάφορες τιμές.

Πρότυπο: είναι ένας περιορισμός των εμπορικών σχέσεων με κάποια χώρα μέσω της εισαγωγής ειδικών προϋποθέσεων ως προς την ποιότητα των προϊόντων, τη συσκευασία τους κλπ.

Ρ

Ρευστότητα: είναι το πόσο γρήγορα και με τι απώλειες μπορείς να μετατρέψεις τα περιουσιακά σου στοιχεία σε μετρητά.

Ρίσκο: είναι η πιθανότητα να μην πάρεις πίσω τα χρήματά σου.

Σ

Σημείο ισορροπίας: είναι το σημείο τομής της προσφοράς και της ζήτησης όπου γίνεται η συναλλαγή.

Σπάνιοι πόροι: είναι οι πεπερασμένοι (δηλαδή, όχι άπειροι) πόροι που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αγαθών και την παροχή υπηρεσιών. Όλοι οι σπάνιοι πόροι ονομάζονται οικονομικοί πόροι.

Σχετική φτώχεια: αναφέρεται στην κατάσταση όπου το εισόδημα ενός ατόμου είναι χαμηλότερο από ένα

ορισμένο ποσοστό του μέσου εισοδήματος.

Συγκριτικό πλεονέκτημα: είναι η δυνατότητα μιας χώρας να παράγει κάποια προϊόντα με χαμηλότερο εναλλακτικό κόστος.

Συναλλαγή: αναφέρεται στην ανταλλαγή αγαθών ή υπηρεσιών με άλλα αγαθά ή υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένου και του χρήματος.

Συναλλαγματική ισοτιμία: είναι η τιμή του νομίσματος μιας χώρας εκφρασμένη σε ένα άλλο νόμισμα.

Συσσώρευση: είναι η αύξηση του διαθέσιμου ποσού χρημάτων .

T

Τέλειος Ανταγωνισμός: είναι μια κατάσταση όπου οι ανταγωνιστές έχουν όλες τις πληροφορίες που αφορούν τις τιμές και τα χαρακτηριστικά των προϊόντων.

Τιμή: είναι η χρηματική εκτίμηση της αξίας ενός αγαθού ή μίας υπηρεσίας.

Τόκος: είναι μια πληρωμή για τη χρήση των χρημάτων ενός άλλου ατόμου.

Υ

Υπηρεσία: Είναι ένα άυλο αγαθό που ικανοποιεί τις ανάγκες ενός ανθρώπου, όπως για παράδειγμα ένα μάθημα Αγγλικών ή ένα κούρεμα.

Φ

Φόρος: είναι μια θεσπισμένη διά νόμου, υποχρεωτική πληρωμή στα δημόσια ή κρατικά ταμεία.

Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ): είναι ένας έμμεσος φόρος που καταβάλλεται από τον τελικό χρήστη όταν αγοράζει ένα αγαθό ή μία υπηρεσία έναντι της αξίας που δημιουργεί αυτή η συναλλαγή.

Φυσικές επιστήμες: είναι όλες εκείνες οι επιστήμες που μελετούν τον υλικό φυσικό κόσμο: η φυσική, η χημεία, η βιολογία κλπ.

